

T.C.

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ

(1119-1161)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Rahime DENİZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Haydar ÇORUH

Hatay-2020

ONAY

RAHİME DENİZ tarafından hazırlanan “**ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ (1119-1161)**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **TARİH ANA BİLİM DALINDA DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

../ .. /20..

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Haydar ÇORUH (Danışman)	
Prof. Dr. Faruk SÖYLEMEZ	
Prof. Dr. Haşim ŞAHİN	
Doç. Dr. Selim KAYA	
Doç. Dr. Nurgül YILDIRIM	

Rahime DENİZ Tarafından Hazırlanan “**ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ (1119-1161)**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (23/11/2020)

İmzası

Rahime DENİZ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İş bu tez, Mustafa Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Komisyonu tarafından 26.12.2018 tarihinde alınan karar ile 18.D.016 kodu ile “Antakya Haçlı Prensliği Tarihi (1119-1161) adı altında proje olarak kabul edilmiş olup 16.000 TL ile desteklenmiştir . (23/11/2020)

İmzası

Rahime DENİZ

ÖNSÖZ

Haçlı Seferleri dünya tarihinin en dikkat çekici olayları arasında yer alır. Türklerin Anadolu ve Suriye'deki ilerleyişine karşı hiçbir şey yapamayan Bizans İmparatoru I.Aleksios'un Papa II.Urbanus'tan yardım istemesi üzerine 1095 yılında Papalık tarafından yapılan çağrıyla başlayan Haçlı Seferleri iki yüzyıl boyunca devam etti. Birçok defa yapılan seferlerden ancak birincisi başarı ile sonuçlandı. Bu sefer sonunda Doğu'da Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta Haçlılar tarafından devletler kuruldu. Bu devletlerden biri olan Antakya Haçlı Prensliği bulunduğu coğrafyanın da etkisiyle Bizans ve yerli Hristiyanlar, Müslümanlar ve diğer Haçlı devletleriyle münasebetleri bakımından oldukça önemli bir konumdaydı. Bu Haçlı devleti ile alakalı son yıllarda birçok çalışma yapılmaya başlandı. Biz de bu çalışmalara katkı sağlamak amacıyla Antakya Haçlı Prensliği'nin 1119-1161 yılları arası siyasi tarihini tez konusu olarak seçtik.

Birinci Haçlı Seferi sırasında Anadolu ve Suriye'deki Müslüman liderler arasındaki anlaşmazlıklar Haçlıların bölgeye yerleşmesinde etkili olmuştur. Ancak incelediğimiz yıllar arasında (1119-1161) Müslüman liderlerin aralarında çekişmeler devam etse dahi Haçlılara karşı birlikte hareket etmeye başladıkları görülmüştür. Bu hususun konu ile alakalı diğer çalışmalarda pek önemsenmediğini fark ettik. Bu sebeple de dönemi yeni bir değerlendirmeye tabi tutmayı ve bu hususu öne çıkartmayı uygun bulduk.

Tez hazırlanırken karşılaşılan en büyük güçlük Antakya Haçlıları ile doğrudan alakalı ve prenslik içerisindeki durumu ayrıntılı bir şekilde anlatan ana kaynak olmamasıdır. Bu nedenle Haçlı kaynakları, yerli Hristiyan ve Müslüman kaynaklardaki bilgiler ile yetinilmek durumunda kalındı. Bu durum ise tezde siyasi konuların daha ağırlıklı olarak ele alınmasına vesile oldu. Tezde Arapça isimlerin Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ndeki kullanımları tercih edildi. Tespit edilen yer isimleri ise dipnotlarda belirtildi.

Tezin Giriş Bölümünde Haçlı hâkimiyetine kadar Antakya'nın tarihi, Haçlı Seferlerinin başlaması ve Antakya Haçlı Prensliği'nin kurulması, Prensliğin

kuruluşundan 1119 yılına kadar geçen siyasi olaylar; Birinci Bölümde Tell Afrîn (Kanlı Meydan) Savaşı, sonrasında Antakya’da yaşanan gelişmeler ve Kudüs Kralı II.Baudouin’in naibliği süresinde yaşanan gelişmeler, Artukoğlu İlgazi’nin Antakya Haçlılarına düzenlediği sefer; İkinci Bölümde II.Bohemund’un Antakya’ya gelerek prensliğin yönetimini ele geçirmesi, Müslümanlar ve diğer Haçlı devletleriyle münasebetleri, Kilikya seferi ve ölümü, Prenses Alice’in prensliğin yönetimini ele geçirme girişimleri; Üçüncü Bölümde Raymond de Poitiers’in Antakya’ya gelişi ve II.Bohemund’un kızı Constance ile evlenerek yönetimi ele alması, diğer Haçlı devletleri ve liderleri ile münasebetleri, Bizans İmparatoru II.Ioannes’in Kilikya ve Suriye’ye düzenlediği seferler ve Antakya’yı ele geçirme girişimleri, İkinci Haçlı Seferi ve bu seferin Antakya Haçlılarına etkisi, özellikle İmadeddîn Zengî ile Nureddîn Zengî’nin Antakya Haçlıları ile mücadeleleri ve Raymond’un ölümü; Dördüncü ve son bölümde ise Prenses Constance’ın oğlu adına naib olması, yine Constance’ın Renaud de Chatillon ile evlenmesi ve Renaud’un prensliğin yönetimini ele geçirmesi, Antakya Patriği Aimery ile mücadelesi, Kilikya Ermenilerine düzenlenen sefer, Kıbrıs yağması ve Bizans İmparatoru Manuel’in Kilikya’ya gelmesi ve Antakya’yı itaate alması, Renaud’un Nureddîn Zengî’ye esir düşmesi gibi gelişmeler ayrıntılı bir şekilde incelendi.

Bu çalışma boyunca konunun seçimi, kaynakların temini ve en önemlisi de rehberliğini esirgemeyen değerli hocam, Sayın Doç. Dr. Haydar ÇORUH’a şükranlarımı sunarım. Doktora eğitimim sırasında emeği geçen MKÜ ve KSÜ Tarih Bölümü hocalarıma, lisansüstü eğitimim sırasında desteğini esirgemeyen değerli hocam Sayın Doç. Dr. Selim KAYA’ya, tez konusunda her başımız sıkıştığında değerli görüşlerine başvurduğumuz Prof. Dr. Haşim ŞAHİN’e, başlangıçtan itibaren toplantılara eksiksiz katılarak tezimin olgunlaşmasında büyük emekleri olan Tez İzleme Komitesi Üyeleri Prof. Dr. Faruk SÖYLEMEZ’e ve Doç. Dr. Nurgül YILDIRIM’a sonsuz teşekkürlerimi iletmek isterim. Ulaşamadığımız bazı kaynakların temini ve konuyla ilgili bilgisinden her daim istifade ettiğim değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sedat BİLİNİR’e de teşekkür ederim. Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca maddi, manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme, kardeşlerime ve evlilik hayatım boyunca her işimi kolaylaştırmaya çaba sarfeden eşim Halil Çağatay DENİZ’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ

(1119-1161)

Rahime DENİZ

Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2020

Danışman: Doç. Dr. Haydar ÇORUH

ÖZET

Antakya Haçlı Prenslığı Birinci Haçlı Seferi sırasında 1098 yılında kuruldu. Haçlılar, Antakya’da 170 yıllık hâkimiyetleri boyunca kurulduğu bölgenin siyasetinde etkili oldular. Prenslik için en büyük tehlike Bizans İmparatorluğu ve Halep’te bulunan Müslümanlardır. İncelenen dönem Doğu’da Müslümanların birlik ve beraberlik içerisinde Haçlılarla mücadeleye başladığı ve onların bölgede yayılmasının engellendiği bir süreçtir. Prenslik 1119-1161 yılları arasında Kudüs Kralı II.Baudouin, II.Bohemund, Raymond de Poitiers ve Renaud de Chatillon tarafından yönetildi.

Bu dönemde özellikle Artukoğlu İlgazi, İmadeddîn Zengî ve Nureddîn Zengî gibi Müslüman liderler Antakya Haçlılarına büyük kayıplar verdirdi. Özellikle Nureddîn Zengî’nin yaptığı fetihlerle prenslik sahil şeridine sıkıştırıldı. Müslümanlara karşı verilen kayıpları telafi etmek ise Antakya Haçlıları için kolay olmadı. Bu durum prensliğin gücünü zayıflattı. Bu dönemde Bizans İmparatoru II.Ioannes Komnenos Antakya’yı kendi ülkesinin sınırlarına dahil etmek için 1137 ve 1142 yıllarında Kilikya ve Antakya’ya sefer düzenlese de başarılı olamadı. İmparator I.Manuel Komnenos ise 1159 yılında Antakya’ya gelerek prensliği vassalı yaptı.

İncelenen dönemde (1119-1161) Antakya Haçlı Prenslığı’nin çoğunlukla naibler ile yönetildiği, özellikle 1119 yılındaki Tell Afrîn Savaşı’nda (Kanlı Meydan Savaşı) kaybettiği askeri gücünü geri toparlamakta zorlandığı, bundan sonra ise Müslümanlara karşı taarruzdan çok kaybettiği toprakları geri almak ya da kendilerini

savunmak üzerine kurulu bir strateji geliştirdikleri ve Müslümanlara karşı giriştikleri mücadelede dışarıdan gelecek desteğe ihtiyaç duydukları görülür. Dönemin Haçlı müelliflerinin ise Haçlıların kazandığı başarıları abarttıkları bunun tam tersi Müslümanların Haçlılara karşı kazandığı zaferlere ise kısaca değindikleri tespit edilmiştir. Buna az da olsa Müslüman müellifler de başvurmuşlardır.

ANAHTAR KELİMELELER:

Antakya, Haçlı, Tell Afrîn, II. Bohemund, Zengî

HISTORY OF THE CRUSADE PRINCIPALITY OF ANTIOCH (1119-1161)

Rahime DENİZ

Doctoral Thesis, History Administration Department, 2020

Supervisor: Associate Professor Dr. Haydar ÇORUH

ABSTRACT

The Crusader Principality of Antioch was established in 1098 during the First Crusade. The Crusaders were effective in the politics of the region where they were established during their 170-year rule in Antakya. The greatest danger to the principality is the Byzantine Empire and the Muslims in Aleppo. The period examined is a period in which Muslims in the East started to struggle with the Crusaders in unity and solidarity and their spread in the region was prevented. The principality was ruled by King Baudouin II of Jerusalem, Bohemund II, Raymond de Poitiers, and Renaud de Chatillon between 1119 and 1161.

During this period, Muslim leaders such as Artukoğlu İlğazi, Imadeddîn Zengî and Nureddîn Zengî inflicted great losses on the Crusaders of Antakya. Especially, with the conquests of Nureddîn Zengî, the principality was squeezed into the coastline. It was not easy for the Crusaders of Antakya to make up for the losses against the Muslims. This situation weakened the power of the principality. In this period, although the Byzantine Emperor John II Komnenos made an expedition to Cilicia and Antakya in 1137 and 1142 to include Antakya within the borders of his own country, he was not successful. Emperor Manuel Komnenos I came to Antakya in 1159 and made the principality his vassal.

In the period under investigation (1119-1161), the Principality of the Crusades of Antioch was ruled mostly by naibs, especially in the Battle of Tell Afrin (Bloody Field War) in 1119, it was difficult to recover the military power it lost, and after that, it was either It is seen that they develop a strategy based on defending themselves and that they need outside support in their struggle against Muslims. It

was determined that the Crusader authors of the period exaggerated the achievements of the Crusaders, and on the contrary, briefly touched upon the victories of the Muslims against the Crusaders. Even if a little, Muslim authors also applied to this.

KEYWORD:

Antioch, Crusade, Tell Afrîn, II.Bohemund, Zengî

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xii
KISALTMALAR.....	15
KAYNAKLAR/KİTÂBİYAT	xvi
A. ANA KAYNAKLAR.....	xvi
1. Lâtin Kaynakları	xvi
2. İslâm Kaynakları.....	xviii
3. Bizans Kaynakları.....	xxii
4. Süryani Kaynakları	xxiii
5. Ermeni Kaynakları.....	xxiii
B. ARAŞTIRMA ESERLER VE TEZLER.....	xxiv
GİRİŞ	26
1. GENEL HATLARIYLA HAÇLI HÂKİMİYETİNE KADAR ANTAKYA’NIN SİYASİ TARİHİ.....	26
2. BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ’NİN BAŞLAMASI VE ANTAKYA’NIN HAÇLILAR TARAFINDAN ZAPTI.....	31
3. KURULUŞUNDAN 1119 YILINA KADAR ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ.....	38
BİRİNCİ BÖLÜM.....	43
KUDÜS KRALI II. BAUDOUİN’İN NAİBLİĞİ DÖNEMİ (1119-1126).....	43
1.1. TELL AFRÎN SAVAŞI VE II.BAUDOUİN’İN ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ’Nİ NÂİB OLARAK YÖNETMEYE BAŞLAMASI.....	43
1.1.1 Tell Afrîn Savaşı	43
1.1.2 Tell Afrîn Savaşı Sonrası Antakya’nın Durumu	49
1.1.3 Kudüs Kralı II. Baudouin’in Antakya Haçlı Prenslığı’ne Naib Olması ve Şehrin Savunmasını Güçlendirme Faaliyetleri	51
1.2 İLGAZİ’NİN ESÂRİB VE ZERDANÂ KALELERİ’Nİ FETHİ	53
1.3 II. TELL-DÂNÎS SAVAŞI.....	54
1.4. II. TELL DÂNÎS SAVAŞI SONRASI II. BAUDOUİN’İN ANTAKYA’DAKİ FAALİYETLERİ	57
1.5. İLGAZİ’NİN TEKRAR HALEP’E DÖNMESİ VE ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ’NE YAPTIĞI AKIN.....	58
1.6. II.BAUDOUİN’İN BELEK B. BEHRAM’A ESİR DÜŞMESİ.....	64
1.7. II. BAUDOUİN’İN ESARETTEN KURTULMA GİRİŞİMİ.....	67
1.8. ANTAKYA HAÇLILARININ HALEP’E SALDIRILARI VE BELEK B. BEHRAM’IN ÖLDÜRÜLMESİ	68

1.9. II.BAUDOUİN'İN ESARETTEN KURTULMASI VE ANTAKYA HAÇLILARIYLA BİRLİKTE HALEP'E SALDIRMASI.....	71
1.10. MUSUL HÂKİMİ AKSUNGUR EL-PORSUKÎ'NİN ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'NE DÜZENLEDİĞİ SEFER (1125).....	77
İKİNCİ BÖLÜM	82
II. BOHEMUND DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ	82
(1126-1130).....	82
2.1 II. BOHEMUND'UN ANTAKYA'YA GELMESİ VE YÖNETİMİ ELE ALMASI.....	82
2.2 II. BOHEMUND'UN KEFERTÂB'I ELE GEÇİRMESİ VE ŞEYZER'E SALDIRMASI	84
2.3 II. BOHEMUND'UN URFA HAÇLI KONTLUĞU İLE İLİŞKİLERİ	86
2.3.1 II.Bohemund ile Joscelin'in Halep'e Saldırısı.....	87
2.4 II.BAUDOUİN'İN DİMAŞK'A SALDIRISI SIRASINDA II.BOHEMUND'UN FAALİYETLERİ	89
2.5 II.BOHEMUND'UN KİLİKYA SEFERİ VE ÖLÜMÜ	90
2.6 ALİCE'İN ANTAKYA HÂKİMİYETİNİ ELE GEÇİRME MÜCADELESİ	93
2.7 İMADEDDİN ZENGİ'NİN ANTAKYA TOPRAKLARINA HÜCUMU VE ESÂRİB KALESİ'Nİ FETHİ.....	95
2.8 ALİCE'İN TEKRAR ANTAKYA HÂKİMİYETİNİ ELE GEÇİRME MÜCADELESİ....	98
2.9 HALEP VALİSİ EMİR SEYFEDDİN SAVAR'IN ANTAKYA'YA AKINLARI.....	102
2.10 İMÂDEDDİN ZENGİ'NİN ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'NE DÜZENLEDİĞİ SEFER 104	
2.11 ANTAKYA PATRİĞİ BERNHARD'IN ÖLÜMÜ VE ALİCE'İN YÖNETİMİ ELE GEÇİRMESİ	106
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	108
RAYMOND DE POITIERS DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ (1136-1149).....	108
3.1 RAYMOND DE POITIERS'İN ANTAKYA'YA GELİŞİ VE CONSTANCE İLE EVLENMESİ	108
3.2 RAYMOND DE POITIERS BAŞA GEÇTİĞİ SIRADA PRENSLİĞİN DURUMU	110
3.3 RAYMOND DE POITIERS'İN KİLİKYA SEFERİ.....	112
3.4 RAYMOND DE POITIERS'İN İMADEDDİN ZENGİ'NİN TRABLUS KONTLUĞU'NA TAARRUZU SIRASINDAKİ FAALİYETLERİ	113
3.5 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES KOMNENOS'UN ANTAKYA'YA DÜZENLEDİĞİ SEFER	115
3.6 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES İLE HAÇLILARIN MÜSLÜMANLAR ÜZERİNE DÜZENLEDİĞİ SEFER	119
3.7 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES'İN ANTAKYA'DAKİ FAALİYETLERİ VE ŞEHİRDE BİZANS ALEYHİNE ÇIKAN İSYAN.....	124
3.8 1138-1144 YILLARI ARASI ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ İLE HALEP MÜSLÜMANLARI ARASINDAKİ MÜCADELELER	126
3.9 RAYMOND DE POITIERS İLE ANTAKYA PATRİĞİ RALPH ARASINDAKİ ÇEKİŞME	129

3.10	BİZANS İMPARATORU II. IOANNES'İN II. SURİYE SEFERİ SIRASINDA ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ.....	132
3.11	RAYMOND DE POITIERS'İN KİLİKYA'YI ELE GEÇİRME ÇABASI.....	136
3.12	İKİNCİ HAÇLI SEFERİ SIRASINDA RAYMOND DE POITIERS'İN FAALİYETLERİ 137	
3.12.1	Raymond de Poitiers'in Urfa Haçlı Kontluğu ile İlişkileri ve Urfa Haçlı Kontluğu'nun Yıkılması 137	
3.12.2	İkinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve Orduların Antakya'ya Gelmesi	140
3.12.3	İkinci Haçlı Seferi Öncesinde Antakya Haçlı Prensliği'nin Durumu.....	142
3.12.4	Fransa Kralı VII. Louis'in Antakya'daki Faaliyetleri	145
3.13	NUREDDİN ZENGİ'NİN ANTAKYA HAÇLI TOPRAKLARINA TAARRUZU VE RAYMOND DE POITIERS'İN ÖLÜMÜ	147
	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	152
	CONSTANCE'IN NAİBELİĞİ (1149-1153) VE RENAUD DE CHATILLON DÖNEMİ	
	ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ (1153-1160)	152
4.1	CONSTANCE'IN NAİBELİĞİ DÖNEMİ (1149-1153).....	152
4.1.1	Raymond de Poitiers'in Ölümü Sonrası Antakya Haçlı Prensliği'nin Durumu	152
4.1.2.	Prenses Constance'ın Renaud de Chatillon ile Evlenmesi ve Renaud'un Prensliğin Başına Geçmesi.....	154
4.2	RENAUD DE CHATILLON DÖNEMİ (1153-1160).....	156
4.2.1	Renaud de Chatillon'un Prensliği Öncesi Hayatı ve Faaliyetleri	156
4.2.2	Renaud de Chatillon'un Kilikya Seferi	157
4.2.3	Renaud de Chatillon'un Antakya Patriği Aimery ile Arasındaki Mücadele.....	158
4.2.4	1157 Yılı Depremleri ve Haçlıların Müslüman Beldelerine Saldırıları Sırasında Renaud De Chatillon'un Faaliyetleri	159
4.2.5	Renaud de Chatillon Döneminde Bizans İle İlişkiler	162
4.2.5.1	Renaud de Chatillon'un Kıbrıs'ı Yağmalaması.....	162
4.2.5.2	Renaud de Chatillon'un Bizans İmparatoru Manuel'e İtaat Etmesi	164
4.2.6	Renaud de Chatillon'un Nureddin Zengî'ye Esir Düşmesi Ve Hâkimiyetinin Sonu.....	168
4.3	CONSTANCE'IN ANTAKYA YÖNETİMİNİ ELE GEÇİRMESİ.....	170
	SONUÇ VE ÖNERİLER	172
	KAYNAKÇA	175

KISALTMALAR

AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
A.Mlf	: Aynı Müellif
a.y.	: Aynı yer
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İng.	: İngilizce
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
n.	: Not, Dipnot
nşr.	: Neşir
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Terc.	: Tercüme
TTK	: Türk Tarih Kurumu
t.y.	: Tarihi Yok
UHSS	: Uluslar arası Haçlı Seferleri Sempozyumu
Yay.	: Yayını, Yayınlar

KAYNAKLAR/KİTÂBİYAT

A. ANA KAYNAKLAR

1. Lâtin Kaynakları

Willermus Tyrensis: Müellifin eseri *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*. Yirmi üç kitaptan oluşan bu eser Haçlı seferlerinin başlamasından itibaren 1184 yılına kadar olan olayları bize aktarmaktadır. Hem Antakya Haçlı Prensliği hem de Doğu’da kurulan diğer Haçlı devletleri ile alakalı detaylı bilgi veren Sur Piskoposu Willermus Tyrensis’in kroniği tezde kullanılan başlıca Haçlı kaynağıdır. Bu eser *A History of Deeds Done Beyond The Sea* adıyla E. A. Babcock- A. C. Krey tarafından iki cilt halinde İngilizceye çevrilmiştir. Tezde bu İngilizce tercüme kullanılmıştır. Ayrıca eser Ergin Ayan tarafından I-VIII. Kitapları *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs’ün Zaptına Kadar* ve yine Ergin Ayan XVI. XVII. Ve XVIII. bölümleri *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği (1143-1163)* adıyla Türkçeye tercüme etmiştir.

Willermus kroniğinde yaşadığı dönemin Haçlı devletlerini siyasi ve askeri kısmen de sosyal açıdan anlatmaktadır. Doğu’daki Haçlı devletleri bölgedeki Müslümanlara karşı beraber hareket etmektedirler. Dolayısıyla Willermus’un kroniğinde Antakya Haçlı Prensliği ile alakalı geniş bilgi bulunmaktadır. Tezde özellikle II.Bohemund’un ölümü sonrası Antakya Haçlılarının durumu, Alice’in prensliği ele geçirme girişimleri, Bizans İmparatoru II.Ioannes’e karşı Antakya’da çıkan isyan, yine İmparator Manuel’in Antakya’daki faaliyetleri, Raymond de Poitiers ile Patrik Ralph arasındaki mücadele, Renaud de Chatillon ile Prenses Constance ile evlenmesi gibi diğer kaynaklarda mevcut olmayan birçok bilgiyi aktarması bakımından oldukça önemlidir.

Walter Chancellor: Antakya hakimi Roger de Salerne (1112-1119) ile yakınlığı bulunan Walter prenslikte en üst düzey devlet memuru olan “chancellor” görevindeydi. Dolayısıyla prenslikte yaşanan olayların çoğuna bizzat şahit olmuş, yönetimde karar alma sürecinde danışmanlık yapmış bir kişidir. Bu açıdan Walter’ın eseri Antakya Haçlı Prensliğinin tarihi yazılırken kullanılması kaçınılmaz değerli bir

kaynaktır. Ayrıca diğerk haçlı kronikleri olayları anlatırken Kudüs haçlı krallığını merkez almaktadırlar. Walter ise çalışmasında Antakya haçlıları açısından olayları kaydetmiştir. Bu da tez için eserin değerini daha da arttırmaktadır. Walter the Chancellor'un eseri *Bella Antiochena (The Antiochene Wars)* iki kitaptan oluşur. Birinci kitapta 1114 depremi, bu depremin Antakya'ya etkileri ile Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın emriyle Haçlılar üzerine harekete geçen Hamedân valisi Porsuk b. Posuk ile Antakya Haçlı ordusu arasında yaşanan 1115'deki Tell-Danış Savaşı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İkinci kitapta ise 1119'daki Tell Afrin bölgesinde Mardin Artuklu Hakimi İlğazi ile Roger de Salerna arasındaki Tell Afrin Savaşı, Haçlıların deyimiyle Kanlı Meydan Savaşı (Ager Sanguinis) sebepleri, detaylı tasviri ve Antakya Haçlı hakimi Roger'in öldürölmesi kaydedilmiştir. Kanlı Meydan Savaşı'nda Walter'da İlğazi tarafından tutuklanarak Halep'te zindana atılmıştır. Dolayısıyla *Bella Antiochena (The Antiochene Wars)*'da bu olayla sona ermektedir. Kısa bir dönemi kapsamasına rağmen bu kaynak tezin bu ilk ve mühim olayının aktarılmasında faydalanılması açısından önemlidir. Eser Susan B. Edington ve Thomas Asbridge tarafından Latince aslından İngilizceye tercüme edilmiştir. Tezde bu İngilizce tercümeden istifade edilmiştir.

Fulcherius Carnotensis: Clermont konsilinden sonra Etienne de Blois'in yanında sefere katılan Fulcherius daha sonra Kudüs'de Baudouin de Boulogne'un görevli papazı olmuştur. Fulcherius Carnotensis haçlı seferlerinin başlangıcından 1127 yılına kadar geçen olayları görgü şahidi olarak aktarmaktadır. Haçlı kronistleri arasında en güvenilir ve tarafsızı olarak bilinmektedir. Eseri, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium*, kendisinden sonra kaleme alınan kroniklerde Haçlı seferlerinin başlangıcı anlatılırken kaynak teşkil eder. Tezde *Gesta Francorum*'un R. Ryan tarafından *Fulcher of Chartres. A History of The Expedition to Jerusalem 1095–1127* adıyla İngilizce tercümesinden ve İlcan Bihter Barlas tarafından “*Kutsal Toprakları Kurtarmak*” *Kudüs Seferi* adıyla yapılan Türkçe tercümesi kullanıldı. Müellifin eserinde Tell Afrîn Savaşı ile ilgili fazla ayrıntı vermemesi dikkat çekse de Musul Hâkimi Aksungur el-Porsukî'nin 1125 yılında Antakya Haçlı Prenslîği'ne düzenlediğı sefer ve II.Bohemund'un Antakya'ya gelişı ile ilgili önemli bilgiler içermektedir.

2. İslâm Kaynakları

İbnü'l-Adîm: Ebü'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetillâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî (1192-1262) Atalarının İbnül Adim diye anılması ile kendisi de bu şekilde anılmaya başladı. Halep, Dımaşk, Bağdat ve Hicaz'da devrin önemli hocalarından dersler aldı. Halep Eyyûbî Sultanı el-Melikü'z-Zâhir'in takdirini kazanarak Halep kadılığına, Sultan el-Melikü'l-Azîz'in (1216-1237) zamanında da vezirliğe tayin edildi. 1260 yılında Moğolların Halep'i ele geçirmesinden önce şehirden ayrıldı. Aynicâlût savaşı sonrası şehre dönse de Moğolların yaptığı yıkımı görünce şehirden ayrıldı ve 1262 yılında vefat etti. Tezimizde müellifin iki farklı eserinden yararlanıldı. Bunlar;

Bugyetu't-Talep fi Tarihi Haleb: Eser Halep tarihi, coğrafyası ve önemli şahıslarıyla ilgili bilgiler verir. Kendisinden önceki dönem ile alakalı birçok bilgiyi el-Azîmî'den almış hatta el-Azîmî'nin kronolojik hatalarından dolayı da onu eleştirmiştir. Tezde Süheyl Zekkâr tarafından tahkik edilerek son cildi indeks olan neşirden yararlanıldı. Müellifin bu eserindeki Selçuklularla alakalı kişilerin biyografileri Ali Sevim tarafından *Biyografilerle Selçuklular Tarihi* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Çalışmada bu Türkçe tercümeden de faydalanıldı.

Zübdetü'l-Haleb min târîhi Haleb: İbnü'l-Adîm'in bir diğer eseridir. Bugyetu't-Talep'in muhtasarı olup 1243 yılına kadar geçen siyasi gelişmeleri, Halep'e yakın şehirler ile ilgili gelişmeleri kapsar. Eser Sâmi ed-Dehhân tarafından 1952-1968 yıllarında, Halîl el-Mansûr tarafından 1996 yılında neşredilmiştir. Türkçeye ise Ali Sevim tarafından Selçuklularla ilgili kısımlar *Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H.447-521=1055-1127)* adıyla tercüme edilmiştir. Tezde hem Arapça aslından hem de bu Türkçe tercümeden yararlanılmıştır. Bu eser de tezde en çok faydalanılan kaynaklar arasındadır. Özellikle de Antakya Haçlıları ile Halep'teki Müslüman yönetimler arasındaki mücadelelerde *Zübde*'de verilen ayrıntılar ve olayların tarihlendirilmesi çok değerlidir.

İbnü'l-Esîr: İbnü'l-Esîr el-Cezerî, 1160 yılında Cezîret İbn Ömer'de doğmuştur. Daha sonra ailesiyle Musul'a giderek Musul atabeylerinin hizmetine girmiş olan tarihçi 1233 yılında ölmüştür. Müellif kendisine ulaşan rivayetleri değerlendirirken

ihtiyatlı davranması, tahlil ve tenkit süzgecinden geçirmesiyle tanınmıştır. Tezde İbnü'l-Esîr'in iki eserinden yararlanıldı. Bunlar;

el-Kâmil fi't-Târih: Eser hilkatten başlayarak 1230 yılına kadar geçen olayları kronolojik sırayla vermektedir. Paris'de Tornberg tarafından on üç cilt halinde neşredilen eser Ahmet Ağırakça ve Abulkerim Özaydın gibi değerli hocalardan oluşan bir heyet tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Tezde bu tercümenin 2016 yılında Ocak Yayınlarından çıkan baskısının VIII. ve IX. Ciltleri kullanılmıştır. Araştırmanın başından sonuna kadar en çok faydalanılan kaynaklardan biri olan bu eser özellikle 1130 yılında İmadeddîn Zengî'nin Antakya Haçlı topraklarına düzenlediği akınlar ve Esarîb Kalesi'nin fethi ile ilgili verdiği bilgilerle kullanılan yegâne kaynak oldu.

et-Târihü'l-Bâhir fi'd-Devleti'l-Atabekiyye bi'l-Mavsil: Müellifin İmadeddîn Zengî'nin hayatını anlatarak başladığı bu eserden İmadeddîn Zengî'nin Barîn (Montferrant) Kalesini ele geçirmesi ve Bizans İmparatoru II.Ioannes Komnenos'un Haçlılarla birlikte Müslüman beldelerine düzenledikleri sefer anlatılırken faydalanıldı.

Ebû Şâme: Ebu Şâme Abdurrahman b. İsmail el-Makdisî Dimaşk doğumludur. Tezde kullanılan *Kitâbü'r-Ravzateyn fi Ahbâri'd-devleteyn en-Nurîyye ve's-Salâhiyye* adlı eseri İmadeddîn Zengî ile Nureddîn Mahmûd Zengî hakkında geniş bilgiler içerir. Müellif bu eseri hazırlarken İbnü'l-Kalânîsî, İmadeddîn el-Kâtib, İbn Şeddâd, İbn el-Esîr ve İbn Ebî Tayy'ın eserlerinden yararlanmıştır. Tezde müellifin bu eserinin Muhammed Hilmi tarafından hazırlanan ve 1956'da Kahire'de yayınlanan neşrinden faydalanıldı. Özellikle Nureddîn Zengî'nin 1157 yılında Haçlılarla mücadele sırasında hastalanması ve gelişen olaylarla ilgili verdiği detaylar konunun aydınlatılmasında önemi olmuştur.

İbnü'l-Kalânîsî: Ebû Ya'lâ Hamza b. Esed et Temimî El-Amîd İbnü'l-Kalânîsî'nin 970-1160 yıllarını kapsayan *Zeylu Târihi Dimaşk* adlı eseri Hilal b. El-Muhassin es-Sâbi'nin "*Tarihu Dimaşk*" adlı eserine zeyldir. İbnü'l-Kalânîsî 1073 yılında Dimaşk'ta doğmuştur. İyi eğitim almış olan müellif devletin resmi yazışmalarını icra eden Divanü'r-Resâil'de kâtip olarak çalıştıktan sonra bu kurumun başına geçmiştir. Bu vesile ile eserinde resmi belgeleri de kullanma imkânı bulmuştur. Bu da eserin

kıymetini arttırır. 1160 yılında vefat eden İbnü'l-Kalânîsî bu yıla kadar olan olayları kaydetmiştir. Eser 1908'de H.F. Amedroz tarafından neşredilmiştir.1932 de ise H.A.R. Gibb tarafından İngilizce tercümesi yapılmıştır. Tezde 2015 yılında Onur Özatağ tarafından Arapça aslından Türkçeye yapılan tercüme kullanıldı. Eser Birinci Haçlı Seferinden itibaren yararlanılan İslâm kaynağı olması bakımından önemlidir. Ayrıca Nureddîn Zengî'nin Antakya Haçlıları ile giriştiği mücadelenin 1160 yılına kadar ki dönemini yazarken istifade edilen en önemli kaynaklardandır. Özellikle 1157 yılı depremleri sonrasında Haçlıların Müslüman topraklarına saldırıları ve Şeyzer'i kuşatmaları ile ilgili verdiği detaylarla olayın aydınlatılmasında etkili olan olmuştur.

İbn Vâsıl: Cemaleddîn Muhammed bin Salim bin Vâsıl (Ö.697/1229) birçok alanda eser yazmıştır. Tezde ise onun *Müferricü'l-Kurûb 1fi Ahbâri Benî Eyyûb* adlı tarih alanında kaleme aldığı eserin Cemaleddin Şeyyal tarafından yapılan neşrinden faydalanıldı. Eser kullanılan diğer kaynaklardan farklı bilgi vermese de olaylar özellikle Antakya Haçlıları ve Halep Müslümanları arasındaki mücadeleler yazılırken mevcut bilgilerin teyit edilmesi için önemli bir kaynak oldu.

Bündârî: Kıvâmüddîn Ebu İbrâhîm el-Feth b. Alî b. Muhammed el-Bündârî el-İsfahânî, Eyyûbîler devrinin önemli edip ve tarihçilerindendir. Katib İmâdeddîn el-İsfahânî, Selçuklu vezirlerinden Enuşirvan b. Halid'in *Futûru Zamani's-Sudur ve Sudûru Zamani'l-Futûr* adıyla Farsça olarak yazdığı eseri *Nusratu'l-Fetre ve 'Usratu'l-Fitre* Arapçaya çevirmiş ve dört ciltlik de bir zeyl yazmıştır. el-Bündârî ise bu eseri özetleyerek *Zübdetü'n-Nüsra ve Nuhbetü'l-'Usra* adını verdi. Genel olarak Büyük Selçuklular ile ilgili bilgilerin mevcut olduğu bu eser Kıvameddin Burslan tarafından *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi* adıyla Türkçeye tercüme edildi. Eserde tezdeki araştırma konusuyla alakalı pek bilgi mevcut olmasa da Nureddîn Zengî'nin 1149 yılında Antakya topraklarına düzenlediği seferde Raymond de Poitiers'in ölümüyle sonuçlanan İnab mücadelesi ile ilgili olarak yararlanma imkanı bulundu.

Azîmî: Ebu Abdullah Muhammed b. 'Ali et-Tenûhîel-Azîmî (1090-1161) Halep'te yaşamıştır. Eseri *el-Azîmî Târîhi (Tarihü'l-Azîmî)* XI. Yüzyılın sonları ile XII yüzyılın ilk yarısındaki Halep ve çevresi tarihi için önemli bir kaynaktır. Haçlılarla

ilgili detaylı bilgi vermese de İbnü'l-Kalânî'si'nde geçen bilgileri tamamlayıcı niteliktedir. Neşir ve tercümesi Ali Sevim tarafından “Azîmi Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143-44)” adıyla yayımlanmış olan eserden tezin 1143 yılına kadar yaşanan olaylar anlatılırken faydalanıldı.

Usame ibn Munkız: Usame ibn Munkız'ın *Kitâbu'l İ'tibâr* adlı eseri tezde kullanılmıştır. 1138 yılından itibaren Dimaşk'a yerleşen Usâme, Emir Muinüddin Unar'ın hizmetinde savaşımlara katılmıştır. Usame eserinde yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi olaylarını devlet kademelerinde görev almış ve aynı zamanda Haçlı şövalyeleri arasından da dost edinmiş bir asilzade olarak aktarmaktadır. Bu eser Yusuf Ziya Cömert tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Tezde özellikle II.Bohemund'un Şeyzer'e saldırısıyla ilgili verilen bilgiler çok faydalı olmuştur.

Yakut el-Hamevî: Yakut b. Abdullah el-Rûmî tarih, coğrafya ve edebiyat alanında önemli eserler hazırlamıştır. Bunlardan coğrafya alanında alfabetik sıraya göre vücuda getirdiği *Mu'cemü'l-Büldân* adlı eser tezde özellikle Halep ve çevresindeki yerlerin tespit edilmesinde çok yararlı oldu. Eserde yer adlarının tamamı bulunamasa da birçoğu tespit edilmiştir. Eserin en yaygın kullanılan ve beş cilt olarak Beyrut'ta 1977'deki baskısından faydalanılmıştır.

Ebu'l-Fidâ: İmâdeddin İsmail bin Muhammed bin Ömer yaygın olarak Ebu'l-Fidâ olarak tanınmıştır. Dimaşk'da doğmuş ve Hama melikliği yapmış olan müellifin *el-Muhtasar fî Ahbâr el-Beşer* adlı eseri Mahmud Deyyub tarafından 1997'de Beyrut'ta neşredilmiştir. Tezde bu neşirden özellikle İmadeddîn Zengî'nin 1129/1130'daki Esarîb Kalesini fethi ve 1137 yılındaki Barîn (Montferrant) Kalesi'ni fethi ile ilgili faydalanılma imkânı bulunmuştur.

İbn Şeddâd: İzzeddin Muhammed b. Ali b. İbrahim İbn Şeddad 1217 yılında Halep'te doğdu. 1261'de ise Mısır'a giderek Sultan Baybars'ın hizmetine girdi. Müellifin en tanınan eseri *el-A'lâk el-Hatîra fî Zikri Ümerâ el-Şam ve'l-Cezîre*'dir. Bu eserinde müellif Suriye ve el-Cezire bölgesini tarihi, coğrafyası ve sanat eserleri ile birlikte tanıtır. Özellikle Halep'i anlatırken verdiği detaylar Halep'i araştıranlar için oldukça önemlidir. Tezde eserin Yahya Zekeriya Abbara tarafından yapılan ve 1991'de Dimaşk'ta yayınlanan nüshası kullanıldı. Antakya Haçlıları ile ilgili detaylı

bilgi vermese de şehrin fiziki yapısı ile II.Bohemund'un Antakya'ya gelişi ve sonrasında şehre hakim olanlar kısaca tanıtılmıştır.

İbnü'l-Verdî: Ebû Hafs Zeynüddin Ömer b. elMuzaffer b. El-Bekrî el-Kureşî eş-Şâfiî el-Ma'arrî yaygın olarak İbn'l-Verdî adıyla bilinir. 1292'de Maarratunnuman'da dünyaya gelen müellif döneminin ünlü bir şairidir. Müellifin *Tetimmatü'l-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer* adlı eseri genellikle Mısır ve Memlük kaynağı olarak bilinse de içerisinde Selçuklularla ilgili bilgiler de mevcuttur. Eserin bu kısımları Mustafa Alican tarafından 2017 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir. Tezde bu Türkçe tercümeden 1119'daki Tell Afrîn ve 1120'deki II. Tell Daniş savaşları anlatılırken diğer kaynaklarda verilen bilgilerin teyidi için faydalanıldı.

3. Bizans Kaynakları

Niketas Khoniates: 1150'li yıllarda Denizli yakınlarındaki Khonai şehrinde dünyaya gelmiş olan Niketas 1185-1205 yılları arasında Bizans Devleti'nde sarayda önemli görevlerde çalışmıştır. 21 kitaptan oluşan "*Historia*" adlı eseri 1118-1206 yılları arasında kapsar. Bu eserin 1118'den Manuel Komnenos'un 1180'deki ölümüne kadar geçen süreyi anlatan kısmı Fikret Işıltan tarafından *Niketas Khoniates, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Tezde Antakya Haçlıları ile Bizans İmparatorluğu arasında cereyan eden olaylar aktarılırken özellikle de II.Ioannes Komnenos'un Suriye Seferi sırasındaki faaliyetleri ile ilgili faydalanıldı.

Eserin 1180 yılları sonrasını anlatan kısmı ise Işın Demirkent tarafından "*Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II Isaakios Angelos Devri*" adıyla Türkçe tercüme edilmiştir.

Ioannes Kinnamos: Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un hizmetinde imparatorluk sekreteri olarak görev yapmış olan Ioannes 1143 yılında dünyaya gelmiştir. "*Historia*" adlı eseri 1118-1176 yıllarını içine almaktadır. Eserde özellikle Manuel Komnenos dönemini ayrıntılı bir şekilde vermiştir. Tezde eserin Işın Demirkent tarafından *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)* adıyla Türkçe tercümesinden, yine II.Ioannes'in Suriye Seferi ve Manuel Komnenos'un 1158-1159'daki Kilikya ve Antakya'ya düzenlediği seferler ile ilgili faydalanıldı.

4. Süryani Kaynakları

Süryani Mikhail: 1166-1199 yılları arasında Antakya’da Yakubî patriği olarak görev yapmış olan Mikhail Süryani müellifler arasında en şöhretlisidir. 1200 yılında öldüğü bilinen müellifin eseri tez ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Andreasyan tarafından Türkçeye “*Süryani Keşiş Mihail’in Vekayinâmesi*” adıyla tercüme edilmiştir. Tezde bu Türkçe tercümeden yararlanılmıştır. Özellikle Renaud de Chatillon’un Halep valisi Mecdeddin tarafından esir edilmesi sırasında onun askeri gücü ile ilgili verdiği bilgi, yine Renaud’un Kıbrıs’ı yağmalaması, Askalan kuşatması sırasındaki faaliyetleri ile ilgili verdiği detaylar çok aydınlatıcı olmuştur. Bunların dışında tezin hemen hemen tamamında faydalanılan önemli bir eserdir.

İbnü’l-İbrî: İbnü’l-İbrî Ebûl-Ferec (Bar Hebraeus)’in 1286 yılında öldüğü bilinmektedir. Malatyalı olan İbnü’l-İbrî eserini yazarken değişik kaynaklardan istifade etmiştir. Eseri “*The Cronografy of Gregory Abu’l-Faraj*” adıyla E. A. Wallis Budge tarafından Süryaniceden İngilizceye çevrilmiştir. Ö. R. Doğrul tarafından “*Gregory Abû’l-Farac (Bar Hebraeus) Abû’l-Farac Tarihi*” adıyla da İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Eserin bu Türkçe tercümesinin ikinci cildinden genel olarak tezin hemen hemen tamamında faydalanılmıştır.

Anonim Süryani: 1203-1204 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen ve müellifi bilinmeyen eser A.S Trinton tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Bu vekayinâme Vedii İlmen tarafından I. ve II. *Haçlı Seferleri Vekayinâmesi* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Tezde bu Türkçe tercümeden faydalanıldı. Özellikle 1124 yılında Hille Emiri Düneys bin Sadaka’nın Antakya’ya gelerek Haçlılarla kurduğu ittifakı anlatması ve 1148 yılında Raymond de Poitiers ile Nureddîn Zengî arasındaki Yağra savaşında Nureddîn’in yenilmesi ile ilgili verdiği bilgiler çok mühimdir.

5. Ermeni Kaynakları

Urfalı Mateos: Doğum ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Urfalı Mateos’un XI.yüzyılın ilk yarısında Urfa’daki manastırlardan birinde başrahiplik yaptığı kendisinin ifadeleriyle sabittir. 952-1136 yılları arasındaki olayların kaydedilmiş olduğu müellifin eserine Papaz Grigor tarafından da 1163 yılına kadar olayların zikredildiği bir zeyil yazılmıştır. Bu eser Hırant D. Andreasyan tarafından “*Urfalı*

Mateos Vekâyinamesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)” adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Tezde özellikle 1125 yılında Musul hâkimi Aksungur el-Porsukî'nin Antakya Haçlılarına düzenlediği sefer ve II.Bohemund'un Antakya'ya gelmesi ve yönetimi ele alması ile ilgili verdiği bilgiler oldukça önemlidir.

Urfalı Vahram: Bir rahip olan Urfalı Vahram aynı zamanda Ermeni kralı II. Leon'un divan kâtipliğini yapmıştır. “*Vekayinâme*” adlı eseri H. D. Andreasyan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Olayları aktarırken çok ayrıntı vermeyen müellifin eserinden tezde İmparator Manuel'in Antakya'ya gelişi ile ilgili verdiği bilgilerden yararlanıldı.

Simbat: 1208-1275 yılları arasında Kilikya'da yaşamıştır. Ermeni tarihçilerinin en önemlisi olarak bilinir. Kilikya Ermeni krallığına 1219'da I. Leon'un ölümünden sonra naiblik yapmış olan Babaron Senyoru Konstantin'in oğludur. 10 yaşından itibaren krallık sarayında yaşamıştır. Müellifin eseri 691-1271 yıllarını kapsamaktadır. Müellif eserinin 1152 yılına kadarki kısmını Urfalı Mateos'un Vekayinâmesinden özet olarak yazmıştır. 1152-1271 yılları arası ise kendi çalışmasıdır. Eser “*Başkumandan “Simbat Vekayinâmesi (951-1334)”*” adıyla H.D. Andreasyan tarafından Türkçe çevrilmiştir. Tezde bu Türkçe tercümeden Raymond de Poitiers'in 1136 yılında Kilikya'yı ele geçirme girişimi ile ilgili verdiği bilgilerden yararlanıldı.

B. ARAŞTIRMA ESERLER VE TEZLER

Antakya Haçlı Prenslığı 1098-1268 yılları arasında hüküm sürmüştür. Bu devletin hakimiyet yıllarının tamamını kapsayan yerli ya da yabancı müstakil bir çalışma mevcut değildir. Ancak Batıda Gustave Shlumberger 1898'de, *Renaud de Chatillon, Prince d'Antioche, Seigneur de la terre d'Outre-Jourdain* adıyla Renaud de Chatillon'un hakimiyet yıllarını, Yewdale, R. Baliey 1917'de *Bohemund I, Prince of Antioch* adıyla prensliğin kurucusu I.Bohemund'un hayatı ve faaliyetlerini, Thomas Asbridge 2000 yılında *The Creation of The Principality of Antioch 1098-1130* adıyla prensliğin II.Bohemund'un ölümüne kadar olan tarihini yazmışlardır. Ülkemizde ise Ebru Altan *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)* adlı eseri ile Prensliğin kuruluş dönemini, “Renaud de Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)” adıyla Renaud de

Chatillon dönemini kaleme almıştır. Bunların dışında Hayati Dokdemir tarafından *Antakya Haçlı Devleti'nde Roger de Salerna Devri Tarihi (1112-1119)*, Şebnem Özonur tarafından *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, Sevtap Gölgesiz tarafından *Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans İlişkileri*, Rahime DENİZ tarafından *III. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği (1161-1201)* ve Harun Korunur tarafından *IV. Bohemund Dönemi Antakya Haçlı Prinkepsliği (1201-1233)* yüksek lisans tezi olarak gerçekleştirilmiştir.

Tezde en fazla faydalanılan araştırma eserler ise Steven Runciman tarafından yazılmış ve Fikret Işıltan tarafından da Türkçeye çevrilmiş *Haçlı Seferleri Tarihi*, Claude Cahen'in *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, Işın Demirkent'in iki cilt şeklinde hazırladığı *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, Ferdinand Chalandon'un *Les Connene Etudes Sur L'Empire Byzantin* ve Birsal Küçüksipahioğlu'nun *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi* oldu.

GİRİŞ

1. GENEL HATLARIYLA HAÇLI HÂKİMİYETİNE KADAR ANTAKYA’NIN SİYASİ TARİHİ

Antakya, Lübnan’daki Bekaâ vadisinden doğarak Suriye’nin kuzeyinde denize dökülen Asi Nehri’nin kıyısında, Habib Neccar (Silpius) Dağı’nın eteklerinde kurulmuştur. Şehir, Büyük İskender’in ölümünden sonra onun kumandanlarından biri olan Selevkos I. Niketor tarafından inşa edildi (M.Ö. 300). Selevkos, babasının adı olan Antiochos’a ithaf ederek “*Antiochia*”² adını verdiği şehri hızlı bir şekilde imar etti. Bu isimle on altı tane daha şehir kurduğu için bu şehir Asi nehri kıyısında ya da Daphne (Harbiye) yakınında bulunması ile diğerlerinden ayrıldı. Antakya kuruluşundan itibaren kısa zamanda bir ticaret ve kültür merkezi haline geldi³. Bunun en önemli sebebi şehrin Fırat’tan Akdeniz’e, Suriye’den de Anadolu’ya giden yolların kavşağında bulunması ve Selevkosların sanata düşkünlükleridir⁴.

Antakya, I.Nikator’un ölümünden sonra halefleri tarafından Selevkoslar Devleti’nin başkenti yapıldı. III. Antiochos (M.Ö. 227-187) döneminde şehirde bir kütüphane kuruldu⁵. Onun faaliyetleri neticesinde şehrin refah seviyesi yükseldi. III.Antiochos Anadolu’ya doğru genişlemek için Roma İmparatorluğuyla mücadeleye girişti. Bu mücadele sırasında M.Ö. 191’de Termopilai’de ve M.Ö. 189’da Magnesia (Manisa)’da aldığı yenilgiyle Selevkoslar güç kaybettiler⁶. IV.Antiochos döneminde (M.Ö. 175-163) şehirde Roma kültürü etkili olmaya başladı. Ayrıca şehrin imarına önem verilerek kanalizasyon yapıldı. Daphne’den şehre kanallar açılarak su getirildi⁷. M.Ö. 69 yılında Roma imparatorluğuna bağlanan Selevkoslar M.Ö. 64’de tamamen ortadan kalktı. Böylece Antakya Roma

² İbnü’l-Adim “Antakya” kelimesinin Araplaşmış yabancı bir kelime olduğunu, Arapça’da kelimenin “Antakiyye” şeklinde söylendiğini, anlamının ise örtü üzerine konan modeller demek olduğunu yazar bkz. İbnü’l-Adim Ebu’l-Kasım Kemaleddin Ömer b. Ahmed İbnü’l-Adim, (1996). *Bugyetu’t-Talep fi Tarihi Halep*, Neşir: Süheyl Zekkâr, C.I, Beyrut-Lübnan: Darü’l-Kitab El-Alemiyye, s. 79- 80.

³ Downey, A History of Antioch In Syria From Seleucus to The Arab Conquest, Princeton University Press, Princeton, 1961, s. 68; Bouchier, *A Short History of Antioch*, Oxford Basıl Blackwell, London 1921, s. 1; Streck “Antakya”, *IA*, C.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978, s. 456; Halil Sahillioğlu, “Antakya”, *TDVİA*, III, İstanbul, s.228.

⁴ Streck, s. 458.

⁵ Bouchier, s. 25.

⁶ Downey, s. 92-93; Bouchier, s.30-31.

⁷ Downey, s. 103.

İmparatorluğu'nun Suriye eyaletinin başkenti oldu. Bu dönemde şehre tiyatrolar yapıldı, sirk ve hipodrom tamir edildi, yeni idari binalar inşa edildi⁸. Roma hâkimiyeti altında Antakya, İmparatorluğun, Suriye eyaletinin başkenti olarak Roma ve İskenderiye'den sonra en önemli üçüncü şehri haline geldi. M.S. I. Yüzyılda Hristiyanlık ortaya çıkmasından sonra Hz. İsa'nın havarileri Pavlos, Barnabas ve Petrus'un faaliyetleriyle Hristiyanlık Antakya'da yayılmaya. Hz. İsa'ya inananlara "Hristiyan" adı ilk defa Antakya'da kullanıldı⁹. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle şehir Bizans İmparatorluğu'nun (Doğu Roma) hâkimiyet alanı içerisinde yer aldı. Bu dönemde Sasaniler, Bizans'ın bölgedeki hâkimiyetini zayıflatmak için Antakya'yı hedef aldılar. Dolayısıyla da Antakya İran üzerine düzenlenen seferlerde önemli bir merkez halini aldı. Sasani hükümdarı I. Şapur (240/241-272) zamanında 260 yılında, I. Hüsrev (531-579) tarafından 538 yılında şehir zapt edilip halkın çoğunluğu sürgün edildi. Şehir bu yağmaların yanında depremlerle de büyük hasara uğradı. Özellikle 526 yılında yaşanan deprem şehirde festivallerin yapıldığı bir döneme denk gelmesi sebebiyle binlerce kişinin ölmesine sebep oldu. 528 yılında tekrar şiddetli bir deprem yaşanmasından sonra hem Sasani akınlarından hem de depremlerden oluşan hasarı gidermek için Bizans İmparatoru I. Justiniaus (527-565) şehrin yeniden inşasını gerçekleştirdi ve şehre "Theopolis" adını verdi. Böylece arka arkaya felaketlere uğrayan şehrin Tanrı tarafından korunacağı düşünüldü¹⁰.

Antakya şehri fiziki olarak yarım daire şeklinde bir görünüme sahiptir ve surlar dağın zirvesine kadar uzanarak daire şeklini alır. Surları 360 burç ile çevrelenmiştir. İç kale şehirden uzak, dağın tepesinde fakat surların içinde yer alır. Şehir içinde bol su kaynakları ve meyve bahçeleri bulunur. Şehre beş tane kapıdan giriş çıkış yapılmaktadır¹¹. Şehrin doğu tarafında üstte yer alan kapı haçlılar zamanında St. Paul kapısı olarak adlandırılmaktadır. Batı kapısı veyahut St. George kapısı olarak adlandırılan kapı ise St. Paul kapısının tam karşı tarafında yer alır. St.

⁸ Sahillioğlu, s. 229.

⁹ Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond The Sea*, C. I, (Çev: E. A. Babcock- A. C. Krey), Columbia University Pres, New York 1943, s. 200; Sahillioğlu, s.229; Ebru Altan, "Ortaçağ'da Antakya (969-1098)", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008, s.323.

¹⁰ Downey, 529-530.

¹¹ Yâkut el-Hamavî, *Mu'cemü'l-Buldân*, I, s.267.

George kapısından kuzeye doğru sırasıyla Köprü kapısı, Dük kapısı ve nihayet en üstte Köpek kapısı yer almaktadır¹².

Hız. Ömer zamanında İslâm fütuhâtı sırasında Bizans ordusu ile İslâm ordusu arasında yaşanan Yermük savaşında Bizans ordusu yenilgiye uğradı (20 Ağustos 636). Bu savaştan sonra Müslümanlarla mücadele için Antakya'da bulunan Bizans İmparatoru Herakleios (610-641) mağlubiyeti kabul ederek İstanbul'a döndü. Neticede Müslümanlar Suriye'yi fethetmeye başladılar. 638 yılında Suriye'nin diğer şehirleri gibi Antakya da Ebu Ubeyde bin Cerrah komutasındaki İslâm ordusu tarafından ele geçirildi¹³.

Antakya, İslâm hâkimiyeti sırasında bu defa askeri açıdan ön plana çıkmakla birlikte kültürel merkez olma özelliğini kaybetmeye başladı. Suriye'nin fethinden sonra Müslümanlar Toroslara kadar ilerlediler. Bizans İmparatoru Herakleios ise sınırlarda yaşayan halkı Müslüman hücumlarına karşı korumak için iç bölgelere çekerek arada bir tampon bölge oluşturdu. Ancak bu bölge Emevîler tarafından iskânâ açıldı ve Müslümanlar burada beş yerde askeri üs kurdular. Bunlardan Cündü Kınnesrîn Abbâsî halifesi Harun Reşid (786-809) döneminde tekrardan düzenlenerek Avâsım (koruyanlar/ müstahkem mevki) adı verilen müstakil bir eyalet haline getirildi. Antakya ise bu eyaletin merkezi oldu¹⁴.

Abbasilerin zayıflamasından sonra Antakya 877'de Tolunoğullarının, sonra İhşîdîlerin, 944'de ise Hamdânoğulları'nın hâkimiyetine girdi. Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas (963-969) tahtı ele geçirdikten sonra, Hamdânoğulları'nın Anadolu içlerindeki hâkimiyetlerine son vermek ve Suriye topraklarını tekrar imparatorluğa dâhil etmek için harekete geçti. 965 yılında önce Kilikya'yı, ardından Kıbrıs'ı peş peşe zapt etti. Nihayetinde 966 yılında Antakya'ya gelen Nikephoros kısa bir kuşatmanın ardından geri çekildi. Ancak 968 yılında Suriye üzerine bir sefer daha düzenleyerek bu defa Antakya'nın güneyindeki kale ve şehirleri yakıp yıkmak suretiyle tekrar Antakya'yı kuşattı. Kuşatma devam ederken İmparator kumandanları Petros Phokas ve Mikhail Burtzes'i burada bırakarak İstanbul'a döndü. Sonuçta 359 yılının Muharrem ayında (Kasım/Aralık 969) Antakya, Bizans İmparatorluğu'nun

¹² Willermus Tyrensis, C. I, s. 207.

¹³ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev: Fikret İşıltan), TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.103.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakkı Dursun Yıldız, "Avâsım", *TDVİA*, C. IV, s. 111-112.

hâkimiyetine girdi. Böylece Bizans bir patriklik merkezi olması hasebiyle hem dini hem de kültürel ve ticari açıdan önemli olan bu kadim şehri tekrar ele geçirdi. Hamdânîler ise Antakya'dan sonra Halep'te de Bizans ordusu karşısında varlık gösteremediler. Yapılan anlaşmayla Bizans'a vergi ödemeyi kabul ettiler. Bizans İmparatoru Nikphoros Phokas düzenlediği bu sefer ile Suriye'de Antakya, Halep, Hama, Hıms, Maarratunnuman¹⁵, Efâmiye¹⁶, Şeyzer¹⁷ ve buralar arasındaki kale ve köyleri ele geçirerek bölgedeki Müslüman hâkimiyetine son vermiş oldu¹⁸.

Antakya'da Bizans hâkimiyeti devam ederken Türkler Anadolu'da ve hemen beraberinde Suriye'de görünmeye başladılar. Suriye'nin kuzeyinde önemli bir şehir olan Antakya, bölgeye gelen Türklerin dikkatinden kaçmadı. Karahanlı I. Tamgaç Han'ın oğlu Hanoğlu Harun Halep'deki Mirdasi oğullarının emiri Atiyye tarafından yardıma çağrılınca emrindeki kuvvetlerle Halep'e geldi (1064/65). Yeğeniyle taht mücadelesi içerisinde olan Atiyye, Harun'un desteğiyle güçlendi. Yine Harun'un yardımıyla Bizans hâkimiyetindeki Antakya topraklarına saldırdılar ve Kemnûn kalesini ele geçirdiler. Atiyye burasını Harun'a ve emrindeki askerlere verdi. Ancak sonrasında Harun'un güçlenmesinden ve Halep'i ele geçirmesinden çekinerek onu ortadan kaldırmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Harun bu defa Atiyye'yle mücadele halindeki yeğeni Mahmut'a destek vererek onun Halep'i ele geçirmesi için yardım etti. Mahmut ile birlikte Bizans'a karşı mücadele eden Harun 1068 yılı Temmuz ayında Artah Kalesini ve akabinde İmm Kalesini ele geçirdi. Antakya'ya Halep üzerinden gelen saldırılara karşı önemli bir savunma merkezi olan bu kaleler böylece Müslümanların hâkimiyetine girmiş oldu. Bizans İmparatoru Roman Diogenes Türklerin Anadolu'daki faaliyetlerini önlemek amacıyla Suriye'ye geldi. Yine Umurtegin adında bir Türk kumandan tarafından savunulan Menbiç Bizans'ın eline geçti. Her ne kadar Harun ve Mahmut beraber mücadele etse de Bizans kuvvetleri geri püskürtülemedi. Nihayetinde Artah ve İmm kaleleri de Roman Diogenes tarafından alındı (1068). Ancak Romanos Diogenes Malazgirt Savaşı'nda (1071) Sultan Alp Arslan'a yenilerek bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma gereği Suriye'de Menbic ve Antakya'yı Selçuklulara verecekti. Bu dönemde Bizans'ta taht

¹⁵ Halep ve Hama arasında, bol su kaynaklarına sahip, zeytin ve incir bahçeleriyle meşhur bir şehir. bkz. Hamevi, C.V, s.156.

¹⁶ Hıms şehri yakınında, sahil tarafındadır. Bkz. Hamevi, C.I, s. 227.

¹⁷ Hama'dan bir gün uzaklıktadır. Ortasından Ürdün Irmağı geçer, bkz. Hamevî, C.III, s. 383.

¹⁸ İbü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Tarih*, (Çev: A. Özaydın), C. VII, Ocak yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 245-246; Ostrogorsky, s. 269-270; Sahillioğlu, s. 230; Streck, s.456.

değişikliğinin yaşanması ve yeni imparator VII. Mikhail Dukas (1071-1078)'ın tahta çıkmasıyla anlaşma uygulanamadı¹⁹. Bundan sonra Antakya, Sultan Alp Arslan'ın gazabından kaçarak Amanoslara gelen Türkmen lider Afşin tarafından Ağustos 1067'de yağma edilerek vergiye bağlandı. Ancak Afşin Sultan tarafından affedilince bölgeden ayrıldı²⁰.

Anadolu'da Türklerin elde ettikleri topraklar Bizans'ın Antakya ile kara bağlantısının kopmasına sebep oldu. Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah da bu durumundan yararlanarak 1083 yılında Kilikya bölgesine sefer düzenledi. 1084 yılında Antakya'yı yönetmekte olan Ermeni Philaretos Brachamios, İsmail adlı Türk asıllı olması muhtemel, Müslüman birini yerine bırakarak Süleymanşah'ın bu ilerlemesine karşı destek bulmak için Antakya'dan Urfa'ya gitti. Antakya halkı Philaretos'un idaresinden hoşnut değildi. Philaretos'un yokluğunda İsmail, oğlu Barsam ile anlaşarak Süleymanşah'a bir mektup gönderdi ve ondan şehri gelip teslim almasını istedi. Bunun üzerine Süleymanşah 300 süvari ve çok sayıda piyade ile Antakya'ya geldi ve şehri kuşattı. İsmail'in desteğiyle 12 Aralık 1084'de şehri ele geçirdi. Böylece Antakya, Türkiye Selçuklu Devleti'nin egemenliğine girdi. İç kale dışında Antakya'ya hâkim olan Süleymanşah askerlerine, Hristiyanlara karışılmamasını, Hristiyan kızlarla evlenilmemesini, halktan bir şey alınmamasını, esirlerin serbest bırakılmasını, ganimetlerin düşük fiyatla da olsa şehirde satılmasını ve evlere girilmemesini emretti. Selçuklu egemenliğine girmesinden sonra Antakya'daki en büyük mabet olan Kasiyun (Mar Cassinus) Kilisesi, içindeki altın, gümüş ve değerli eşyaların alınmasından sonra camiye çevrildi ve Süleymanşah'ın da katılımıyla 17 Aralık 1084'de burada Cuma namazı kılındı. Antakya'nın fethinden sonra Sultan Melikşah'a haber gönderen Süleymanşah bu fethi onun adına yaptığını bildirdi. İç kalede direnen Hristiyan halk ise 12 Ocak 1085'de teslim oldu²¹. Süleymanşah Antakya'nın fethinden sonra buraya bağlı olan Bagras²², Süveydiye, İskenderun, Darbsâk, Artah, Harim²³, Tell-Bâşir ve Antep gibi yerleri ele geçirdi²⁴.

¹⁹ Ali Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 18-22.

²⁰ Sevim, *a.g.e.*, s. 23-24.

²¹ İbü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. VIII, s. 312; Münecimbaşı, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, (yay: Ali Öngül), Akademi Kitabevi, İzmir, 2001, s. 5-7; Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 57-58; A.mlf., "Süleyman Şah I", *TDVİA*, C. XXXVIII, s. 104-105.

²² Antakya'dan 4 fersah uzaklıkta, sahil tarafında yer alır.

²³ Halep ve Antakya arasında, Halep'e çok yakın bir yer. İçerisinde çok fazla ağaç ve su kaynağı mevcuttur. Bkz. Hamevî, C.II, s. 205.

Antakya, Süleymanşah'ın ölümünden sonra Sultan Melikşah'ın (1072–1092) 1086 yılında Kuzey Suriye seferine çıkması sırasında, Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girdi. Antakya, bundan sonra Melikşah tarafından bölgenin idarecisi tayin edilen Halep Meliki Rıdvan'a bağlı olarak Türkmen beyi Yağısıyan tarafından idare edildi²⁵.

2. BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NİN BAŞLAMASI VE ANTAKYA'NIN HAÇLILAR TARAFINDAN ZAPTI

Türkler XI. Yüzyılda Anadolu'ya ve Suriye'ye yaptıkları akınlarla bölgede görülmeye başladılar²⁶. Buradaki yönetimlerde etkili olmaya başlamaları özellikle Suriye'de dengelerin değişmesine sebep oldu. Böylece XI. yüzyılın sonunda ve XII. yüzyılın başlarında Suriye'nin kuzeyi oldukça önemli siyasi gelişmelerin merkezi durumuna geldi. Bölgenin Hristiyan dünyası için ehemmiyeti buradaki gelişmelere Avrupa'nın da tepkisiz kalmamasına ve dolayısıyla Haçlı Seferleri gibi dünya tarihine yön veren büyük bir hareketin yaşanmasına da ortam hazırladı.

Bizans imparatorluğu XI. yüzyılın ikinci yarısında tam bir kargaşa içerisindeydi. Normanlar, İmparatorluğun İtalya'daki topraklarını almak için kıyasıya bir mücadeleye girişti. Norman reisi Robert Guiscard Bizans toprağı Bari'yi ele geçirdi²⁷. Böylece Bizans İtalya'daki üstünlüğünü ve nüfuzunu kaybetmeye başladı. Normanların Bizans aleyhine genişleme siyaseti İtalya'yla da sınırlı kalmayarak Bizans'ın Adriyatik kıyısındaki topraklarına ve hatta ilerleyen dönemde tüm Avrupa'daki topraklarına sahip olmak şeklinde ilerleyecektir. Batı'da bu gelişmeler yaşanırken İmparatorluğun doğu toprakları Türklerin akınlarıyla elden çıkmaya başladı. Selçuklu Türkleri daha Gaznelilerin hâkimiyeti altındayken Anadolu'ya akınlar yapmaya başladılar. 1048 yılında Kutalmış ve İbrahim Yınal'ın 50.000 kişilik Bizans ordusunu yenilgiye uğratması Erzurum ve Van Gölü çevresinin

²⁴ Sevim, a.g.e., s. 59; a. mlf., *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, TTK Yay., Ankara, 1990, s. 32. Türklerin Anadolu ve Suriye bölgesinde yayılmaları ile ilgili ayrıca bkz. Mükrimin Halil, *Selçuklu Devri I Anadolunun Fethi*, Akşam Matbaası, İstanbul, 1934.

²⁵ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952–1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136–1162)*, (Çev: Hrant D. Andreasyan, notlar: E. Dulaure, M.H. Yinanç), TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. 172; Sevim, , s. 65; Özaydın, s. 29; Runciman, I, s. 164-165.

²⁶ İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Halep Min Târihi Halep*, (Türkçeye Çev. Ali Sevim), *Zübdetü'l-Halep Min Târihi Halep'de Selçuklular (H.447-521=1055-1127)*, TTK Yayınları, Ankara, 2014, s. 16 vd.; Sevim, a.g.e., s. 18-40.

²⁷ R. Baliey Yewdale, *Bohemund I, Prince of Antioch*, Amsterdam, 1917, s. 9; Ostrogorsky, s. 320; Runciman, I, s.49.

Türklerin eline geçmesine sebep oldu. Tuğrul Bey'in Abbasi Halifesini Şîî Büveyhoğlulları'nın baskısından kurtardıktan sonra (17 Aralık 1055) Abbasî halifesi Kaim bin Emrillâh Tuğrul Bey'e Hil'at verdi (1056). Musul seferi dönüşünde de (Ocak 1058) O'na tüm dünyevi yetkilerini devrederek “*Doğu'nun ve Batı'nın sultanı*” unvanını verdi²⁸. Bu gelişme Selçukluların güçlenmesine sebep olurken Anadolu'ya yapılan gazaların da artmasına ve buradaki hâkimiyetlerinin meşru temellere dayanmasına vesile oldu.

Tuğrul Bey'den sonra da Anadolu'ya akınlar devam etti. Bizans İmparatoru Romamos Diogenes'in Türkleri Anadolu'dan atmak için düzenlediği Doğu Seferi sırasında Malazgirt'te Sultan Alparslan'a yenilmesi Anadolu'yu bir Türk yurduna çevirmek için akınların başlamasına sebep oldu. Türkler bu zaferden sonra kısa bir süre içerisinde Bizans'ın Anadolu'daki topraklarının önemli bir kısmına sahip oldular. Türkler'in durdurulamayan bu ilerleyişi sonucu Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos (1081-1118), Papa II. Urbanus'dan yardım istedi. Papa II. Urbanus (1088-1099), Türklerin bu süre zarfında Kudüs'ü de ele geçirmesi ile Hristiyanlık için kutsal sayılan bu yerlerin tekrar Hristiyanların eline geçmesini sağlamak için harekete geçti ve böylece Avrupa'da Haçlı düşüncesi ortaya çıktı²⁹.

İbnü'l-Esîr'in verdiği bilgiye göre³⁰, Şîî Fatımîler, Selçuklular'ın hâkimiyet alanını Gazze'ye kadar genişletmiş olması ve Mısır ile aralarında hiçbir gücün kalmaması, ayrıca Melik Atsız'ın Mısır'ı kuşatma teşebbüsü gibi sebeplerden dolayı Avrupa'ya haber gönderip Suriye'yi ele geçirmelerini teklif etmişti. Ancak İbnü'l-Esîr bu kaydı düşerken bunun gerçek olup olmadığını kendisinin de bilmediğini, bu bilginin sadece bir rivayet olduğunu da dile getirmiştir. Filhakika eğer Haçlılar, Suriye'yi ele geçirir ise Fatımîler ile Selçuklular arasına onların girmesi demek Selçuklu akınlarından Fatımîler'in kurtulması demek olduğu için bu çağrının yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Fatımîlerin Avrupa'dan yardım isteyip istemediği kesin olmamakla birlikte Papa II. Urbanus Bizans'a yardım için Avrupa'da Haçlı ruhunu ortaya çıkarmak adına harekete geçti. Ancak bu yardım pek tabîî ki imparator I.Aleksios

²⁸ Ernst Honigman, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, (Türkçeye Çev: Fikret Işıltan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970, s.177.

²⁹ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 9.

³⁰ İbnü'l-Esîr, C. VIII, s. 410-411.

Kommenos'un istediği gibi bir yardım olmayacaktır. Bundan sonra dünya tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Haçlı Seferleri dönemi başlayacaktır. Bu dönem aynı zamanda Batı medeniyetinin Doğu medeniyetine üstünlük kurmaya çalıştığı ve Doğu'nun zenginliklerini ele geçirerek Avrupa'nın içinde bulunduğu kötü gidişe son verme mücadelesinin yaşandığı bir dönemdir.

Haçlı Seferleri, Papa II. Urbanus'un 18-28 Kasım 1095 tarihinde Clermont Konsili'nde yaptığı çağrı ile başlamıştır. II. Urbanus, bu konsilde Doğu'daki din kardeşlerini Türklerin baskısından kurtarmak için yapılacak bu savaşa katılmanın kutsal bir görev olduğunu anlatmıştır. Bu sefere katılanların aynı zamanda çok büyük bir hac yolculuğuna çıkmış olacaklarını ve ne şekilde olursa olsun bu yolda ölenlerin cennete gideceğini vaat ederek, her sınıftan insanı bu sefere katılmaya çağırmıştır³¹.

Asillerin önderliğindeki ordulardan önce Anadolu'ya ilk gelen ordu Keşiş Pierre l'Ermite'in komutasındaki ordu oldu. Keşiş Pierre'in yanında toplananlar 15 Ağustos 1096'yı beklemeden 20 Mayıs'ta Köln'den yola çıktılar. 12 Temmuz'da Sofya'ya varan Pierre'in ordusu buradan bir refakat birliği ile 1 Ağustos 1096'da İstanbul'a ulaştı. Bu ordu Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos tarafından 6 Ağustos'ta Anadolu yakasına geçirildi, buradan İzmit Körfezi kıyısından ilerleyerek Yalova yakınlarında günümüzde Hersek'in (Kibotos/Civetot) bulunduğu yere getirilerek karargâhlarını kurdular³².

Bu Haçlı birlikleri Selçuklular tarafından 21 Ekim'de Drakon Savaşı'nda mağlup edildi, birçoğu öldürüldü, sağ kalanlar dağıldılar³³. Pierre l'Ermite'in Haçlı birlikleri disiplinden yoksun, yağmacı ve çapulculardan oluşan birliklerdi. Geçtikleri

³¹ Geniş bilgi için bkz. Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond The Sea*, (Çev: E. A. Babcock- A. C. Krey), C. I, Columbia University Press, New York, 1943, s. 88-92; Fulcherius Carnotensis, *A History of the Expedition to Jerusalem, 1095-1127*, (Translated by Frances: Rita Ryan, Norton & Company, New York, 1973, s. 65-67; "Kutsal Toprakları Kurtarmak" *Kudüs Seferi*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009, s. 50 vd.; *Gesta Francorum, The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem*, (yay. Ve İngilizce terc., Rosalind Hill), London, 1962, s. 1-2; Willermus Malmesberi, *The History of the English Kings*, (İngilizce terc. ve yay., R.A.B. Mynors- R. M. Thomson- M. Winterbottom), C. I, Oxford, 1998, s. 595; Demirkent, Haçlı., s. 5 vd.; Frederic Duncalf, "The Councils of Piacenza and Clermont", *A History of The Crusades*, Volume one: The First Hundred Years, (Edit.: Kenneth M. Setton), The University of The Wisconsin Press, London, 1969, s. 220 v.d.; W.B. Stevenson, *The Crusaders in the East*, Cambridge University Press, Cambridge, 1907, s. 7; Mike Paine, *Haçlı Seferleri*, (Çev: Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 24-25.

³² Demirkent, a.g.e., s. 12-15; Altan, "Haçlıların Anadolu'da İzlediği Yollar", *Belleten*, C. LXV, S. 243, Ağustos 2001, s. 571.

³³ Runciman, C. I, s.102-103; Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDVİA*, C.XIV, s. 528; A.Mlf, "Kılıçarslan I", *TDVİA*, C. XXV, s. 397.

yerleri yağmalamışlar ve güya yardıma geldikleri Doğu'daki din kardeşlerine çok büyük zarar vermişlerdi. Bizans İmparatoru I.Aleksios bu Haçlı birliklerini görünce bunların arkasından gelen asillerin kendisine vassallık yemini etmelerini istedi. Bundan sonra başlayan I. Haçlı Seferi'nde Orta Avrupa'dan hareket eden Haçlı orduları Aralık 1096'da İstanbul'da buluştular³⁴.

1096 yılının Kasım ayında İstanbul'a gelen ilk Fransız Haçlı birliklerinin reisi Hugue de Vermandois oldu. İmparatorun isteğine uyan Hugue vassallık yemini etti. 23 Aralık'ta gelen Lorraineli Fransızların reisi Godefroi de Bouillon'da imparator Aleksios'un zor kullanması ile yemin etmeye razı oldu. Daha sonra Bohemund'un³⁵ kumandasındaki Güney İtalya Normanları, arkasından da Raymond de Saint Gilles'in idaresindeki Güney Fransızlarından oluşan Haçlı birlikleri İstanbul'a geldiler. Raymond'un yanında Papanın elçisi sıfatıyla Le Puy Piskoposu Adhemar da bulunuyordu. Aynı tarihlerde Flandre kontu Robert, yine Kuzey Fransızlarından oluşan orduların reisleri Robert de la Normandie ve Etienne de Blois İstanbul'a ulaştı. Kral Aleksios bu reislerden de vassallık yemini alarak orduların Anadolu'ya geçmesini sağladı³⁶.

Haçlı orduları Anadolu'ya geçtikten sonra 1097 yılında 18 Haziranı 19 Hazirana bağlayan gece Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'in Bizans egemenliğine girmesini sağladılar. 1 Temmuz 1097'de Dorylaion Savaşı'nda I. Kılıçarslan'ı yenilgiye uğratan Haçlılar, Anadolu'daki yürüyüşlerine devam ederek Dorylaion'dan Akşehir'e oradan Konya'ya ve sonra da Ereğli'ye geldiler. Haçlı orduları Ereğli'de iki kola ayrılarak yürüyüşlerine devam ettiler. Ana ordu Ereğli yolunu takip ederek Eylül ayı sonlarında Kayseri'den sonra Yeşilkent (Yalak) Kasabası üzerinden Göksun'a doğru ilerlediler. Burada üç gün konakladıktan sonra Göksun üzerinden çok zor şartlarda Maraş'a vardılar. 15 Ekim'de Maraş'tan hareket ettiler ve Türkoğlu-Nurdağı-İslâhiye-Hassa-Kırıkhan güzergâhından 20 Ekim 1097'de Demirköprü'ye oradan da Antakya'ya vardılar³⁷.

³⁴ Runciman, C. I, s. 110-114; Demirkent, a.g.e., s.17-18.

³⁵ Haçlı tarihçisi Michaud Bohemund'un bu sefere katılmasının asıl amacının Haç yoluna savaşmaktan ziyade Bizans'a olan düşmanlığı ve Kudüs'e ulaşmandan önce kendisine bir devlet kurma isteği olduğunu tespit eder.bkz. J.F.Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, (Çev.Güray Kırpık), Lotus Yay., 2011, s. 138.

³⁶ Fulcherius, 79-80/Türkçe Terc, s. 63-65; Demirkent, a.g.e., s. 21-23.

³⁷ Fulcherius, 81-88/Türkçe Terc, s. 65-72; Anna Komnena, *Alexiad*, (Çev: Bilge Umar), İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1996 , s. 305-306; Runciman, C. I, s.83-163; Cahen, a.g.e., s. 210-213; Demirkent,

Doğu'da bağımsız bir devlet kurmak isteyen Godefroi'nın kardeşi Baudouin de Boulogne ve Bohemund'un yeğeni Tankred, Ereğli'de ana ordudan ayrılarak Kilikya'ya indiler. Tankred'in ordusu Ulukışla yolundan Gülek Boğazına oradan da Çukurova'ya indi. Tarsus, Misis ve Adana'yı Türklerin elinden aldı. Boudouin'in ordusu ise Tankred'in ordusundan sayıca fazla idi. Tankred'den daha ağır hareket ediyordu. Baudouin'de Tyana'dan (Niğde) Pozantı'ya oradan da Çukurova'ya indi. Baudouin, Tankred'in ele geçirdiği yerleri teslim aldıktan sonra Urfa'nın Ermeni hâkimi Thoros ile anlaşarak Urfa'ya gitmeye karar verdi³⁸.

Buradan sonra Baudouin, Maraş'ta ana ordu ile birleşti. Maraş'ın doğusunda Keysun ve Rabân kalelerini elinde tutan Goğ Vasil ile anlaşarak Türklerin elinden Tell-Bâşir'i ve Râvendân'ı aldı. Buradan Urfa'ya gitti ve şehrin hâkimi Ermeni Thoros'u bertaraf ederek 10 Mart 1098'de Urfa'da ilk Haçlı Devleti'ni kurdu³⁹.

Baudouin de Boulogne Urfa'yı ele geçirdiği sırada diğer Haçlı kuvvetleri de Antakya'yı kuşatma altına almışlardı. Bütün Hıristiyan âlemi için önemli bir merkez olan Antakya Haçlılar için de büyük bir hedefti. Hem dini yönden önemi hem de Kudüs'e giden yol güzergâhında bulunması nedeniyle Türklerin elinde bırakılmaması gerekiyordu. Büyük Selçuklu hükümdarı Berkıyaruk Antakya'yı kurtarmak için Musul Valisi Kürboğa önderliğinde mahalli reislerden oluşan bir ordu görevlendirdi. Ancak Kürboğa Antakya yerine Urfa'yı kurtarma girişiminde bulununca şehir zor durumda kaldı. Aylarca süren kuşatma sebebiyle Haçlılar da yiyecek sıkıntısı çekiyorlardı⁴⁰.

Antakya fethedildiği takdirde İmparator Aleksios'a verilecekti. Ancak Haçlı reislerinden Bohemund buna pek de müsaade edeceğe benzemiyordu. Kuşatmanın devam ettiği 1098 Şubat ayı başında imparatorun temsilcisi ve Bizans birliklerinin komutanı olarak bulunan Tatikios'a İmparatorun Türkleri kendisinin kışkırttığını ve bu sebepten de Haçlı reislerin imparatoru öldürme kararı aldıklarını söyledi. Tatikios

a.g.e., s. 29-33; P.M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakın Doğu*, (Türkçeye Çev: Özden Arıkan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 10-15; a. mlf., *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, (Türkçeye Çev: Tanju Akad), Kitap Yayınları, İstanbul, 2007, s. 19-24; Bırsel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Devletleri", *Türkler*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 687.

³⁸ Sümer, s. 3-4; Altan, a.g.m., 574; Steven Runciman, "The First Crusade: Constantinople to Antioch", *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 292 v.d.

³⁹ Demirkent, *Urfa..*, C. I, s. 26.

⁴⁰ Urfa'lı Mateos, s.196; Fulcherius, 89-92/ Türkçe Terc, s. 72-76; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. VIII, s. 412-414; İbnü'l-İbrî, C.II, 339-340; Demirkent, *Urfa..*, C. I, s. 41-44.

ise ordunun açlıkla boğuşmasının da etkisiyle ve tabi ki Bohemund'un anlattığı hikâyeyi imparatora bildirmek amacıyla bir bahane ile Antakya'dan ayrıldı⁴¹.

Bohemund, Yağısıyan'ın kumandanlarından İki Kız Kardeş Kulesi'ni koruyan Ermeni asıllı Firuz ile şehri kendisine teslim etmesi için bir anlaşma yaptı. Ayrıca diğer Haçlı kumandanlarına Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un gelmemesi halinde, şehri kim ele geçirirse onun hâkimiyetine girmesini teklif etti. Bu teklifi kabul edildikten sonra da Firuz'un yardımıyla birliklerini İki Kız Kardeş Kulesi'nden şehre sokmayı başardı. Haçlı orduları 3 Haziran 1098'de Antakya'ya girdiler. Böylece Antakya, 8 aylık bir kuşatmadan sonra Haçlıların eline geçmiş oldu. Yağısıyan ise Haçlıların şehre girdiğini duyunca dağ tarafındaki kapıdan gizlice çıkarak şehri terk etti. Ancak bir süre sonra bir Ermeni tarafından yakalanarak öldürüldü. Kesik başını Haçlı reislerine getiren Ermeni, büyük bir mükâfat aldı⁴².

Haçlılar şehrin Müslüman halkını ve birçok yerli Hristiyan'ı öldürüp her yeri yağmaladılar. İç Kale'de Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddевle direnmeye devam ediyordu. Kürboğa'nın ordusu 5 Haziran'da Demirköprü'ye, 7 Haziran'da Antakya'ya ulaştı ve şehri kuşatma altına aldı. Bu arada Haçlı reisleri arasında anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamış ve daha birkaç gün önce şehri ele geçirmiş olan Haçlılar şimdi kendileri kuşatılmıştı. Şehirde bir de açlık baş göstermişti. Yaz sıcaklarında cesetlerin çürümeye başlamasıyla salgın hastalık tehlikesinin de ortaya çıkması Haçlıların moralini bozmuş ve umutsuzluğa kapılmalarını neden olmuştu. Tam da bu sırada Pierre Bartholomeus adında içki ve kadın düşkünü biri Raymond ve Adhemar ile görüşerek rüyasında Hz. İsa'nın böğrünü delen mızrağın Antakya'da St. Petrus Kilisesinde gömülü olduğunu gördüğünü söyledi. Kilisede yapılan kazıda

⁴¹ Runciman, *Haçlı...*, C.I, s. 172; a. mlf., "The First Crusade: Antioch to Ascalon", *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 313.

⁴² Azîmî, *Vekâyinâme*, (nşr. ve çev. Ali Sevim), *Azîmî Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538: M. 1038/39-1143/44)*, TTK Yayınları, Ankara, 2006, s. 37; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, a.y.; Fulcherius Carnotensis, s. 82-83; Urfalı Mateos, s. 196-197; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 339-340; Anna Komnena, s. 333-335; Süryani Mikhail, s. 166-167; Runciman, , *Haçlı...*, C. I, s. 180; Sedat Bilinir, "Suriye Selçukluları Döneminde İki Kardeş Arasında Yaşanan Çekişmelerin Bölge Kaderine Etkileri (1094-1104)", *Asia Minor Studies: International Journal of Social Sciences*, C. 4, S.7, 7 Ocak 2016, s.20; Philip K. Hitti, *History of Syria*, Macmillon Co. LTD, London, 1951, s. 592.

bulunan mızrak “Kutsal Mızrak” olarak adlandırıldı. Bu olay Haçlıların moralini yükseltti⁴³

Kürboğa'nın Antakya kuşatması da iyi durumda değildi. Ordusundaki komutanlar arasında anlaşmazlıklar bulunuyordu. Bu sebepten yapılan saldırılar istenilen sonucu vermedi. Kutsal Mızrağın bulunması ile morali düzelen Haçlılar 28 Haziran'da şehrin kapılarını açarak Kürboğa'ya saldırdılar. Kürboğa Haçlılara karşı koyamayacağını anlayınca geri çekildi. İç kalede direnen Türk askerleri de Kürboğa'nın çekildiğini anlayınca direnişten vazgeçti. Böylece iç kale de Haçlılara teslim oldu⁴⁴.

Ordunun yorgun olmasından dolayı Haçlı birlikleri sonbahara kadar Antakya'da kalmaya karar verdiler. Bu sırada şehrin hâkimiyetinin kime verileceği hususu Haçlı reisleri arasında tartışmalara yol açıtıysa da sonunda Bohemund, Bizans İmparatoru I.Alexios'a ettiği sadakat yeminini umursamayarak ve türlü bahanelerle şehirdeki hâkimiyet haklarını Haçlı liderlerine kabul ettirmek kaydıyla Antakya Haçlı Prenslığı'ni kurdu. Birinci Haçlı Seferi orduları Antakya'dan Kudüs'e hareket etmeden önce Haçlı birlikleri 27 Kasım 1098 tarihinde, Raymond'un komutasında Maarratünnuman'a saldırdılar ve iki haftalık bir kuşatmadan sonra şehri ele geçirdiler. Bohemund şehirdeki ana kapının yanında toplanan Müslümanlara aman vermeyi vaat etmişti. Ancak onların hepsini kılıçtan geçirdi. Diğer Haçlı birlikleri de şehre girip buradaki Müslüman halkın tamamını öldürdüler. Bir süre sonra yine Haçlı ordusunda açlık ortaya çıktı. Bu defa öldürdükleri Müslümanları pişirip yeme yoluyla açlıklarını gidermeye çalıştılar. Böylesine bir vahşet ve barbarlık sadece Müslüman âlemini değil Papayı bile kızdırmıştı. Haçlılar papaya, yaptıkları şeyin sebebinin tamamen açlık olduğunu bildiren mektuplar göndererek ondan af dilediler. Şehrin idaresi Bohemund'a bırakıldıktan sonra diğer Haçlı birlikleri Ocak 1099'da Kudüs'e doğru yola çıktılar⁴⁵.

⁴³ Fulcherius, s.99-101/ Türkçe Terc, s. 83-85; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, a.y.; Urfalı Mateos, s. 197; İbnü'l-İbrî, II, s.34; Runciman, *Haçlı...*, C. I, s.187; Bilinir, a.g.m., s. 21.

⁴⁴ Fulcherius, s.104-107/ Türkçe Terc, s. 88-91; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, a.y.; Runciman, C. I, s. 191; Abdülkerim Özeydin, Büyük Selçuklu Emiri Kürboğa, *Tarih Dergisi*, S. 36, s. 410 v.d.; Bilinir, a.g.m., s. 22-23.

⁴⁵ Fulcherius, 112 vd./ Türkçe Terc, s. 96; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.VIII, s. 414-415, s. 231-232; İbnü'l-İbrî, C. II, s. 339-340; Urfalı Mateos, s. 191-192; Anna Komnena, s. 333-335; Süryani Mikhail, s.166-167; Holt, *Haçlılar...*, s.16-20.

3. KURULUŞUNDAN 1119 YILINA KADAR ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ

Antakya’da bulunan Haçlı birlikleri Raymond önderliğinde şehirden ayrıldığında I.Bohemund (1098–1104) yeğeni Tankred’i onlarla birlikte gönderdi. Kendisi ise bu birliklere katılmadı. Her ne kadar daha yeni devletin sınırları kesin olarak belli değilse de artık Bohemund Antakya’da kurulan Haçlı devletin sahibi olarak şehirde Norman hâkimiyetini tesis etmeye koyuldu. Haçlı reisleri İstanbul’da Bizans imparatoru I.Aleksios Komnenos’a ettikleri yemine sadık kalmamıştı ve imparatora bunu ihanet sayıyordu. Antakya’da yönetimi ele geçiren Bohemund, burada hâkimiyetini sürdürebilmesinin Müslümanlara ve Bizans’a üstünlük sağlayabilmesi ile bağlantılı olduğunu biliyordu ve ona göre hareket etti. Antakya’daki Hristiyanların çoğunluğunun Ortodoks olmalarına rağmen burada Bohemund’un Lâtin hâkimiyetini kurmak için şehre Ortodoks patrik yerine Lâtin patrik tayin etmesiyle Bizans ile zaten bozuk olan ilişkiler iyice gerginleşti. Bundan sonraki dönemlerde Antakya Prenslığı ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkileri de şekillendirecek olan gelişmeler böylece başlamış oldu⁴⁶.

Antakya Haçlı Devleti’nin toprakları bu dönemde iki bölgeden oluşuyordu. Devletin yönetim merkezi tabîî ki Antakya ve çevresindeki topraklar, diğer kısım ise Kilikya’daki topraklardı. Özellikle Kilikya Bizans’tan gelecek saldırılara karşı şehrin savunması için önemli idi ve bu sebepten Bohemund buradan vazgeçemezdi. Kilikya’daki Ermenilerin bir şekilde Antakya ile iyi geçinmesinin sağlanması gerekmektedir. Bohemund Kilikya’ya giderek yeğeni Tankred’in bir önceki sonbaharda burada bırakmış olduğu garnizonu takviye etti ve bölgedeki Ermenilerin kendisine bağlılıklarını kabul etti. Amacı burayı Antakya’ya bağlamak idi⁴⁷.

Bundan sonra I.Bohemund 1099 yılının şubat ayında Lâzikiye’ye saldırarak Bizans ile mücadeleye başladı. Ancak diğer Haçlı reisleri özellikle de Raymond İmparatora karşı bu girişimi uygun bulmadılar. Bunun üzerine Bohemund kuşatmayı kaldırdı⁴⁸.

⁴⁶ Yewdale, s. 85-86; Auguste Bailly, *Bizans Tarihi*, (Türkçeye Çev.: Haluk Şaman), C. II, İstanbul, 1974, Tercuman Yayınları, s. 327.

⁴⁷ Runciman, C. I, s. 196; Yewdale, s. 85-86.

⁴⁸ Yewdale, s. 88-89; Runciman, C. I, s. 178; Demirkent, *Haçlı..*, s. 81.

I.Bohemund, Kudüs'ün Haçlı ordusu tarafından alınmasından sonra ise Hac görevini yerine getirmek için yaptığı Kudüs ziyareti sırasında hem beraberinde götürdüğü Papanın elçisi Daimbert'i Kudüs patriği yapmayı başardı. Buna karşılık Daimbert, kendisinin Antakya üzerindeki hakimiyetini tanıdı. Yapılan törende Bohemund *Prinkeps*⁴⁹ (hükümdar/başkan) unvanını aldı. Böylece Antakya ve çevresinde sahip olduğu topraklardaki hâkimiyet hakkı kesinleşti hem de Kudüs Krallığı'na tabi olmayan bağımsız bir hükümranlığa sahip oldu. Bu haliyle prenslik Doğu'daki diğer Haçlı devletlerinden farklı bir statüye kavuştu.

1100 yılı Ağustos ayında Danişmendli Beyi Gümüştegin'in (1085-1104) Malatya'yı kuşatması sırasında Malatya hâkimi Ermeni Gabriel, Bohemund'dan yardım istedi. Bu yardım karşılığında da Malatya'yı kendisine vermeyi vaat etti. Ancak Gümüştegin daha Bohemund Malatya'ya ulaşmadan Aksu vadisinde ona pusu kurdu. Bohemund ve askerlerinin büyük çoğunluğu esir edildikten sonra Niksar kalesinde hapsedildi. Onun yokluğunda Antakya, yeğeni Tankred tarafından idare edildi⁵⁰. 1101 yılı Haçlı seferi ordularından Lombardlar her ne kadar Bohemund'u kurtarmak girişiminde bulunsalar da bu Haçlı ordularını Merzifon dolaylarında

⁴⁹ Bohemund'un *prinkeps* unvanı ile onun bu unvanı ne şekilde kullandığı modern Haçlı tarihçisi Thomas Asbridge tarafından çağdaş Latin kaynaklar ve mevcut birkaç belge üzerinden ele alınmıştır. Buna göre Bohemund, unvanı almasından sonra Doğu'da bulunduğu 1104 yılı sonlarına kadar elde olan iki tüzükten ilkinde kendisini *Robert Guiscard'ın Oğlu*, diğerinde ise sadece *Bohemond* olarak tanıtmıştır. Ayrıca Bohemund'a atfedilebilecek tek bir sikkenin üzerinde de *B H M T (Bohemond)* yazılı olduğuna dikkat çekmektedir. O, 1105'de Bizans'a karşı asker toplamak için Batı'ya gittiğinde de yayınladığı belgelerde *Antakya Prensi* olarak kendisini tanıtmıştır. Yine çağdaş Haçlı kaynaklarında Bohemund'un, *prens*, *dük* ya da *lord* şeklinde nitelendiği kaynaklardan verilen örneklerle belirtilir. Ancak Bohemund'un 1096'da Haçlı Seferi'ne katılmak için Güney İtalya'dan ayrılmasından önce *prinkeps* unvanını kullanmış olması gerektiğine de dikkat çekmektedir. Ona göre unvan, Latin Doğu'da Bohemund'un kurduğu prenslik üzerinde tam kanun koyma yetkisine sahip bir hükümdar olduğunu belirtmek ve Kudüs Krallığı ile Bizans İmparatorluğu'na tabi olmadıklarını iddia etmek için seçilmiş olmalıdır. Bkz. Thomas Asbridge, *The Creation of The Principality of The Antioch (1098-1130)*, The Boydell Press, Woodbridge, 2000, s. 129-133. Bu bilgiler çerçevesinde *prinkeps* unvanının 1099 yılında Kudüs'te Bohemund'a verilmesinden sonra onun kendisi tarafından da Haçlı vekayinamelerinde de kullanılmadığı görülmektedir. Günümüze ulaşmamış belgelerde kullanılmış olması muhtemel olsa da Bohemund'un *Prens* unvanını da kullandığı aşikârdır. Bunun dışında 1108'deki Devol Antaşması'nda -her ne kadar uygulanmamış olsa da- Bohemund, İstanbul'da ettiği vassallik yeminini geçersiz kılmıştır. Ancak Draç Savaşı'ndaki yenilgisinden dolayı tekrardan Bizans İmparatoru Aleksios'a bağlılık yemini etmiş, kendisine bağlı olan Antakya ve çevresindeki arazinin şimdi tekrar İmparator tarafından kendisine verildiğini de kabul etmiştir. Bu antlaşmanın maddelerinde ise Antakya Haçlı Prensliği Bizans'a bağlı bir *Dukalık* olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Anna Komnena, s. 420-438.

⁵⁰ İbnü'l-Esir, *el-Kamil...*, C. VIII, s. 430-431; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, (Çev: Mehmet Keskin), C. XI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 308-309; Azîmî, s. 38-39; Münecimbaşı, s. 15; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 343; Yewdale, s. 92-94; Cahen, s. 15-16; Maalouf, s.88.

Türkiye Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan tarafından yenilgiye uğratılarak çoğu imha edildi. Böylece Bohemund'u kurtarma planları da gerçekleşmedi⁵¹.

1103 yılı yazında Patrik Bernard ve Urfa kontu II. Baudouin'in girişimleri ve Ermeni Gabriel'in aracılığı ile Danişmendli Beyine yüz bin altın ödenerek Bohemund esaretten kurtarıldı ve idareyi tekrar eline aldı. Bundan sonra Halep bölgesine yağma amaçlı saldırılar yaparak Müslüman halka çok zarar verdi. 1104'de Bizans'ın elindeki Maraş ve Elbistan Haçlıların eline geçti⁵². Yine aynı yıl Bohemund Urfa kontu ile anlaşarak Harran bölgesini ele geçirmek için bir girişimde bulundu. 7 Mayıs 1104 tarihinde Mardin hâkimi Artukoğlu Sökmen ve Musul valisi Çökürmüş ile yapılan Harran savaşında Urfa kontu II. Baudouin ve yeğeni Joscelin de Courtenay esir düşünce Urfa'nın idaresi Bohemund'a verildi. Bohemund yeğeni Tankred'i Urfa da bırakarak Antakya'ya döndü. Ancak Bizans'ın Çukurova bölgesine saldırması ve Türklerin baskıları sonucu Antakya'da asker sayısı azalmıştı. Bohemund Urfa'dan Tankred'i çağırarak idareyi ona devretti. Kendisi ise taze birlikler bulmak adına Avrupa'ya gitti. Antakya'ya yardım getirmek yerine Bizans İmparatoru Aleksios ile mücadeleye girişen Bohemund, bu mücadele sonunda yenilerek İmparator Aleksios ile Devol Antlaşması'nı imzaladı. Bohemund bu antlaşma ile Antakya'da Bizans hâkimiyetini kabul etmiş oluyordu. Antlaşmadan sonra İtalya'ya giden Bohemund bir daha Doğu'ya dönmedi. Devol Antlaşması da uygulanmadı⁵³.

Bohemund'un Antakya'dan ayrılmasından sonra hâkimiyeti eline alan Tankred (1104-1112), devletin sınırlarını Halep'e kadar genişletti. Hâkimiyeti süresince Bizans ile Kilikya ve Lâzikiye için mücadele etti. 1105 yılında Halep Meliki Rıdvan ile yaptığı savaşı kazanarak Artah Kalesi'ni aldı. Bohemund ile Bizans İmparatoru Aleksios arasında imzalanan Devol Antlaşması'na aldırış etmeden Tankred 1108 yılında, Bizans'ın 1104 yılında ele geçirdiği Lâzikiye'yi Pisa donanmasının yardımıyla tekrar topraklarına kattı. Aynı yıl, yine 1104 yılında

⁵¹ Lombard Haçlı ordusu Niksar'a giderek Bohemund'u kurtardıktan sonra tıpkı Birinci Haçlı Seferi liderlerinin yaptığı gibi o bölgeyi ele geçirmeyi, hatta Bağdat'a kadar ilerleyip bu şehri almayı planlamaktaydılar. Detaylı kaynak bilgisi ve seferin seyri için bkz. Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul, 1995, s. 17-57; James Lea Cate, *The Crusade of 1101, A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, London: The University of Wisconsin Press, s. 343-367.

⁵² Runciman, C. II, s. 32; Demirkent, *Urfa..*, C. I, s. 66-67; a.mlf., *Haçlı..*, s. 83; Maalouf, s. 99.

⁵³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 85; Orstrogorsky, s. 337-338; Yewdale, s. 106-113; Runciman, C. II, s. 38-42.

Bizans'ın eline geçen Çukurova bölgesine saldırıda bulundu. Kısa bir kuşatmadan sonra Misis'i almayı başardı⁵⁴.

Tankred Urfa'nın da idaresini elinde bulunduruyordu. Urfa kontu Boudouin esaretten döndüğünde idareyi ona devretmeye razı olmayarak onunla savaştı. Sonunda istemeyerek de olsa şehri ona teslim etmek zorunda kaldı⁵⁵. Bundan sonra Antakya ve Urfa arasındaki gerginlik Urfa Kontluğu'nun yıkılışına kadar devam etti.

Tankred 1109 yılında Beni Ahmar Emîrliği'nin elindeki Cebele, Bulunyas ve Markab kalelerini işgal etti. Böylece devletin sınırlarını Toroslardan el-Cezire'ye ve Orta Suriye'ye kadar genişletmiş oldu. 1112 yılında Keysun Ermeni hâkimi Goğ Vasil üzerine sefere hazırlanırken hastalandı. Tankred erkek çocuğu olmadığı için kuzeni Roger de Salerna'yı kendisine halef olarak seçmeyi uygun gördü. Ancak Bohemund'un oğlu doğuya gelirse, Roger Prenslığın yönetimini bu çocuğa bırakacaktı. Bundan sonra 12 Aralık 1112'de Tankred öldü⁵⁶.

Roger de Salerna'in (1112-1119) hâkimiyeti sırasında 29 Haziran 1114 tarihinde yaşanan deprem şehre büyük zarar verdi. Roger de Salerna, bu tahribatın izlerini kısa sürede silmeyi başardı. Hâkimiyeti sırasında diğer Haçlı reisleri ile iyi ilişkiler kurarak güvenilir bir müttefik oldu. Roger de Salerna, Büyük Seluklu sultanı Muhammed Tapar'ın (1104-1118) Musul emiri Aksungur el-Porsukî'yi Suriye'nin fethiyle görevlendirmesinden sonra bölgeye gelen Müslüman ordu ile Tell- Daniş'de mücadele edecektir. Tell-Daniş savaşı Haçlı seferleri tarihi içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Bu savaş öncesi Suriye'de dengeler değişmişti. Dımaşk hakimi Tuğtekin, Musul emiri Mevdûd'un 1113'de Dımaşk'da bir Batınî tarafından öldürülmesi olayıyla ilgili suçlandığı için⁵⁷, Artukoğlu İlgazi ise yeni Musul emiri Aksungur el-Porsukî ile aralarındaki anlaşmazlıktan⁵⁸ dolayı Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'dan çekiniyorlardı. Nitekim Muhammed Tapar Aksungur el-Porsukî'yi önce İl Gazi ve Tuğtekin'i itaate almakla arkasından da Haçlılara hücum etmekle görevlendirmişti. Neticede her iki Müslüman lider, Aksungur el-Porsukî'nin Suriye bölgesine gönderilmesi onların da bölgedeki hakimiyetlerini tehlikeye düşürdüğünden dolayı Antakya hakimi Roger ile ittifak kurmuşlardı. Aksungur el-

⁵⁴ Runciman, C. II, s. 42-45

⁵⁵ Demirkent, *Urfa...*, C.I, s.119-125.

⁵⁶ Fulcherius, 204/ Türkçe Terc, s. 185; Runciman, C.II, s.103.

⁵⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. X, s. 396.

⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. X, s. 399-400.

Porsukî komutasındaki Müslüman ordusu yine Müslüman askerlerin de yardımıyla, 14 Eylül 1115 tarihinde Roger de Salerna komutasındaki Haçlılar tarafından yenilgiye uğratıldı⁵⁹.

Roger de Salerna'in Haçlılar arasında büyük bir şöhret kazandığı bu galibiyetinin ardından, Porsukî tarafından ele geçirilip Şeyzer Emirliği'ne verilen Kefertâb⁶⁰, Roger de Salerna tarafından geri alındı. Bu savaşın önemli sonuçlarından biri de bundan sonra Selçuklu Sultanları Suriye bölgesine ordu göndermekten ve bölgedeki Haçlılarla mücadele etmekten vazgeçtiler. Bundan sonra bölgedeki yerel Müslüman liderlerin kendileri Selçuklu Devletinin desteği olmadan Haçlılarla mücadele etmek zorunda kaldılar. Roger de Salerna ve diğer Haçlı liderleri Müslümanların bu gafletinden yararlanarak bölgede özellikle Halep üzerine saldırılarını sürdürdüler. Roger, 1118 yılında Halep bölgesinden Balatunus'u, ardından Azâz'ı aldı⁶¹. Roger'in en büyük hedefi Halep'i Müslümanların elinden almaktı. Bu dönemde Haçlı liderleri arasında tam bir ittifak varken Müslüman emirler Halep hâkimiyeti için kıyasıya bir rekabet içerisindeydi. Bu durum ise Roger de Salerna ve diğer haçlı liderlerinin Müslümanlar aleyhine toprak elde etmelerine ortam hazırlıyordu.

⁵⁹ Walter Chancellor, *The Antiochene Wars*, (A Translated and Commentary by Thomas S. Asbridge and Susan B. Edgington), Ashgate Publishing Company, U.S.A, 1999, s. 84 ve devamında Tell-Danış savaşını detaylı bir şekilde anlatır; Mateos, s. 249; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.X, s. 405-407; Runciman, C. II, s. 104.

⁶⁰ Maarratunnuman ve Halep arasında kurak bir yer. Bkz. Hamevî, C.IV, s. 470.

⁶¹ Urfalı Mateos, s. 263;

BİRİNCİ BÖLÜM

KUDÜS KRALI II. BAUDOUİN'İN NAİBLİĞİ DÖNEMİ (1119-1126)

1.1. TELL AFRÎN SAVAŞI VE II.BAUDOUİN'İN ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'Nİ NÂİB OLARAK YÖNETMEYE BAŞLAMASI

1.1.1 Tell Afrîn Savaşı

Antakya Haçlı lideri Roger de Salerna'nın Halep'i dışardan yardım alamayacak şekilde sıkıştırdığı dönemde Halep'de de iç karışıklıklar yaşanıyordu. Halep Selçuklu Meliki Rıdvan'ın 1113 yılında ölümünden sonra yerine geçen oğlu Alparslan (1113-1114) bölgede pek bir varlık göstermeden Hadım Lülü tarafından 1114'de öldürüldü. Alp Arslan'nın yerine bu defa daha altı yaşında bir çocuk olan kardeşi Sultanşah (1114-1118) geçti. Ancak şehrin hâkimiyeti Atabeg Lülü'nün elindeydi. Kısa zaman sonra Sultanşah'ı da öldürmeye kalkışan Lülü, Sultanşah'ın adamları tarafından 1116 yılında öldürüldü. Sultanşah da Musul hâkimi Aksungur el-Porsukî'yi şehri teslim alması için çağırdı. Ancak daha önce Dımaşk hâkimi Tuğtekin'in emrinde çalışan Ermeni dönmesi hadım Yaruktaş ondan önce şehre gelip hâkimiyeti ele geçirdi. Yaruktaş, Porsukî'ye karşı Antakya prinkepsi Roger'i yardıma çağırdı. Bu yardım karşılığında da Dımaşk yolu üzerinde bulunan ve hacıların Mekke'ye gitmek için kullandıkları yol güzergâhındaki el-Kubbâ Kalesi'ni Roger'e terk ettiği gibi hacılardan aldığı geçiş ücretini de artık Roger alacaktı. Porsukî Halep'e gelip şehri kuşattıysa da bir sonuç alamadan Musul'a döndü⁶². Melik Rıdvan'ın oğlu Sultanşah'ın adamları Yaruktaş'ın gücünü kırmak istiyorlardı. Yaruktaş hâkimiyetini korumak amacıyla bu defa Artukoğlu İlğazi'den yardım istedi. Ancak İlğazi daha Halep'e yetişmeden Yaruktaş'ın şehirdeki yönetimi sona ermiş ve Sultanşah'ın veziri el-Mulahrî yönetimi ele geçirmişti. Halep halkı bu karmaşık ortamda Haçlıların şehri almasından çekindikleri için onlar da İlğazi'ye haber gönderdiler ve şehri kendisine teslim edeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine oğlu

⁶² İbnü'l Kalânîsî, *Zeyl-ü Tarihi Dımaşk*, (Türkçeye Çev. Onur Özatağ), *Şam Tarihine Zeyl -I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79; Ali Sevim, "Atukoğlu İlğazi", *Belleten*, XXVI/104, TTK Yayınları, Ankara, 1962, s. 671; Runciman, C.II, s. 110.

Temurtaş ile birlikte hızla Halep'e gelen İlgazi, 1117 yılının Mayıs ayında şehre girdi ve Melik Rıdvan'ın çocuklarını ve adamlarını bertaraf ederek şehirde kendi hâkimiyetini tesis etti⁶³.

İlgazi Halep'de hâkimiyeti ele geçirmek için mücadele ederken Roger de Salerna da Halep'i topraklarına katmaya çalışıyordu. Buna karşılık Artukoğlu İlgazi, Lülü'nün adamlarının mallarına el koyarak topladığı parayı Haçlılara göndermek kaydıyla bir anlaşma yaptı. Amacı hem şehirdeki hâkimiyetini güçlendirmek hem de Haçlılara karşı müttefik bulmaktı. Bu barış ortamında oğlu Temurtaş'ı Halep'de bırakarak Dımaşk hâkimi Tuğtekin ile görüşmek amacıyla önce Dımaşk'a gitti. Tuğtekin ile Haçlılara karşı birlikte hareket edeceklerine dair aralarında anlaştıktan sonra diğer Müslüman emirlerden yardım istemek ve asker toplamak için Mardin'e gitti⁶⁴.

Roger de Salerna ise Halep'e gelecek her türlü yardımı engellemek amacıyla bu defa 1119 yılı başında Bizâa'yı ele geçirdi. Böylece Halep şehrinin kuzey ile bağlantısını kesti. Bu gelişme üzerine İlgazi, önce Büyük Selçuklu Sultanı Sencer'e (1118-1157) haber gönderip Haçlılara karşı destek istedi. Ancak Sultan Suriye'deki gelişmelerden ziyade doğudaki topraklarında hâkimiyetini güçlendirmek niyetinde olduğundan dolayı bu isteği yerine getirmedi. İlgazi ise Mardin ve çevresindeki Müslüman emirlere haber göndererek Haçlıların Müslümanlara karşı geniş çaplı bir harekâta başladıklarını, buna karşılık Müslümanların da birlik içerisinde Haçlılarla mücadele etmesi gerektiğini söyleyerek onların da bu cihada katılmalarını istedi. Mardin ve çevresinden topladığı askerlerle Halep'e doğru yola çıktı⁶⁵. İbnü'l-Esîr'in kaydına göre⁶⁶ İlgazi'nin ordusu Bitlis ve Erzen hâkimi Emir Togan Arslan b. el-Mekr ile Mûnkızılderden Üsâme b. El-Mübarek b. Sibl el-Kilâbi'nin kuvvetlerinin dâhil olmasıyla yirmi bin askerden oluşuyordu.

⁶³ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. VIII, s.599; Ali Sevim, "Artukoğlu..", s. 672.

⁶⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. VIII, s. 423; İbnü'l-Kalânîsî, s. 80-81; Ali Sevim, "Artukoğlu..", s. 673.

⁶⁵ Azîmî, s. 33-34; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. X, s. 439; Üsâme İbn Mûnkız, s. 74; Runciman, C. II, s. 111.

⁶⁶ İbnü'l-Esîr, (*el-Kamil...*, a.y.) İlgazinin topladığı ordunun asker sayısı ile ilgili Urfalı Mateos, s. 264'da seksen bin, Haçlı müelliflerinden Willermus, C. II, s. 529'da net rakam vermese de ileride bahsedeceğimiz gibi İlgazi'nin her biri yirmi bin askerden oluşan üç gruba ayrılmış olarak Tell-Afrîn'e geldiğini söyleyerek bu sayıyı altmış bin; Walter Chancellor ise s. 128'de yüz bin asker olarak belirtmişlerdir. Süryani vakanivüsler İbnü'l İbrî, C. II, s.356'da ve Süryani Mihail s. 67'de ittifakla İlgazi'nin yedi bin Türk askeri topladığını yazarlar.

Mateos konuyla ilgili kaydının devamında⁶⁷, İlgazi'nin Mardin'den hareket ettikten sonra Urfa'ya geldiğini ve burada dört gün kaldığını, ancak şehre hiçbir saldırı gerçekleştirilmeden buradan ayrılarak Fırat nehrini aşır "nefesi kesilmiş bir atlı gibi" hızlıca Haçlı topraklarına hücumu başladığını ve sonrasında Bizâa'yı Haçlılardan temizleyerek buraya karargâh kurduğunu bildirir. İlgazi buradayken Halep'ten Haçlıların yağmayı arttırdıkları ve şehre yaklaşmakta oldukları ve hızla İlgazi'nin Halep'e gelmesi gerektiği yönünde haberler geldi. İlgazi de ordusunu Bizâa'dan çıkartıp Kınnesrin⁶⁸'e getirdi ve savaşa hazırladı. Roger'ın ordusuna tüccar kılığında yerleştirdiği casuslar aracılığıyla onun her hareketinden haber alıyordu. Haçlıları şaşırtmak amacıyla birliklerinin bir kısmını Esârib⁶⁹ kalesine karşı hücumu göndermişti⁷⁰.

Olayların Antakya Haçlıları açısından seyrini en detaylı şekilde bize aktaran Anakya *chancellor*'u Walter'ın kaydına göre⁷¹, Roger de Salerna İlgazi'nin büyük bir orduyla Antakya'ya doğru geldiğini şans eseri duydu ve bu haberi sakin karşılayarak askerlerini toplayıp harekete geçti. Ancak Antakya'nın Latin patriği Bernard, ona Kudüs Kralı II.Baudouin'e haber vermesini ve onun Antakya'ya gelmesini beklemesini tavsiye etti. Bunun üzerine Antakya'dan gönderilen haberciler Taberiye'de bulunan Kudüs Kralı'nın yanına giderek durumu izah ettiler. Bu sırada Trablus Kontu Pons'da Taberiye'de bulunuyordu. II. Baudouin, haberi alır almaz hemen krallığının askeri gücünü toplayacağını, Trablus Kontluğunun da ordusu yanında olduğu halde en kısa zamanda Antakya'ya geleceğini bildirdi. Roger de Salerna ise kralın gelmesini beklemeden 20 Haziran günü ordusunu Antakya'dan çıkarttı. Antakya ordusunun sayısı Haçlı kaynaklarından Willermus Tyrensis ve Walter Chancellor tarafından yedi yüz şövalye ve üç bin eğitimli piyade olarak verilmektedir⁷².

⁶⁷ Urfalı Mateos, s. 264.

⁶⁸ Hamevi burası için Halep yakınında demekle yetinir. Bkz. C.IV, s. 404.

⁶⁹ Halep ve Antakya arasında, Halep'e üç fersah uzaklıktadır. Bkz. Hamevi, C.I, s 89.

⁷⁰ Ali Sevim, "Artukoğlu..", s. 675.

⁷¹ Walter Chancellor, s. 110-111.

⁷² Willermus Tyrensis, C. II, 529; Walter Chancellor, s. 128. Antakya Haçlı Prensiği'nin asker sayısı Urfalı Mateos tarafından (s. 264) yüz Haçlı süvarisi, beş yüz Ermeni süvarisi ve dört yüz piyade asker ile on bin kadar karışık asker olarak verilirken Müslüman müelliflerden İbnü'l-Kalânisî (s.81-82), tarafından abartılarak, Haçlı ordusunun artçıları hariç sadece ana ordunun yirmi binden fazla piyade ve atlılardan oluştuğu, İbnü'l-Esîr (*el-Kamil...*, C. X, s. 440), üç bin süvari ve dokuz bin piyadeden oluştuğu, İbnü'l-Adîm (*Zübde...*, C.I, s. 389), on beş bin kişiden oluştuğu şeklinde kaydedilmiştir.

Walter Chancellor kaydının devamında⁷³ Antakya ordusunun hem bol yiyeceğe sahip olmasından dolayı hem de ordunun kullanacağı yolların güvenli ve düzgün olmasından dolayı avantajlı olduklarını, buna karşılık Müslüman askerlerin geçeceği yolların yoğun ormanlarla kaplı, sarp kayalıklardan oluşan bölgeler olmasından dolayı ise tehlikeli olduğunu bildirir. Bu detayı vererek Roger'in Antakya'da kalmasının ya da en azından Müslümanların üzerine gitmeden Kudüs kralının gelmesini beklemesinin daha uygun düşeceği düşüncesine sahip olduğu söylenebilir. Ancak Roger, öyle görülüyor ki kendisine verilen tavsiyelere kulak asmadı. Neticede Antakya'dan çıkan ordu Demir Köprü'den (Cisrü'l-Hadîd) geçerek Artah'a geldi. 26 Haziran'ı 27 Haziran'a bağlayan gece Roger'in burada prensliğinin baronları ve komutanlarıyla bir toplantı yaptığı görülüyor. Bu toplantıda özellikle prensliğin doğu sınırındaki arazileri işleyen baronların Müslümanların üzerine hücumla geçme fikrini savundukları ve Roger'in de yine Patrik Bernard'ın kralın gelişinin beklenmesi yönündeki ısrarlarına rağmen baronların tavsiyelerine uyduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu toplantıda yapılacak saldırının gündüz mü yoksa gece mi olması gerektiği de tartışılmış, toplantının yapıldığı gecenin sabahında 27 Haziran günü ordunun Esârib'e gitmesini, eğer ki İlğazi gelmez ise ertesi gün yani 28 Haziran günü Müslüman ordusunun kamp kurdukları yere baskınla saldırıya geçilmesini kararlaştırdılar.

Ertesi gün Roger de Salerna ordusunu Artah'tan çıkartarak Esârib şehri civarında bulunan Sarmeda ovasında Tell-Afrîn denilen yerde karargâhını kurdu. Roger'in amacı Kudüs Kralı II. Baudouin ve Trablus kontu Pons'un birlikleri gelinceye kadar ordu için güvenli bir bölge olarak gördüğü Tell-Afrîn'de beklemektir. İlğazi'nin ordusunun çokluğunu haber alan Roger, onu oyalamak için “*sen bize saldırmak için zahmette bulunma biz zaten sana doğru yürüyoruz*” diyerek haber gönderdi. Ayrıca sabah erken saatlerde Mauger of Hauteville komutasında kırk şövalyeden oluşan bir grubun karargâhtan çıkarak Afrin tepelerinin üzerinde bulunan kuleye yerleşecekler ve eğer Müslüman ordusu Esârib'e yaklaşırsa bunlardan haberciler gelip durumu ana orduya bildirecekti. Roger Müslüman ordusunun bu kadar yakın olmasından endişeye kapılmış olacak ki ordusundaki bütün değerli eşyaları ve hazineyi Artah kalesine gönderdi. Haçlı ordusu geceyi dinlenerek ve

⁷³ Walter Chancellor, s. 111-112.

günah çıkartarak geçirdi. Ancak gece meczup bir kadının “*yarın düşman galip gelecek, başlar kesilecek ve siz bu kehanetimden dolayı bana saygı duyacaksınız*” şeklindeki sözleri üzerine gerginlikler yaşandı. Sabah olduğunda askerler kilisede ibadetlerini yaptıktan sonra Roger’ın kuleye gönderdiği gözcülerden haber geldi. Gözcüler İlgazi’nin ordusunun üç koldan ve hızlı bir şekilde Tell-Afrin’i çevrelediğini bildirdiler. Bu haber üzerine Roger, zaferin kendilerine Tanrı tarafından garanti edildiğini, eğer kendilerini tamamen Tanrıya adarlarsa O’na olan borçlarını ödeyebileceklerini, eğer ki kaybederler ve acı çekerlerse de bunun kendi günahlarından dolayı olacağını içeren bir konuşma yaptıktan sonra ordusuna savaş düzeni aldırdı. Savaş alanına getirilmiş olan Kutsal Haç’ın parçası ile askerler kutsandı. Tam da bu sırada gelen bir diğer haberci Müslüman ordusundan haber almak için gönderilen kırk şövalyenin öldürüldüğünü haber verdi ⁷⁴.

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere İlgazi, Roger’ın habercilerinin getirdiği mesajdan sonra özellikle Türkmen beylerinin tavsiyesi üzerine, müttefiki Tuğtekin’in gelmesini beklemeden Kınnesrin’deki karargâhından gece ayrılarak hızlı bir şekilde Tell-Afrin’e gelmiş ve Haçlı ordusunun kaçabileceği tüm yolları kapatmak suretiyle karargâhın etrafını sarmıştı. Roger ordusunu beş kısma ayırdı. Kendi şövalyelerinden oluşan grubu yanında bırakarak diğer dört grubu Müslümanların üzerine hücumla geçirtti. Bu üç gruptan Geoffrey the Monk ve Guy de Fremelle’nin yönettiği birlikler Müslüman ordusuna başarılı hücumlar yapmış ve kendilerinden oldukça güçlü olan Müslüman ordusunu neredeyse parçalamayı başarmışlardı. Ancak onların arkasından gelen ve Robert of St. Lô tarafından idare edilen üçüncü birlik, daha kuvvetli saldırması gerekirken Müslümanların toparlandığını görüp çekimser kalmış ve Roger de Salerna komutasındaki merkez kuvvetlerine yardım etmek amacıyla geri çekilmeyi uygun görmüştü. Bu geri çekilme ise Roger’ın birlikleri arasında kargaşaya sebep olmuş ve Müslümanlar savaştaki üstünlüğü ele geçirmiştir⁷⁵. Hem Willermus hem de Walter bu durumun, savaşın Müslümanlar tarafından kazanılmasının en büyük sebebi olduğunu söyleyerek Robert of St. Lô’yu suçlarlar. Ayrıca Walter aynı yerde savaşın en şiddetli yaşandığı sırada kuzeyden esen rüzgârdan ve bu rüzgârın Haçlı askerlerinin gözlerini kör edercesine etrafı toza buladığından bahseder. Ancak aşikârdır ki böyle bir rüzgâr savaşın her iki tarafı da

⁷⁴ Walter Chancellor, s. 120-124.

⁷⁵ Willermus Tyrensis, C. II, 529-530; Walter Chancellor, s. 126-127.

etkileyecektir. Dolayısıyla Walter burada yenilgiyi kendilerinin hatalarından ziyade doğal sebeplere dayandırmaya çalışır.

Yaşanan bu olaydan sonra Demleçoğlu Togan Arslan komutasındaki birlikler Haçlı karargâhının arkasından dolanıp çadırların olduğu bölgeden saldırıya geçtiler. Her taraftan çepeçevre sarılan Antakya Haçlı Prenslığı'nin ordusu kısa bir zaman içerisinde neredeyse tamamen imha edildi. Haçlı müellifleri tarafından yiğitçe savaştığı belirtilen Roger de Salerna da bu savaşta öldürüldü. İbnü'l- Kalânîsî'nin nakline göre⁷⁶ savaş alanında ölen atlar, kendilerine saplanan oklardan tıpkı birer kirpi gibi görünmekteydi. İbnü'l-Adîm ise kaydında⁷⁷ ölmüş bir haçlı askerinin üzerinde kırk tane ok vardı diyerek İbnü'l Kalânîsî'yi desteklemektedir. Bu bilgiden de anlaşılacağı üzere savaş çok şiddetli vuku bulmuştur. Savaş alanından az sayıda Haçlı askeri kurtulabildi. Aralarında Antakya Chancellor'u Walter'un da bulunduğu yetmiş kadar şövalye ve soylu ile yüz civarında kişi esir alınıp Halep'e götürüldü. Bu kişiler kurtuluş akçesi ödemek suretiyle bile serbest bırakılmadı.

Haçlılar bu savaşa “*Ager Sanguinis*” (Kanlı Meydan/Tarla) adını vermişlerdir. Haçlı Müelliflerinden Fulcherius Carnotensis⁷⁸ savaşın kaybedilmesini Roger'in doğru olmayan yaşam tarzına ve Tanrıya saygı göstermemesine bağlamaktadır. Willermus ise⁷⁹ doğrudan Roger'i suçlamasa da Hristiyanların günahlarından dolayı bu savaşın kaybedildiği yorumunu yapmıştır.

Tell-Afrîn savaşı Antakya Haçlı Prenslığı açısından adeta bir yıkım oldu. Prenslık hem yöneticisini kaybetti hem de askeri gücü Müslümanlar tarafından tamamen imha edildi. Bu durum kendi ana vatanlarından çıkarak Doğu'ya gelmiş olan ve ancak Batı'dan gelen insan kaynaklarıyla burada varlık göstermeye çalışan Haçlılar açısından oldukça vahim bir gelişmedir. Prenslık Tell-Afrîn Savaşı'nda bundan sonraki dönemler anlatılırken de görüleceği üzere özellikle insan kaynağı bakımından bir daha eski kuvvetini toplayamayacak kadar büyük bir darbe almıştır.

Artukoğlu İlgazi'nin Haçlılar karşısında kazandığı bu galibiyet Müslümanlar arasında büyük bir sevince sebep oldu. Melik Rıdvan'ın ölümünden beri içerde karışıklıkların bir türlü bitmediği Halep şehri dışarda da Antakya Haçlıları tarafından

⁷⁶ İbnü'l-Kalânîsî, s.82.

⁷⁷ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 391.

⁷⁸ Fulcherius Carnotensis, s. 204.

⁷⁹ Willermus Tyrensis, C. II, s.529.

sürekli sıkıştırılıyordu. Dolayısıyla bu zafer Halep halkının çok büyük bir baskıdan kurtulmasını sağladı. Abbasi Halifesi el Müsterşid-Billâh Artukoğlu İlgazi'ye Haçlılara karşı girdiği bu mücadeledeki başarısından dolayı hil'atler göndererek ona teşekkür etti⁸⁰. Müslüman müellif Azîmi ise bu başarısından dolayı İlgazi'yi bir kasideyle övmüştür⁸¹.

1.1.2 Tell Afrîn Savaşı Sonrası Antakya'nın Durumu

Tell-Afrîn Savaşı'nın hemen akabinde Antakya'da yaşananlar ve şehrin savunması için Antakya'nın Latin Patriği Bernard'ın yenilginin haberini alır almaz aldığı tedbirler sadece Haçlı kaynaklarından Walter Chancellor tarafından aktarılmaktadır. Walter, yenilginin haberinin Antakya'da korkuya ve paniğe sebep olduğunu, Patrik Bernard'ın idareyi eline aldığı anda en büyük endişesinin Kudüs kralı II. Baudouin ve Trablus Kontu Pons'un ulaşmasından önce İlgazi'nin herhangi bir askeri güçten yoksun olan Antakya'ya saldırması olduğunu söyler. Ancak İlgazi Antakya'ya direk saldırmak yerine önce Esârib'i ele geçirmeye çalışmış, burasının güçlü bir savunmaya sahip olduğunu görünce vakit kaybetmeden ordusuyla birlikte Artah'a yönelmişti. Patrik Bernard ise bu zamanı şehrin savunmasını planlamak ve tedbirler almak için kullandı. Patrik Bernard, Antakya'nın içeriden ihanet olmadıktan sonra Kudüs Kralı şehre gelene kadar dayanabileceğini biliyordu. Neticede çok güçlü surlara sahip olan Antakya şehri tarihi boyunca hep ihanet yoluyla el değiştirmişti. Bu sebeple özellikle yerli Hristiyanlardan yani Ermeni ve Ortodoks Rumların ihaneti şehrin kaybedilmesine sebep olabilirdi. Bu nedenle savunmayı sadece Latin Haçlılara ve din adamlarına verdi. Her kuleye din adamlarından oluşan garnizonlar yerleştirdi. Yerli halkın elindeki silahları ve cephaneyi toplattı ve onları evlerinden çıkamaları yönünde uyardı. Oluşturulan garnizonlar hem şehir içinde hem de dışarda dönüşümlü

⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.X, s. 450-451.

⁸¹ Azîmi, s. 51.; Tell Afrîn Savaşı ile ilgili ayrıca bkz. İbn Kesîr, C.XII, s. 348; İbnü'l-Verdî, *Tarih*, (Terc. ve Notlar. Mustafa Alican, *Bir Ortaçağ Şairinin Gözünden SELÇUKLULAR*, Kronik Kitap, İstanbul, 2017, s. 76; İbnü'l-İbrî, C. II, 361; Süryani Mikhail, s. 71; İbnü'l-Ezrâk Ahmed b. Yûsuf b. Ali, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi (Artuklular Kısım)*, (Çev. Ahmet Savran), Erzurum, 1992, s. 32 Runciman, C. II, 144-145; Demirkent, *Haçlı...*, s. 87-93; Ali Sevim, "Artukoğlu ...", s. 674 v.d.; Robert L. Noeholson, "The Growth of The Latin States, 1118-1144, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, London: The University of Wisconsin Press, s. 412-413; Zoé Oldenbourg, *The Crusades*, (Translated: Anne Carter), Phoenix Press, London, 1988, s. 247 v.d.; Aydın Usta, *Haçlı Hikayeleri*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2017, s.46-48; Amin Maaluf, *Arapların Gözü ile Haçlı Seferleri*, (Türkçeye Çev.: M. A. Kılıçbay), Telos Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 130-131.

olarak nöbet tutacaklardı. Bu durum Kudüs Kralının şehre gelmesine kadar devam edecekti⁸².

İlgazi Artah'a geldiğinde burada din adamları tarafından savunulan kulelere saldırdı. Onların özgürce Antakya'ya gitmelerine müsaade etmek kaydıyla bu kuleleri ele geçirdi. İç kale ise Josef adında bir komutan tarafından savunuluyordu. Josef, İlgazi'ye oğlunun Antakya'da esir tutulduğunu, eğer ki buradan çıkar ve kaleyi tamamen kendisine teslim ederse oğlunun öldürüleceğini söyleyerek İlgazi'yi kandırdı ve ona burası için bir komutanınızı görevlendirin, böylece benim de oğlum öldürülmemiş olur şeklinde bir teklifte bulundu. İlgazi de bu söylemlere inanarak ve muhtemelen daha çok vakit kaybetmemek için Artah'a, Walter Chancellor'un kaydından⁸³ adının Sahenas olduğunu öğrendiğimiz, bir adamını yerleştirerek Antakya'ya doğru harekete geçti. Ayrıca ordusunu gruplara ayırarak Antakya topraklarına yağma akınları düzenleyip askerlerin ganimet toplamalarına müsaade etti. Bu sırada bu askerlerden bir grup, daha Tell- Afrîn yenilgisinden haberi olmayan ve Kudüs Kralı ile birlikte Antakya'ya yardıma gelen Trablus Kontu Pons'un öncü askerleri ile karşılaştı. Neticede Kudüs Kralı Antakya ordusunun başına gelenleri haber alır almaz hızla Antakya'ya hareket etti. Ancak İlgazi de Kralın yaklaştığını haber alınca ona pusu kurmak amacıyla Lazkiye ve Cebel Akra Dağına doğru on bin kişilik bir ordu sevk etti. Bu ordunun bir kısmı kral ile savaştı, bir kısmı civar Haçlı beldelerini yağmalayacak bir kısmı da St. Simeon'a (Samandağı) doğru gidecek ve oraları ele geçirecekti⁸⁴. Muhtemelen İlgazi bu hareketiyle kralın Antakya'ya ulaşmasını engellemeye çalışırken, Antakya'ya deniz yoluyla gelebilecek yardımları da önlemeye çalışmaktadır.

Kudüs Kralı II.Baudouin İlgazi'nin üzerine gönderdiği birliklerden bir grup ile karşılaştı. II. Baudouin çıkan çatışmada bu Müslüman birliğin çoğunluğunu öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Kalanların ise kaçmalarına müsaade etti. Sonrasında Cebel Summak Dağı eteklerinde küçük bir yerleşim yeri olan Laitor'da (Latorres/Lator) kamp kurdu. Sabahın erken saatlerinde öncü birliklerini kendisinden önce göndermek kaydıyla yola çıktı. Kralın öncüleri İlgazi'nin askerlerinden bir grup ile kendilerine pusu kurmak üzereyken karşılaştılar. Müslüman askerler kralın öncü

⁸² Walter Chancellor, s. 136-139.

⁸³ Walter Chancellor, s. 137.

⁸⁴ Walter Chancellor, s. 140; Willermus Tyrensis, C. I, s. 531; Ali Sevim, "Artukoğlu..", s. 677.

birliklerini dağıttılar. Müslüman ordusunun bu hücumlarıyla zorluklar içerisinde ve dikkatli bir şekilde hareket eden Kral II.Baudouin, Ağustos ayı içerisinde Antakya'ya ulaşabildi⁸⁵.

1.1.3 Kudüs Kralı II. Baudouin'in Antakya Haçlı Prenslığı'ne Naib Olması ve Şehrin Savunmasını Güçlendirme Faaliyetleri

II. Baudouin'in Antakya'ya geldiği sırada Müslüman askerler de Antakya şehrinin civarında yağma ve yıpratma hücumları yapıyorlardı. Yaşanan olaylardan oldukça yıpranmış olan halk, Roger'in ölmesiyle dul kalan kız kardeşi ve Patrik, kralın gelişini büyük coşkuyla karşıladılar. St. Pierre kilisesinde yapılan ayinden sonra II. Baudouin Antakya şehrinin yönetimini ve savunmasını üzerine alan patrik Bernard ve şehir ileri gelenleri ile bir toplantı yaptı. Bu toplantıda krala eğer ki hızlı davranıp Müslümanlara karşı harekete geçilmezse durumun daha da kötüye gideceği söylendi. Kral derhal Müslüman ordusunun hücumu geçtiği bölgelerden saldırıya geçerek Müslüman askerlerini geri püskürtmeye başladı. Ancak bu kovalamaca uzayınca Antakya'ya geri döndü. Şehir ileri gelenleri ile St. Pierre Kilisesinde tekrar bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Antakya Haçlı Prenslığı'nın kurucusu olan I.Bohemund'un oğlu II. Bohemund gelip meşru hakkı olan tahtı alıncaya kadar Prenslığın yönetimi, II. Bohemund'un naibi sıfatıyla Kudüs Kralı II. Baudouin'e verildi. Ayrıca II. Bohemund'un Doğu'ya geldikten sonra II. Baudouin'in kızı ile evlenmesi kararlaştırıldı. Bu toplantıda Antakya'daki toprak sahipleri olan baronların da durumları yasal bir statüye kavuşturuldu. Buna göre; toprak sahipleri Antakya'nın savunması için canları ve malları pahasına mücadele edecekler, karşılığında ise II.Bohemund Antakya'ya gelip tahtı aldığında bu toprak sahiplerinin tasarruf ettikleri yerlere karışmayacaktı. Bu şartlarla yapılan anlaşma yazılı bir şekilde Kudüs kralının şahitliğinde güvence altına alındı⁸⁶.

II. Baudouin (Baudouin de Bourg), Birinci Haçlı Seferinin önemli şahsiyetlerinden biridir. I. Baudouin (Baudouin de Boulogne) tarafından kurulan Urfa Haçlı Kontluğu'nda I.Baudouin'nin 1100 yılında Kudüs Haçlı kralı olmasıyla

⁸⁵ Walter Chancellor, s. 141; Willermus Tyrensis, C. I, s. 531-532.

⁸⁶ Walter Chancellor, s. 143-145. Willermus Tyrensis (C. I, s. 531-532), Kralın Antakya'ya gelişi ile ilgili kısa bir kayıt düşmüştür. Ancak Walter Chancellor, kralın Antakya'ya gelmesinden sonra şehirde yaşanan gelişmeler ve özellikle toprak sahipleriyle yapılan anlaşmayla ilgili tek kaynaktır. Müslüman müellif İbnü'l-Adîm (*Zübde...*, C.I, s. 392) ise, Roger'in eşini II.Baudouin'in kızı olarak kaydetmektedir. Ancak bu kız II. Baudouin'in kız kardeşidir. Ayrıca bu kızın kralın gelmesinden sonra prensliği ve hazineyi krala teslim etti diyerek Haçlı kaynaklarından farklı bir bilgi verir.

onun kuzeni olarak Kontluğun yönetimini devralmıştır. Burada 1118 yılına kadar faaliyet gösterdikten sonra I. Baudouin'in bu yılda ölmesi üzerine Boulogne Kontu olan abisi Eustache'nin Doğu'ya gelip krallığı devralmakta gecikmesi tahtın kralın kuzeni olan II. Baudouin'e (Baudouin de Bourg) geçmesini sağlamıştı. II.Baudouin'in Birinci Haçlı Seferi ve Urfa Kontluğu sırasındaki faaliyetleri Işın Demirkent tarafından detaylı bir şekilde kaleme alınmıştır⁸⁷. II.Baudouin Birinci Haçlı Seferi sırasında Kudüs'ün haçlılar tarafından zaptından sonra Antakya'ya gelerek I. Bohemund'un buyruğu altına girmiştir. Dahası I.Bohemund, Danişmendlilere esir düşmesinden sonra kısa bir süre için dahi olsa vekâleten Antakya'nın yönetimini de üstlenmiştir. Bu durum kendisinin Urfa Kontu olmasına kadar devam etmiştir. Şimdi ise II.Bohemund'un naibi sıfatıyla Antakya Haçlı Prensligi bir kez daha II. Baudouin'in yönetimine bırakılmıştır. Ancak bu defa sadece Antakya değil Doğu'daki tüm haçlı varlığı onun iktidarı altında birleşmiştir.

Yukarıda bahsedildiği üzere St.Pierre Kilisesi'nde yapılan bu toplantının hemen akabinde II. Baudouin Doğu'daki tüm haçlı reislerine Urfa dahil olmak üzere haber göndererek askerleriyle birlikte derhal Antakya'ya gelmelerini istedi. Kendisi de Müslümanlara karşı başlatılacak geniş çaplı bu harekât için silah, cephane ve savaş ekipmanları ile meşgul oldu. Ayrıca orduya katılan tüm askerler patrik tarafından kutsandı ve Kutsal Haç'ın parçalarının da kullanıldığı bir ayinle İlgazi'ye karşı savaşacak herkesin günahlarının bağışlanacağı duyuruldu. Ertesi gün ise kral kendi ordusu ve Antakya Haçlılarının ordusundan geriye kalanlarla birlikte şehirden ayrıldı⁸⁸.

Kral II.Baudouin bu şekilde İlgazi ile meydan savaşında çarpışmayı hedeflemektedir. Ancak Haçlı reislerinin Antakya'ya çağırılması, bölgedeki Haçlı kale ve beldelerinin savunmasız kalmasına ve dolayısıyla da İlgazi'nin bundan faydalanarak Haçlı topraklarında daha rahat hareket etmesine sebep olacaktır⁸⁹. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da Antakya'nın Haçlılar açısından önemlidir ki şehir bulunduğu konum gereği Urfa Haçlıları ile güneydeki Haçlılar arasında bağlantı sağlarken diğer taraftan haçlı devletleri arasında ticari hayatın en zengin olduğu bölgedir. Dolayısıyla bu şehrin kaybedilmesinin Doğu'daki Haçlı

⁸⁷ Demirkent, *Urfa..*, C. I, s. 75 vd.

⁸⁸ Walter Chancellor, s.146-148

⁸⁹ Bkz. Walter Chancellor, s. 146'da not: 174.

varlığını tehlikeye düşüreceği aşikârdır. II. Baudouin de bunun farkında olacaktır ki Doğu'daki tüm Haçlı reislerini Antakya'yı bu Müslüman tehdidine karşı savunmak amacıyla bir araya toplamaktadır.

1.2 İLGAZİ'NİN ESÂRİB VE ZERDANÂ KALELERİ'Nİ FETHİ

İlgazi bölgedeki Haçlı reislerinin Antakya'ya çağırılmasından elbette ki faydalanacaktır. Esârib kalesinin komutanı Alan ve onun şövalyeleri de Antakya'ya çağırılmışlardı. İlgazi bu gelişmeden haber alır almaz Tell-Afrîn Savaşı sonrası hücum ettiği ancak zaman kaybetmemek adına kuşatmaktan vazgeçtiği Esârib Kalesini tekrar kuşattı. İlgazi Antakya topraklarına yağma yaparken Artah Kalesini kendisine üs yaptı. O Artah'tayken müttefiki Tuğtegin de ordusuyla birlikte onun yanına geldi⁹⁰. İlgazi ve Tuğtekin'in güçlerini birleştirmesiyle Suriye'deki tüm Müslümanlar da Haçlılara karşı ittifakla mücadeleye girişmişlerdir.

İlgazi Artah'tan askerler gönderip Esârib Kalesi dışındaki mahallere yağma akınları düzenleyerek buradaki Haçlı garnizonunu yıpratmaya çalıştı. Ayrıca Halep'teki ahdâs da aynı şekilde Esârib'e saldırıyorlardı⁹¹. Kale hemen ele geçirilemedi. Kalenin altına çukur kazılmak suretiyle duvarın bir kısmı yıkıldı. Müslüman askerlerin yıkılan duvardan kaleye yaptığı hücumla başka yapacak şeyleri kalmayan Haçlı garnizonu Esârib kalesini İlgazi'ye teslim etti. İlgazi onların canlarını bağışladı ve kaleden gitmelerine müsaade etti. Böylece Antakya Haçlı Prenslğine ait olan ve Halep ile Antakya arasında müstahkem bir mevki konumundaki Esârib kalesi Müslümanların eline geçmiş oldu⁹².

İlgazi, Esârib'in ardından hemen harekete geçerek Zerdanâ⁹³'yı kuşattı. Zerdanâ hâkimi Robert de Atakya'ya çağırılmıştı. Dolayısıyla kale sakinleri savunma bakımından zayıftı. Kuşatma devam ederken II. Baudouin'in ordusuyla Antakya'dan çıktığı haberi gelince İlgazi Zerdana'ya baskıyı arttırdı. Kurulan mancınıklarla gündüz ve gece dâhil saldırı devam etti. Zerdanâ'da yiyecek ve su sıkıntısı vardı. Asker gücünden de yoksun olan halk Esârib'deki şartlarla kaleyi İlgazi'ye teslim ettiler. Zerdana'nın ele geçirilmesi kaynaklarda II.Baudouin'in Dânis'de karargah

⁹⁰ Walter Chancellor, s. 145; İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.I, s. 392

⁹¹ İbnü'l-Adîm, *a.y.*

⁹² Willermus Tyrensis, C. I, s. 532.

⁹³ Halep'in batısında yer alır.bkz. Hamevî, C.III, s. 136.

kurduğu aynı gün olarak verilmektedir. Dolayısıyla 12 Ağustos'da Zerdanâ Kalesi Müslümanların eline geçmiştir⁹⁴.

1.3 II. TELL-DÂNÎS SAVAŞI

Esârib Kalesinin fethi öncesi İlgazi'nin Artah'tan çıktığı ve Haçlı beldelerine taarruza geçtiği haberi Antakya'ya ulaştığı sırada II. Baudouin de hazırlıklarını tamamlamıştı. Haberi alır almaz Trablus Kontu Pons, Urfa Haçlı Kontluğu'nun birlikleri ile Zerdanâ hâkimi Robert'in de aralarında bulunduğu Haçlı ordusu Antakya'dan Esârib'e doğru harekete geçti. Antakya'da toplanan ordu dört bin atlı asker ile yaya kuvvetlerden oluşmaktaydı⁹⁵. Daha ordu Demirköprü'den yeni geçmişti ki Antakya'ya gelen Esârib kalesinin garnizonu ile karşılaştılar. Onlar Esârib'i Müslümanlara teslim etmek zorunda kaldıklarını, Müslümanların ise buradan Zerdanâ'ya doğru gittiklerini krala söylediler. Kral da Müslümanların sonraki hedefinin Maarratunnu'mân olacağını tahmin ederek Müslümanlardan önce oraya ulaşmak için süratle ilerledi. Kral muhtemelen 12 Ağustos 1119 tarihinde Tell-Dânîs'e karargâhını kurdu. Amacı İlgazi'yi burada bir meydan savaşına çekmekti⁹⁶.

İlgazi Zerdanâyı fethettikten sonra Kudüs Kralının karargâhına bir şafak baskını yapabilmek amacıyla adamlarına hızlıca hazırlanmalarını emretti. Tuğtekin ve Demleçoğlu Toganarslan⁹⁷ beraberinde olduğu halde gece Tell-Dânîs'e hareket etti. Ancak Kudüs kralı II.Baudouin de Müslümanların böyle bir baskın yapabileceklerini tahmin etmiş ve tedbirini almıştı. II.Baudouin, ordusunu dokuz tabura ayırdı. Bunlardan üçünü öncü birlikler olarak görevlendirdi. Zerdana hakimi Robert de askerleriyle bu öncü birlikler içerisindeydi. Piyade askerler merkezde, Trablus Kontu Pons ordusuyla sağ tarafta, Antakya baronları ise sol tarafta konuşlandırıldı. Kral ise dört tabur asker ile piyadelerin gerisinde bulunuyor ve

⁹⁴ Walter Chancellor, s. 148; Ayrıca bkz.İbnü'l-Verdî, a.y.

⁹⁵ İbnü'l Adim, *Zübde...*, C.I, s. 393; Fulcherius Carnotensis ise s. 206'da Haçlı ordusunun sayısını sadece yedi yüz şövalye olarak kaydeder. Neticede Urfa, Trablus ve Kudüs dahil olmak üzere tüm haçlı beldelerinden toplanan haçlı askerlerinin bu kadar az sayıda olması pek doğru görünmüyor. Ayrıca II. Baudouin, Müslüman ordusunun gücünü bildiği için bu kadar az sayıda askerle Müslümanlarla meydan savaşına girmeye cesaret edemeyeceği de aşîkârdır. Fulcherius kaydında ya Müslüman ordusunun sayısını abartmıştır ya da Haçlı askerlerinin sadece şövalye sayısını kaydederek eksik bilgi vermiştir. Dolayısıyla İbnü'l Adim'in verdiği sayı daha doğru olmalıdır.

⁹⁶ Walter Chancellor, s. 147-148; Willermus Tyrensis, C. I, s. 532.

⁹⁷ Haçlı müellifler Willermus Tyrensis, C.I, s. 534'de ve Walter Chancellor, s. 150'de ittifakla İlgazi'nin yanında Arab birliklerinin reisi olarak Dubey's'i de kaydederler. Ancak İbnü'l Adim bu iki isimden başkasını zikretmez. Dubey's bin Sadaka bu dönemde Hille emiridir. İlgazi ile de 1120 yılı içerisinde kızıyla evlenmek kaydıyla akraba olmuştur. İbnü'l Esir (*el-Kamil...*, C.X, s. 449), Dubey's'i 1121 yılı olaylarını anlatırken Mardin'de İlgazi'nin yanında göstermektedir.

ihtiyaç durumunda diğer askerlere destek için bekliyordu. Kral ordusuna bu şekilde savaş düzeni aldırılmış vaziyette Müslüman ordusunu bekliyordu. Nihayet İlgazi komutasındaki Müslüman ordusu görüldü. İlk çarpışma Robert komutasındaki Zerdana güçleriyle Tuğtekin komutasındaki Dimaşk ve Hıms askerleri arasında yaşandı. Bu çarpışma öyle görülüyor ki Müslüman askerlerin başarısıyla sonuçlandı. Ancak Robert az sayıda askerle savaş alanından kaçabildi. Arkasından İlgazi komutasındaki askerler Haçlı ordusunun merkezindeki piyadelere taarruz ettiler. Çarpışma devam ederken Tuğtekin⁹⁸ de Trablus kontu Pons'un komutasındaki sağ tarafa hücum ettiler. Bu çarpışmalar sırasında Haçlılar dağılmak üzereydi. Geride bekleyen II. Baudouin, hem öncü birliklerin dağıldığını hem de piyadelerin zor durumda olduğunu gördü ve ileri hareketle savaşa iştirak etti. Bundan sonra haçlı kaynakları İlgazi'nin ordusunun geri çekildiğini kaydederler. Ayrıca Haçlıların dört bin kadar Müslüman askeri burada öldürdüğü, kendilerinden ise yedi yüz yaya asker ile yüz kadar şövalyenin öldürüldüğünü kaydetmektedirler⁹⁹. İbnü'l Adim'e göre bu savaş 13 Ağustos 1119 tarihinde¹⁰⁰ gerçekleşti.

Savaşın sonrasında İlgazi komutasındaki Müslüman ordu kendilerini galip addederek çok sayıda esir ile birlikte Halep'e döndüler. Bu esirleri kurtuluş akçesi ödemek şartıyla serbest bırakacaklardı. Esirler arasında Zerdanâ hakimi Robert de bulunuyordu. İlgazi üst düzey bir yönetici olan Robert'e kendisi için ne kadar kurtuluş akçesi ödeyeceğini sormuş, Robert ise on bin dinar diye cevap vermiş, İlgazi bu parayı az bularak Robert'i Tuğtekin'e göndermişti. Amacı Tuğtekin'in Robert'i korkutarak fiyatı arttırmasıydı. Ancak Tuğtekin içki içtiği bir sırada Robert onun yanına götürüldü. Tuğtekin ise Robert'i görür görmez ayağa kalkıp onun başını kesmek kaydıyla öldürdü. Bu duruma İlgazi çok kızmıştı. Sonuçta Robert'in ödeyeceği parayı askerlerine dağıtacaktı. Ancak şimdi bu paradan mahrum kaldı¹⁰¹.

II.Baudouin ise Müslümanların tekrar saldırıya geçeceğini zannederek onların Halep'e ulaştıklarını haber alana kadar savaş alanında bekledi. Akşam saatlerinde ise

⁹⁸ İbnü'l Adim, (*Zübde...*, C.I, s. 393), İlgazi ve Demleçoğlu'nun da beraber hücum ettiğini, Haçlıları burada yendiklerini ve onların kalanlarının Hab Kalesine kaçtığını, Müslümanların da onları takip edip birçok ganimet ele geçirdiklerini yazar.

⁹⁹ Walter Chancellor, s. , Willermus Tyrensis, C.I, s. 534.

¹⁰⁰ Savaşın tarihini Müslüman müelliflerden İbnü'l Adim (*Zübde...*, C.I, s. 393), 4 Cumâdelûlâ 513 (13 Ağustos 1119); Haçlı müellifi Willermus Tyrensis (CI, s. 535), 14 Ağustos 1120 ve Ermeni müellif Urfalı Mateos (s. 265), 16 Ağustos olarak kaydeder.

¹⁰¹ Walter Chancellor, s. 159 v.d.; İbnü'l Adim, *Zübde...*, C.I, s. 394; Usame İbn Munkîz, s. 154; Runciman, C.II, s. 127; Ali Sevim, Artukoğlu..., s. 679.

dinlenmek amacıyla Hab Kalesine gitti. Ertesi sabah tekrar Dânis'e gelerek o da Müslümanların yaptığı gibi savaşı kazandıklarına dair haber yaydı. Antakya'da olan kız kardeşi Cecile (Roger de Salerna'nın dul eşi) ve Patrik Bernard'a yüzüğünü göndererek hayatta ve muzaffer olduğunun haberini bildirdikten sonra ordusundan geri kalanları bir araya toplayarak kendisi de Antakya'ya doğru yola çıktı. Artukoğlu İlgazi ise Halep'e gittikten sonra Haçlılara karşı tekrar asker toplamak amacıyla Eylül ayı içerisinde Halep'ten ayrılarak Mardin'e gitti¹⁰².

II.Tell Dânis savaşının seyri kaynaklarda birbirinden çelişkili ifadelerle yazılmıştır. Haçlı müellifleri bu savaşı kesin olarak kendileri kazandıklarını kaydederken, İbnü'l Adim Müslümanların galip geldiğini bildirir. Walter bu durumla ilgili savaşın daha başında, ilk çarpışmada ve sonrasında Tuğtekin ile Pons arasındaki çatışmadan kaçarak Hab köyüne, Antakya'ya ve hatta Trablus'a kaçan askerler olduğunu, bu askerlerin daha savaş bitmemesine rağmen Haçlı ordusunun helak olduğunu buralarda yaydıklarını, aynı şekilde Müslüman askerlerden de savaş sırasında kaçanların Halep'e gittiklerini ve orada Müslüman ordusunun yenildiğini yaydıklarını söyler ve bu sebeple her iki tarafında bu savaşı hem kazandıklarını hem de kaybettiklerini zannettiklerini bildirir¹⁰³. Urfalı Mateos ve Usame İbn Munkîz ise Walter'in yaptığı yoruma paralel bir şekilde bu savaşta her iki tarafın çok sayıda insan kaybettiğini ve bir sonuç alamadan geri çekildiklerini kaydetmektedirler¹⁰⁴. Batılı tarihçilerden Runciman II.Baudouin'in savaş alanında beklemesini, İlgazi ve Tuğtekin'in de savaştan çekilmelerini referans alarak Haçlıların savaştan daha kazançlı çıktıklarını ve savaşı onların kazandığını kabul etmektedir¹⁰⁵. Ancak II.Baudouin Müslümanların bozguna uğrayarak kaçtıklarına ve kendilerinin savaşı kazandığına kanaat getirseydi mutlaka kaçan Müslüman ordusunu takip ederek imha etmeye çalışırdı¹⁰⁶. Öyle anlaşıyor ki II.Tell-Afrin savaşı her iki tarafın da kayıplar verdiği ve yekdiğerine taarruza geçmeye cesaret edemediği, bu sebeple de kazananın net olarak belli olmadığı bir savaştır.

¹⁰² Walter Chancellor, s. 155-156; Willermus Tyrensis, C. I, 534; Fulcherius Carnotensis, s. 207. Bu Haçlı müellifleri kazandıklarını iddia ettikleri zaferin Kutsal Haç sayesinde olduğunu belirtirler.

¹⁰³ Walter Chancellor, s. 154.

¹⁰⁴ Usame İbn Munkîz, s. 154; Urfalı Mateos, s. 265.

¹⁰⁵ Runciman, C.II, 127; ayrıca bkz. Ali Sevim, Artukoğlu..., s. 679-680.

¹⁰⁶ Ali Sevim, "Artukoğlu...", s. 681.

1.4. II. TELL DÂNİS SAVAŞI SONRASI II. BAUDOUIN'İN ANTAKYA'DAKİ FAALİYETLERİ

Kudüs Kralı II. Baudouin II. Tell Dânis Savaşı'nın ertesi günü askerlerinden geriye kalanları toparlayarak Antakya'daki işleri düzenlemek ve ordusunu dinlendirmek için Antakya'ya döndü. Orada kendisini kız kardeşi Cecile, Patrik Bernard ve kalabalık bir insan topluluğu sevinç gösterileriyle karşıladı. Daha önce de değinildiği gibi Hz. İsa'nın böğrünü delen mızrak olduğu kabul edilen ve bu savaş sırasında askerleri cesaretlendirmek için Kudüs kralının yanında bulundurduğu Kutsal Mızrak'ı Patrik Ebremar ile Kudüs'e gönderdi. Kendisi de Antakya'da daha öncesinden toprak sahipleriyle yaptığı anlaşmanın gereklerini yerine getirmek ve prensliğin yönetimini düzenlemek için Aralık ayına kadar burada kaldı. Tell Afrin ve Tell Dânis savaşları sırasında ölen soyluların tasarruf ettikleri fieflerde düzenlemeler yaptı. Ölen soyluların çocuklarına ve birinci derece akrabalarına talep edilen toprağın bedeli ödendi ve başka bir soyluya devredildi. Ayrıca bu savaşlarda dul kalan soylu kadınlara uygun eşler bularak evlendirdi. Antakya Prensliği'ne bağlı kalelere yeni görevlendirmeler yaptı ve buraların garnizonlarını güçlendirdi¹⁰⁷.

Artukoğlu İlgazi'nin Mardin'e gitmesinden hemen sonra II. Baudouin Müslüman beldelerine karşı taarruza geçti. Eylül 1119'da Munkizilerin arazilerine saldırarak Zûr kalesini ele geçirip ateşe verdi. Buradan Maarratunnuman'a bağlı bir yerleşim yeri olan Keferrûma¹⁰⁸'yı, içinde bulunan Müslüman halkın tamamını öldürmek suretiyle ele geçirdi. Kefertâb'ı da kendi topraklarına katarak buraya muhtemelen topraksız kalmış Haçlıları yerleştirdikten sonra Serminiyye¹⁰⁹ ve Maarratumasrîn¹¹⁰'i saldırarak aldı. Buradan, İlgazi'nin kalesini yıktırması olduğu Zerdana'da ordusunu dinlendirdikten sonra Antakya'ya geri döndü. II. Baudouin, anlaşıldığı üzere bu sürede yanında bulunan Joscelin de Courtenay'ı Urfa Kontu olarak görevlendirdi. Ayrıca Antakya Haçlı Prensliği'nin yönetimini kendi adına Patrik Bernard'a devrederek 1119 yılı Aralık ayı içerisinde Kudüs'e gitti¹¹¹. Böylece her ne kadar Antakya'yı I.Bohemund'un oğlu II.Bohemund'un naibi olarak yönetse de Doğu'daki haçlı devletlerinin tamamı II. Baudouin'e bağlanmıştır. Bu durum

¹⁰⁷ Fulcherius Carnotensis, s. 208-209; Willermus Tyrensis, C. I, s. 535; Urfalı Mateos, s. 265.

¹⁰⁸ Maarratunnuman yanında bir köy. Bkz. Hamevi, C. IV, s. 470.

¹⁰⁹ Cebelisummak yanında, halkı İsmaili olan bir şehir. Bkz. Hamevi, C.III, s. 215.

¹¹⁰ Halep'e bağlı ve buraya 5 Fersah uzaklıkta bir köydür. Bkz. C.V, s. 155.

¹¹¹ İbnü'l Adim, *Zübde...*, C.I, s. 395-396; Runciman, C.II, s. 127-128.

II.Bohemund'un Antakya'ya gelip prensliğin başına geçmesine kadar devam etmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta Kutsal Mızrak'ın İlgazi ile girişilen bütün mücadelelerde II.Baudouin tarafından Kudüs'ten çıkartılması ve ordunun yanında bulundurulması olayıdır. Kutsal Mızrak Haçlıların Antakya'da kuşatıldıkları ve açlıktan ordunun telef olmakla burun buruna geldiği bir zamanda bulunmuş ve ordunun moralini yükseltip Müslümanların kuşatmasını delerek şehirden çıkmalarını sağlamıştı. Sonrasında da Kudüs'e götürülmüştü. Tell- Afrîn savaşında Antakya ordusunun imha edilmesi Haçlıları Doğu'daki Haçlı varlığının ortadan kaldırılabileceği gerçeğiyle yüz yüze getirmiştir. Öyle anlaşıyor ki II.Baudouin, bölgedeki yerleşik Müslüman askerleri karşısındaki eksikliğini mevcut askerlerinin moralini yüksek tutmaya ve onları kutsal gaye etrafında birleştirmeye gayret etmekle gidermeye çalışmaktadır.

1.5. İLGAZİ'NİN TEKRAR HALEP'E DÖNMESİ VE ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'NE YAPTIĞI AKIN

II.Tell-Danış Savaşı'ndan sonra Halep'e dönen İlgazi, emrindeki Türkmenleri kontrol edemez olmuştu. Bu askerlerle Haçlılara karşı kazandağı başarıyı devam ettiremeyeceğini anlayan İlgazi yeni birlikler toplamak için Eylül 1119'da Mardin'e gitmişti. Onun Halep'ten ayrılmasından sonra bir yandan Antakya'da bulunan II.Baudouin Halep'in batısı ve güneyindeki topraklara saldırırken diğer yandan da Urfa Kontu Joscelin Halep'in kuzeyindeki topraklar ile Menbiç'e saldırılarda bulunuyor ve tekrardan Halep'i sıkıştırıyorlardı. Ayrıca İlgazi'nin Esârib Kalesine tayin ettiği Belek b. İshak Antakya topraklarına yaptığı hücum sırasında Antakya Prensliğine bağlı kuvvetler tarafından bozguna uğratılmıştı. Antakya askerleri Belek'i takip ederek Halep arazisine girmişler, Halep'e bağlı Turmânîn Leylûn¹¹² ve Tellü Ağdı arasında tekrar bir mücadele yaşandı. Bunları haber alan İlgazi topladığı askerlerle birlikte 26 Mayıs 1120 (25 Safer 514)'de¹¹³ Fırat nehrini geçti. Urfa Haçlılarını yıpratmak ve yağmalamak suretiyle ilerledi. Raban'da bulunan Urfa Kontu Joscelin topladığı askerlerle İlgazi'nin ordusuna saldırarak bin kadar askeri öldürdü. İlgazi ise Azaz yakınlarına çekilip burada karargah kurdu. Azaz Kalesini

¹¹² Halep ve Antakya arasında bir dağ.bkz. Hamevî, C.V, s. 29.

¹¹³ İbnü'l Adim, *Zübde*..., C.I, s. 396.

almak için uğraşırsa da emrindeki Türkmenleri buraya saldırmaya ikna edemedi. Zaman kaybetmemek için Azaz'a hücumdan vazgeçti ve Kınnesrin'e yöneldi¹¹⁴.

İlgazi'nin tekrar Antakya'ya bu kadar yaklaşması Patrik Bernard'ı telaşlandırdı. Patrik derhal Kudüs'e haber yollayıp Kral II. Baudouin'i Antakya'ya çağırdı. II. Baudouin krallığının ordusuyla birlikte 1120 yılı Haziran ayında Antakya'ya doğru hareket etti. İlgazi'nin emrindeki Türkmenler Kınnesrin'de İlgazi ile sorun yaşamışlar ve onların bazıları İlgazi tarafından cezalandırılınca çok sayıda Türkmen askeri orduyu terk etmişti. Ordusunda yaşanan ayrılıklardan dolayı askeri gücü zayıflayan İlgazi, Antakya topraklarına hücum edememiş ve Tuğtekin'i Halep'e kendisine destek olması için çağırmıştı. Dolayısıyla II. Baudouin Antakya'ya geldiğinde İlgazi'nin geri çekildiğini öğrendi. Urfa Kontu Joscelin'in de desteğini alan II.Baudouin, İlgazi'nin ordusunun zayıfladığını görünce bu durumu fırsat bilerek Tell Daniş'e saldırdı. Bu sırada Tuğtegin ordusuyla birlikte İlgazi'ye yardıma geldi. İki ordu birleşerek Haçlıları çepeçevre sardılar. Ancak Haçlılar bu kuşatmadan kurtulmayı başardılar ve Maarratün Mâsrin'e kadar geri çekildiler. İlgazi ve Tuğtegin ise Haçlı ordusunu takip etmeyerek Halep'e çekildiler. Haçlı ordusu ise Antakya'ya gitti¹¹⁵. İlgazi burada Haçlıların eline geçmesi tehlikesine karşı, Zerdana Kalesini yıktırdı (Haziran 1120). Oğlu Süleyman'ı Halep'e tayin ederek tekrar Mardin'e asker toplamak için geri döndü. Bu sırada Abbasi Halifesi Müsterşid bi'llâh ve Irak Selçuklu hükümdarı Sutan Mahmud'dan kaçan Arap Meliki Dübeyş bin Sadaka da Mardin'e geldi ve İlgazi'nin kızıyla evlendi. Ay zamanda İlgazi, damadı Dübeyş bin Sadaka da yanında olmak kaydıyla topladığı askerlerle Gürcistan kralı II. David (1089-1125)'in saldırısına uğrayan Selçuklu şehzadesi Tuğrul'a yardıma gitti. Bu sebeple Haçlılara karşı mücadeleye ara vererek Halep'te yerine bıraktığı oğluna bir mektup gönderdi ve Haçlılarla anlaşma yapmalarını istedi. 1120 yılı sonuna doğru II.Baudouin'le Antakya Haçlı Prensligi ve Halep arasındaki sınırı belirleyen bir anlaşma yapıldı. Bu antlaşmanın içeriği İbnü'l Adim¹¹⁶ tarafından detaylarıyla verilmiştir. Buna göre İlgazi; Maarratunnuman, Cebele, Kefertâb, Bâre, Hab

¹¹⁴ Urfalı Mateos, s.267'de bu olayı kaydederken İlgazi'nin Azaz önlerinden ayrıldıktan sonra "Garmin" adı verilen Malatya civarında bulunan bir bölgeye gittiğini yazar. Buna karşılık İbnü'l Adim (*Zübde...*, C. I, s. 397), olayı anlatırken İlgazi'nin Halep'in güneyindeki Kınnesrin'e gittiğini kaydeder.

¹¹⁵ İbnü'l Adim, *Zübde...*, C.I, s. 397; Fulcherius Carnotensis, s. 208-209; Urfalı Mateos, s. 267; Ali Sevim, "Artukoğlu..", s. 681- 682; Runciman, C. II, 131.

¹¹⁶ İbnü'l Adim, *Zübde...*,C.I, s. 397.

Kalelerinin vergilerini, Cebelüşsummak'ın bazı köylerini, Tell Ağdı'nın vergisini, Leylûn'ün köylerini ve Azaz'ın hem topraklarını hem de vergisini Haçlılara verdi. II.Baudouin ise 1121 yılı ilkbaharına kadar Antakya'da kaldıktan sonra Kudüs'e gitti¹¹⁷.

İlgazi ve Antakya Haçlıları arasında yapılan antlaşma çok uzun sürmedi. Antakya Haçlıları İlgazi'nin bölgeden ayrılmasını fırsat bilerek hemen harekete geçtiler. Haçlı topraklarında yaşayan Müslüman köylülerin mallarına el koyarak Müslümanları tacize başladılar. Ancak İlgazi'den çekindikleri için köylülerle barışma yoluna gittiler. Kısa süre sonra bu defa Urfa kontu Joscelin Aralık/Ocak 1120/1121'de Menbic'e bağlı köyleri yağmalamak kaydıyla İlgazi ile yapılan barışı resmen bozdu. İlgazi'nin Halep valisi Kudüs Kralı II. Baudouin'e haber göndererek Müslümanların yapılan barışa sadık kalmasına rağmen Joscelin'in barışı bozduğunu bildirdi. II.Baudouin ise Joscelin'in yaptıklarının kendisiyle alakası olmadığını, onun üzerinde etkisinin bulunmadığını bildiren bir cevap gönderdi. Ancak İbnü'l Adim'in kaydı gösteriyor ki Antakya'daki Haçlılar da bu sırada Şeyzer'e saldırarak insanları esir alıp hayvanlarına el koydular. Bu dönemde II. Baudouin Antakya'nın da idaresini üzerine aldığına göre İlgazi ile yapılan antlaşma II. Baudouin tarafından da resmen bozulmuştur. Bu kayda göre Antakya Haçlıları Şeyzer halkına baskı yaparak para istemiş, Şeyzer emiri İbn Munkiz Haçlılara istedikleri parayı vermiş, buna rağmen Haçlılar baskılarını sürdürünce 1121 yılı başlarında İbn Munkiz ile Antakya Haçlıları arasında bir antlaşma yapılmıştır¹¹⁸.

Joscelin ise 1121/1122 (Hicri 515 yılı Rebiülâhir ayına kadar) yılının Temmuz ayına kadar Sıffin, Buzaâ¹¹⁹ ve Esârib'e saldırılarını devam ettirdi. Onun bu saldırılarına Kudüs Kralı II.Baudouin de katıldı. II.Baudouin Halep bölgesindeki Hâzıru Halep ile Funeydik¹²⁰'i yağmaladı. İnsanlarını esir aldı. Halkın haber vermesiyle Halep askerlerinden küçük bir grup ile II.Baudouin'e bağlı, muhtemelen

¹¹⁷ Fulcherius Carnotensis, s. 209-210'da Kudüs Kralı II.Baudouin'in Antakya ve çevresindeki hareketinden çok detaylı bahsetmeden sadece Türklerin burada genel bir savaştan kaçtıklarını ve her iki tarafın da geri çekildiğini yazar; ayrıca bkz. Runciman, C.II, s. 131.

¹¹⁸ İbnü'l Adim, *Zübde*..., C.I, s. 398. Bu olay İbnü'l Adim tarafından kaydedilmiştir. Ancak kayıttaki antlaşmanın Hicri 514 (1120/1121) yılı sonunda yapıldığı bildirilmekle birlikte kesin tarih verilmemiştir. Ayrıca antlaşmanın detayları ile ilgili de bilgi yoktur. Diğer kaynaklarda da bu olay ile alakalı herhangi bir kayda rastlanmamaktadır.

¹¹⁹ Halep ve Munbiç arasında içerisinden akarsu geçen, çok büyük bir çarşısı olan, su kaynakları fazla bir şehir. Bkz. Hamevi, C.1, s. 467.

¹²⁰ Hamevî burası için Halep'e 5 fersah uzaklıkta demekle yetinmiştir. Bkz. C.IV, s.278.

az sayıda, Haçlı askerleri arasında çıkan çarpışmada Haçlılar yenildiler ve yağma sonucu aldıkları büyük baş hayvanları bırakmak zorunda kaldılar¹²¹.

İlgazi'nin Mardin'de olduğu ve Haçlıların Müslümanlara saldırılarını arttırdığı bu dönemde Halepliler İlgazi'ye mektuplar göndererek Haçlıların faaliyetlerinden bahsetmiş, İlgazi'de Halep'e naib olarak tayin ettiği oğlu Süleyman'a ve Halep reisliğine getirdiği Mekkî bin Karnas'a mektuplar göndererek Haçlılarla onların istediği şartlarda barış yapmalarını istemişti. Bunun üzerine Süleyman ile Urfa Haçlı Kontu Joscelin arasında Esârib, Sermîn, el-Cezr, Leylûn ve Halep'in kuzeyinde ismi belirtilmemiş birçok bölgenin Haçlılara verilmesi karşılığında antlaşma yapıldı. Ancak bu yerlerden Esârib halkı Haçlı hâkimiyetini kabul etmedikleri için burada Müslüman hâkimiyeti devam etti. Tell Herak ise her iki tarafın da kullanamaması için yıkıldı. Yapılan bu antlaşma Kudüs Kralı II.Baudouin tarafından memnuniyetle onaylandı¹²².

Bu antlaşma gösteriyor ki Tell Afrin savaşı ile Haçlılara karşı büyük bir başarı sağlayan Halep hâkimi İlgazi, emrindeki askerlerin kendisi kadar kararlılıkla ve şevkle mücadele etmemesi neticesinde Haçlılara karşı sağladığı üstünlüğü kaybetmiş, Haçlılar da yaşadıkları felaketten sonra toparlanma ve hatta Müslümanlar aleyhine kazançlar elde etme imkânı bulmuşlardır. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da bu dönemde Halep'e yapılan saldırıların genelde kuzeyden yani Urfa Kontluğundan yapılmasıdır. Urfa Kontu Joscelin Halep'in toparlanmasını ve askeri gücü neredeyse tamamen tükenmiş olan Antakya Haçlı Prensligi'ne hücum ederek ele geçirmelerini önlemek amacıyla kuzeyden arkası kesilmeyen saldırılarda bulunmuştur. Bu da Antakya Haçlılarının kendilerini toparlaması için imkân ve zaman kazandırmıştır.

Haçlılar bu şekilde bölgedeki Müslümanlara saldırılarda bulunurken asker toplamak için Mardin'e giden İlgazi, Büyük Selçuklu Sultanı Mahmud'un kardeşi, Errân valisi Tuğrul'un Gürcülerle giriştiği mücadeleye dâhil oldu. İlgazi Gürcü kralı II.David tarafından yenilgiye uğratılan Melik Tuğrul'un yardım çağrısına karşılık vermiş ve 1121 yılı Ağustos ayında Melik Tuğrul ve İlgazi'nin ittifak ordusu

¹²¹ İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 399-400.

¹²² İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 400.

Gürcülere yenilmişti¹²³. Bu olay Doğu'da varlık mücadelesi veren Haçlıların bir müddet daha rahatlamasına ve Müslüman beldelere, özellikle de Halep'e baskıyı arttırmalarına olanak sağladı. İlgazi'nin aldığı bu yenilgiyi Halep'e naib olarak atadığı oğlu Süleyman da babasına karşı bağımsızlık mücadelesine girerek kullandı¹²⁴. Halep'te çıkan bu karışıklık haçlıların dikkatinden kaçmadı. Tell Afrin savaşı sonrası Müslümanların eline geçen ve yıktırılan Zerdanâ kalesi haçlılar tarafından tekrar alındı ve tamir ettirilerek eski sahibi Guillaume de Saone'ye geri verildi. II.Baudouin de bölgeye gelerek Cemaziyelahir 515/Ağustos-Eylül 1121'de Halep'e bağlı küçük bir yerleşim yeri olan Hünâsıra'yı ele geçirdi. Buradan sonra Burcu Sîna, Nukra ve Ahass kalelerini yakıp buraların halkından esirler aldı. Buradan da Kuvayk Irmağı üzerindeki Sılđağ'a doğru hareket etti. Burada kendisine Halep'ten elçi gelerek Süleyman'ın barış teklifinde bulunduğunu söyledi. II.Baudouin ise eğer ki Süleyman Esârib'i kendisine verirse saldırıları keseceğini aksi halde hareketinin devam edeceğini söyledi. İbnül Adim'in adını Atsız olarak verdiği bu elçi ise krala Esârib'in Halep için çok önemli bir uç bölgesi olduğunu ve burasının Haçlılara verilmesinin mümkün olmadığını ve daha uygun başka bir şey istemesini söyledi. Ancak II.Baudouin ona cevaben Halep hakiminin burasını korumaya gücünün yetmeyeceğini söyleyerek Esârib'e harekete geçti ve kaleyi kuşatmaya başladı. Kuşatmanın üçüncü gününde kendisine gelen haberci kralın bir an önce Antakya'ya gitmesi gerektiğini bildirince kuşatmadan vazgeçmek zorunda kaldı¹²⁵.

İlgazi Ramazan, oğlunun Halep'te kendisine karşı isyanını haber alır almaz Kasım/Aralık 1121'de (H. 515) Halep'e geldi ve isyanı bastırarak yönetimi tekrar ele geçirmişti. Şehirdeki asayişli sağladıktan sonra Esârib ve Zerdanâ'yı vermek kaydıyla Haçlılarla barış yaptı¹²⁶. Bundan sonra Mart-Nisan 1122'de (H. 516 Muharrem)

¹²³ Bu olay ile ilgili geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.X, s.468; İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 400; İbnü'l Kalânîsî, s. 85; Azîmî, s. 53; Urfalı Mateos, s. 268; Runciman, II, s. 130-131.

¹²⁴ İlgazi'nin oğlu Süleyman'ın giriştiği bağımsızlık mücadelesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 401-402; Azîmî, s. 53; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 23.

¹²⁵ İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 402.

¹²⁶ İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 403. İlgazi ile II. Baudouin arasında yapılan bu barış yalnızca İbnül Adim tarafından kaydedilmiştir. Ancak ileride görüleceği gibi İlgazi ve yeğeni Belek bin Behram'ın 1122 yılı Haziranında tekrardan Suriye'ye gelerek Haçlılara karşı giriştikleri mücadelede Esârib'in Müslümanların elinde olduğu açıkça kaynaklar tarafından zikredilir. Burasının tekrardan ne şekilde Müslümanların eline geçtiğiyle ilgili her hangi bir kayda rastlanmamakla birlikte halkının Müslümanlardan oluştuğu ve Haçlı hakimiyetine girmek istemedikleri daha önce belirtilen bir bilgi idi. Muhtemelen halk Haçlı hakimiyetine direndi veyahut Haçlıların daha önce defalarca yaptığı gibi Müslümanlar yapılan bu anlaşmaya uymayıp kaleyi Haçlılara teslim etmediler. Modern tarihçi

asker toplamak için Mardin'e döndü. Ancak İlgazi'nin Halep bölgesine dönmesi çok uzun sürmedi. İlgazi kardeşi Artukoğlu Behram'ın oğlu Belek'i Haçlılara karşı girişeceği mücadelede kendisine destek olması için yanına çağırdıktan sonra 25 Haziran 1122 (H.17 Rebîülâhir 516) tarihinde Belek ile birlikte Fırat ırmağını geçerek bölgeye geldiler. 27 Temmuz 1122 (20 Cemaziyelevvel 516) tarihinde ise Zerdanâ Kalesi'ni kuşattılar. Burasının hakimi olan Guillaume, İlgazi'nin Zerdanâ'ya geldiğini haber aldığı anda adamlarını toplayarak kaleyi canla başla savunmaları için onlara yemin ettirdikten sonra yardım çağırmak için Antakya'da bulunan II.Baudouin'nin yanına gitmişti¹²⁷.

II. Baudouin bu dönemde Antakya Haçlı Prensliği ile Trablus Kontluğu arasındaki sınır hâkimiyeti sorunu yüzünden kendisine isyan eden Trablus Kontu Pons ile uğraşmaktaydı. Bu sorunu çözmek için Antakya'da bulunduğu sırada İlgazi'nin Zerdanâ'ya hücumunu haber aldı. Ancak kendileri daha önce aynı şekilde davranmalarına rağmen İlgazi'nin Antakya toprakları için yapılan barışı bozmayacağını, Kudüs ya da Trablus'a saldırabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle de yanına gelen Guillaume'yi Efâmiye ve Kefertâb'a gönderip oraları kontrol etmesini istedi. Guillaume bu bölgeleri dolanırken İlgazi'nin Zerdanâ'yı kuşattığını öğrendi ve II.Baudouin'e durumu bildirdi. Kral, Trablus Kontu ile geçici bir barış yaparak Urfa kontu Joscelin'i yardıma çağırdı. Müslümanların Zerdanâ kuşatmasının on dördüncü gününde Haçlılar Zerdanâ'ya gelebildiler. Bundan sonra yine Haçlı ordusu ile Müslüman ordusu arasında bir köşe kapmaca başladı. Haçlıların geldiğini gören İlgazi bu harekâta da kendisine destek veren Tuğtegin ile birlikte kuşatmayı kaldırıp Haçlı ordusunun üzerine yürüdü. Haçlılar ise Esârib'in kenar mahallelerini ateşe verdiler. Esârib emiri kaleye çekilerek savunma yaptı. Haçlılar da Dânis'e gidip burada karargâh kurdular. Ancak İlgazi Dâniş'deki Haçlıların üzerine gitmektense tekrar Zerdanâ'ya hücumu tercih etti. Bu defa Haçlılar Zerdanâ'ya geldiler ve şehrin dışında karargâh kurdular. İlgazi ise Nevâz¹²⁸ bölgesine çekilip orada üç gün kaldı. İlgazi hastalandığı ve tedavi için Halep'e dönmek zorunda kaldığı için bu seferden

Runciman (C. II, s. 132), bu barışın İlgazi'nin oğlu Süleyman ile II.Baudouin arasında yapıldığını ve İlgazi'nin bu barışı onayladığını yazmakla İbnül Adim'in kaydıyla çelişkiye düşmektedir.

¹²⁷ İbnül Adim, *Zübde*...,C.I, s. 404.

¹²⁸ Cebelisummak'a bağlı bir köy.bkz.C.V, s. 306.

vazgeçildi. Tuğtegin Şam'a, Belek de kendi yurduna döndü¹²⁹. II.Baudouin ise Trablus'a doğru yola çıkmışken kaynakların bildirmediği bir sebepten dolayı Antakya'ya geri dönmek zorunda kaldı¹³⁰. Böylece Haçlılara karşı girişilen büyük bir sefer daha sonuçsuz kaldı.

1.6. II.BAUDOUIN'İN BELEK B. BEHRAM'A ESİR DÜŞMESİ

Tell Afrîn savaşından sonra Kudüs kralı II. Baudouin Doğu'daki tüm Haçlıların sorumluluğunu kendi üzerine almak zorunda kaldı. Bir yandan Antakya Haçlı Prensliği naib olarak, diğer yandan da Kudüs Krallığı bizzat kendisinin yönetiminde olmakla birlikte Urfa Haçlı Kontluğu ile Trablus Haçlı Kontluğu'nu da kontrol ediyordu. Müslümanlarla girişilen son mücadelede Haçlılar, İlgazi'nin hastalanmasıyla rahatlamıştı. Ancak bu durum çok uzun sürmedi. Hastalığıyla uğraşan İlgazi'nin, kendisi gibi büyük bir Türk kumandanı olan yeğeni Belek Haçlılarla mücadeleyi devraldı. İlgazi'nin Haçlılarla giriştiği bu mücadele neticesinde devam eden süreçte Belek b. Behram Urfa Kontu Joscelin'i ve sonrasında Kudüs Kralı II.Baudouin'i esir aldı. Haçlı seferleri tarihi için oldukça önemli bir yere sahip bu olaylar dönemin kaynaklarında yer yer birbirleriyle çelişkili de olsa detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Kudüs Kralı II.Baudouin'in esaretiyle sonuçlanan olay öncesinde buna sebep olan Urfa Kontu Joscelin ve teyzesinin oğlu ve aynı zamanda Birecik hâkimi Galeran'ın esaretinden bahsetmek daha doğru olur. İlgazi'nin hastalanarak geri çekilmesinden sonra Belek'in kendi memleketi Harput'a doğru yola çıktığı Joscelin tarafından haber alındı. Joscelin de Galeran ile birlikte onu takip etti. Belek'in Urfa bölgesinde bataklıklarla çevrili bir bölgede konakladığı sırada 13 Eylül 1122 tarihinde Joscelin ve Galeran Belek'e saldırdılar. Ancak başarılı olamadılar. Haçlılardan sayıca üstün olan Müslümanlar onlara oklarla karşılık verdiler. Bu olayda Belek, Joscelin ve Galeran'ı esir alarak Urfa'ya götürdü. Orada Joscelin'in esir alındığını gören Haçlıların, şehri kendisine teslim etmesini umuyordu. Ancak

¹²⁹ Urfalı Mateos, s. 271'de Müslüman ordusu ile Haçlılar arasındaki bu kovalamacanın yaz ayları boyunca devam ettiğini, Eylül ayı içinde de iki tarafın da geri çekildiğini kaydeder. Ayrıca Bkz. Azîmî, s. 54; İbnü'l Kalânîsî, s. 85; Runciman, II, s.132.

¹³⁰ Fulcherius Carnotensis, s.213.

beklediği gibi olmadı. Belek de esirlerini hâkimiyeti altındaki Harput'a götürerek hapsetti.¹³¹

Bu olaylar yaşanırken iyileştikten sonra ailesiyle birlikte Mardin'den Meyyâfârikin'e giderken yolda tekrar hastalığı nükseden İlgazi Kasım 1122 (H. 516 yılı Ramazan ayı başlarında) vefat etti. Onun vefatıyla Müslüman dünyası Haçlılarla mücadele eden büyük bir kumandanı kaybetti. Oğlu Süleyman Meyyârâfârikin'e, diğer oğlu Timurtaş Mardin'e, yeğeni Bedrüddevle Süleyman ise Halep'e sahip oldular¹³².

Kudüs Kralı II.Baudouin ise İlgazi ve Belek'in beraberce Antakya topraklarına yaptıkları akından sonra Trablus'a giderken Antakya'ya geri dönmüştü. Kral hem Joscelin ve Galeran'ın esaretini hem de İlgazi'nin ölüm haberini daha Antakya'dayken aldı. II.Baudouin, Joscelin'i kurtarmak için herhangi bir harekete girişmeden önce İlgazi'nin ölümünden sonra idareyi ele alan yeğeni Süleyman'ın tecrübesizliğinden yararlanmak istedi. 1123 yılı Ocak ayına kadar Antakya'dan çıkan Haçlı kuvvetleri yanlarında Ermenilerden oluşan askerler olduğu halde Buzâa Vadisi'nde yağma yaptılar, sonra Bâlis¹³³'e giderek burayı kuşattılar. Ancak Bâlis halkı haçlıları yenilgiye uğrattılar. Buradaki yenilgiden sonra Kudüs Kralı

¹³¹ Urfalı Mateos s. 271-272; Fulcherius Carnotensis, s. 214; İbnül Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 24; İbnül Adim, *Zübde...*, C.I, s. 406; İbn Kesîr, C.XII, s. 354; Anonim Süryani'ye göre Urfa Kontu Joscelin Roger'in kızıyla evlenmiş ve gelini Urfa'ya götürmek için yola çıkmıştır. Urfa'ya giderken bir gece Galeran'ın hâkimiyetindeki Birecik'te konakladılar. Bu sırada o bölgeden birkaç adam gelerek Belek'in adamlarıyla birlikte Urfa topraklarına girdi, karşısına çıkan her yeri yağmaladı ve birçok kişiyi de esir aldığını onlara haber verdiler. Belek'in yanında dört bin adamı vardı. Kendisi Ras Keyfa'da bir su kaynağı yakınında konaklamış ve Galeran'ın hâkimiyeti altında bulunan Birecik'i yağmalamaları için adamlarını bölgeye dağıtmıştı. Topraklarının yağmalandığını haber alan Galeran, Joscelin'i hemen harekete geçmek hususunda kışkırttı. Dolayısıyla Joscelin çok hazırlık yapamadan aynı gece alalecele Belek'in peşine düştü. Ertesi gün öğleye kadar Haçlılar, Belek'in izini sürdüler. Belek'in karargâh kurduğu yere geldiklerinde Joscelin'in emrindeki askerler yorgun düşmüştü. Ayrıca karşılarında kendilerinden sayıca fazla bir ordu bulunuyordu. Türkler su kaynağının etrafına pusu kurarak kaynağa ulaşmaya çalışan Haçlıları ok yağmuruna tuttular. Birçok haçlı askeri burada öldürüldü. Birçoğu da esir alındı. Bkz. Anonim Süryani, s. 31-32; İbnü'l-İbrî (C. II, 357) ve Süryani Mikhail (s. 72) ittifak halinde Joscelin'in karısının ölümünden sonra Roger de Salerna'nın kızıyla evlendiğini teyit eder. Belek'in ise muhtemelen Joscelin'le girdiği bu mücadeleden sonra bu gelini de esir aldığını ve onu Palu (Balu)'ya gönderdiğini bildirirler. Ancak Haçlı müellifi Willermus Tyrensis C.II, s. 301'de Urfa Kontu Joscelin'in ikinci eşinin Roger'in kızı değil kız kardeşi olduğunu tespit etmiştir. İbnü'l-Esîr (*el-Kamil...*, C. IX, s. 24.) ise diğer kaynaklardan farklı olarak Belek'in önce Urfa'yı kuşattığını ancak birkaç gün sonra bu kuşatmadan vazgeçerek geri çekildiğini, bir Türkmen'in kendisine gelerek Joscelin'in yanındaki Haçlıları toplayarak kendisine pusu kurduğunu haber verdiğini, kendisinin ise onlarla savaşıma hazır bir şekilde beklediğini, haçlıların üzerlerindeki ağırlıklardan ve bulundukları yerin bataklık haline gelmiş olmasından dolayı hızlı hareket edemediklerini, Müslümanların bunu fırsat bilip Haçlıları ok yağmuruna tuttuğunu kaydeder.

¹³² İbnü'l-Adim, *Zübde...*, C.I, s. 407; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s.32; İbnü'l-Kalanîsî, s. 86; İbnü'l-Verdî, s.78.

¹³³ Halep ve Rikka arasında Fıratın batısında bir yer. Bkz. Hamevî, C. I, s. 328.

II.Baudouin bu defa Buzâa'ya saldırdı. Buradan da Bâb şehrinin güneyindeki Bîre'ye hareket etti ve kaleyi kuşattı. Halkının can güvenliği sağlanması kaydıyla kaleyi teslim aldı ve buradaki halkı yanına alarak Antakya'ya götürdü. II.Baudouin bundan sonra Esârib Kalesi'ni kuşattı. Kale hakimi Bedrüddevle Süleyman 9 Nisan 1123 'te (10 Safer 517) Esârib Kalesini II.Baudouin'e vermek kaydıyla ancak onu Halep'ten uzaklaştırabildi¹³⁴.

Halep ve çevresinde bunlar yaşanırken Belek b. Behram Gerger Kalesi'ni kuşatmakla meşguldü. Zaten Harran'ı ele geçirmiş olan Belek'in Gerger'i de alarak daha güçlenmesinden çekinen II.Baudouin Esârib Kalesini ele geçirdikten sonra 19 Safer 517 (18 Nisan 1123) tarihinde Urfa'ya hareket etti. İki taraf Kaysun ve Sumeysat arasındaki Sence¹³⁵ köprüsü civarında Uruş (Turuş) denen bir yerde savaştılar. II.Baudouin az sayıda bir askere sahip olmasına rağmen Belek'in askeri gücünün krala göre daha fazlaydı. Belek bu bölgeye pusu kurarak II.Baudouin'in gelmesini beklemekteydi. II.Baudouin'in çadırını kurduktan sonra keklik avına çıktığı bir sırada Belek Haçlı karargahına hücum etti ve Haçlıların çoğunu katletti, II.Baudouin ise kız kardeşinin oğlu ile birlikte esir edildi. Belek II.Baudouin'i esir aldıktan sonra Gerger'i kuşatarak aldı. Bundan sonra da Kudüs Kralını Joscelin ve Galeran'ın yanına götürüp hapsetti¹³⁶.

II. Baudouin'in tutsaklığı haberi Kudüs'e gelir gelmez halk, Akka'da toplanıp istişare ederek kral kurtulana kadar Kaysâriye ve Sayda hâkimi Eustace'yi vasi olarak seçtiler. Antakya'da ise yönetim gelenek olduğu üzere Patrik Bernhard tarafından ele alındı¹³⁷.

¹³⁴ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s.37-38; İbnü'l-Kalanîsî, s. 86; Azîmî, s. 55.

¹³⁵ Burası Göksü olarak bilinen Samsat'ın güneyinden Fırat nehrine dökülen bir çaydır bkz. Urfalı Mateos, s. 272'de not:133.

¹³⁶ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, s. 159; Urfalı Mateos, s. 272-273; Anonim Süryani (s.33) ise kralın birkaç adamıyla beraber askerlerden önde gittiğini ve Belek'in böyle bir anda Haçlılara hücum ettiğini, kral ile birlikte kız kardeşinin oğlunun da esir edildiğini bildirir. İbnü'l-İbrî, (C.II, s. 358) ise II.Baudouin'in esaretini Joscelin ve Galeran'dan önce kaydetmekle yanlışlığa düşmüştür. Ayrıca bkz. Azîmî, s. 55; İbnü'l-Kalanîsî, s. 87; Willermus Tyrensis (C.I, s.540) II.Baudouin'in Joscelin'in esir edilmesinden sonra Belek'in Urfa Haçlı Kontluğu arazisine yaptığı akınları önlemek ve halka yardım etmek için bölgeye gittiğinden, kontluğun iyi korunup korunmadığını, askeri gücünü tespit etmek için dolaştığını kaydeder. Kaydın devamında kral Fırat'ın ötesine geçerek o bölgenin durumunu iyileştirmek için Tell-Bâşir kalesini geçtikten sonra Urfa'ya doğru giderken bir gece Belek'in aniden hücum ettiğini, kralın uykulu olduğu halde Belek tarafından esir edildiğini aktarır. Ancak bu bilgi diğer kaynaklarda karşılık bulmamaktadır.

¹³⁷ Fulcherius Carnotensis, s. 217.

Kudüs Kralı II.Baudouin'in de esir edilmesiyle Doğu'daki Haçlı devletlerinin tamamı başsız kaldı. Bu dönemde bölgede güçlü bir Müslüman devletin ya da liderin bulunmaması Doğu'daki Haçlı devletlerinin en büyük şansısıdır. Diğer taraftan özellikle Kudüs Krallığı'nın bu dönemde Mısır'daki Fatımîlerle¹³⁸ mücadele içinde olduğu göz önüne alınırsa Haçlıların ayakta kalabilmelerinin II.Baudouin'in yönetimdeki kabiliyetiyle mümkün olduğu aşıkardır.

1.7. II. BAUDOUİN'İN ESARETTEN KURTULMA GİRİŞİMİ

Kudüs kralı II. Baudouin'in esir edilmesiyle müşkül durumda kalan Haçlılar Müslüman taarruzlarına açık durumdaydı. Anonim Süryani'nin verdiği bilgiye göre¹³⁹ Belek bin Behram da esirlerini Harput kalesine götürür götürmez bu durumdan yararlanmak için harekete geçti. Önce Urfa Haçlı Kontluğu'nun arazisine akınlar düzenleyerek yağma etti. Oradan sonra taarruzla Harran'ı ele geçirdi¹⁴⁰. Bundan sonra da Halep'e doğru yola koyuldu.

Belek Halep'e ulaştığında Esârib Kalesi'nin Süleyman tarafından Haçlılara verildiğini duydu ve Süleyman'ın burasını koruyamayacağını anlayarak Halep'i almak için harekete geçti. Nisan ayında Halep'i kuşattı. Süleyman ise aman dileyerek şehri 27 Haziran 1123 (H. 517 Cemaziyelevvel) tarihinde Belek'e teslim etti¹⁴¹. Belek b. Behram Halep'i ele geçirdikten sonra bölgedeki Haçlı hâkimiyetindeki yerlere akınlar yaparak Tell-Bâşir, Dülük ve Azaz'ı ele geçirdi¹⁴². Anlaşıldığı üzere bölgede yağma akınları yaptığı sırada Harput'tan gelen haberle tekrar memleketine döndü.

Harput Kalesinde tutsak olan Haçlı liderleri bölgedeki bir grup Ermeni tarafından kurtarılmış ve kale Haçlıların kontrolüne geçmişti. 1123 yılı Ağustos ayının ortalarında gerçekleşti. Ona göre Kral II.Baudouin ve diğer esirler ulaklar aracılığıyla bölgedeki Ermenilerle irtibata geçtiler. Onları hediyeler ve vaatlerle ikna etmişler ve elli Ermeni Urfa'dan gelerek gizlice kaleye girmişti. Mahpusları serbest bıraktıktan sonra kalede bulunan 100 kadar Türk askerini etkisiz hale getirdiler ve

¹³⁸ Fatımîlerin Kudüs'deki Haçlılarla mücadelesiyle ilgili bkz. Fulcherius Carnotensis, s. 218 vd.

¹³⁹ Anonim Süryani, s. 34.

¹⁴⁰ İbnü'l-Kalanîsî (s. 87), İbnü'l-Esîr (*el-Kamil...*, C. IX, s.37) ve Azîmî (s. 56), Belek'in Halep'ten önce Harran'ı daha 517 yılı Rebiülevvel (Nisan 1123) ayında ele geçirdiğini doğrulamaktadır.

¹⁴¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s.37; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 409; Azîmî, s. 56; İbnü'l-Kalanîsî, s. 87

¹⁴² Anonim Süryani, s. 34.

kaleyi Belek'in ailesi de içinde olduğu halde ele geçirdiler. Kale Türkler tarafından kuşatıldı ancak alınamadı. Bu kuşatma sırasında Kral II.Baudouin ve Joscelin plan yaptılar. Joscelin üç adamıyla birlikte gizlice kaleden kaçarak Haçlılardan asker toplamaya gitti. Önce Tell-Başîr'e oradan da Antakya'ya ve nihayet Kudüs'e ulaştı. Kudüs'te üç gün kaldıktan sonra topladığı askerlerle önce Trablus'a oradan da Antakya'ya gitti. Burada Trablus ordusundan ve Antakya'dan kuvvetler de Kudüs askerlerine katıldı. Toplanan ordu Tell-Başîr'e gitti. Ancak burada Harput'un tekrar Türklerin eline geçtiğini öğrendiler. Ortak Haçlı ordusu Harput'a saldırmaya cesaret edemeyerek Halep'e yöneldi ve şehrin dış mahallelerini yağmalamakla yetindi. Burada da açlık çekmeye başladıklarından dolayı fazla oyalanmadılar ve herkes memleketine döndü. Joscelin ise Antakya'da kaldı¹⁴³.

Belek Harput'un Haçlıların eline geçtiğini duyar duymaz öfkeyle ve hızlıca Harput'a gitti. Kalenin kendisine karşı koyulmadan verilmesi karşılığında krala serbestçe Antakya'ya gidebileceğini bildirdi. Ancak kral bunu kabul etmedi. Buna daha da öfkelenen Belek kalenin üzerine dikildiği kayanın altından lağım açarak yıktı ve kaleye girdi. Bu yıkımdan korkuya kapılan kral ve arkadaşları Belek'e teslim oldular¹⁴⁴. Belek, Kral II.Baudouin ve yeğeni ile Galeran'ın hayatlarını bağışlarken Ermenilere aynı merhameti göstermedi. Kalede krala destek veren Ermenilerin çoğunu öldürdü. Kralı ve yanındaki üç kişiyi ise Harran'a götürüp orada hapsetti¹⁴⁵. Böylece Kral II.Baudouin'in esaretten kurtulma ve Harput'u ele geçirme girişimi başarısızlıkla sonuçlandı.

1.8. ANTAKYA HAÇLILARININ HALEP'E SALDIRILARI VE BELEK B. BEHRAM'IN ÖLDÜRÜLMESİ

Urfa Kontu Joscelin'in Harput'un Belek tarafından ele geçirilmesini haber aldıktan sonra buraya gitmeye cesaret edemediği ve başında bulunduğu Haçlı ordusuyla Halep bölgesini yağmaladığı, Haçlıların sonrasında memleketlerine döndüğü ancak Joscelin'in Antakya'ya gittiği yukarıda belirtilmişti. Joscelin'in muhtemelen Antakya'da kalmaktaki amacı Halep bölgesine saldırılar düzenleyerek

¹⁴³ Furlcherius Carnotensis, s. 224-229; Willermus Tyrensis, C.I, s. 544; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 410; Azîmî, s. 56; Urfalı Mateos s. 273; Anonim Süryani ise s. 34.

¹⁴⁴ Furlcherius Carnotensis, s.230-231; Anonim Süryani (s 35) ve İbnü'Adîm (*Zübde...*, C.I, s. 161) ittifakla kalenin 16 Eylül 1123 (23 Receb 517) günü Belek'e teslim olduğunu bildirmektedirler.

¹⁴⁵ Urfalı Mateos (s. 274), Belek'in çok öfkeli olduğunu ve 65 kişi olan Haçlı esiri ile 80 kadar Hristiyan cariyeyi surlardan aşağı atarak öldürdüğünü kaydeder.

Belek'in Harput'tan uzaklaşmasını sağlamak olmalıdır. Muhtemelen Joscelin Belek bölgeden uzaklaşırsa Kralı kurtarmanın daha kolay olacağı düşüncesiyle hareket etmiştir.

Joscelin'in Antakya'da bulunduğu süredeki faaliyetleri ile ilgili kaynaklar bilgi vermiyor. Ancak kayıtlardan Joscelin'in biraz toparlandıktan sonra Antakya Haçlı kuvvetleriyle birlikte Halep bölgesine saldırılar düzenlediği anlaşıyor. Belek'in öldürülmesiyle sonuçlanan bu olaylarla ilgili en detaylı bilgi İbnü'l-Adîm tarafından aktarılır. İbnü'l-Adîm'e göre¹⁴⁶ Joscelin 19 Ramazan (10 Kasım)'da Bûzâa Vadisine, Nukra ve Ahass'a ilerledi. Garîb'deki 500 ata el koydu. Koyun ve develeri de alarak birçok ganimet elde etti. Burada çoğu kişiyi öldürdü, birçoğunu da esir ederek bölgeyi tahrip ettikten sonra Tell-Başîr'e döndü. Onunla muhtemelen aynı zamanda Esârib hakimi Sir Elan (de Mechine) Antakya Haçlı askerleriyle birlikte Esârib'den çıktı. Hânûte ve Halfâ'ya geldi ve Halep'in güneyindeki Garîb'e gelerek burada Haleplilerin kalan 300 atını ele geçirdi. Yine Şeyzer'den gelen yiyecek yüklü bir kervana da el koymak kaydıyla bölgeyi yağmaladı. Diğer yandan Joscelin de Urfa'nın doğusundaki Şebahtan'a gitti, bölgeden 10 binden fazla koyun ve at ganimet olarak topladı. Daha sonra da Cubbûl ve Hâfîz'e yönelip bölgedeki halkı katletti.

Antakya Haçlılarının ve Joscelin'in Halep bölgesine yaptığı yağma ve arkası kesilmeyen saldırılara karşı Belek bin Behram anlaşıldığı üzere civar Müslüman yöneticilerinden de destek almak kaydıyla harekete geçti. Yaşanan bu gelişmeler yine sadece İbnü'l-Adîm tarafından aktarılmaktadır. İbnü'l-Adîm'e göre¹⁴⁷ Belek 15 Ocak 1124 (H. 26 Zilkâde 517 Çarşamba günü) tarihinde Fırat'ı geçerek Halep'e yöneldi. Halep'e geldikten sonra iç asayişini sağlamak için tedbirler alıp Haçlılara karşı düzenleyeceği harekâta hazırlandı. Dimaşk hâkimi Tuğtegin ile Musul Selçuklu valisi Aksungur el-Porsukî'nin de kendisine destek vermesiyle birleşik İslâm ordusu önce Azaz üzerine yürüdü. Şehri kuşatarak kalede delik açtılar. Müslümanların Azaz'ı kuşatmasından sonra Haçlılar da bir araya geldiler ve Müslümanları Azaz'dan uzaklaştırmak için saldırıya geçtiler. İki taraf arasında çıkan savaşta Müslüman ordusu yenilgiye uğratıldı. İttifak askerleri dağıldılar. Belek ise Nukra'daki Nâûra ve Fırat ırmağı kıyısındaki Magâra kalelerini tamir ettirdi. Halep'de yeni

¹⁴⁶ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 412-413.

¹⁴⁷ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 413-414.

görevlendirmeler ve asayiş sağlaması için düzenlemeler yaptıktan sonra Harran'da hapsedilen II.Baudouin ve diğer Haçlı ileri gelenlerini Halep kalesindeki hapishaneye naklettirdi¹⁴⁸. Mart/Nisan 1124 (H. 518 Safer) Belek tekrardan Azaz'a bir askeri birlik gönderdi. Bu birlik Haçlılarla Azaz bölgesinde Meşhalâ denilen bir köyde savaşa tutuştu. Bu defa Müslüman askerler zafer kazandılar ve kırk kadar Haçlı askerini öldürdüler. Sağ kalanları da yaralıları ile birlikte geri döndüler.

Bu olaydan sonra Belek'in Azaz'ı ele geçirmek için herhangi bir girişimde bulunmadı. Ancak o Menbiç sahibi Hasan b. Gümüştekin'e kızarak amcasının oğlu Temurtaş b. İlgazi başlarında olduğu halde Menbiç üzerine asker sevk etti. Hasan ve kardeşi İsa kaleye çekilerek Temurtaş'a direndiler. Hasan yakalandı ve Palu'ya gönderildi. İsa ise Joscelin'e kendisine yardıma gelmesi şartıyla kaleyi teslim edeceğini bildiren haber gönderdi. Bu gelişme üzerine Joscelin Kudüs, Trablus ve diğer Haçlı memleketlerine haber göndererek 1000'den fazla asker topladı. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra Belek'in ordusunu¹⁴⁹ savuşturmak için Menbiç'e yürüdü. Belek onun geldiğini haber aldı. Joscelin daha Menbiç'e ulaşmadan iki ordu 5 Mayıs 1124 (H. 18 Rebülevvel 518) tarihinde Menbiç yakınlarında savaştılar. Haçlılar bozgun halinde geri çekildiler. Müslümanlar ise onları gün boyu kovaladılar. Belek o gün Haçlılara defalarca taarruz edip onları kırıp geçirdi. Sonrasında Menbiç'e gitti. Ertesi gün savaşta esir aldığı Haçlıları öldürdükten sonra Menbiç kalesini ele geçirmek için hazırlıklara girişti. Kalenin önlerine geldiğinde bizzat İsa tarafından atıldığı iddia edilen bir ok yüzüne, köprücük kemiğine isabet etti. Belek b. Behram aldığı darbeye birkaç saat sonra öldü¹⁵⁰.

¹⁴⁸ İbnü'l-Adîm'in bu olaydan önceki ve sonraki verdiği tarihler göz önüne alınırsa II.Baudouin'in 518 yılı Muharrem ayında (Şubat/Mart 1124) Halep'e nakledilmiş olması muhtemeldir.

¹⁴⁹ Belek'in Menbiç'e ulaştığında ordusunun 5000 atlı ve 7 bin yaya askerden oluştuğunu kaydeder. Ancak bize göre bu sayı oldukça abartılıdır. Zaten Fulcherius'un konuyla ilgili kaydının bilgiden çok hayal ürünü olduğu aşikârdır. Aynı olay Willermus Tyrensis tarafından (C.II, s.16) Fulcherius'la paralel ifadelerle aktarılmıştır. Dolayısıyla Willermus bu kaydı Fulcherius'tan nakletmiş olmalıdır. Urfalı Mateos (s. 277) ise iki ordunun asker sayılarını net bir şekilde kaydetmese de Müslüman askerlerin pek çok Haçlıların ise az sayıda olduğunu bildirmektedir.

¹⁵⁰ İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.I, s. 414-415; Azîmî, s. 58; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil*..., C. IX, s. 43; Urfalı Mateos, s. 277-278; Anonim Süryani, s.36; Willermus Tyrensis, C.II, s. 16; Fulcherius Carnotensis (s. 240) ise Menbiç hâkiminin şehri Belek'e teslim etmediğini ve ona isyan ettiğini, Belek'in onu şehrin dışına görüşmeye çağırdığını ve haince kellesini uçurduğunu, bundan sonra da Menbiç'i kuşattığını, bu sırada Antakya'da olan Joscelin'in olayı haber aldığını, Joscelin'in az sayıdaki Antakya Haçlı askerleriyle Belek ile savaştığını ve Belek'in ölümcül bir yara aldığını, Müslüman askerlerden üç bin kadarını öldürdüklerini, gerisinin kaçtığını, Haçlılardan da otuz şövalye ile altmış kadar da yayanın Müslümanlar tarafından öldürüldüğünü, Joscelin'in Belek'in öldüğünden emin olmak için cesedinin bulunmasını emrettiğini, Zırhındaki işaretten onu tanıyan Haçlıların, Belek'in başını keserek

Belek bin Behram'ın talihsiz bir şekilde öldürülmesi ile Müslüman âlemi Haçlılar karşısında İlgazi'den bile daha gözü kara bir komutanı kaybetti. Belek kısa bir sürede Doğu'daki Haçlı reislerini esir etmeyi başarmış, Halep'e hâkim olmuş ve muhtemelen Haçlılarla mücadeleyi buradan yürütmek için bölgeye yerleşmeyi planlarken ölmüştü. Belek'in ölümünden sonra, sahip olduğu yerler amcası İlgazi'nin oğulları arasında paylaşıldı. İlgazi'nin Meyyâfârikîn'i (Silvan) elinde tutan oğlu Şemsüddeve Süleyman Belek'in hâkim olduğu Harput'u ve o civardaki 50'ye yakın kaleyi, yine İlgazi'nin diğer oğlu Hısn Keyfâ sahibi Davut Palu'yu, bir diğer oğlu Temurtaş ise Halep'de yönetime sahip oldu¹⁵¹. Halep, Haçlıların ele geçirmeye çalıştığı önemli bir merkezdi. Haçlı Seferlerinin başlamasından itibaren Haçlılarla en çetin savaşlar Halep ve çevresinde seyretmekteydi. Dolayısıyla buradaki Müslüman yönetimin güçlü olması Haçlılara karşı mücadele için oldukça önemliydi. Ancak seyreden olaylar gösterecektir ki Temurtaş, babası ve amcazadesi kadar cevval ve güçlü bir komutan olamayacaktır.

Belek'in ölümü Haçlı camiasında ise büyük coşkuyla karşılandı. Haçlılar bu sırada Venediklilerden gelen bir filoyla Sur şehrini kuşatmışlardı¹⁵². Dönemin çağdaş Haçlı kaynakları Sur kuşatması devam ederken Belek'in ölüm haberinin gelmesinin herkesi sevindirdiğini ifade etmektedirler¹⁵³. Onlar Belek'in Tuğtegin ile beraber Sûr şehrine desteğe gideceğinden çekiniyor olmalılar. Belek'in ölümüyle böyle bir tehlike de kalmadığı gibi savaş şevklerini de arttırmış görünüyor.

1.9. II.BAUDOUIN'İN ESARETTEN KURTULMASI VE ANTAKYA HAÇLILARIYLA BİRLİKTE HALEP'E SALDIRMASI

Belek b. Behram'ın ölümünden sonra Halep'e sahip olan Necmeddin İlgazi'nin oğlu Temurtaş yönetimi ele almasından¹⁵⁴ hemen sonra çok büyük bir gaflete düşerek Halep'de esir olan II.Baudouin ve diğer Haçlı ileri gelenlerini

Joscelin'e götürdüklerini, bunun karşılığında da ödül aldıklarını, bu kesik başında Antakya'ya götürüldüğünü belirtir. Ancak bu bilgiler diğer kaynaklardan karşılık bulmamaktadır.

¹⁵¹ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 416; Süryani Mikhail, s. 82.

¹⁵² Haçlıların Sur kuşatmasıyla ilgili en detaylı bilgi için bkz. Fulcherius Carnotensis, s.232 vd; Willermus Tyrensis, C.II, s. 1 vd. ; Azîmî, s. 58; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s. 43-45; İbnü'l-Kalânîsî, s.89; Urfalı Mateos, s.280; Süryani Mikhail, s. 86-87; İbnü'İbrî, C.II, s. 359-360; Runciman, C.II, s. 138 vd.

¹⁵³ Fulcherius Carnotensis, s.241; Willermus Tyrensis, , C.II, s. 16; Urfalı Mateos, s. 278'de Belek'in ölümüne Haçlıların sevindiğini ancak onun sahip olduğu bütün memleketlerin halkının çok büyük bir matem yaşadığı, ayrıca Belek'in hâkimiyeti altında yaşayan Ermenilere merhametle yaklaştığını kaydeder.

¹⁵⁴ İbnü'l-Adîm (*Zübde...*, a.y.), 7 Mayıs 1124 (H. 20 Rebiülevvel 518) tarihinde Belek'in öldürülmesinin hemen ertesi günü Halep'te hakimiyeti eline aldı diyor.

anlaşma yoluyla serbest bırakmak için girişimlere başladı. Muhtemelen Temurtaş, Haçlıların II.Baudouin'i kurtarmak için Halep'e yapacakları olası bir saldırıdan çekindi veyahut elde edeceği ganimeti düşünerek hareket etti. Her ne olursa olsun bu girişim Belek b. Behram'ın Haçlılara karşı elde ettiği üstünlüğü bir anda yok etmeye yetecektir. İslâm müellifi İbnü'l-Adîm de Temurtaş'ın şehri yönetmekten ziyade çocuklarla oynamayı tercih ettiğini söyleyerek onun yönetim kabiliyetinden yoksun olduğuna vurgu yapmaktadır¹⁵⁵. İbnü'l-Esîr ise Temurtaş ile ilgili olarak onun rahat ve huzur içinde yaşamayı seven biri olduğunu yazar¹⁵⁶.

Kudüs Kralı II.Baudouin'in Halep emiri Temurtaş tarafından serbest bırakılması ve hemen akabinde gerçekleşen Halep kuşatması Haçlı Seferleri tarihinin ilgi çekici olaylarından biridir. Zira bu kuşatma sırasında tıpkı 1115 yılında İlgazi ve Tuğtegin'in Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar ile aralarındaki ayrılık sonrası Roger de Salerna ile yaptıkları ittifak gibi Müslüman emirlerden Hille hakimi Dübeys bin Sadaka ve Melik Rıdvan'ın oğlu Sultanşah, Haçlılarla ittifak yaparak Halep'e saldırmışlardır. Olayı Müslüman müelliflerden İbnü'l-Kalanîsi¹⁵⁷ II.Baoudouin'in serbest bırakılmasına ve Halep'in kuşatılmasının sebeplerine ve gelişimine fazla yer vermeden aktarır. İbnü'l-Esîr ise Haçlıların Sûr şehrini aldıktan sonra cesaretlerinin arttığını ve Müslüman şehirlere saldırmaya başladıklarını, özellikle Suriye'deki tüm Müslüman şehirleri ele geçireceklerine inanarak harekete geçtiklerini kaydeder¹⁵⁸. Dönemin diğer olaylarını kaydederken çok detaya girmeyen Azîmî¹⁵⁹, Haçlıların Halep'i kuşatmasına daha uzun yer vermiştir. Ancak Müslüman müellif İbnü'l-Adîm, II.Baudouin'in esaretten kurtulmasından itibaren gelişen olayları oldukça detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Dönemin diğer çağdaş Haçlı kaynakları ile Urfalı Mateos ve Anonim Süryani de çok ayrıntı vermeden gelişmeleri kaydetmişlerdir.

Temurtaş, Joscelin'in Halep'e düzenlediği saldırıyı geri püskürttükten sonra Cemaziyelevvel ayının başında (Haziran/Temmuz 1124), Halep'de hapsedilmiş olan Kral II.Baudouin ile bir anlaşma yaptı. Buna göre II.Baudouin Esârib, Zerdanâ, el-Cezr, Kefertâb ve Azaz kalelerini kendisine teslim edecekti. Ayrıca 80 bin altın

¹⁵⁵ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.

¹⁵⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s. 43.

¹⁵⁷ İbnü'l-Kalanîsi, s. 90.

¹⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s. 46.

¹⁵⁹ Azîmî, s. 58-59.

kurtuluş akçesinin yirmi binini peşin, kalanını da sonradan ödeyecek, Dübeys bin Sadaka ile yapacağı mücadele için de kendisine askeri destek sağlayacaktı. Bu şartlara bağlı kalacağına yemin eden II.Baudouin antlaşmanın gereklerini yerine getirene kadar çocuklarını ve kız kardeşinin çocuklarını da rehin olarak Halep'e gönderecekti. Bu rehineler kralın kızı, Joscelin'in oğlu ve diğer Haçlı ileri gelenlerinin çocuklarının da aralarında bulunduğu on iki kişilik bir gruptu. Bu antlaşmaya Şeyzer Emiri Ebu'l-Asâkir bin Munkiz aracı olacak, fidye ödenene kadar da Kral Şeyzer'de tutulacaktı. Antlaşmanın şartları belli olduktan sonra Temurtaş II.Baudouin'i zindandan çıkartıp onu meclisine getirdi, izzet ve ikramda bulundu, hatta tutsak alındığı gün Belek'in el koyduğu atını ona geri iade etti. Anlaşıldığı üzere kral bundan sonra Şeyzer'e gönderildi¹⁶⁰.

II.Baudouin Antakya'ya hakim olduğunda, Munkızîlerin Antakya Haçlılarına olan borcunu silmişti. Bu yüzden ona minnet borcu olan Munkızîler kralı çok iyi ağırladılar. Fidye miktarının belirlenmesinde de Munkızîler aracı oldu. Bu olaydan sonra Munkızîler Antakya işlerinde çok etkili olmaya başladılar¹⁶¹.

İbnü'l Adîm'e göre¹⁶² Kral II.Baudouin 20 bin altını Temurtaş'a gönderdikten ve rehineler¹⁶³ Şeyzer emiri tarafından teslim alındıktan sonra 30 Ağustos 1124 (H. 17 Receb 518) tarihinde Şeyzer hapishanesinden serbest bırakıldı. Kral serbest bırakıldıktan sonra Eylül ayı içerisinde Şeyzer'den Antakya'ya gitti. Bu antlaşmanın şartları Joscelin ve Kudüs kraliçesi Morphia tarafından belirlendi. Onlar II.Baudouin için 1yüz bin dahekan ödediler. Kralın kızı ve Joscelin'in oğlu dışında da on beş kişiyi rehin olarak Halep'e gönderdiler¹⁶⁴.

II. Baudouin Antakya'ya geldikten sonra burada Trablus Kontu Pons, Urfa Kontu Joscelin ile görüşmeler yaptı. Hille emiri Dübeys b. Sadaka ise Abbasi Halifesi el-Müsterşid'in görevlendirdiği Aksungur el-Porsukî ile girdiği mücadeleyi

¹⁶⁰ İbnü'l-Adîm (*Zübde...*, C.I, s. 417-418); a.mlf. (*Buğye...*, C.IV, s.1963), Aksungur biyografisinde bu kurtuluş akçesinin miktarından ve antlaşmanın detaylarından bahsetmez.

¹⁶¹ Usame bin Munkiz, s. 155-156.

¹⁶² İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 418-419.

¹⁶³ Rehinelere tam sayısı bilinmese de bunların en önemlileri kralın henüz 4 yaşındaki kızı Joveta (Jutta), Joscelin'in varisi olan 11 yaşındaki oğlu ve yine haçlı ileri gelenlerinden 10 kadar çocuktan oluşuyordu. Bkz. Runciman, C.II, s. 141.

¹⁶⁴ Urfalı Mateos, s. 278-279; Fulcherius Carnotensis, s. 249-250; Willermus Tyrensis (C.II, s. 21-22), kralın Antakya'ya döndüğünde hem fidye parası hem de rehinelere kurtarılması ile ilgili kafasının çok karışık olduğunu ekler. Her iki Haçlı müellifi de kralın bu sorunu çözmek için şehrin ileri gelenlerine danıştığını ve neticede Halep'in kuşatılmasının kararlaştırıldığını bildirmektedir.

kaybetmiş ve Câber Kalesi'ne sığınmıştı. Yanına sığındığı Câber Kalesi emiri Mâlik bin Sâlim'in ise, Dübeys ile II.Baudouin ve Joscelin arasında bir ittifak kurulmasına vesile oldu. Dübeys ve İbrahim b. el-Melik Rıdvan Tutuş Antakya'ya geldi ve bu liderler hep birlikte Halep'i kuşatmaya karar verdiler. Dübeys, Haçlı liderlerine *"Haleplilerin mezhebi şii'dir. Onların bana meyli vardır. Beni görünce şehri bana teslim ederler. Ben de sizin naibiniz olarak burada kalır ve size biat ederim"* demek kaydıyla Haçlılarla anlaşmıştı. Bu sırada Halep hâkimi Temurtaş Mardin'e gitmişti. Kral tek taraflı olarak onunla yaptığı antlaşmayı bozdu. Dübeys ve İbrahim Haçlılarla antlaşma yaptılar. Buna göre alınacak topraklar Müslümanların olacak, Halep ise İbrahim'e verilecek, elde edilen ganimetler de Haçlılarda kalacaktı¹⁶⁵.

Öyle anlaşıyor ki II.Baudouin, hem haçlı liderleriyle hem de Müslüman emirlerle görüşmeler yaptıktan sonra Temurtaş ile tekrar iletişime geçmiştir. İbnü'l-Adîm II.Baudouin'in Temurtaş'a haber gönderip patriğin özellikle Azaz'ın teslimi konusunda kendisine karşı çıktığını ve bu antlaşmadan vazgeçmesini kendisine emrettiğini, kendisinin de onun isteklerine uymak zorunda olduğunu yine patriğin kendisine *"yaptığın yanlışlık beni bunu yapmaya zorlayamaz"* dediğini yazmaktadır¹⁶⁶. Ayrıca kayıta iki hükümdar arasında elçilerin gidip gelmekte olduğu ve görüşmelerin yoğun bir şekilde sürdüğü, ancak herhangi bir sonuç alınmadığı anlaşıyor. İbnü'l-Adîm'in bu kaydından Kralın Halep'i kuşatmak için patriğini bahane ettiği sonucu çıkmaktadır ki Temurtaş'ın tecrübesizliği ve yönetimdeki beceriksiz tutumu II.Baudouin tarafından da bilinmektedir. Kral, tıpkı Joscelin'in yaptığı gibi¹⁶⁷ esaretten kurtulur kurtulmaz onun bu zaafını kullanarak Halep'i ele geçirmek niyetinde olmalıdır.

Haçlılarla yaptığı ittifaktan sonra Dübeys hemen harekete geçti. Mercüdâbık'a saldırmaya hazırlanırken onun geldiğini haber alan Temurtaş karşı saldırıya geçti ve Dübeys'i yenilgiye uğrattı. Bu arada Haçlılar ile yaptığı antlaşmanın bozulduğunu öğrenen Temurtaş 25 Receb 518 (7 Eylül 1124)'de kardeşi

¹⁶⁵ Dübeys Halep'te bulunan bazı kimselere mektuplar göndererek hapisteki Haçlı reislerinin para karşılığı kendisine teslim edilmesini istedi.Halep reisi Fezâil b.Sâid b. Bedî bu mektuptan haberdar oldu ve Temurtaş'ı bilgilendirdi. Temurtaş ise Dübeys'in mektup gönderdiği kişileri yakalatıp işkence etti. Bkz.İbnü'l-Adîm, *Buğye...*, C.IV, s. 1963-1964/ C.VII, s. 3479-3480; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 46; Anonim Süryani, s. 389; Willermus Tyrensis, C.II, s. 22; Fulcherius Carnotensis, s.250; Demirkent, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁶⁶ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.

¹⁶⁷ Belek'in ölümünden sonra Joscelin'in Müslümanlara saldırıları için Bkz. İbnü'l-Adîm, *Zübde*, s. 168.

Süleyman'dan yardım istemek için Mardin'e hareket etti. Kudüs Kralı II.Baudouin ise bu sırada Halep kuşatması için hazırlanıyordu¹⁶⁸.

İbnü'l-Adîm¹⁶⁹ Haçlıların rehin çocuklarının Şeyzer'de Ebu'l-Asâkir bin Munkız'ın yanında bulunduğunu bildirir. Ayrıca II.Baudouin ile Temuştaş arasında elçilerin gidip geldiğini de ekler. Buradan da Temuştaş'ın hala yapılan antlaşmanın uygulanacağına dair beklentisi olduğu sonucu çıkmaktadır. Ancak kral hazırlıklarını tamamladıktan sonra ordusuyla Antakya'dan çıkarak Artah'a geldi. Buradan da Kuvayk Irmağı taraflarına hareket etti. Geçtiği yerlerde karışıklıklar çıkarttı. Neticede 26 Şaban 518 (8 Ekim 1124)'de Halep kapısına karşı karargâhını kurdu. Dübeys bin Sadaka ve Joscelin ise Tell Bâşir¹⁷⁰'den Buzâa Vadisine doğru hareket ettiler. Geçtikleri yerlerdeki mahsulleri tahrip ederek Halep'e gelip II.Baudouin'e katıldılar. Onların buraya gelmesinden sonra Melik Rıdvan'ın oğlu Melik Sultanşah da onlara katıldı. II.Baudouin, Halep'in batısından, Joscelin ise doğusundan, Azaz yönünden gelerek şehri kuşattı.

Dübeys ve Sultanşah da doğu tarafından Joscelin'in yanında kuşatmaya katıldılar. Bunlara Bâlis emiri olan Artuk Beyin torunu Abdülcebbaroğlu Yağısıyan'da katıldı. Neticede Haçlılar 200 çadır, Müslümanlar ise 100 çadır idiler. Haçlılar çevredeki ağaçları kestiler, Müslümanların şehitliklerini tahrip ettiler, mezarları açıp tabutları çıkarttılar ve ölüleri Halepli Müslümanların karşısına çıkartıp *"Bu peygamberiniz Muhammed'dir"*, *"Bu sizin Ali'nizdir"* dediler. Ayrıca yakaladıkları Müslümanların ellerini ve erkeklik organlarını keserek yine Müslümanlara bunları fırlattılar. Buna karşılık Müslümanlar da yakaladıkları Haçlı askerlerine aynı şeyi yaptılar. Halep şehrinin Irak Kapısı'ndan çıkan Müslüman askerler Haçlı çadırlarına baskınlar yapıp birçok asker öldürdüler. Bu süre zarfında hala iki taraf arasında barış yapmak için elçilerin gidip geliyordu. Ancak bir sonuç alınamadı. Kuşatmanın Müslümanların aleyhine olarak devam ediyordu¹⁷¹.

Halep kuşatması sırasında Temuştaş Mardin'dedir. Halep'te ise yöneticiler İbnü'l-Adîm'in dedesi, aynı zamanda Halep kadısı Ebu Gânim Muhammed b. Hibetullah'ı haberci olarak Mardin'e gönderirler. Ancak bu dönemde Mardin'de işler

¹⁶⁸ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.

¹⁶⁹ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.

¹⁷⁰ Halep'in kuzeyinde, yürüyerek 2 günlük mesafede bulunan bir şehir.bkz. Hamevi, C.II, s.40.

¹⁷¹ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 420.

değişmiş, Süleyman vefat etmiş, Temurtaş ise onun hâkimiyeti altındaki yerleri ele geçirmekle meşgul olmaktadır. Dolayısıyla Halep kuşatmasına pek de yardım gönderecek durumda olmadığını gördüler. Anlaşıldığı üzere Temurtaş bu sırada Musul Emiri Aksungur el-Porsukî'den Haçlıları Halep'ten uzaklaştırması için yardım istemişti. Temurtaş ile Porsukî arasında anlaşma yapmak için elçiler gidip geliyordu. Bir yandan da Temurtaş Halep'ten gelen heyeti oyalamaya çalışıyordu. Haçlılar ise Halep'ten bir heyetin yardım bulmak için şehirden çıktığını öğrendiler. Onları aramak için asker gönderdilerse de bulamadılar. Halep heyeti Temurtaş'ı ikna etmeye çalışırken kuşatma altındaki şehirde açlık her geçen gün artıyordu. Öyle ki İbnü'l-Adîm¹⁷², Haleplilerin açlıktan köpekleri ve ölüleri yemeye başladığını, buna rağmen haçlıların şehre saldırıları sırasında insanların kalkıp onlarla savaştığını, sonra dönüp tekrar yattıklarını kaydetmiştir. Mardin'de bulunan heyete şehirden giden mektuplar halkın ne kadar kötü durumda olduğunu haber vermekteydi. Heyet bunun üzerine Musul Emiri Aksungur el-Porsukî'den yardım istemeye karar verdi. Heyet Temurtaş tarafından kendisini kandırdıkları gerekçesiyle gözaltında tutuluyordu. Onlar da Musul'a gitmek için gizlice şehirden ayrıldılar. Ancak Musul'a ulaştıklarında Aksungur'un hasta olduğunu öğrendiler. Heyet durumu Aksungur'a anlattığında O, sağlığına kavuşması durumunda şehre yardıma gitmek üzere yemin etti. Birkaç gün sonra iyileşen Aksungur, sefer için hemen hazırlıklara başladı. Bundan sonraki birkaç gün içinde hazırlıklarını tamamlayıp hâkimiyeti altındaki Rahbe'ye gitti. Orada Dımaşk Emiri Tuğtegin ve Humus Emiri Samsamüddin Hayır Han'a mektuplar gönderip onlardan kendisine katılmalarını istedi. Rahbe'den sonra Bâlis'e geldi ve buradan Halep'e hareket etti. 29/30 Ocak 1125 (H. 22 Zilhicce 518) tarihinde Aksungur Halep'e geldi. Halep'e yardıma gelen Türkler yedi bin atlı ve erzakları yükledikleri dört bin deveden müteşekkildi¹⁷³.

Aksungur'un Halep'e yaklaştığını duyan Dübeys'in hemen kuşatma alanını terk ederek Halep'in bir köyünde bulunan Haçlıların yanına gitti¹⁷⁴. Bunun üzerine II.Baudouin yine ileri gelen Haçlı liderleri ile görüştü. Toplantıda Türklerle baş edemeyecekleri, geri çekilmenin kendileri ve şehirlerinin geleceği için daha güvenli olduğuna karar verildiği. Böylece Haçlılar Halep kuşatmasını kaldırdılar. Haçlılar önce Esârib'e oradan da Antakya'ya gittiler. Aksungur ise Haçlıları Halep'ten

¹⁷² İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 422.

¹⁷³ Fulcherius Carnotensis, s. 250; Willermus ise C.II, s. 22.

¹⁷⁴ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 424; a.mlf., *Buğye...*, C.IV, s. 1963.

uzaklaşana kadar takip etti, bu arada Halep'e de bir öncü birlik göndererek onların güvenliğini sağladı. Sonra da Halep'e gidip kaleyi teslim aldı¹⁷⁵.

Dolayısıyla müttefik kuşatanlar Aksungur'un bölgeye gelmesiyle dağılıp gitmişlerdir. Neticede Haçlı-Arap ittifakıyla gerçekleşen Halep kuşatması son bulduktan sonra Halep şehri Aksungur el-Porsukî'nin eline geçmiştir.

1.10. MUSUL HÂKİMİ AKSUNGUR EL-PORSUKÎ'NİN ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'NE DÜZENLEDİĞİ SEFER (1125)

Kudüs Kralı II.Baudouin diğer Haçlı liderleri ve Arap emirler ile ittifak kurmak kaydıyla Halep'i ele geçirmeye girişmiş ancak Aksungur'un bölgeye gelmesiyle yaklaşık dört aydır¹⁷⁶ sürdürdükleri kuşatmadan geri çekilmek zorunda kalmıştı. Kaynaklar kralın, buradan sonra Antakya'ya gittiğini bildiriyor¹⁷⁷. II.Baudouin'in Antakya'da kaldığı bu süredeki faaliyetleri ile ilgili kaynaklarda bilgi mevcut değildir. Kral, Antakya'da bir müddet kaldıktan sonra yola çıkarak 3 Nisan 1125 tarihinde Kudüs'e ulaşmıştır¹⁷⁸.

Aksungur el-Porsukî ise bu sırada Halep'te yönetimini kurmakla zaman geçirmişti. Gerekli görevlendirmeleri yaptıktan sonra Haçlılar üzerine taarruza geçmek için hazırlıklara başladı. İbnü'l-Adîm'in bildirdiğine göre Halep kalesinde tutuklu olan Munkızileri serbest bıraktıktan sonra Mart 1125 başı (H. 516 yılı Muharrem ayının sonları) Tellüsultan'a giderek orada üç gün kaldı. Humus hâkimi Samsamüddin Hayır Han'da burada Porsukî'ye katıldı, Buradan hareketle 15 Mart (H. 7 Safer) Şeyzer'e giderek burada rehin durumda olan Haçlı çocuklarını teslim aldı ve onları Haçlılara seksen bin altına sattı. Şeyzer'den sonra Hama'ya gitti. Muhtemelen bu arada Tuğtegin'e haber gönderip kendisine destek olmasını istemişti. Hama'da da bir müddet kaldıktan sonra Antakya Haçlılarının hâkimiyetindeki Kefertâb'a giderek şehri kuşattı. Şehirdekiler birçok saldırıdan sonra hayatlarının bağışlanması karşılığında 9 Mayıs 1125 (H. 3 Rebûlâhir 519) tarihinde şehri teslime

¹⁷⁵ Willermus Tyrensis, aynı yer.

¹⁷⁶ Haçlıların Halep kuşatması 26 Şaban 518(8 Ekim 1124) tarihinde başlayarak 22 Zilhicce 518 (30 Ocak 518) tarihinde sona ermişti. Dolayısıyla 4 aya yakın bir süre devam etmiştir. Ancak bu süre Fulcherius (s. 250) tarafından 5 ay, Urfalı Mateos (s.281) tarafından altı ay, Anonim Süryani (s.38) tarafından da dokuz ay olarak verilmektedir.

¹⁷⁷ Anonim Süryani'ye nazaran II.Baudouin Aksungur'un bölgeye gelmesinden 10 gün sonra yani 3 Şubat 1125 tarihinde Antakya'ya gitmiştir.

¹⁷⁸ Fulcherius Carnotensis, s. 251'de Kralın Kudüs'e döndüğü sırada kendisinin de orada olduğu anlaşılıyor.

mecbur kaldıkları. Porsukî burayı aldıktan sonra Hayır Han'a verdi¹⁷⁹. Porsukî, buradan sonra yine Antakya Haçlılarına ait olan Zerdana kalesini kuşatmış, burasını almak için büyük çaba sarf etmiş ancak alamayacağını anlayınca kuşatmadan vazgeçmiştir¹⁸⁰.

Aksungur el-Porsukî, başarısız Zerdana kuşatmasından sonra Dımaşk Atabeyi Tuğtekin ile birlikte Urfa Haçlı Kontluğu'na ait olan Azaz Kalesi'ni kuşattı. Bu kale daha önce de değinildiği gibi Halep'in kuzeyden güvenliğini tehlikeye düşürmekteydi. Bu sebeple Halep hâkimiyeti için önemli idi. Porsukî'nin Azaz kuşatması dönemin kaynaklarında ufak farklılıklarla da olsa detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu arada biz, Kefertab kuşatması sırasında Kudüs'de olan kral II.Baudouin'in ancak Azaz kuşatmasında Urfa Haçlılarına yardıma gelebildiğini görüyoruz.

Porsukî ve Tuğtekin, kırk bin kişilik büyük bir ordunun başında Azaz'a hücum etti. Kaleye karşı on iki mancınık kurdu. Lağımlar açarak kalenin iki burcunu yıktırdı. Kale tam da Porsukî'nin eline geçecekken Kudüs Kralı II.Baudouin Antakya'ya geldi, bütün haçlıları topladı. Bu toplantıda Urfa kontu Joscelin, Trablus Konru Pons ve Dülük Kontu Mahius hazır bulundu. Haçlı ordusu bin üç yüz haçlı süvarisi, beş yüz Ermeni süvarisi ve dört bin piyade askerden¹⁸¹ oluşuyordu. II.Baudouin ilk olarak Guris (Kûris)¹⁸² üzerine yürüdü. Porsukî, bunu öğrenince Halep yakınlarına geldi. Haçlılar da ordudaki ağırlıkları Guris'de bırakıp hızlıca Azaz'a ilerlediler. Porsukî'nin buraları harabeye çevirdiğini ve kalenin de düşmek üzere olduğunu gördüler. Porsukî, Haçlı ordusunu kuşattı. Bu kuşatma üç gün devam etti. Orduda açlık baş göstermeye başlamıştı ki o, son bir hücumla Haçlıları yok etmek için harekete geçti. II. Baudouin, bir hileye başvurarak ordusunu Esârib kalesine geri çekti. Bu arada Azaz kalesindekilere haber göndererek Müslümanlar orduyu takip için oradan ayrılırsa kaleden dumanla işaret etmelerini istedi. Kralın planı istediği gibi gitti. Porsukî, haçlıların geri çekildiğini ve dağıldığını düşünerek onları takibe aldı. Azaz'dan dumanların yükseldiğini gören II.Baudouin, ordusuna

¹⁷⁹ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 425-426; Willermus Tyrensis, C.II, s. 24; Azîmî, s. 59; İbnü'l-Esir, *el-Kamil...*, C.IX, s. 51; Fulcherius Carnotensis, s. 253

¹⁸⁰ Fulcherius Carnotensis, s. 254; Willermus Tyrensis, a.y.; Azîmî, a.y.

¹⁸¹ Fulcherius s. 256'da Müslümanların sayısını 15 bin, Haçlıların sayısını ise 1100 şövalye ve 2000 yaya olarak verir.

¹⁸² Halep'in yaklaşık 20 km kuzey batısında bir yerleşim yeri. Bkz. Demirkent, a.g.e., s. 66.

hücum emrini verdi. Haçlılar ile Müslümanlar arasında yaşanan savaşta Müslümanlar yenildi¹⁸³.

Mateos, o gün 5000 Türk askerinin öldürüldüğünü ve bunların içinde on beş emîrin de olduğunu kaydetmektedir¹⁸⁴. Ancak Mateos burada diğer kaynaklarla çelişir. Anonim Süryani ve Fulcherius Müslümanların ölü sayısını iki bin¹⁸⁵, İbnü'l-Esîr ise binden fazla olarak verirler. Dolayısıyla Urfalı Mateos Müslümanların kayıpları konusunda abartılı bilgi vermiştir. Olayın yaşandığı tarih ise Urfalı Mateos ve Fulcherius tarafından 11 Haziran 1125¹⁸⁶, İbnü'l-Adîm'de ise 22 Mayıs 1125 (H16 Rebûlâhır 519) olarak verilmiştir. Ancak Mateos'un kaydı daha doğru olmalıdır¹⁸⁷.

Neticede Aksungur el-Porsukî'nin Dımaşk emiri Tuğtegin ile birlikte gerçekleştirdiği Azaz kuşatması Müslümanlar adına başarısız bir girişim olarak kaldı. II.Baudouin'in ise esaret hayatından sonra böyle bir başarı elde etmesi Haçlılar arasında şanının artmasını sağladı.

Bu savaştan sonra II.Baudouin ve Porsukî arasında bir antlaşma yapıldı. Buna göre Cebelüssummâk ve diğer yerlerdeki topraklar ki muhtemelen Porsukî'nin ele geçirdiği Haçlı toprakları, eşit şekilde paylaşılacaktı. Fulcherius¹⁸⁸ ise bu antlaşmada II.Baudouin'in kızının fidye karşılığı serbest bırakılmasının da karara bağlandığını *“Kralımız iki taraf arasında yapılan antlaşmaya uygun olarak rehin tutulan beş yaşındaki kızı ve uşaklardan birkaçı için fidye verdi...”* ifadesini kullanarak kaydetmiştir. Willermus¹⁸⁹ ise kralın, kızını kurtardıktan sonra onunla beraber Kudüs'e gittiğini bildirir. Ancak İbnü'l-Adîm¹⁹⁰ daha önce de belirtildiği gibi Porsukî'nin 15 Mart 1125'de Şeyzer'e gidip oradaki rehin haçlı çocuklarını seksen bin altına sattığını ifade etmektedir. Işın Demirkent'in bu konu ile alakalı

¹⁸³ Urfalı Mateos, s. 282-283.

¹⁸⁴ Urfalı Mateos, s. 283-284.

¹⁸⁵ Anonim Süryani, s. 40; Fulcherius Carnotensis, s.256. Bu müellif Müslümanların ölü sayısını bizzat savaştan kurtulan Müslümanlardan öğrendiğini söyler.

¹⁸⁶ Urfalı Mateos, s. 284'de Dre ayının 24'üne denk gelen bir Perşembe günü olarak tarih düşmüştür. Bu tarihi ED. Dulaaurier 11 Haziran olarak bulmuştur.

¹⁸⁷ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.; Demirkent (*a.g.e.*, s.69), Kefertâb kuşatması için belirlediği tarih ve coğrafi şartları öne sürerek müellifin verdiği bu tarih konusunda şüpheye düşmektedir. Buna ek olarak kaynaklarda belirtildiği gibi II.Baudouin'in bölgeye gelerek asker toplaması, sonrasında da Azaz'a yardıma gidebilmesi için de yeterli olan süre daha uzun olmalıdır.

¹⁸⁸ Fulcherius Carnotensis, s.257.

¹⁸⁹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 25.

¹⁹⁰ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, a.y.

değerlendirmesi ve tespitleri çok değerlidir. Ona göre; II.Baudouin'in esaretten kurtulduktan hemen sonra bu fidye parasını denkleştirmesinin pek mümkün olmadığını, zaten başarısız Halep kuşatmasını da fidye parasını toplamak için yaptığını, buna mukabil Porsukî'nin de aldığı yenilgiden sonra paraya ihtiyacı olduğunu ve bu çocukları pazarlık konusu ederek antlaşmaya vardıklarını söyler ki bu doğru olabilir¹⁹¹. Ancak İbnü'l-Adîm'in kaydının eksik olabileceği, yani diğer Haçlı çocukları Halep kuşatmasından sonra serbest kalırken kralın kızının da bu zamanda pazarlık konusu olabileceği göz ardı edilmemelidir. Her hâlükârda bu çocuğun sözü geçen antlaşmadan sonra serbest kaldığı ve II.Baudouin ile antlaşmanın hemen akabinde Antakya'ya oradan da Kudüs'e gittiği kesin görünüyor.

Bu antlaşmadan sonra Urfa Kontu Joscelin kendi memleketine, Aksungur el-Porsukî de Musul'a döndü. Onun Halep'den gitmesini fırsat bilen Haçlılar yapılan antlaşmanın hükümlerine uymayarak 1126 yılı başlarında Müslüman beldelerine tekrar saldırıya geçtiler. Bu defa antlaşmayı bozan Trablus kontu Pons ve II.Baudouin oldu. Onların Refaniye'ye¹⁹² saldırarak almaları ve sonrasında Hıms'a düzenledikleri yağma akınları neticesinde Porsukî'nin yeniden Halep'e geldiği görülüyor.

Haçlılar Rafeniyye'ye saldırmalarından sonra burasının hakimi Yaruktaş, Porsukîden yardım istemek için Musul'a gitti. Haçlılar bu arada Humus'u yağmaladılar. Porsukî, Mayıs 1126'da (H. 520 senesi Rebiülâhır ayının sonlarına doğru) Rakka'ya oradan da Halep bölgesindeki Nukra'ya geldi. Joscelin bu sırada Porsukî'ye elçiler gönderip Halep ile Azaz arasındaki yerlerin aralında yarı yarıya paylaşılması kaydıyla anlaşma yapmayı teklif etti. Porsukî de bunu kabul etti. Ancak anlaşıldığına göre Haçlıların Humus'daki saldırıları devam etmektedir. Porsuki, oğlu İzzeddin Mesud'u buraya yardıma gönderdi ve Haçlılar bölgeden çekildi. Bundan sonra Porsukî Antakya Haçlı Prensiği'ne bağlı Esârib'e yöneldi ve burasını 1 Temmuz 1126'da (H. 8 Cemaziyelâhır 520) kuşattı¹⁹³.

Kudüs Kralı II.Baudouin'in bunu haber alınca ordusuyla Kudüs'ten geldi. Joscelin de ona katıldı. İki lider beraber Antakya'nın hemen yakınındaki İmm ve

¹⁹¹ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s.70.

¹⁹² Burası Haçlı hâkimiyetindeki Antartus'a bağlıyken Tuğtegin tarafında 1105'de yeniden ele geçirilmişti.

¹⁹³ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.I, s. 426-429; Fulcherius Carnotensis, s. 267-270; Willermus Tyrensis, C.II, s. 31.

Artah Kalelerine karşı savaş durumu aldılar, aynı zamanda da Porsukî'ye haber gönderip Esârib'den çekilmesini buna karşılık da kendisine Rafeniyye'yi geri vereceklerini bildirdiler. Bu gelişme üzerine Porsukî kuşatmadan çekildi ve Halep'e döndü. Burada hala Haçlılarla görüşmelerin devam ettiği ve Haçlıların vaatlerini yerine getirmedikleri görülür. Onlar Porsukî'nin geri çekilmesinden sonra geçen yılki şartlarla antlaşma yapacaklarını söyleyerek sözlerini yerine getirmediler. Aralarında herhangi bir savaş olmasa da bu süreçte iki taraf da birbirlerine gözdağı verdiler, Porsukî Daniş'e doğru askerlerini gönderirken Haçlılar da Maarrati Masrîn'nin çevresindeki yerlere savaş durumu aldılar. Bu durum Ağustos 1126 devam etti. Haçlı ordusunda erzak sıkıntısı baş gösterince geri çekildiler. Aksungur el-Porsukî'nin Halep'deki bu son faaliyetleri sırasında Tuğtegin de onun yanındadır. Porsukî ve Tuğtegin beraber Halep'e geldiklerinde Tuğtegin hastalanarak Dimaşk'a dönmüş, Porsukî ise Halep yönetimini oğlu İzzeddin Mesud'a bıraktıktan sonra Kasım/Aralık 1126'da Musul'a gitti. Zaten Musul'a ulaşmasından hemen sonra Cuma namazını kılmak için camiye gittiği sırada Bâtınîler tarafından bıçaklanarak öldürüldü¹⁹⁴

¹⁹⁴ İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., a.y.

İKİNCİ BÖLÜM

II. BOHEMUND DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ

(1126-1130)

2.1 II. BOHEMUND'UN ANTAKYA'YA GELMESİ VE YÖNETİMİ ELE ALMASI

II.Bohemund, Antakya Prensliği'nin yasal varisi olarak 1126 yılı sonlarında Antakya'ya geldi ve prensliğin başına geçti. Kendisi, Antakya Haçlı Prensliği'nin kurucusu olan I.Bohemund ve Fransa kralı I.Philippe'in kızı Constance arasındaki evlilikten dünyaya gelmiştir. Antakya Haçlı Prensliği'nde Tankred'in 1112 yılındaki ölümünden sonra yönetimi devralan Roger de Salerna ve 1119 yılında onun ölümüyle prensliğin idaresini mecburi olarak üstlenmek durumunda kalan Kudüs Kralı II. Baudouin başa geçerken bu çocuğun yasal haklarını kabul etmek ve bir yetişkin olduktan sonra Antakya'ya gelmesi durumunda yönetimi ona devretmek şartıyla hâkimiyet tesis etmişlerdi¹⁹⁵. Walter Chancellor'un¹⁹⁶ verdiği bilgiden özellikle II.Baudouin'in Antakya'ya gelip yönetimin kendisine devredilmesi için Antakya asilleriyle ve din adamlarıyla yapılan toplantıda genç Bohemund'un Antakya'ya gelmesi durumunda yönetimi ona devredeceğine yemin etmiş ve hatta onu kendi kızlarından biriyle evlendirmeyi de vaat etmişti¹⁹⁷. Böylece Kudüs Krallığı ile Antakya Prensliğini daha çok yakınlaştırmayı planlıyordu.

II.Bohemund'un Antakya'ya gelmeden önceki hayatı ve faaliyetleri ile alakalı kaynaklarda pek bir bilgi olmamakla birlikte Willermus'un kaydından onun

¹⁹⁵ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, (Çev.Mustafa Daş), Yeditepe Yay., İstanbul, 2010, s.130-131.

¹⁹⁶ Walter Chancellor, s. 144

¹⁹⁷ Ayrıca bkz. Asbridge, *The Creation of...*, s. 146.

Antakya'ya gelmeden önce Taranto prensi olduğu bilinmektedir¹⁹⁸. Walter Chancellor'un verdiği bilgiye göre ise II.Bohemund, 1119 yılındaki Tell-Afrîn Savaşı sırasında sekiz ya da dokuz yaşlarında olup, annesi ile Güney İtalya'da Apulia'da bulunuyordu¹⁹⁹. Bu bilgidен hareketle II.Bohemund, 1126 yılında on altı ya da on yedi yaşında olduğu ortaya çıkar. Ancak Willermus ise II.Bohemund'u tasvir ederken onun Antakya'ya geldiğinde 18 yaşında olduğunu söylemektedir²⁰⁰.

Genç Bohemund Mısır Donanmasının Akdeniz'de gezdiğini haber aldı ve ülkesi olan Antakya Haçlı Prenslığı için endişeye kapıldı. Bundan sonra hemen Doğu'ya gitmek için hazırlıklara başladı. II.Bohemund yola çıkmadan önce Apulia dükü olan amcası William ile bir miras antlaşması yaptı. Buna göre II.Bohemund sahip olduğu toprakları amcasına bırakacaktı. Eğer ki amcası kendisinden önce ölürse onun toprakları da II.Bohemund'a miras kalacaktı. Bundan sonra II.Bohemund hazırlıklara başladı. On adet kadırgalı gemi ile bagajları, ekipmanları ve silahları taşımak için uygun on iki gemi hazırlattı. Genç Bohemund çok sayıda asker, silah ve cephaneyle donatılmış bir şekilde 1126 yılının Eylül ayının ortalarında Antakya'ya gelmek için yola çıktı ve yılsonuna doğru da ülkesine ulaştı²⁰¹. II.Bohemund'un gelmesiyle Haçlıların ellerindeki şehirler askerlerle doldu²⁰².

II.Baudouin, II.Bohemund'un gelişini Antakya'da beklemişti. Onun Asi Nehri ağzına ulaştığını öğrendiğinde Antakya'nın büyük toprak sahipleriyle onu karşılamaya gitmişti. Kral tüm şehri süsletmişti. Karşılama töreninin bitmesinden sonra Antakya'daki tüm toprak sahipleri ve ileri gelenler II.Bohemund'un sarayına gittiler. Kral burada 1119 yılından bu yana idare ettiği prensliği sahibine iade etti. Tüm toprak sahipleri ve ileri gelen asiller de II.Bohemund'a biat ettiler²⁰³. Kral II.Baudouin'in erkek çocuğu yoktu. Kendisinin ölümünden sonra II.Bohemund'un kral olacağını ona vaat ederek Antakya'yı ve Kilikya'yı ona verdi. Urfa Kontu Joscelin ile Trablus kontu Pons da onun bu vasiyetini kabul etti²⁰⁴. Urfa ve Trablus kontları ise muhtemelen kralın tayin ettiği kişiler olduğu için onların II.Baudouin'in bu isteğine uymak zorunda kalmış olmaları.

¹⁹⁸ Willermus Tyrensis, C.II, s. 32.

¹⁹⁹ Walter Chancellor, C.II, s. 32 vd.

²⁰⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 33.

²⁰¹ Fulcherius Carnotensis, s. 302-303; Willermus Tyrensis, a.y.

²⁰² Fulcherius Carnotensis, s. 297-303; Azîmî, s. 61.

²⁰³ Willermus Tyrensis, a.y.

²⁰⁴ Urfalı Mateos, s. 285-286.

II.Bohemund Antakya'ya geldiğinde çok gençti. Prens oldukça uzun boylu, sarı saçlı ve iyi görünümlü idi. Onu tanımayan ve daha önce görmemiş olan biri dahi onun prens olduğunu anlardı, konuşması oldukça düzgündü. Onu dinleyenlerin hemen hoşgörüsünü kazanırdı. Ayrıca o Babası gibi cömert bir yapıya sahipti. II.Bohemund Antakya'ya geldikten ve yasal hakkı olan prensliğinin başına geçtikten hemen sonra Kudüs Kralı II.Baudouin'in kızı Alice ile evlendi. Zaten II.Baudouin bu evliliğin kararını daha 1119 yılında vermişti. Bu evliliğin gerçekleşmesinden hemen sonra Kudüs Kralı II.Baudouin, Antakya Prensliğinin sorumluluğunu üzerinden devretmiş bir şekilde Kudüs'e geri döndü²⁰⁵. Neticede 1112 yılında Tancred'in ölümünden bu yana naibler tarafından yönetilen Antakya Prensliği yasal prensine kavuştu.

2.2 II. BOHEMUND'UN KEFERTÂB'I ELE GEÇİRMESİ VE ŞEYZER'E SALDIRMASI

II.Bohemund, prensliğin başına geçer geçmez Müslümanlarla mücadeleye girişti. Kefertâb, Aksungur el-Porsûkî ile Tuğtegin'in ittifakıyla 9 Mayıs 1125 (3 Rebûlâhir 519) tarihinde Haçlılardan alınarak Hıms Hâkimi Samsamüddîn Hayır Han'a verilmişti. Şimdi ise Aksungur, Bâtıniler tarafından Musul'da şehit edilmişti. Dolayısıyla da Suriye'nin kuzeyindeki Müslümanlar güvendikleri güçlü bir lideri daha kaybetmişlerdi. Aksungur'un Halep'i yönetmesi için bıraktığı oğlu İzzeddin Mesut ise Musul'a gitmiş ve babasının hâkim olduğu bölgeyi ele geçirmekle meşguldü. Ayrıca Dımaşk Atabegi Tuğtegin de hastaydı. Dolayısıyla Suriye'nin kuzeyindeki Müslümanlar kendilerini savunacak güçten yoksundular. Haçlılar ise bu durumdan yararlanarak Müslümanlar üzerine saldırılarını arttırmak niyetindeydiler.

II.Bohemund hemen harekete geçti. İlk hedefi ise Kefertâb oldu. Genç prens Antakya'ya gelmesinin hemen ertesi yılı (1127) prensliğin birkaç yıl önce kaybettiği Kefertab'ı kuşatmak için hazırlıklara başladı. Prensliğin içindeki askeri güçler toplandı, kuşatma için gerekli olan silahlar ve mancınıklar inşa edildi. II.Bohemund'un Kefertâb kuşatması uzun sürmedi. Kaledekiler kendilerine destek gönderecek kimsenin bulunmamasından dolayı şehri teslim ettiler. Kaledeki

²⁰⁵ Willermus Tyrensis, *a.y.*

Müslümanlar canlarını korumak için para teklif ettilerse de bu teklif II.Bohemund tarafından kabul edilmedi²⁰⁶.

Şeyzer Emirliği ile Antakya Haçlı Prenslığı arasındaki ilişkiler II.Baudouin'in esaretten kurtulması aşamasında dostane bir düzende seyrediyordu. Hatta Usame kendilerinin Antakya işlerinde oldukça etkili oldukları kaydını düşmüştü. Ancak öyle anlaşılıyor ki II.Bohemund'un doğuya geldikten sonra genç ve tecrübesiz olması çok fazla düşünmeden hareket etmesine neden oldu. II.Bohemund aniden ordusuyla birlikte ortaya çıkmış ve Şeyzer'e karşı savaş durumu aldı. Şeyzer ordusu da onların karşısında harız beklemektedirler. İki ordu arasında Asi Nehri bulunuyordu. Ancak Bohemund saldırıya geçmeden bekliyordu. Usame'nin yeğeni Yahya bin Humeyd, kendi birliğiyle Asi'yi geçti. Haçlı çadırlarına yakın bir yerde bulunan bir haçlı birliğine hücum etti. İki birlik arasındaki çatışmayı gören Usame'de ileri atıldı. Bu sırada II.Bohemund da kendi askerleri ile oraya geldi ve arkasından da diğer Haçlı askerleri gelmeye başladılar. İki tarafın öncü birlikleri savaşmaya başladı. Usame'nin bundan sonraki verdiği bilgi oldukça ilginçtir. Öncü birlikler savaşırken Müslümanlardan bir asker, bir Haçlı şövalyesi tarafından kovalanmaya başlamış, Usame de o Haçlı şövalyesinin peşine düşmüştür. Askerler tarafından neredeyse öldürülmek üzere iken bu şövalye geri dönmüş ve hızla Haçlı karargâhına doğru kaçmaya başlamıştır. Haçlı ordusuna ulaştığında onlara geri çekilme emri vermiştir. Müellif sonradan bu kişinin II.Bohemund'un kendisi olduğunu anladıklarını yazar. Devamında ise II.Bohemund'un yaşadıklarından dolayı korkuya kapılarak geri çekilme emri verdiğini, eğer adamlarına saldırı emri verseydi Haçlıların kendilerini yeneceklerini ve Şeyzer'e kadar kovalayacaklarını kaydetmektedir²⁰⁷.

II.Bohemund Şeyzer'e düzenlediği bu saldırıyla hiçbir kazanç elde edemediği gibi bölgedeki güçlü bir Müslüman müttefik ile de arasının bozulmasını sağlamıştır. Bundan sonraki süreçte yaşanan gelişmeler onun Haçlıların sabırsızlıkla bekledikleri büyük bir hükümdar olamayacak kadar tecrübesiz genç bir çocuk olduğunu ispatlar niteliktedir.

²⁰⁶ Willermus Tyrensis, C.II, s. 33.

²⁰⁷ Usame, s. 156-157.

2.3 II. BOHEMUND'UN URFA HAÇLI KONTLUĞU İLE İLİŞKİLERİ

Yukarıda II.Baudouin'in, II.Bohemund'un prenslik üzerindeki haklarını devrettikten sonra onu varisi olarak ilan ettiği ve bunun da Joscelin ve Pons tarafından kabul edildiği yönünde Urfalı Mateos'un kaydından bahsedilmişti. Öyle anlaşıyor ki genç Bohemund, II.Baudouin'in onu bu şekilde onurlandırmasından dolayı rehavete kapılıp kendisini doğudaki Haçlı varlığının efendisi olarak görmeye başladı. Bu durumdan, kendisinden oldukça büyük ve tecrübeli olan Urfa Kontu Joscelin rahatsız olmuş görünüyor. II.Bohemund'un doğuya gelmesinden kısa süre sonra iki lider arasında çekişmeler baş gösterdi. Konu ile alakalı yerli Hristiyan kaynaklar Süryani Mikhail ve İbnü'l-İbrî ile Haçlı müellifi Willermus bilgi verir. Fulcherius'un eserinde ise Haçlılarla alakalı son kayıt II.Bohemund'un doğuya gelmesiyle ilgilidir. Bundan sonra Fulcherius'un eseri nihayete ermektedir. Yerli Hristiyan kaynaklar ise konuya kısaca değinmektedir.

Joscelin ile II.Bohemund arasında ortaya çıkan bir düşmanlık tecrübeli Urfa kontunun II.Bohemund'a karşı Türklerden yardım istemesine vesile olmuştu. Joscelin, Türklerin desteğini sağladıktan sonra II.Bohemund Müslümanlara karşı savaşırken²⁰⁸ Antakya topraklarına saldırdı ve geçtiği yerleri yakıp yıktı, birçok Hristiyan'ı da esir aldı. Joscelin'in bu hareketine Antakya Patriği Bernhard çok sert tepki gösterdi. Patrik, Urfa bölgesindeki tüm kiliseleri kapatıp ibadetleri yasaklamak kaydıyla Joscelin'i aforoz etti²⁰⁹. Kontun bu faaliyetlerinin II.Baudouin tarafından öğrenilmesinden sonra kral Joscelin'e çok kızdı ve her ikisi de yakın akrabası olan bu iki lideri barıştırmak için derhal Antakya'ya geldi. Ayrıca Joscelin'in bu dönemde ağır bir hastalık geçirmekteydi ve bu hastalığı Hristiyanlara yaptığı bu saldırıların cezası olarak görüyordu. II.Baudouin'in Antakya'ya gelmesinden sonra Patrik Bernhard'ın da arabuluculuğu ile iki lider barıştırıldı. Willermus ayrıca bu barışmanın gerçekleşmesinden sonra Joscelin'in II.Baudouin ve Patrik Bernhard'ın

²⁰⁸ Bu mücadele Halep Türklerinin elindeki Kefertâb ve Şeyzer'e düzenlediği saldırılar olmalıdır.

²⁰⁹ Antakya, Kudüs'ten sonra Hristiyanlığın ilk yayıldığı şehirdir. Hz. İsa'nın Havarilerinden Barbanas ve Pavlos Hristiyanlığı yaymak için M.S. 38'de Antakya'ya gelmişler ve burayı merkez olarak kullanarak dinlerini yaymışlardır. Hz.İsa'ya inanan Yahudilere "Hristiyan" adı ilk olarak Antakya'da verilmiştir. Ayrıca Anyakya, IV. Yüzyılda metropolitlik, V. Yüzyılda ise patriklik merkezi olmuştur. Haçlıların Antakya'yı ele geçirip Haçlı hakimiyetini kurmalarından sonra, şehirdeki Ortodoks Kilisesi Katolik adetlerle yeniden düzenlenmiş ve Latin Doğu Kiliseleri içerisinde Kudüs'ten sonra önem bakımından ikinci sırayı almıştır. Trablus ve Urfa Haçlı Kontlukları içerisindeki kiliseler Antakya Patrikliğine bağlanmış, Sür şehri ise gelenek olarak Antakya Kilisesine bağlı olmakla birlikte Papa II.Paschalis (1099-1118) tarafından Kudüs Kilisesine bağlanmıştır. Ayrıca el-Bâre, Misis, Urfa ve Tarsus başpiskoposlukları da Antakya patriğinin emrinde yer alıyordu. Bkz. Cahen, s. 501 vd.; Runciman, C.II, s. 260.

huzurunda II.Bohemund’a sadakat yemini ettiğini ve bundan sonra da bu yemine uyduğunu bildirir²¹⁰.

Willermus’un verdiği bilgi konu ile alakalı diğer kaynaklarla karşılaştırıldığında bu sadakat yemininin edilmiş olması muhtemel görünüyor. Dönemin yerli Hristiyan kaynaklarından Urfalı Mateos’un II.Bohemund’un doğuya gelişiyle alakalı kaydında onun bütün Haçlıları kendi nüfuzu altında birleştirdiğini yazmıştı. Aynı şekilde Süryani Mikhail²¹¹ ve İbnü’l-İbrî²¹² de ittifak halinde Joscelin’in sadakat yemininden bahsetmeseler de bu iki liderin II.Bohemund’un doğudaki tüm Haçlıları kendi buyruğuna aldığından dolayı Haçlılar arasında ayrılıkların ortaya çıktığını ve Joscelin’in de Antakya bölgesine saldırdığını kaydetmektedirler.

II.Bohemund ile Joscelin arasındaki bu anlaşmazlığın vassallık durumundan ziyade Azaz üzerindeki hakimiyet iddialarından dolayı çıkmış olması muhtemeldir. Azaz’ın Roger de Salerna tarafından 1118 yılında alınmasından sonra Roger’in kız kardeşiyle evlenen Joscelin’e çeyiz olarak verilmişti. II.Bohemund ise Roger’in, Prensliği kendisinin naibi olarak yönetmiş, toprakların tamamının da ancak kendisine ait olabileceğini, kendisinin müsaadesi olmadan kimseye verilemeyeceğini, bu nedenle de Joscelin’den Azaz’ı kendisine teslim etmesini istediği için aralarında anlaşmazlık çıkmış olmalıdır. Joscelin’in ise burasını Müslümanlara karşı müdafaa etmek için defalarca savaşmış bir lider olarak Azaz’ı genç Bohemund’a hiç tepki vermeden teslim etmek istemeyecekti²¹³.

2.3.1 II.Bohemund ile Joscelin’in Halep’e Saldırısı

Aralarındaki anlaşmazlık II. Bohemund lehine çözüme kavuştuktan sonra bu iki lider beraber Halep’e saldırdılar. Halep’te bu dönem karışıklıklar sürüp gitmekteydi. Aksungur el-Porsuki’nin 1126 yılındaki ölümünden sonra Halep’te yerine bıraktığı oğlu İzzeddin Mesud, babasının mirasını almak için Musul’a gitti. Halep’te ise Tuman adlı birini yerine vekil bıraktı. Mesud, Musul’da durumu düzelttikten sonra Halep’e askeri kuvvet göndererek takviye etti. Ancak Tuman Halep’e gelen bu emirlere itaat etmedi. Bundan sonra da Sultan Mahmud’un kölesi

²¹⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 34-35.

²¹¹ Süryani Mikhail, s. 88.

²¹² İbnü’l-İbrî, C.II, s. 361.

²¹³ Runciman, C.II, s. 148-148; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 79-80.

olan Hutluğ Aba, Harran hakimi Dırâz ile birlikte Halep'e geldiler. Hutluğ Aba İzzeddin Mesud'un Halep'i kendisine verdiğini iddia ederek şehre girmeye çalıştı. Neticede İzzeddin vefat etti ve Hutluğ Aba da Halep reisi İbn Bedi ile Halep halkını da yanlarına alarak Tuman'nın elinden şehri aldılar. Ancak Hutluğ Aba halkın elindeki malları almak için harekete geçince şehirde onun aleyhine ittifaklar gelişti. Kısa süre içinde halk onun sarayını bastı, yakıp yağmaladı. Halep'te bu karışıklıklar devam ederken 16 Ekim 1127'de (H. 7 Şevval 521) Joscelin iki yüz atlı asker ile Halep Kapısına yakın bir yerde karargâh kurdu. Ertesi gün yani 17 Ekim'de (H. 8 Şevval) Halep'e yardım etmek istediğini bildiren bir haberci gönderdi. Ancak onun bu talebi kibarca reddedildi. Onun arkasından 20 Ekim Çarşamba günü (H. 11 Şevval) II.Bohemund Kuvayk Irmağı dolaylarındaki Sıldı'ya gelip karargah kurdu. Hemen akabinde Halep'e saldırılarına başladı. Halep askerleri savaş pozisyonu aldılar. Bir yandan da II.Bohemund'a elçi göndererek antlaşma teklif ettiler. Yapılan görüşmeler sonucunda 21 Ekim'de (H. 12 Şevval) II.Bohemund'un belirlediği şartlarla antlaşma yapıldı. Buna göre, Halepliler bin altın peşin ve bin altın da sonradan ödeyecekti. Kesin tarih ifade edilmemiş olsa da bir süreliğine ateşkes yapıldı. Bu antlaşmadan sonra II. Bohemund Antakya'ya döndü. Ancak ateşkesin devam ettiği dönemde Halep'te kaybolan insanlar ya öldürülmüş olarak ya da çarmıha gerilmiş olarak bulunuyordu²¹⁴. Halep halkı Antakya Haçlılarının bu saldırılarına karşı şehrin çevresine hendekler kazdılar. Böylece şehre giriş çıkışlara engel olunuyordu. Ancak II.Bohemund'un Halep'e yaptığı taciz ve saldırılar 22 Aralık 1127'e (H. 15 Zilhicce 521) kadar devam etti²¹⁵.

Halep ve çevresinde bu olaylar cereyan ederken İzzeddin Mesud'un ölmesiyle Abbâsî halifesi el-Müsterşid ile Selçuklu Sultanı Mahmud tarafından İmâdeddîn bin Kasımüddeve Aksungur, 1127 yılında Musul'a tayin olundu. Dolayısıyla da Musul'a bağlı olan Halep onun hâkimiyetine girdi²¹⁶. Böylece Müslüman dünyası Haçlılarla mücadelede yeni ve öncekilerden çok daha güçlü bir lidere kavuşurken Dımaşk'ta ise Atabeg Tuğtegin'in ölmesi bu şehri Haçlılar için bir hedef haline getirdi.

²¹⁴ İbnü'l-Adîm, *Buğye...*, C.VII, s. 3216-3218; Azîmî, s. 62-63.

²¹⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s.68.

²¹⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s. 62'de İmâdeddîn Zengî'nin Musul'a tayini, s. 67'de Halep'i ele geçirmesi detaylı bir şekilde nakledilir. Ayrıca bkz. İbn Vasil, *Müferricü'l- Kürûb fî Ahbâr-i Ben-i Eyyûb*, C.1, (Neşir. Cemâleddîn eş-Şeyyâl), İstanbul, Darulneşir, s. 37.

2.4 II.BAUDOUİN'İN DİMAŞK'A SALDIRISI SIRASINDA II.BOHEMUND'UN FAALİYETLERİ

II.Bohemund, 1127 yılı sonunda Halep ve çevresine düzenlediği saldırılardan belirgin bir netice alamamıştır. Bundan sonra II.Bohemund'un Kudüs kralı II.Baudouin'in Dimaşk kuşatmasına destek verdiği görülür.

Dimaşk'ın tecrübeli ve dirayetli hâkimi Atabeg Tuğtegin'in 12 Şubat 1128 (H. 8 Safer 522) tarihindeki vefatı²¹⁷ bölgedeki güç dengelerini yediden şekillendirmeye yetmiştir. Sonrasında yaşanan hadiseler de Haçlıların ittifak halinde Dimaşk'ı kuşatmasına vesile olmuştur. Dimaşk'a Tuğtegin zamanında yerleştirilmiş olan İsmâîlîler şehirde giderek güçlenmişti. Bu durum sünnîler tarafından tepkiyle karşılanmasına rağmen Tuğtegin'in veziri el-Mezdegâni tarafından da desteklendikleri için varlıklarını devam ettirebilmişlerdi. 1126 yılına gelindiğinde Tuğtegin şehirdeki İsmâîlîleri Banyas Kalesi'ne yerleştirmek kaydıyla onları sınırda kullanmaya başladı. Ancak bu İsmâîlîler çevreye zarar veren faaliyetlere giriştiler. Tuğtegin ise onları buradan atmak için fırsat bulamadan öldü. Yerine geçen halefi Tâcûlmülk Börü de İsmâîlîleri Banyas'tan atmakta kararlıydı. Öncelikle onları himaye eden vezir el-Mezdegânî'yi öldürttü. Ardından da Dimaşk'taki ele geçirilen tüm İsmâîlîler katledilmişti. Bu arada Banyas hâkimi olan İsmail kendisini Börü'nün hışmından korumak için Haçlılara başvurmuştu.

Kudüs Kralı II.Baudouin, daha Tuğtegin'in ölümünü haber alır almaz Templier şövalyelerinin lideri Hugue de Payens'i asker toplamak için Avrupa'ya göndermişti. İsmail'in yardım çağrısı da Dimaşk'ı ele geçirmek için aradığı bahane olmuştu. Kral derhal Antakya Haçlılarının lideri II.Bohemund'a, Trablus Kontu'na ve diğer Haçlılara haber göndererek Doğu'daki tüm Haçlıları Dimaşk kuşatması için toplamaya başladı. II.Baudouin Avrupa'dan destek için gelen Folk de Anjou komutasındaki askerler ve Kudüs Krallığı'nın kuvvetleriyle Banyas'da toplandılar. Antakya prensi II.Bohemund, Trablus kontu Pons ve Urfa kontu Joscelin'in kuvvetleri de buraya geldiler. Buradan da savaş pozisyonu olarak Dimaşk'ı kuşatmak için harekete geçtiler²¹⁸. İbnü'l-Esîr kaydında²¹⁹ toplanan Haçlıların sayısını yaklaşık iki bin süvari ve sayılamayacak kadar çok piyade olarak belirtirken İbnü'l-Kalânîsî

²¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 69; İbnü'l-Kalânîsî, s. 98.

²¹⁸ Willermus Tyrensis, C.II, s. 40.

²¹⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s.73.

ise²²⁰ altmış bin atlı ve piyade olarak vermektedir. İbnü'l-Esîr aynı kaydın devamında²²¹ Haçlıların Kasım/Aralık 1129 (H. 522 yılı Zilhicce ayı) Dımaşk'ı kuşatmaya başladığını bildirir.

Haçlıların II.Baudouin liderliğinde Dımaşk'ı ele geçirmek için toplandığı haberi Tâcûlmülk Börü'ye geldi. Börü derhal şehri savunmak için hazırlıklara koyuldu. Savaş için gerekli silah ve teçhizatı toplamaya başladı. Aynı zamanda civar bölgelerdeki Türkmen emirlerine elçiler göndererek onlara para ve buğday vermeyi vaat etmek kaydıyla yardımlarını istedi. Bu çağrıya cevap vererek yardıma gelen II.Baudouin kuşatma öncesi ordunun gıda ve kuşatma için gerekli malzemeleri temin etmek için William de Bury komutasındaki bin kadar şövalyeyi Dımaşk topraklarını yağmalamak için görevlendirdi. Ancak bu şövalyeler kendilerine verilen görevden daha ziyade ganimet peşine düşünce Dımaşk kuvvetleriyle yaptıkları çatışmalarda çoğu telef oldu. Dımaşk hâkimi Tâcûlmülk Börü'nün Havran bölgesini yağma eden William'ı durdurmak için görevlendirdiği emir Şemsü'l-Havâss burada Haçlıları baskına uğrattı. Bu baskından William bir miktar asker²²² ile sağ kurtulabildi.

Müslümanların bu haçlı birliklerine yaptıkları baskının Haçlıların geri kalanı tarafından devam ettirilen Dımaşk kuşatmasını da etkilediği görülmektedir. Dımaşk önlerindeki Haçlılar hem bu Haçlı birliklerinin kendilerine sağlayacağı gıda ve diğer teçhizattan mahrum kalmış hem de onların uğradığı bu yenilgiyle moralleri bozulmuştur. Dolayısıyla Haçlılar kötü hava koşullarının da etkisiyle kuşatmayı kaldırmak ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Müslüman askerler ise geri çekilen Haçlıları takip ederek birçok Haçlı askerini öldürdüler²²³.

2.5 II.BOHEMUND'UN KİLİKYA SEFERİ VE ÖLÜMÜ

Antakya Haçlı Prenslığı kuruluşundan kısa bir müddet sonra meşru yöneticisi I.Bohemund'un Avrupa'ya dönmesinden itibaren naiplerle yönetilmekteydi. I.Bohemund'un Avrupa'da dünyaya gelen oğlu genç Bohemund'un Antakya'ya gelmesi ve hakkı olan makamı eline almasının Antakya'da ne kadar büyük bir coşkuya vesile olduğundan daha önce bahsedilmişti. II.Bohemund gelir gelmez

²²⁰ İbnü'l-Kalânîsî, s. 105-106.

²²¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s.74.

²²² İbnü'l-Kalânîsî, s. 106'da baskından sadece yirmi beş askerin kurtulduğunu bildirirken İbnü'l-Esîr (a.y.), bu sayıyı kırk olarak verir. Ayrıca üç yüz haçlı askerin de esir edildiğini ve on bin yük hayvanının da ele geçirildiğini kaydetmektedir.

²²³ Willermus Tyrensis, C.II, s.41; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, a.y.; Runciman, C.II, s. 148.

Kudüs Kralı II.Baudouin'in kızı Alice ile evlenmek suretiyle konumunu da güçlendirmiş, bölge siyasetine etkili bir giriş yapmıştı. Ancak hem Urfa Kontu Joscelin ile aralarında yaşanan gerginlik hem de Müslümanlarla giriştiği mücadelelere bakılırsa siyasi yeterliliğe sahip olmadığı aşikârdır. Onun bilinen son faaliyeti ise Kilikya'ya düzenlediği sefer oldu.

Kilikya bölgesi Antakya Haçlı Prenslığı'nın kuzeyden gelecek saldırılara özellikle de Bizans'a karşı savunması açısından hayati öneme sahipti. Bu nedenle Antakya Haçlıları kuruluşlarından itibaren bu bölgeyi kontrol etmeye çalıştılar. Daha Birinci Haçlı Seferi orduları 1097 yılı Eylül ayında Kilikya'dan geçerken Tarsus ve Adana Bohemund'un yeğeni Tancred tarafından ele geçirilmişti. Ekim ayında ise Misis ve İskenderun yine Tancred'in yerleştirdiği askeri birliklerin kontrolüne girdi. I.Bohemund Antakya'da devletini tesis ederken ilk işi Kilikya bölgesindeki askeri birlikleri güçlendirmek oldu. Bu bölgedeki Ermeniler de I.Bohemund'a bağlılıklarını bildirmişlerdi. Bölgede Bizans tehlikesinin geçmesi Toroslarda yaşayan Rupenli Ermenilerin Çukurova bölgesine inmesine ve bölgeyi ele geçirmesine de ortam hazırladı. Ermeni lideri I.Konstantin'in (1092-1100) oğlu Thoros (1100-1129) Sis ve Anazarba'yı alarak Sis başkent olmak kaydıyla Ermeni Baronluğu'nu kurmuştu. Tarsus ve Adana ise hala Antakya Haçlılarının kontrolündeydi. 1129 yılında ise Thoros öldü ve yerine kardeşi Leon geçti. Thoros'un ölümü hem II.Bohemund'un hem de Danişmendli Emir Gazi'nin dikkatlerini Kilikya'ya yöneltmelerine vesile oldu.

II.Bohemund Antakya'ya gelmesinden itibaren devletin bir zamanlar hakim olduğu yerleri tekrar topraklarına katmak üzerine bir politika izlemişti. Urfa kontu Joscelin ile Azaz Kalesi için yaşanan sorunlar da bu politika gereği idi. Şimdi de babası I.Bohemund'un ve Tancred'in Antakya Haçlı topraklarına dâhil ettiği ancak Ermenilerin kontrolüne geçen Anazarba Kalesi'ni yeniden sınırlarına katmak istediği görülmektedir.

II.Bohemund, Ermeni Thoros'un ölümünden sonra yerine geçen Leon'un hakimiyetindeki Kilikya'ya saldırmış ve onunla savaşmıştır. Danişmendli Emir Gazi ise Kapadokya bölgesindeki Türkleri mağlup ettikten sonra Karadeniz sahillerini ele geçirmiş ve Thoros'un öldüğünü haber alarak Kilikya bölgesine yönelmiştir. Büyük bir tesadüf eseri Türk ordusu Anazarba Ovasında II.Bohemund'un ordusuyla

karşılaştı. Her iki taraf da birbirlerinden habersizdi ve Ermenileri bölgede istemiyorlardı. Türkler bunların Haçlı askerleri olduğunu anladılar ve hücumla geçtiler. II. Bohemund bu mücadele sırasında az miktarda askerle savaşıyordu. Türklerin elinden kaçan Haçlı askerleri bir tepeye çıktılar. Ancak burada Türkler tarafından kuşatılıp öldürüldüler. II.Bohemund'u tanımayan Türkler onu da orada öldürdüler. Onun başını kestiler, Haçlıların zırh ve silahlarını da alarak geri gittiler. Geride kalan birçok Haçlı askeri ise Ermeni lideri Leon tarafından öldürüldü. Emir Gazi kendisine getirilen II.Bohemund'un başını diğer hediyelerle birlikte Abbâsî halifesine gönderdi²²⁴.

Ermeni Leon ise Haçlılar ve Türkler arasındaki mücadelede taraf olmadığı gibi geride kalan birçok Haçlı askerini de öldürdü. Ayrıca kalelerini Türklere kapatarak onlara da birçok kayıp verdirdi²²⁵.

II.Bohemund'un Kilikya seferi ve bu mücadele sırasındaki ölümü ile alakalı tek Haçlı kaynağı Willermus Tyrensis'in eseridir. O, genç Bohemund'un bu seferi düzenlemesinin sebeplerine ve olayın detaylarına girmeden kısaca aktararak II.Bohemund'un öldürülmesinin Antakya'daki etkilerine ve yaşanan hadiselerle kaydında daha geniş yer vermektedir. Willermus'a göre²²⁶, II.Bohemund, Dımaşk'a karşı Kudüs Kralı II.Baudouin'in düzenlediği seferden döndükten sonra Kilikya'ya acele bir şekilde sefer düzenledi. II.Bohemund ve ordusu Anazarba Ovası'nda ordugahlarını kurmuşken aniden çok sayıda düşman tarafından saldırıya uğradılar, askerleri prenslerini terk etti ve II.Bohemund orada düşman tarafından öldürüldü. Kaydın devamında görülür ki liderlerinin öldürülmesi Antakya halkını hem şok etmiş hem de üzüntüye boğmuştur. Nitekim onlar II. Bohemund'un hâkimiyetinin uzun süreceğini ve onun hâkimiyeti altında güvende olacaklarını, meşru bir prensin

²²⁴ Süryani Mikhail, s.91-92; Anonim Süryani, s. 41'de Ermenilerin Danişmendli arazilerinde haydutluk yaptıkları için Danişmendli Emir Gazi'nin Kilikya bölgesine girdiğini ve II.Bohemund'un da onlardan tedirgin olduğu için bölgeyi işgale hazırlandığını kaydeder. Buna göre hem Danişmendliler hem de II.Bohemund yakın zamanlarda Kilikya'yı yağmalamış ve iki ordu karşılaşmıştır.

²²⁵ İbnü'l-İbrî, C.II, s. 362-363; İbnü'l-Esir, *el-Kamil...*, C.IX, s. 75; Azîmî, s. 65

²²⁶ Willermus Tyrensis, C.II, s. 43'de bir yanlışlık yaparak II.Bohemund'un Haçlıların Dımaşk'a düzenlediği seferden döndükten sonra Halep hakimi Rıdvan'ın Antakya topraklarını istila ettiğini, genç prensin de onu topraklarından uzak tutmayı umarak Kilikya bölgesine sefer düzenlediğini kaydeder. Olayın yaşandığı dönemde Halep hâkimi İmadeddîn Zengî olduğuna göre bu bilginin yanlış olduğu aşîkârdır. Ancak bu kayıt yukarıda da zikredildiği üzere II.Bohemund'un ölümünün Antakya'ya ulaşmasından sonra şehirde yaşananları içermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bkz. Anonim Süryani, s. 41; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 92; Runciman, C.II, s. 150; Der-Nersessian, "The Kingdom of Cilician Armenia", *A History of the Crusades*, C. II, 1969, s. 636.

yönetiminde olamayacakları için düşmanları tarafından baskı altına gireceklerini zannetmekteydiler. Bu kayıta dikkat çeken bir diğer detay da Willermus'un, Antakya halkının genç prenslerine yapabileceğinden fazlasını yüklediklerini düşündüklerine dikkat çekmesidir. Buradan da II.Bohemund'un bu sefere Antakya'nın ileri gelenleri tarafından ikna edildiği yorumu yapılabilir.

Kaynaklar olayın tarihini açık bir şekilde vermemektedir. Ancak Willermus'un kaydında Haçlıların Dımaşk seferi sonrası acele edilerek Kilikya'ya gidildiğini kaydetmesi bu olayın 1130 yılının ilk aylarında yapıldığını düşündürür. Sonrasında yaşanan gelişmeler de bu yorumu destekler niteliktedir.

2.6 ALİCE'İN ANTAKYA HÂKİMİYETİNİ ELE GEÇİRME MÜCADELESİ

II.Bohemund'un Antakya'ya gelerek devletin başına geçmesi Antakya Haçlılarını oldukça sevindiren bir gelişmeydi. Prenslik uzun bir aradan sonra meşru bir lidere kavuşmuştu. Kısa bir zaman içerisindeki faaliyetleri göz önünde bulundurulursa devlet yönetiminde tecrübesiz olmasının yanında hırslı bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir. Ancak onun da babası I.Bohemund gibi prensliğin yönetimindeki ömrü uzun sürmedi. II. Bohemund'un Kilikya'daki ani ve beklenmedik ölümünün Antakya Haçlıları üzerindeki etkisinden yukarıda bahsedilmişti. Onun ölümünden sonra dul eşi Alice'in Antakya hâkimiyetini ele geçirmek için verdiği mücadele ve yaşanan gelişmeler ise Haçlı Seferleri tarihinin en dikkat çekici olayları arasındandır.

II.Bohemund'un ölüm haberi Antakya'ya geldikten sonra şehirde konsül toplandı ve bu konsülde Kudüs Kralı Baudouin'in Antakya'ya çağrılmasına karar verildi. Haber Baudouin'e ulaştığında o olabildiğince hızlı bir şekilde Antakya'ya hareket etti. Ancak II.Bohemund'un eşi Alice kocasının öldüğünü öğrendiğinde hemen Halep'teki İmadeddîn Zengî'ye elçiler göndererek onun desteğiyle Antakya'da yönetimi ele geçirme girişiminde bulundu. Antakya'daki asiller ve halk buna tepki gösterse de Alice bu amacından vazgeçmedi. Alice II.Bohemund'un varisi olan küçük kızının haklarını gözetmek yerine kendi çıkarları doğrultusunda yönetime hakim olmaya çalıştı. Alice, İmadeddîn Zengî'ye kendi hizmetkârlarından biriyle, gümüşlerle süslenmiş bir atı da hediye göndermişti. Ancak bu haberci daha Zengî'ye ulaşmadan yolda muhtemelen II.Baudouin'in adamları tarafından yakalanmış ve bu

adama işkence edilerek Alice'in tüm planları Kral tarafından öğrenilmişti. II.Baudouin Antakya'ya ulaştığında Alice onun şehre girmesine müsaade etmedi. Şehir içinde ona muhalefet eden²²⁷ Peter Laninator, bir St. Paul keşişi ve William Aversa'nın da aralarında bulunduğu bir grup ileri gelen Baudouin'e gizlice haber gönderdiler. Fulk de Anjou şehrin Duke Kapısına, Urfa Kontu Joscelin ise St.Paul Kapısı'na yerleştirildi. İçerdekiler kapıları açarak Kudüs Kralı'nın şehre girmesini sağladılar. Alice bunu haber aldığı anda hemen iç kaleye çekildi ancak Willermus tarafından kim olduğu söylenmeyen bilge biri, Alice'i bu hareketinden vazgeçirerek babasına itaat etmeye teşvik etti. Böylece Alice'in Antakya Haçlı Prenslığı'ni yönetme girişimi başarısızlıkla sonuçlandı.

Kudüs Kralı II.Baudouin kızı Alice'in bu teşebbüsüne çok sinirlendi. Kral onu cezalandırmak istediysen de Antakya ileri gelenleri Krala, Alice'i affetmesi için yalvardılar, Kral ise bir daha böyle bir harekette bulunmaması karşılığında Alice'i affetti ve evlendiğinde kendisine çeyiz olarak verilmiş olan Lazkiye ve Cebele şehirlerini ona iktâ ederek şehirden uzaklaştırdı. Kudüs Kralı II. Baudouin bundan sonra, şehrin ileri gelenlerinden II.Bohemund'un meşru varisi olan kızı Constance için sadakat yemini aldı. O, hâlâ kızı Alice'in Constance'ı hâkimiyet hakkından mahrum bırakarak, devletin yönetimini ele geçirmek için yeniden harekete geçeceğinden endişe ediyordu. Bu yüzden Antakya asillerinden, prensliği koruyacaklarına dair söz vermelerini istedi. Kudüs Kralı Baudouin Constance'ın büyüüp de Prenslığın başına geçebilecek biriyle evlenmesine kadar şehrin yönetiminin Joscelin'e bırakılmasına karar verdi. Sonrasında da Kudüs'e döndü. Böylece Urfa Kontu Joscelin II.Bohemund'un kızı Constance'ın naibi olarak Antakya Haçlı Prenslığı'ni yönetmeye başladı, Antakya tekrar bir naibin idaresine bırakılmak zorunda kaldı²²⁸.

Alice'in Antakya yönetimini ele geçirme girişimi ve nihayetinde gelişen olayların tarihi, kaynaklarda net bir şekilde ifade edilmez. Willermus Tyrensis sadece, II.Bohemund'un Kilikya'ya düzenlediği seferi, Haçlıların Dimaşk'a yaptığı

²²⁷ Şehirde ona muhalefet edenler olduğu gibi destekçilerinin de olduğu aşıkardır. Aksi halde Alice böyle bir girişimde bulunmaya cesaret edemezdi.

²²⁸ Süryani Mikhail, s. 95. Willermus Tyrensis, C.II, s. 44-45'de Kudüs Kralı II. Baudouin'in Constance'ın naibi olarak şehrin yönetimini Urfa kontu Joscelin'e verdiğinden bahsetmemektedir. O, kralın Antakya Haçlı Prenslığı'nin idaresini onlardan yemin aldıktan sonra, şehrin ileri gelenlerine emanet ettiğini ve kendisinin de Kudüs'e döndüğünü kaydeder.

saldırının hemen akabinde olduğunu bildirdiği için II.Bohemund'un ölümünün 1130 yılının ilk aylarında ve muhtemelen Şubat ayı sonlarında gerçekleştiği modern tarihçiler tarafından kabul görmektedir. Ancak aynı modern tarihçilerin²²⁹ Alice'in Antakya yönetimini ele geçirme girişimi ve yukarıda anlatılan gelişmelerin 1130 yılının yaz aylarında tamamlandığı düşüncesine ise Işın Demirkent²³⁰ karşı gelerek İmadeddîn'in 1130 yılı Temmuz başında²³¹ Halep'e gelmesinden dolayı Alice'in ancak onun geldiğini haber alıp, ondan yardım istemek için elçi gönderebileceğine dikkat çeker ve olayın 1131 yılına kadar devam ettiğini öne sürer. Özellikle İmâdeddîn Zengî'nin hareketleri ve kaynakların Kudüs Kralı II.Baudouin'in Kudüs'e geri dönüşünü 1131 yılına kaydetmeleri bu görüşü doğrulamaktadır²³². Ayrıca Müslüman müellif İbnü'l-Adîm'in²³³ kaydı olayın tarihlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Ona göre II.Baudouin, Kasım/Aralık 1130 (H.524 yılı Zilhicce ayı)'da kızını alt ederek Antakya'ya gelebilmiş, şehre ise 1130/1131'de (H.525) girebilmiştir. Kral şehirdeki asayişli sağladıktan sonra da Kudüs'e dönmüştür. Buradan da Alice'in Antakya yönetimini ele geçirmek için yaptığı direnişin öyle bir iki ay içerisinde değil de uzun süre devam ettiği Işın Demirkent'in de savunduğu gibi 1131 yılına sarktığı anlaşıyor. İlerleyen olaylar gösterir ki Alice, Antakya yönetiminden öyle kolay vazgeçmeyecek ve uygun ortam doğduğunda tekrar mücadeleye devam edecektir.

2.7 İMADEDDİN ZENGİ'NİN ANTAKYA TOPRAKLARINA HÜCUMU VE ESÂRİB KALESİ'Nİ FETHİ

Haçlı seferlerinin başlamasından itibaren doğuda kurulan Haçlı devletleri Halep ve Dimaşk'ı alarak hem yanı başlarındaki Müslüman tehdidinden kurtulmayı hem de Suriye'nin tamamına hâkim olmayı hedeflemişlerdir. Ancak Müslümanların Artukoğlu İlgazi ile birlikte Suriye bölgesinde Haçlılara karşı birlik ve beraberlik içinde mücadele etmeye başlamaları ve Haçlıların Müslümanlarla girdikleri

²²⁹ Runciman, C.II, s. 151-152; Cahen, *La Syria...*, s. 350'de olayı detaylara girmeden 1130 yılı yaz aylarında tamamlandığını kabul ederek verir.

²³⁰ Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 93 vd.

²³¹ İbnü'l-Adîm, *Buğye...*, C.VIII, s. 3847'da Zengî'nin Receb 524(Haziran/Temmuz 1130) Sinn Kalesi'ni fethedip Urfa Haçlı topraklarını yağmaladıktan sonra 28 Receb Pazar (7 Temmuz) günü Halep önlerine geldiğini kaydeder; krş. Ali Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi*, s. 159.

²³² Süryani Mikhail, s. 95'de ve İbnü'l-İbrî, C.II, s.363'de II.Baudouin'in Antakya'ya gelişini dahi 1131 yılına tarihlemekteler. İbnü'l Adîm (*Zübde...*, C.II, s.441), II.Baudouin'in Kudüs'ten Antakya'ya gelmesini ve Alice ile mücadeleye girişmesini Hicri 524 yılının Zilhicce ayında (Kasım/Aralık 1130), II.Baudouin'in Antakya'ya girmesini ve olayların çözüme kavuşmasını ise Azimî (s. 67) ile paralel olarak Hicri 525 yılına tarihler.

²³³ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 441.

mücadelelerde kaybettikleri asker ve şövalyeleri telafi edememeleri onların bu hedeflerine ulaşmalarına engel oluyordu. İmadeddîn Zengî'nin Musul ile birlikte Halep'e de hâkim olması, özellikle Antakya Haçlılarının elde etmek için fırsat kolladığı Halep'i ele geçirme girişimlerini uzun bir müddet daha ortadan kaldıracaktır.

II.Bohemund'un ölümünden sonra Antakya'da meydana gelen olaylar Doğu'daki Haçlı liderlerinin dikkatini Antakya'ya çekmişti. Kudüs Kralı II.Baudouin ve Urfa Kontu Joscelin Alice'in isyanını bastırmakla meşguldüler. Dolayısıyla özellikle Urfa Kontluğu'na bağlı Haçlı arazileri Müslüman akınlarına açık haldeydi. İmadeddîn Zengî de bu durumu fırsat bilerek 1130 yılı ilkbaharında Haçlı beldelerine karşı taarruza başladı. İmâdeddîn Zengî Urfa topraklarına yağma akınları düzenledikten sonra 7 Temmuz 1130 (H. 28 Receb 524) tarihinde Halep'e gelmiş ve Joscelin ile antlaşma yaptı²³⁴. İmâdeddîn bundan sonra 3 Ağustos (H.10 Şevval Pazartesi) günü Hama'yı ele geçirdi ve arkasından da Hıms'ı kuşattı. Bu kuşatma uzayınca kışın da bastırmasıyla Kasım/Aralık (Zilhicce) Halep'e döndü. Onun Halep'e döndüğü tarihlerde II.Baudouin'de Antakya önlerinde Alice ile mücadele etmekteydi. Bu mücadele devam ederken İmâdeddîn komutasındaki Halep Müslümanları Urfa Kontluğu'a ait Tell-Başîr'e, diğer yandan da Antakya Haçlılarına ait Esârib ve Maarretü Mısırîn'e (Hârim) akınlar düzenlediler²³⁵. Bu akınlarla yıpratılan Haçlı kalelerinden Esârib İmâdeddîn Zengî muhasara edildi. Bunun en önemli sebebi kaledeki Haçlıların Halep'in batısında bulunan Müslümanlara ait yerleşim yerlerini haraca bağlamalarıydı. Bu Haçlılar Halep'e çok yakın olan bir değirmene saldırmışlardı. İmâdeddîn ise bunu haber aldığı anda²³⁶ bu kaleyi kuşatmaya karar verdi. Haçlı liderleri İmâdeddîn'in Esârib'i kuşattığını haber alınca hemen süvari ve askerlerini toplamaya başladılar. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra da kaleye doğru yola çıktılar²³⁷. İmâdeddîn onların geldiğini öğrenince, nasıl hareket edeceklerine dair adamlarıyla görüştü. Herkes Haçlılarla onların topraklarında

²³⁴ İbnü'l-Adîm, *Buğye...*, C.VIII, s. 3847.

²³⁵ Azîmî, s. 66; Süryani Mikhail, s. 95-96

²³⁶ Muhtemelen Haçlılar İmâdeddîn'in Hıms'ı kuşattığı sırada onun Halep'ten uzak olmasından faydalanarak bölgeyi yağmaladılar ve İmâdeddîn de kuşatmadan dönerken Müslümanların bu müşkül durumunu haber alıp Esârib kuşatmasına karar verdi.

²³⁷ Antakya Haçlılarının İmâdeddîn ile böyle bir mücadeleye girişecek kadar güçlü bir ordusu olmadığı ve olayın gerçekleştiği dönemde hem II.Baudouin'in hem de Joscelin'in beraber Antakya'da Alice ile mücadele ettikleri göz önünde bulundurulursa İmâdeddîn, Kudüs ve Urfa Haçlılarının ordularıyla savaşmış olmalıdır.

savaşmanın tehlikelerine dikkat çekip bu kuşatmadan vazgeçilmesini istedi. Ancak İmâdeddîn geri çekilmeleri durumunda Haçlıların daha da hırslanarak Müslüman arazilerine saldırılarını arttırabileceklerini ve ne olursa olsun Haçlılarla savaşmaları gerektiğini söyledi. Bundan sonra ise Zengî, kaleden ayrılp Haçlıların üzerine yürüdü ve Haçlılarla Müslümanlar arasında çok şiddetli bir savaş oldu. Bu savaşı ise İmadeddîn Zengî komutasındaki Müslüman ordusu kazandı. Esârib Kalesi ele geçirildikten sonra Müslümanlar, kaledekilerin bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir alarak kaleyi yıktılar. İmâdeddîn ise buradan Antakya'ya çok yakın olan Hârim'e gitti ve kaleyi kuşattı. Şehir halkı gelirlerinin yarısını vermek şartıyla İmâdeddîn ile anlaştılar ve kuşatma kaldırıldı²³⁸.

İbnü'l-Esîr²³⁹ İmâdeddîn'in askerlerine, Haçlıların işlerini bitirmesi için emir verdiğini ve *"Bu onlarla yaptığımız ilk savaştır. Onlara öyle bir ders verelim ki gücümüzü, kuvvetimizi anlasınlar ve korku kalplerinde yer etsin"* dediğini, askerlerin de onun emrine uyduklarını kaydeder ve kendisinin 1188-1189 (H. 584) yılında savaşın olduğu yerden geceleyin geçtiğini, oradaki kemiklerin bu savaşa ait olduğunu kendisine söylediklerini de not düşmektedir. Buradan da savaşın oldukça çetin geçtiği anlaşılmaktadır.

Esârib Kalesi, Antakya ile Halep arasında, sınırda bulunan mühim bir kaledir. Haçlı seferlerinin başlamasından itibaren Haçlılarla Müslümanlar arasında sık sık el değiştirmişti. Burası, Tell-Afrin Savaşı (Kanlı Meydan Savaşı) sonrasında 1119 yılı Ağustos başında, Artukoğlu İlgazi tarafından Antakya Haçlılarından alınmış, ancak 1123 yılı Nisan ayında Kudüs Kralı II.Baudouin, Urfa Kontu Joscelin ve Galeran'ın Belek bin Behram'a esir düşmesinden sonra onlara yardıma giderken tekrar Haçlı hakimiyetine girmişti. Şimdi ise Halep Müslümanlarına oldukça zarar veren bu kale yeniden Müslümanların eline geçti.

²³⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C. IX, s. 77-78. Müellif bu kaydın öncesinde Hicretin 523 yılı (1128/1129) olaylarında İmâdeddîn Zengî'nin Hama'yı alarak Hıms'ı kuşattığını ancak burasını ele geçiremeyince de oradan Musul'a döndüğünü, askerlerini dinlendirip hazırlıklarını tamamladıktan sonra Haçlılarla mücadeleye giriştiğini bildirir. Ancak diğer Müslüman müelliflerin verdiği bilgiler İmâdeddîn'in Hıms kuşatmasından sonra Halep'e döndüğünü söylüyorlar. İbn'ül-Esîr burada bir yanlışlık yapmış olmalıdır. Ayrıca müellifin II. Bohemund'un ölümünü Hicretin 524 yılı olaylarında kaydettiği dikkate alınırsa İmâdeddîn'in Esârib kuşatmasının aynı yılın sonunda ve Hıms kuşatmasından hemen sonra olduğu ihtimali yüksektir.

²³⁹ İbnü'l-Esîr, *a.y*

II.Baudouin'in bu savaşın arkasından Alice ile mücadelesini kazandığı ve Antakya'ya girebildiği anlaşılıyor. Belki de Antakyalı asiller İmâdeddîn'in bu savaşta kazanmış olduğu başarısından dolayı korktular ve onun gibi güçlü bir lidere karşı şehirlerinin Alice gibi yönetim hırsına sahip bir kadının hâkimiyetinde fazla direnemeyeceğini anlayarak Kudüs kralını şehre aldılar. Neticede Alice prensliğin yönetimini ele geçirmek için İmadeddîn Zengî'den yardım almayı göze almıştı. İmadeddîn, bu zafer ile Haçlıların kalplerine korku salmayı başarmıştır ve Suriye'de Haçlılara karşı üstünlüğünü kabul ettirmiş bir şekilde Ocak 1131'de (H. 525 yılı Muharrem ayı) Musul'a dönmüřtür²⁴⁰.

2.8 ALİCE'İN TEKRAR ANTAKYA HÂKİMİYETİNİ ELE GEÇİRME MÜCADELESİ

Antakya Haçlı Prensi II.Bohemund'un dul eşi Alice'in Antakya yönetimini babası Kudüs Kralı II.Baudouin'e dahi muhalefet ederek ele geçirme girişiminden daha önce bahsedilmişti. II.Baudouin, Alice'in isyanını bastırıp şehrin yönetimini de II.Bohemund'un kızı Constance'ın naibi olarak Urfa Kontu Joscelin'e devrettikten sonra 1131 yılı yazında Kudüs'e gitti. Fakat aniden hastalanarak 21 Ağustos 1131 tarihinde öldü²⁴¹. Kral ölmeden önce büyük kızı Melisende ve onun eşi Fulk de Anjou'yu yanına çağırđı, orada bulunan krallığın soylularına da kızı ve damadını hükümdarları olarak kabul ettirdi. Onun ölümünden sonra ise Fulk de Anjou Kudüs Krallığı tacını giydi²⁴².

II.Baudouin'in ölümüyle hemen hemen aynı zamanda, Antakya Haçlı Prenslıği'ni naib olarak yöneten Urfa Kontu Joscelin'de Halep'in kuzeyinde Müslümanlara ait bir kaleyi kuşattığı sırada, adamlarının kazdığı lağımın üzerine çökmesi sonucu ağır yaralandı ve çok geçmeden o da öldü. Yerine oğlu II.Joscelin (1131- 1144) geçti²⁴³.

Dolayısıyla Doğu'daki Haçlıların bu tecrübeli iki liderinin peşi sıra ölmeleri Levant'da bir dönüm noktası oldu. Batılı modern Haçlı tarihçisi Runciman, bundan

²⁴⁰ İbnü'l-Adîm, *Buğye...*, C.VIII, s. 3847; a.mlf., *Zübde...*, C.II, s. 442; Azîmî, s. 67; İbnü'l-Esîr, a.y.; a mlf, *El-Târihu'l-Bâhir fi'd-Devlet el- Atâbekiyye bi'l-Mavsil*, (Nşr. Abdulkadir Ahmed Tilimât), Kahire,1963. s. 39-41.

²⁴¹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 45-46; Runciman, C.II, s. 152.

²⁴² Willermus Tyrensis, C.II, s. 51.

²⁴³ Willermus Tyrensis, C.II, s. 51-52; Runciman, C.II, s.152; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 98-99.

sonraki dönemin liderleri için “İkinci Kuşak” tabirini kullanır ve onların saldırgan, çevreye uymakta yetersiz ve tecrübesiz kişiler olduğunu söyler²⁴⁴.

Antakya’da ise bu iki liderin arka arkaya yaşanan ölümü Alice için yeni bir fırsat ortaya çıkarttı. Hatırlanacağı gibi II.Baudouin Antakya’da kızının isyanını bastırdıktan sonra meşru varis Constance’ın naibliğini ve Prenslığın yönetimini Urfa Kontu Joscelin’e bırakmıştı. Şimdi kont öldüğü üzere Alice, bu engelden kurtulmuş oldu. Ayrıca Urfa Kontluğu, II.Baudouin (Baudouin de Bourg) tarafından kurulmuştu. Kendisi sonradan Kudüs Kralı olduğu ve her iki devleti de yönetemeyeceği için Urfa Kontluğuna I.Joscelin’i tayin etmiş ve kontluk, yönetim bakımından Kudüs Krallığı’na bağlanmıştı. I.Joscelin ölene kadar hem kuzeni hem de arkadaşı olan II.Baudouin’e bağlı kalmıştı. Ancak onun oğlu II.Joscelin tahta çıkmak için yeni Kudüs Kralı Fulk’un onaylamasına ihtiyaç duymamıştı. Bu hareketiyle de babasının Kudüs Kralı’nın vassalı olması durumunu hiçe sayarak bağımsız hareket etmişti. Aynı şekilde Trablus Kontluğu da Kudüs Krallığına bağlı olmakla birlikte, Trablus Kontu Pons da II. Joscelin gibi bu bağlılıktan kurtulmak ve bağımsız hareket etmek istiyordu²⁴⁵. Bundan sonra Doğu’da Kudüs Kralı Fulk’un hâkimiyetine girmek istemeyenlerin Antakya Prensesi Alice’in etrafında toplandığı ve bu durumun da Alice’in Antakya yönetimini ele geçirebilmesi için uygun bir ortam yarattığı görülmektedir.

Antakya Haçlı Prenslığı Fulk’un hâkimiyetinin ilk yılı boyunca yani 1131 Eylül ayından itibaren bir yıl boyunca herhangi bir prensin desteği olmadan yönetilmiş, bu durum düşmanlarının saldırılarını arttıracak düşüncesiyle şehrin ileri gelenlerini tedirgin etmişti. Prenses Alice bu ortamda Antakya’yı ele geçirme planını yediden devreye soktu. Bu defa Doğu’daki Haçlı liderlerinden Urfa Kontu II. Joscelin’i, Trablus Kontu Pons’u, Sahyûn (Saone/Sehunna) hâkimi William ve onun erkek kardeşi Guarenton gibi Prenslığın baronlarından birçok kişiyi verdiği sözler ve pahalı hediyelerle yanına çekti. Onun bu planından şüphelenerek Prenslığın geleceği için endişeye kapılan Antakya ileri gelenlerinden bazıları hemen Kudüs Kralı Fulk’a

²⁴⁴ Runciman, C.II, s. 153. Neticede bu liderler Birinci Haçlı seferinin komutanları olarak Doğu’ya gelmişler, hem bölge halkını hem de gerek Müslüman liderler gerekse yerli Hristiyan ya da farklı dini ve etnik yapıdaki insanları tanıma imkânı bulmuşlardı. Ancak onlar dahi Doğu’ya ilk geldiklerinde geçtikleri şehirlerde uyguladıkları vahşetle ne kadar acımasız olduklarını ortaya koymuşlar, fakat zamanla bölgede varlıklarını devam ettirebilmek için uyum sağlamak ve değişmek zorunda kalmışlardı.

²⁴⁵ Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 101; Küçüksipahioğlu, s. 125.

bir heyet gönderip ondan yardım istediler. Bundan sonra 1132 yılının yaz aylarında Trablus Kontu Pons, hem Alice'e yardım etmek hem de Kudüs Krallığı'nın vassalığından kurtulup bağımsız hareket edebilmek için Kral Fulk ile mücadeleye başladı. Willermus, Pons'un bu yardımı karşılığında Alice'den rüşvet aldığını dahi söylemektedir²⁴⁶.

Kral Fulk, Antakya'dan gelen heyeti dinledikten sonra durumun ciddiyetini anlamış ve hemen harekete geçmiştir. Ordusuyla Beyrut'a kadar geldikten sonra Pons²⁴⁷, onun Trablus topraklarından geçmesine izin vermeyerek Antakya'ya gitmesini engellemeye çalışmıştır. Kral Fulk ise sadık baronlarından Anselm de Brie'yi yanına alarak buradan gemilerle St. Simeon (Süveydiye/Samandağ) limanına gelmiş ve burada Antakyalı asiller tarafından karşılanarak şehre götürülmüştü. Prenslüğün yönetimi bu asiller tarafından Fulk'a devredildi. Trablus Kontu ise Kralın Antakya'ya ulaşmasını engellemek için hızlıca kendisine ait olan Arzghan ve Rugia'ya gelerek buralardaki askerlerini takviye etti. Onu engelleyemese de buradan, Kralın ordusunu taciz etmeye başladı. Pons'un bu hareketi Antakya halkını öfkелendirdi ve onlar bu küstahça hareketinden dolayı onun cezalandırılması için kralı ikna ettiler. Fulk, zaten kendisinin Trablus sınırında engellenmesinden dolayı Pons'un küstahlığının farkındaydı ve ordusunu toplayarak Pons'un hâkim olduğu Rugia'ya doğru ilerledi. Burada iki taraf arasında şiddetli bir savaş başladı. Bu savaş Fulk'un ordusu kazandı. Pons ve askerlerinin çoğu kaçtılar. Kaçamayanlar ise esir edilip Antakya'ya götürüldüler²⁴⁸.

Kral da savaştan sonra tekrar Antakya'ya geldi. Arabulucuların çabalarıyla Kral Fulk ve Pons barıştırıldı. Tutsak alınan şövalyeler ise Trablus'a geri gönderildi. Kralın Antakya'da işleri yoluna koymasından sonra Antakyalı ileri gelenler, onun şehirden ayrılmasıyla asilerin tekrardan isyanlarına başlayacaklarından şüphelendiler ve kraldan bir müddet daha şehirde kalmasını istediler. Kral Fulk şehirde kaldığı sürede hem Antakya'nın hem de buraya bağlı arazi sahiplerinin meseleleriyle ilgilendi. Willermus kaydında kralın bu görevi yaparken sanki Kudüs Krallığı'nı

²⁴⁶ Willermus Tyrensis, C.II, s. 53-54.

²⁴⁷ Trablus Kontu Pons, eski Antakya prinkepsi Tankred'in eşi Cecilia ile evlidir. Willermus onların bu evliliği Tankred'in isteği üzerine gerçekleştirdiklerini ve hatta eşine çeyiz olarak Arzghan ve Rugia kalelerini verdiğini söyler. Dolayısıyla Pons, Antakya'da arazi sahibi olarak da ayrı bir konumdadır. Ayrıca Cecilia Kudüs Kralı Fulk'un üvey kardeşidir. Bkz. Willermus Tyrensis, C.II, s. 48 ve 54.

²⁴⁸ Willermus Tyrensis, C.II, s. 54-55; Azîmî s. 68'de olayı Antakya askerleri Trablus askerlerine saldırdı şeklinde kısaca kaydetmiştir. Runciman, C.II, s. 155-156; Küçüksipahioğlu, s.126.

yönetiyormuşçasına titizlikle davrandığını, onun bu tavrının, kendisine sadık olan Antakya asilleri ve hatta halk tarafından çok takdir edildiğini belirtir. Fulk de Anjou, Antakya Haçlı Prenslığı işlerini düzene koyduktan sonra, yönetimi Markab²⁴⁹ hâkimi Renaud de Masoier'e bırakarak Kudüs'e geri döndü²⁵⁰.

Neticede Alice'in prensliğin yönetimini ele geçirmek için yaptığı bu ikinci girişim Trablus ve Urfa kontları ile Antakya içinden onu destekleyenlerin olmasına rağmen başarısız oldu. Bu da gösterir ki eski Kudüs Kralı II.Baudouin Prenslik içerisinde Constance'ın hakimiyet hakkını korumak için sağlam bir taraftar gurubu oluşturmuştur. Bu mücadele sırasında Antakya Latin Patriği Bernard of Valence'in (1100-1135) hangi tarafta olduğu ile alakalı da bilgi verilmemektedir. Antakya Latin Patriğinin prenslik içerisinde hatta Doğu'daki Latin kiliseleri içerisinde Kudüs Patriğinden sonra kıdem bakımından ikinci sırada olduğuna, Kilikya ve Urfa dahil olmak üzere Suriye'nin kuzeyindeki Latin kiliselerinin Antakya'ya bağlı olduğuna daha önce değinilmişti. II.Bohemund ile Urfa Kontu I.Joscelin arasındaki mücadele sırasındaki Urfa bölgesindeki kiliseleri ibadete kapatması, I.Joscelin'i aforoz etmesi, Patriğin bölgedeki Latinler üzerindeki nüfuzunu ortaya koyar. Dolayısıyla da Alice'in mücadelesinde onun da Constance'ın haklarını koruduğu yüksek bir ihtimaldir. Aynı şekilde Kral Fulk'un şehrin yönetimine tayin ettiği Renaud de Masoier de Antakya'ya bağlı Markab gibi güçlü bir kaleyi elinde bulundurmakla Prensliğe bağlı nüfuzlu lortlardan biridir. Olayların seyri onun da Alice'in yönetimi ele geçirmesini istemeyen tarafta olduğunu gösterir. Ayrıca Willermus'un II.Joscelin'in adını Alice'in yanında gösterdikten sonra herhangi bir girişiminden bahsetmemesi de II.Joscelin'in, Fulk'un Antakya'ya gelmesinden sonra yaşanan gelişmelerde izleyici olarak kaldığı ve savaşa taraf olmak istemediği izlenimini uyandırıyor. Willermus, Kudüs Kralı Fulk'un Antakya'da kaldığı sırada hem şehir içindeki hem de bağlı topraklardaki meselelerle sanki kendi ülkesini yönetiyormuşçasına ilgilendiğini söylemişti. Bu da asillerle halkın ona olan sempatisini arttırmıştır. Denilebilir ki Fulk'un bu tavrı onun işgal ettiği makama layık olduğunu Antakya Haçlılarına göstermiş ve onların güvenini kazanmıştır. Alice ise dışardan destek alsa da prensliğin içindeki muhalif grubun gücünü kırmayı başaramamış ve bu girişiminden istediği sonucu alamamıştır.

²⁴⁹ Burası Lazkiye ve Antartus arasında deniz kıyısında bulunan güçlü bir kaledir. Bkz. Demirkent, *Urfa...*, C.II, s.103.

²⁵⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 55.

2.9 HALEP VALİSİ EMİR SEYFEDDİN SAVAR'IN ANTAKYA'YA AKINLARI

Prenses Alice'in Antakya Haçlı Prenslığı yönetimini ele geçirme girişimi Haçlılar arasında ayrılıklara sebep olmuş, ancak İmâdeddîn Zengî bu dönemde Halep'de olmadığından Haçlılar arasındaki bu ihtilaftan yararlanamamıştı. İmâdeddîn, bu olaylar sırasında Musul'da bulunuyordu. Ancak Halep şahneliğine Emir Seyfeddîn Savar'ı bırakmıştı. Savar, Dimaşk atabeyi Tâcûlmülk Börü ile arasının bozulmasından sonra İmâdeddîn Zengî'nin yanına gelmişti²⁵¹. Onun Musul'da olduğu süre zarfında da Halep'de hem Urfa hem de Antakya Haçlılarıyla mücadeleyi devralmıştı. İmâdeddîn Halep'de çok fazla asker bırakamamıştı. Ancak Emir Savar bölgedeki Türkmenleri kendi ordusuna dâhil etti. Anlaşıldığı üzere bu Türkmenleri Antakya ve Trablus haçlılarına hücumla yönlendirirken kendisi de Urfa Haçlılarıyla mücadeleye girişmiştir. Bu Türkmen grupların Antakya ve Trablus'a yaptığı akınlar açık tarih belirtilmeden dönemin kaynakları tarafından aktarılır.

Bu Türkmenler 1132/1133 (H. 527) yılında el-Cezîre bölgesinden gelerek Suriye'nin kuzeyinde ortaya çıktılar. Türkmenler ilk olarak Antakya Haçlılarına ait olan Zerdanâ'yı yağmaladılar. Haçlılarla giriştikleri mücadelede Zerdanâ hâkimi Saone öldürüldü²⁵². Bu baron Alice'i destekleyen grupta bulunmaktaydı. Böylece Alice bir taraftarını kaybetmiş oldu. Ekim 1133 (H. 527 yılı Zilhicce ayı) Trablus ve civarına akınlar düzenleyen²⁵³ Türkmenler Maarretünnu'mân'ı ve Kefertâb'ı yağlamak kaydıyla²⁵⁴, bölgede Antakya Haçlılarını müşkül duruma soktular. Bunun üzerine Antakya asilleri tekrar Kudüs kralı Fulk'u yardıma çağırarak zorunda kaldılar. Kral bu haberi alır almaz Antakya Haçlı Prenslığı'nin güvenliği için endişeye kapılarak krallığın ordusunu topladı ve tekrar kuzeye, Antakya'ya doğru harekete geçti. Ancak Sidon'a geldiğinde kız kardeşi Cecilia ile karşılaştı. Pons'un da bu Türkmen gruplar tarafından saldırıya uğrayıp Montferrand kalesinde sıkıştırıldığını öğrenince ona yardıma gitti²⁵⁵.

²⁵¹ Azîmî, s. 66.

²⁵² İbnü'l-Kalânîsî, s. 119; Azîmî, s. 69.

²⁵³ Trablus kontu Pons ve Türkmenler arasındaki mücadelede Kudüs Kralı Fulk, Pons'a yardım etmiş ve onu kurtarmıştır. Bu yardım sonrası Pons ile kralın arası düzelmiş, Pons oğlunu kraliçenin kardeşi Agnes ile kızını da Antakya konnetabı Renaud de Masoier ile evlendirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbnü'l-Kalânîsî, s. 123; Willermus Tyrensis, C.II, s. 56; Küçüksipahioğlu, s. 126-127.

²⁵⁴ Azîmî, a.y.

²⁵⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 57.

Kral Fulk, Pons'u kurtardıktan sonra 1134 yılında Antakya'ya geldi ve Türkmenlerle mücadeleye girişti²⁵⁶. Halep yakınında kamp kuran Türkmenler buradan ani baskınlar düzenleyerek Antakya Haçlılarına ait yerleri yağmıyorlardı. Bu Türkmenlerin çoğu Kınnesrin bölgesini hareket merkezi olarak kullanıyorlardı. Kral Fulk'da onlara karşı Kudüs'den gelen şövalyelerini ve Prenslüğün tüm gücünü topladı. Harim'e giderek burada karargâh kurdu ve birkaç gün bekledi. Türkmenlerde aynı şekilde beklediler. Kral bundan sonra askerlerini toplayıp önce Nevâz'a, oradan da Kınnesrin'e yürüdüğünü, burada Ebu'l-Kasım et-Türkmanî, Ebu'l-Âlâ bin el-Haşşab, emir Halife ve Şâhinşah bin Belek'in de aralarında bulunduğu Halep askerlerinin öncü birliklerini yenilgiye uğrattı. Türkmenlerden üç bin kişi öldürüldü. Birkaçı atlarıyla kaçmayı başardılar. Haçlılar bu savaştan sonra çok fazla ganimetle Antakya'ya döndüler. Antakya, köleler, sürüler, çadırlar, atlar ve her türlü zenginlikle doldu. Ancak Kral bu galibiyetten sonra cesaret alarak ertesi gün yeniden harekete geçti ve ordusuyla Nukrâ'ya gitti. Seyfeddin Savar ise orada Haçlıların bir askeri birliğine saldırıp yüz kadar Haçlı askerini öldürdü ve ganimetlerle Halep'e döndü. Kudüs Kralı ise Antakya'ya gidip önceki günkü ganimetleri geri topladı.

Kral Fulk bu Türkmenlere karşı mücadeleye girişmeden önce Urfa Kontu Joscelin'i de yardıma çağırdı. Joscelin Alice ile ittifak yapmasından dolayı kraldan çekiniyordu. Kralın ise onu affettiğini beyan etmesi üzerine Joscelin de askerleriyle krala yardıma geldi. Urfa Kontu Halep'in kuzeyindeki Müslüman arazilere baskın ve yağma yaparak krala destek verdi. Ancak Emir Savar bunu duyunca Münbiç Emiri Hasan el-Baalbekî ile birlikte Urfa haçlılarına karşı harekete geçip onlara ağır bir darbe indirdi²⁵⁷.

Bu mücadelenin ardından Kudüs Kralı Fulk de Anjou, Antakya halkının, asillerinin ve tüm Doğu'daki haçlıların gönlünü kazanmıştır. Dahası Willermus'a göre Alice'i destekleyen asillerin de çoğu Kral Fulk'un tarafına geçmiş, Alice ise bu

²⁵⁶ Azîmî, s. 70. İbnü'l-Kalânîsî (s. 123), Türkmenlerin Halep bölgesine gelişlerini Hicri 527 Zilhicce (1133 Ekim) ayına tarihlerken bundan sonrasında Kralın Antakya'ya gelişini 'aynı yılın Safer ayında' diye kaydederek muhtemelen bir hata yapmıştır. Bu tarih Hicri 528 Safer (1133 Aralık) olabilir. Kayıt bu şekilde düzeltildiğinde Azîmî ile de uymaktadır. İbnü'l-Esir de (*el-Kamil...*, C.IX, s. 94) olayları Hicretin 527. yılında (1132/1133) zikretmektedir. Ancak Kral Fulk bu dönemde Kudüs'te Hugue de Puiset'in isyanı ile meşguldü. Buradan da anlaşılacağı üzere bu tarihlendirme doğru olmamalıdır. Bkz. Cahen, 352; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 106-107.

²⁵⁷ Azîmî, a.y.; Willermus Tyrensis, C.II, s. 57-58; İbnü'l-Kalânîsî, s. 124; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 446; İbnü'l-Esir, *el-Kamil...*, C.IX, s. 94; Süryani Mikhail, s. 99; İbnü'l-İbrî, s. 365; Runciman, C.II, s.160; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 106-107; Cahen, s. 352.

durumdan oldukça rahatsız olmuştur²⁵⁸. Neticede Kral, önce Pons ile mücadeleyi kazanması ve sonrasında da Türkmenlere karşı yardıma giderek onu zor durumdan kurtarması ile Trablus Kontunu yanına çekti, sonrasında ise Pons ile mücadelesi sırasında izleyici olan, ancak tahta çıkarken dahi onun müsaadesini almayan ve Alice'i destekleyen Joscelin de artık Kral ile arasını düzeltmişti. Kralın Türkmenlere karşı kazandığı zaferden sonra da artık Alice'i destekleyen asilerin de Willermus tarafından Fulk'a bağlılıklarını bildirdikleri söylendiğine göre Alice tamamen yalnızlaşmış oldu. Ancak bu onun yönetimi ele alma hırsından vazgeçmesini sağlayamadı.

2.10 İMÂDEDDİN ZENGÎ'NİN ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'NE DÜZENLEDİĞİ SEFER

Antakya Haçlıları ile Halep arasında bu olaylar yaşanırken İmâdeddîn bu dönemde Musul'da bulunmaktaydı. Orada bulunduğu süre zarfında Irak Selçuklu Sultanı Mahmud'un 1131 yılındaki ölümünden sonra ortaya çıkan taht mücadeleleriyle meşguldü ve Abbâsî halifesi el-Müsterşid ile arası açılmıştı. Halife, 1133 yılında üç ay süreyle Musul'u kuşatmaya almıştı²⁵⁹. Atabeg, Eylül ayının sonunda kuşatmanın kaldırılmasından sonra ise Dicle Nehri'nin batısındaki kürtleri hâkimiyetine almak ve Amîd'i kuşatmak ile uğraştı²⁶⁰. Ancak her ne kadar bölgeden uzak olsa da Mardin Artuklu hâkimi Timurtaş ile anlaştıktan sonra bu bölgedeki Türkmen gruplarını Halep'e yönlendirmiş ve Emir Savar'ın komutası altında bu Türkmenlerle, Haçlılara baskınlar yaparak onları yıpratma yolunu izlemiştir²⁶¹. İşte bu politika sayesinde yukarıda bahsi geçen Haçlılar ile Türkmenler arasındaki mücadeleler vuku bulmuştur.

Dımaşk'da yaşanan gelişmeler ise İmâdeddîn'in tekrar Suriye'ye dönmesine sebep oldu. 1132 yılında Dımaşk Atabegi Tuğtegin'in oğlu Börü ölmüş, yerine oğlu İsmail geçmişti. İsmail, Banyas, Baalbek ve Hama'yı Atabegliğinin topraklarına kattı. Fakat halka yüklediği ağır vergiler içerde onun iktidarını istemeyenler ile mücadelenin başlamasına sebep oldu. Annesi Zümrüd de ona karşı olanlar arasındaydı. Kendi sarayında dahi güvende olmayan İsmail, İmâdeddîn Zengî'ye haber göndererek kendisini desteklemesi karşılığında onun vassallığını kabul etmeyi,

²⁵⁸ Willermus Tyrensis, *a.y.*

²⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 95.

²⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s.101-102.

²⁶¹ Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 106.

aksi takdirde Dımaşk'ı Haçlılara vereceğini söyleyerek ondan yardım istedi. Bunun üzerine İmâdeddîn Zengî 7 Şubat 1135'de Fırat'ı geçerek Dımaşk'a doğru yürüdü. Ancak onun yolculuğu sırasında Zümrüd İsmail'i öldürtmüş ve küçük oğlu Şihâbeddîn Mahmud'u onun yerine tahta çıkartmıştı. İmâdeddîn ise Dımaşk'ı muhasara etmesine rağmen bu kuşatmadan vazgeçerek Antakya Haçlı beldelerine ilerledi. Buraları zaten Emir Savar ve onun buyruğu altındaki Türkmenler tarafından oldukça yıpratılmıştı. Öyle anlaşıyor ki İmâdeddîn Antakya'daki otorite boşluğundan yararlanarak prensliği sıkıştırmayı istiyordu. Onun bu hareketi Antakya Haçlılarının meşru bir prens olmaksızın düşman saldırılarına açık hale gelecekleri yönündeki endişelerinin ne kadar yerinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

İmâdeddîn Zengî, Kral Fulk'un da bölgeden ayrılmasını fırsat bilerek Nisan /Mayıs 1135 (H. 529 yılı Receb ayı) Antakya Haçlı arasizine girdi. İlk olarak 17 Nisan 1135 (H. 1 Receb 529)'de Esârib Kalesini kuşattı²⁶² ve hemen akabinde Zerdanâ, Tell-Ağdî, Maarratunnumân ve Kefertâb'ı²⁶³ ele geçirdi. İmâdeddîn böylece Halep ile Antakya arasındaki kaleleri alarak Antakya'nın Müslümanlara karşı savunmasını zayıflatmış oldu. İmâdeddîn bu kaleleri feth ederken Halep emiri Savar da Urfa Haçlılarına ait Tell-Başîr, Ayntâb ve Azâz'a akınlar düzenlemekteydi. Bu akınlarla da muhtemelen Urfa kontu Joscelin'in Antakya Haçlılarına yardıma gelmesini engellemek amacını güdmüşlerdir.

Bu fetihlerden sonra İmâdeddîn halife ile Irak Selçukluları arasındaki mücadelelere dâhil olmak üzere Musul'a döndü. Onun bu gidişi Antakya Haçlılarının kısa bir süreliğine de olsa rahatlamasına vesile oldu. Kral Fulk ise İmâdeddîn'in bu akınlarına karşılık Antakya Haçlıları tarafından tekrar çağrıldı. Neticede II.Bohemund'un kızı Constance'ın resmi naibi olmakla şehrin meşru yöneticisi hala kendisiydi. Kral muhtemelen 1135 yılı yaz aylarında Antakya'ya ulaştı²⁶⁴. Ancak olayların hızlı seyri sebebiyle yardım için yetişemedi.

²⁶² İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s.

²⁶³ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 132-133'de Hicretin 531. Yılı olayları arasında Barîn Kalesi'nin Haçlılardan alınması sırasında İmâdeddîn'in Maarratunnumân ve Kefertâb'ı da ele geçirdiğini bildirmektedir.

²⁶⁴ Cahen, s. 355; Runciman, C.II, s. 162; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 108.

2.11 ANTAKYA PATRİĞİ BERNHARD'IN ÖLÜMÜ VE ALİCE'İN YÖNETİMİ ELE GEÇİRMESİ

Kralın Antakya'ya gelmesinden bir iki ay önce Antakya patriği Bernhard öldü. Patrik Willermus Tyrensis tarafından²⁶⁵ tecrübeli, enerjik ve cesur bir kişi olarak tabir edilmektedir. Neticede Tell-Afrîn Savaşı'ndan itibaren Antakya Prensliği yönetiminde aktif bir rol oynamıştı. Kudüs kralının naibliğinde yönetimi bizzat kendi eline almak durumunda kalmıştı. Bu süreçte prensliğin çok büyük toprak kaybı yaşamaması onun, ruhani lider olması yanında tecrübeli bir devlet adamı olmasından da kaynaklanmalıdır. Onun ölümünden sonra yeni patriğin seçimi ise şaibeli olmuştur. Kilise hukukuna aykırı bir şekilde Antakya'daki halkın ve birkaç piskoposun desteğiyle Misis'in Latin piskoposu Ralph de Domfront (1135-1140) Antakya patriği olarak seçilmiştir. Willermusunun çok kurnaz bir kişi olduğunu belirterek Latin kilisesinin başına geçtikten sonra, birçok ruhaniyi kendisine suikast hazırlığı içinde olmakla suçlayarak haksız yere hapse attırıp işkence ettiğini kaydeder²⁶⁶. Dolayısıyla yeni patrik Ralph şehirde kendisini güvende hissetmemektedir. Bu sebeple prensliğin yönetiminden destek almak ve makamını sağlamlaştırmak için Lazikiye'de bulunan Alice ile görüşerek onun şehre gelmesini sağlamıştır.

Antakya Patriği'nin desteğini alan Alice, şehre gelip yönetimi ele geçirmeden önce, ablası ve Kudüs Kraliçesi olan Melisende ile temasa geçerek onun kral Fulk'u ikna etmesini istemiş ve isimleri belirtilmeyen bazı soyluların da desteğini almayı başarmıştır. Alice, muhtemelen önceki denemelerinde başarısız olmasından dolayı bu defa daha sağlam hareket etmek niyetinde olmalıdır. Melisende'in, ona merhamet göstermesi ve Kralı ikna etmesinden sonra Kral Fulk, 1135 yılı yaz aylarında Antakya'ya geldiğinde, Alice'in şehre dönmesine ve yönetime geçmesine müsaade etmiştir²⁶⁷. Böylece Alice emellerine ulaştı. Ancak prensliğin asıl varisi olan kızı Constance'ın varlığı onun makamını tehlikeye düşürüyordu. İşte bu noktada Bizanslı tarihçi Kinnamos'a göre²⁶⁸ Antakyalı asillerden bazılarının Bizans İmparatoru II.Ioannes Komnenos'a (1118-1143) haber gönderip II.Bohemund'un kızı Constance ile onun en küçük oğlu Manuel'i evlendirmeyi ve böylece düğünden sonra

²⁶⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 60.

²⁶⁶ Willermus Tyrensis, C.II, s. 60-61; Runciman, C.II, s. 162.

²⁶⁷ Willermus Tyrensis, C.II, s.78.

²⁶⁸ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, Çev. Işın Demirkent, TTK Yayınları, Ankara, 2001, s. 14.

Antakya'nın Bizans'ın kontrolüne girebileceğini söylediler. Bu teklifi Constance'a bağlı olan asillerin yapması ihtimali düşüktür. Her ne kadar Bizans'ın bölgedeki varlığı Müslüman tehdidinin bu kadar arttığı bir dönemde Prenslığın tek çaresi gibi gözükse de kuruluşundan itibaren Bizans ile yaşanan hakimiyet mücadelesi prensliğin Norman asilleri ve şövalyelerinin isteyebileceği bir unsur gibi gözüküyor. Bu teklif yüksek ihtimalle ve Runciman'ın²⁶⁹ da değindiği gibi Alice ya da onun destekçisi olan soylular tarafından yapılmış olmalıdır. Ancak ilerde değinileceği gibi Bizans imparatorunun bu evliliği gerçekleştirmek için bölgeye gelmesinden önce Fransız asillerinden Raymond de Poitiers'in Antakya'ya gelerek, Patrik Ralph'in kurnaz planıyla, Alice'i kandırıp Constance ile evlenmesiyle Alice, artık kendi kabuğuna çekilmek zorunda kaldı. Bizans hanedanı ile yapılması planlanan evlilik de böylelikle gerçekleşemedi. Bundan sonra ise prenslik, hâkimiyet hakkı doğuştan gelen Constance'ın eşi olarak, meşru bir prens tarafından yönetildi.

²⁶⁹ Runciman, C.II, s. 162-163.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RAYMOND DE POITIERS DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ (1136-1149)

3.1 RAYMOND DE POITIERS'İN ANTAKYA'YA GELİŞİ VE CONSTANCE İLE EVLENMESİ

Kral Fulk'un Antakya'ya kısa süren ziyareti sırasında, Antakya'daki asillerden II.Bohemund'un kızı Constance'a bağlılık yemini etmiş olanlar, kral ile gizli bir görüşme yaptılar. Bu görüşmede Antakya Haçlı Prensliği'nin yönetiminin Alice'in elinde olmasının doğuracağı sorunları ona hatırlatarak II.Bohemund'un kızı Constance'ı evlendirmek için uygun bir asil bulmasını ve bu kişinin şehre gelip yönetimi devralmasını teklif ettiler. Bu dönemde Halep'in İmâdeddîn Zengî gibi güçlü bir liderin yönetiminde olması ve arkası kesilmeyen Müslüman taarruzlarına karşı prensliğin, Alice gibi hırslı bir kadının eline geçmesi, Antakya asillerini telaşlandırmış olmalıdır. Onlar bu konuda kralı ikna ettiler ve hepsi beraber prensliğin başına geçirmek için en ideal eş adayını düşünmeye başladılar. Neticede Kral Fulk, Poitou kontu IX. William'ın oğlu, Raymond de Poitiers üzerinde karar kıldı. Raymond'un Constance ile evlenmesi ve Prensliğin başına geçmesi için davet etmek üzere, Hospitalier tarikatı mensubu Gerald Jeberrus'un başını çektiği bir elçilik heyeti oluşturuldu. Ancak bu seyahatin ve davetin gizli tutulması gerekmektedir. Bunun sebebi ise Antakya'da yönetimi ele geçirmiş olan Alice'in daveti öğrenmesi halinde Raymond'un Antakya'ya gelmesine engel olabileceği ihtimali idi. Ayrıca Sicilya Normanlarından, II.Bohemund'un akrabası ve Apulia dükü olan, II.Roger de Antakya Haçlı Prensliği'nin mirasını kendi hakkı olarak görüyor ve istiyordu. Bu iki etkenden dolayı davetin gizli bir şekilde sahibine ulaştırılmasına karar verildi. Elçilerin yola çıkmasından sonra Kral Fulk Kudüs'e döndü²⁷⁰.

²⁷⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 59-60; Runciman, C.II, s. 162-163.

Avrupa'ya ulaşan elçiler Raymond'un İngiltere Kralı Henry'nin sarayında olduğunu öğrenerek İngiltere'ye gittiler. Orada Raymond ile görüştüler. Ancak elçilik heyeti gösterişli bir ziyaretten ziyade mütevazı bir şekilde İngiltere'ye gitmişti. Raymond'a mevcut tehlikelerden bahsedilerek bu mütevazı ziyaretin dikkat çekmemek için yapıldığı söylendi. Görüşmenin amacı açıklandıktan sonra Kudüs Kralı Fulk'un ve Antakya soylularının kendisine sundukları teklifi içeren mektuplarını Raymond'a vererek onu Antakya'ya davet ettiler. Raymond, bu teklifi ve daveti İngiltere kralı Henry'in de tavsiyesi üzerine kabul etti²⁷¹.

Antakya'ya yolculuğun da gizli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Buna özen gösteren Raymond, tüm hazırlıkları gizli bir şekilde tamamladı. Kendisiyle bu yolculuğu yapacak olan yakınları ve hizmetkârlarını gruplara bölerek, birkaç günlük arayla, kılık değiştirerek yola koyuldular. Zira Apulia dükü II.Roger bu gelişmelerden haberdar olmuş ve Raymond'un Antakya'ya ulaşmasını engellemek için tüm Güney Sicilya sahillerinde, ona tuzaklar kurmuştu. II.Roger eğer Raymond'u burada yakalarsa tutuklamaya karar vermişti. Willermus, Raymond'un çok ihtiyatlı davrandığını, bazen bir hizmetkâr, bazen de bir hacı gibi kılık değiştirerek bu yolculuğa çıktığını söyler. Neticede Raymond, Sicilya'dan bir gemiye binmeyi ve deniz yolculuğu ile Antakya'ya ulaşmayı başardı (Nisan 1136)²⁷².

Raymond Antakya'ya geldiği sırada, yönetim Alice'in elindeydi. Dolayısıyla onun bu gelişi Alice'den gizlenemezdi. Raymond, hemen patrik Ralph ile temasa girdi ve onunla gizli fakat resmi bir görüşme ayarladı. Bu görüşmede patriğin desteğiyle Constance ile evliliği gerçekleştirebilmeyi ve prensliğin yönetimini meşru bir şekilde ele almayı umuyordu. Kurnaz patrik Ralph ise, daha önce bahsedildiği gibi şehirde kendisini güvende hissetmiyordu. O da bu evliliğin gerçekleşmesini sağlayarak hem asillerin hem de yeni prensin aynı anda desteğini alarak mevkiini güçlendirebilecekti. Bu doğrultuda patrik ve Raymond aralarında bir anlaşma yaptılar. Raymond, patrik Ralph'e sadakatle bağlanacağı üzerine yemin etti. Karşılığında ise Constance ile hiçbir muhalefet olmadan evlenebilecek ve yönetimi ele geçirebilecekti. Ayrıca Raymond'un erkek kardeşinin²⁷³ Antakya'ya gelmesine

²⁷¹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 77.

²⁷² Willermus Tyrensis, C.II, s. 78.

²⁷³ Willermus (C.II, s. 79), Raymond'un erkek kardeşinin adını Henry olarak belirtir. Ancak onunla ilgili detay vermez. Urfalı Mateos'un müzzeyyili Papaz Grigor'a (s. 300) nazaran ise bu kardeş, bundan sonra Raymond ile birlikte adından sıkça bahsedilecek olan Maraş Senyörü Baudouin idi.

karşılık, Alice'in Lazkiye ve Cebele üzerindeki hakları korunması kararlaştırıldı. İşte bundan sonra patriğin kurnaz planı devreye girdi.

Patrik Ralph, Alice'in yanına giderek Raymond de Poitiers'in kendisiyle evlenmek için Doğu'ya geldiğine onu ikna etti. Alice, hala çok genç ve güzel bir kadındı. Kızı Constance ise daha 8 veyahut 9 yaşlarında, rüştünü ispatlamamış bir çocuktü. Çok genç yaşta dul kalmış olan Alice, patriğe hemen inandı ve düğünü beklemeye başladı. Raymond da şehre geldi. Düğün için hazırlıklar başladı. Alice, hala bu hazırlıkların kendi düğünü için olduğunu zannederken Ralph'in adamları tarafından Constance, gizlice saraydan kaçırılarak Havariler Bazilikasına götürüldü. Bazı soyluların prensesin yaşının küçük olmasından dolayı bu düğüne itiraz etmelerine aldırış etmeyen patrik Ralph, muhtemelen elde edeceği kazanımları düşünerek bu nikâhı kıydı.

Alice, kendisine düzenlenen komployu öğrendiğinde hemen Antakya'dan ayrılarak eski mülkü olan Lazkiye ve Cebele'ye çekildi²⁷⁴. Bundan sonra II.Bohemund'un varisi olan Constance'ın eşi sıfatıyla meşru hakimiyet hakkıyla Raymond de Poitiers, Prenslığın başına geçti.

3.2 RAYMOND DE POITIERS BAŞA GEÇTİĞİ SIRADA PRENSLİĞİN DURUMU

Antakya Haçlı Prenslığı, Tankred'in yönetimi sırasında kazandığı toprakları kaybetmeye başlamıştı. Kuzeyde Kilikya'da Rupenliler hanedanından Leon, 1131 yılında Misis, Tarsus ve Adana'yı alarak Kilikyayı ele geçirmişti. Leon'dan sonra başa geçen Thoros ise Sis ve Anazarba'daki Bizans askeri birliklerini bölgeden çıkarmak kaydıyla buraları ele geçirdi. Halep'deki Müslümanlar ise 1131 yılından itibaren Antakya Haçlı Prenslığı'nin hem doğusundaki bölgelere hem de güney arazilerine arkası kesilmeyen akınlar düzenleyerek Bikisrâil Kalesi'ni (1131) ele geçirdiler. II.Bohemund'un 1129 yılında ele geçirdiği Kadmus Kalesi ise yine onun ölümünden sonra Müslümanlar tarafından tekrar alınmıştı. Bu kale sonrasında Kehf

²⁷⁴ Willermus Tyrensis (C.II, s. 78-79) yaşanan gelişmeler yukarıda da belirtildiği gibi ayrıntılarıyla aktarılmaktadır. Bizanslı tarihçi Kinnamos ise Raymond'un Antakya'ya gelişici ve Constance ile evlenmesini yanlış hikâye eder. Ona göre, Raymond Avrupa'dan Kudüs'e hacı olarak gelmiş, burada onun oldukça gösterişli bir soylu olduğunu gören bir muhafız onu Kral Fulk'a götürmüş, kral onu sarayına davet edip tanıştıktan sonra, II. Bohemund'un kızı Constance ile evlenmesini teklif etmiş, Raymond da bu teklifi kabul ederek Antakya'ya doğru yola çıkmış, hatta yolda bir Bizans öncü birliğinin saldırısına uğrayarak ölümden dönmüş, ancak kurtularak Antakya'ya ulaşmıştır. Bkz. Kinnamos, s. 14-15.

emiri Seyfeddîn bin Amrûn'un eline geçmiş ve Haşhâşîlere satılmıştı²⁷⁵. Doğu'da ise özellikle İmâdeddîn Zengî'nin Halep'i almasından itibaren prensliğin Halep'e karşı oluşturduğu savunma hattı çökmüş, buradaki iki önemli üs olan Esârib ve Zedâna kaleleri iki ülke arasında sürekli el değiştirmeye başlamıştı.

Prenslük, bu karışık dönemde güçlü bir lidere sahip olmamakla birlikte önce II.Baudouin'in seçtiği Urfa Kontu Joscelin'in, sonra da yeni Kudüs Kralı Fulk de Anjou'nun, II.Bohemund'un kızı Constance'ın naibi olmalarıyla, onların koruması altındaydı. Kral II.Baudouin'in ölümünden sonra başa geçen Fulk de Anjou, bir yandan iç karışıklıklarla uğraşırken diğer yandan da hem kendi ülkesini hem de Antakya'yı korumakla yükümlüydü. Bunların dışında daha önce değinildiği gibi Antakya Latin Kilisesi'nde de yönetim değişmiş, Patrik Bernhard gibi tecrübeli bir ruhani ve devlet adamının ölmesi sonrası, Antakya Haçlıları Kudüs krallarının Antakya'daki güvendiği güçlü bir şahsiyeti kaybetmişti. Onun halefi olan Misis piskoposu Ralph ise kilise hukukuna aykırı bir şekilde patrikliğe tayin olmakla ruhanilerin tepkisiyle karşılaşmış ve doğal olarak da kendi makamını koruma gayreti ile yönetimde boşluk oluşmasına sebep olmuştur. Onun, özellikle Antakya'daki kilise mensuplarına yaptığı haksız muamelelerden yukarıda bahsedilmişti. Bu gelişmeler Antakya Haçlıları arasında tedirginliğe sebep olmuştu.

Yine²⁷⁶ 1136 yılı Nisan/Mayıs (H. 530 yılı Receb ayında) ki muhtemelen Raymond de Poitiers'in Antakya'ya ulaştığı sıralarda Halep emiri Savar²⁷⁷, emrindeki üç bin kadar Türkmenle birlikte Antakya Haçlılarının güneydeki topraklarına yağma akınları düzenlediler. Ansızın Lazkiye'de göründüler. Karşılarında onlara engel olabilecek herhangi bir güç yoktu²⁷⁸. Bu akınlardan sonra 15 Nisan'da (H. 11 Receb) Şeyzer'e döndüler. Bölgede yüzden fazla köye akınlar

²⁷⁵ Azîmî, s. 64; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 75; Runciman, C.II, s. 164.

²⁷⁶ İbnü'l-Kalânîsî, s. 134-135.

²⁷⁷ İbnü'l-Kalânîsî, s. 134-135. Süryani Mikhail, Türkmenlerin Afşin adında bir komutanın önderliğinde, Antakya topraklarına girdiğini, sonrasında ise Maraş bölgesinde Keysun'a kadar ilerlediğini söyler. Ayrıca ona nazaran bu Türkmenler Asi nehri kıyısında konakladıkları sırada birçoğu ya zehirlenmiş ya da başka bir sebepten ölmüştür. Kalanlar ise esirleri bırakarak kaçmışlardı. Ancak bu bilgi Müslüman kaynaklarda doğrulanmamaktadır. Bkz. Süryani Mikhail, s. 111.

²⁷⁸ Bu bilgi Prenslüğün savunmasının bu dönemde ne kadar zayıf olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

düzenlemişler, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu yedi bin kişiyi esir almışlardı. Ayrıca bölgeden yüz bin baş inek, at, eşek ve koyun topladılar²⁷⁹.

Neticede böyle bir ortamda Antakya Haçlı Prenslığı'nın yönetimini devralan Raymond de Poitiers, hem prenslik içerisindeki Latin halka hem de asillere ve diğer haçlı liderlerine taze bir nefes olmuştur. Bundan sonra 1149 yılına kadar devam eden haimiyeti süresinde ise hem Çukurova Ermenileri ile hem Bizans İmparatorluğu ile hem de Halep'de hüküm süren Zengîler'e karşı Prenslığın varlığını devam ettirmek mücadelesi içerisine girmiştir.

3.3 RAYMOND DE POITIERS'İN KİLİKYA SEFERİ

Raymond de Poitiers'in Prenslığın başındaki ilk yılı oldukça hareketli geçti. Kilikya, Antakya'nın kuzeyden gelebilecek saldırılarda, savunması için önemli bir bölgedir. Bölgedeki Ermenilerin Rupenliler hanedanı etrafında birleşerek Kilikya'ya hâkim olmaya başlamaları üzerine II. Bohemund 1130 yılında buraya düzenlediği sefer sırasında Danişmenliler tarafından öldürülmüştü. Bundan sonra da Rupenliler hanedanının bölgedeki yayılması devam etmişti. 1131 yılında Ermeni Baronu Leon Tarsus, Adana ve Misis'i ele geçirmişti. 1135 yılına gelindiğinde ise Ermeniler, Maraş Kontluğuna bağlı Serfendikâr Kalesini²⁸⁰ almıştı.

Raymond de Poitiers, muhtemelen Müslümanlarla mücadeleye girişmeden önce Kilikya bölgesinde kontrolü sağlamanın daha önemli olduğunu düşünerek, prensliğin yönetimini ele geçirdikten sonra ilk icraatı Kilikya bölgesine bir sefer düzenlemek oldu.

Maraş Kontluğu Urfa Haçlı Kontluğu'nun vassalı durumundaydı. Ermeni Baronu Leon'un Maraş'tan Serfendikâr Kalesini alması dolayısıyla Urfa Kontluğu'na yapılmış bir saldırıydı. Ancak Leon, Urfa Kontu II.Joscelin'in dayısı idiöyle görülüyor ki Maraş Kontu Baudouin II.Joscelinden beklediği desteği alamayınca Raymond de Poitiers'e başvurdu. O da Kilikya'ya sefer düzenlemek ve Ermenileri tekrar kontrol altına alabilmek için bu yardım çağrısına karşılık verdi.

²⁷⁹ Ayrıca bkz. İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 453; Runciman C.II, s. 165.

²⁸⁰ Burası Anavarza'nın güney doğusunda, Amanos Dağlarının yamacında, kayalıkların üzerinde kurulmuş bir kaledir. Bkz. Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 112, n.475; Simbat, *Vekaynâme (951-1334)*, (Çev: Hrant D. Andreasyan), TTK Basılmamış Tercümeler Kısım, s. 52, not: 4.

Ermeni vakanüvis Simbat²⁸¹, Raymond'un Kilikya seferinde Kral Fulk'un da yardım ettiğini, Kudüs ve Antakya Haçlı ordularının beraberce Kilikya'ya yürüyüp buraları tahrip ettiklerini kaydeder. Ancak Raymond bu sefere Maraş kontu Baudouin ile çıktı. Bu mücadelede ise Urfa Kontu dayısının tarafını tutarak Haçlı liderlerini karşısına aldı. Mücadelenin kimler tarafından kazanıldığı Simbat tarafından açık bir şekilde ifade edilmemektedir. Ancak müellif, bu kaydın hemen akabinde Leon'un Maraş kontunu yenilgiye uğrattığını, sonrasında ise Baudouin tarafından yakalanarak Antakya'ya götürülüp hapsedildiğini bildirir. Neticede bu mücadele Ermeni lider Leon'un esaretiyle sonuçlanmıştır. Ancak olaylar burada son bulmamaktadır.

Haçlıların Ermeniler ile giriştiği mücadeleden faydalanmak isteyen Danişmendli Emiri Muhammed, 1136 sonbaharında Maraş Kontluğuna bağlı Keysun bölgesine yağma akınları düzenledi²⁸². Bu sırada Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un Kilikya ve Antakya'yı hedef alan sefere çıktığı ve bölgeye yaklaştığı haberleri geldi. Bunun üzerine Danişmendli ordusu bölgeden ayrıldı. Ayrıca Raymond de Poitiers de bu gelişme üzerine Ermeni lider Leon'u, Kilikya'daki Adana ve Missis şehirlerini Antakya Haçlılarına vermek şartıyla serbest bıraktı²⁸³. Bu olayın hemen ardından daha Bizans İmparatoru bölgeye yetişmemişken Raymond de Poitiers'in diğer Haçlı liderleri ile birlikte, Montferrat (Barîn)²⁸⁴ Kalesi'nde İmâdeddîn Zengî tarafından kuşatılmış olan Kudüs Kralı Fulk'a yardıma gittiği görülüyor.

3.4 RAYMOND DE POITIERS'İN İMADEDDİN ZENGÎ'NİN TRABLUS KONTLUĞU'NA TAARRUZU SIRASINDAKİ FAALİYETLERİ

Raymond de Poitiers Kilikya Ermenileri ile mücadele ederken, güneyde Trablus Kontu Pons, Dimaşk Atabegliğinden Emir Bazarvas'ın 1137 yılı Mart/Nisan ayında (Hicri 531 Receb) kontluğun arazilerine düzenlediği bir baskın neticesinde öldürüldü²⁸⁵. Onun yerine geçen oğlu Raymond ise babasının intikamını almak için Dimaşk ordusuna rehberlik eden Lübnan geçidindeki yerli Hristiyan köylerine saldırılarda bulundu. Bu sırada İmâdeddîn Zengî, 15 Haziran 1137 (H. 24 Ramazan

²⁸¹ Simbat, *Vekaynâme (951-1334)*, (Çev: Hırant D. Andreasyan), TTK Basılmamış Tercümeler Kısmı, s. 52-53.

²⁸² Urfalı Mateos, s. 289-290.

²⁸³ Cahen, s. 358; Runciman, C. II, s. 165; Demirkent, *Urfa...*, s. 113; Der-Nersessian, s. 637.

²⁸⁴ Halep ve Hama arasında Halep'in güneybatısında yer alır. Bkz. Hamevi, C.I, s. 320-321.

²⁸⁵ İbnül-Kalânîsi, s. 136; Willermus Tyrensis, C.II, s. 82-83.

531) tarihinde tekrar Halep'e geldi. 23 Haziran'da (H. 2 Şevval) Dimaşk'a bağlı Hıms şehrini kuşatmaya aldı²⁸⁶. Ancak bu kuşatma sırasında Trablus Kontu Raymond'un ordusunun Hıms'a yakın bir yerden geçtiğini öğrenerek 11 Temmuz'da (H. 20 Şevval) Hıms kuşatmasını kaldırdı²⁸⁷ ve Trablus Kontluğu arazisinde Hama yakınında bulunan Montferrand (Barîn) Kalesi'ni kuşattı. Bu kuşatmayı haber alan Kont Raymond hemen Kudüs Kralı Fulk'dan yardım istedi. Kral ise bu yardım çağrısına derhal cevap verdi. Ordusunu toplayarak Raymond ile birlikte Montferrand'a doğru ilerledi. Ancak bu yolculuk Haçlı ordusunu yorgun düşürmüştü. Haçlıların geldiğini duyan İmâdeddîn kuşatmayı kaldırdı. Fakat ordunun yorgun düştüğünü öğrenince, kaleye yakın bir bölgede Haçlılara saldırarak onlara ağır bir darbe indirdi. Bu savaşta, Trablus Kontu Raymond da Müslümanlara esir düştü. Kral Fulk ise az sayıda bir askeri birlik ile Montferrand Kalesine sığındı. Hemen buradan kuzeydeki Haçlı liderlerine haberciler göndererek yardım istedi. Kralın habercisi Antakya'ya geldiğinde şehir Bizans ordusu Antakya'ya gelmiş, kuşatma için hazırlık yapıyordu. Raymond de Poitiers, eğer yardıma giderse şehrin tehlikeye düşeceğinden endişe ediyordu. Ancak Kudüs kralının yardım çağrısına karşılık vermemek de ona doğru gelmiyordu. Durumu istişare etmek için prensliğin soyluları çağrıldı. Onlar da Kral Fulk'un bu müşgöl durumda yalnız bırakılmaması gerektiği söyleyince Raymond ve Antakya ordusu hızla hazırlık yaparak harekete geçti. Ermenilerle girişilen mücadeleden dolayı aralarında anlaşmazlık bulunan Urfa Kontu II.Joscelin de hemen hemen aynı zamanda Antakya'ya ulaştı ve iki ordu Kudüs Kralına yardıma gittiler²⁸⁸.

Antakya böyle bir tehlike altındayken Kudüs ve Trablus ordularının dağılması Doğu'daki Haçlı varlığını tehlikeye düşürebileceği için Raymond de Poitiers tercihini güneye ilerlemek yönünde yaptı. Temmuz ayının sonunda bu iki ordu Bukayye vadisine geldi. Ancak bu sırada Ağustos ortalarında Kral Fulk, İmâdeddîn Zengî'ye elçiler göndererek ona anlaşma teklif etmiş, Zengî ise Montferrand Kalesi'nin kendisine teslim edilmesi ve elli bin dinar para verilmesi karşılığında bu teklifi kabul etmişti²⁸⁹. Neticede Kral kaleyi teslim ederek kuşatmadan kurtuldu. Esir

²⁸⁶ İbnül-Kalânîsi, s. 137; Azîmî, s. 74; İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.II, s. 453.

²⁸⁷ Azîmî (a.y.), Atabeg'in Haçlıların Hıms'a yardımı geldiğini düşündüğünü söyler.

²⁸⁸ Willermus Tyrensis, C. II, s. 87-88.

²⁸⁹ İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.II, s. 454'de 531 yılı Zikade sonunda (1137 Ağustos ortaları) barış yapıldı diyor. Ayrıca bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Bahîr*..., s. 60-61; Ebu Şâme, s.87-88; Ebul Fida, C.II, s. 77; İbn Vasil, C.I, s. 72-74.

edilen Trablus Kontu Raymond'da serbest bırakıldı. Raymond de Poitiers ise Bizans tehlikesine karşı hiç vakit kaybetmeden Antakya'ya doğru hareket etti²⁹⁰.

3.5 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES KOMNENOS'UN ANTAKYA'YA DÜZENLEDİĞİ SEFER

Raymond de Poitiers'in hâkimiyetinin başlamasından sonra, Antakya Haçlı Prensliği etrafında gelişen olaylar hız kazandı. Raymond, bir yandan Kilikya bölgesindeki Ermenileri itaat altına alarak Kilikya'yı tekrar prensliğin topraklarına dahil etmek için uğraşırken diğer yandan Halep ve Dimaşk'daki Müslüman yönetimlerin Haçlılara karşı genel bir taarruza girişmeleriyle mücadele etmek zorunda kaldı. Bu kargaşa ve kaos ortamında ise Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un Kilikya ve Antakya'yı hedef alan bir sefere çıktığı haberleri gelmekteydi. Kudüs Kralı Fulk'un yardım çağrısına karşılık Urfa Kontu II.Joscelin ile Kral Fulk'un, güneye gitmişken İmâdeddîn ile barış yapmasıyla savaş tehlikesi ortadan kalktı. Bu arada Bizans ordusu da Kilikya bölgesine girmiş bulunuyordu. Raymond hemen hızlı bir şekilde şehrin savunmasını güçlendirmek için Antakya'ya geri döndü.

Bizans İmparatoru Alexios Komnenos'a Birinci Haçlı Seferi sırasında, Haçlı liderlerinin ettiği vassallık yemininden ve buna dayanarak Antakya'nın ele geçirilmesi halinde Bizans'a geri verileceğinden dana önce bahsedilmişti. Ayrıca Bizans ile I.Bohemund'un Batıda giriştikleri mücadelede, Draç Savaşı neticesinde, 1108'de imzalanan Devol Antlaşması'na göre de I.Bohemund, sahip olduğu tüm arazinin Bizans İmparatorluğu'na ait olduğunu kabul etmiş ve şimdi bu arazinin imparator tarafından kendisine ikta olarak verildiğini onaylamıştı. Yine bu antlaşmaya göre, Antakya Haçlı Prensliği, bağımsız bir prenslik değil Bizans'a bağlı bir "*Dukalık*" olarak anılmıştı. Yöneticileri ise burasını Bizans'ın vassalı olarak yönetiyordu²⁹¹. Ancak bu antlaşma sadece kâğıt üzerinde kalmış, I.Bohemund'un tekrar Doğu'ya dönmemesi ve dönemin naib prensi Tankred'in de antlaşmayı kabul etmemesiyle uygulanma imkânı bulamamıştı. Haçlı müellifi Willermus²⁹², II.Ioannes'in Suriye'ye düzenlediği seferi anlatırken, Birinci Haçlı Seferi liderlerinin İmparator Alexios'a ettikleri yemini hatırlatır. İmparator ile Haçlı liderleri arasındaki antlaşmanın ilk olarak Alexios tarafından bozulduğunu, çünkü İmparatorun Haçlılara

²⁹⁰ Azîmî, a.y.; Willermus Tyrensis, C. II, s. 92.

²⁹¹ Anna Komnena, s. 420-438; Ostrogorsky, s. 338.

²⁹² Willermus Tyrensis, C.II, s. 83-84.

yardıma gelmediğini, bu nedenle de antlaşma hukukuna göre Haçlı liderlerinin bu antlaşmayı geçersiz saydıklarını, ayrıca antlaşmanın tarafları öldüğü için de geçerliliğinin kalmadığını belirterek Bizans'ın düzenlediği bu seferin haksız olduğunu ispat etmeye çalışır.

1108'den sonra ise Bizans İmparatorluğu'nun uğraştığı meseleler bölgeye gelmelerine olanak sağlamamıştı. Şimdi ise Balkanlarda Peçenekler itaate alınmış (1122), Venedikliler ile bir imtiyaz anlaşması yapılarak Ege'deki sorun çözülmüş (1126) ve son olarak da Macarlar ağır bir yenilgiye uğratılmıştı (1128). Batı'daki sorunlar yatıştıktan sonra, İmparator Ioannes Komnenos, 1130 yılından itibaren yönünü Doğu'ya çevirebilmişti. Anadolu'da o dönemde parlayan Danişmendliler, Bizans için büyük tehdit oluşturunuyordu. İmparator, 1135 yılına kadar Danişmendli Türkleriyle mücadele etti. 1134 yılında Emir Gazi'nin ölmesi üzerine Danişmendlilerde iç karışıklıkların çıkması Bizans'ı Anadolu'da rahatlattı. 1137 yılında ise Sicilya Kralı Roger'e karşı Almanları taarruza teşvik etmek kaydıyla Suriye bölgesine hareket etmeden önce Batı'dan gelecek herhangi bir saldırıya karşı da önlemini almış oldu. Bundan sonra II. Ioannes Komnenos Antakya Haçlılarını itaate almak için harekete geçebildi²⁹³.

Bizanslı tarihçi Kinnamos²⁹⁴, İmparatorun Suriye bölgesine düzenlediği bu seferin esas amacının Antakyalı asillerin İmparatora, II.Bohemund'un kızı ile kendisinin küçük oğlu I.Manuel'i evlendirmek ve düğünün gerçekleşmesinden sonra da Antakya'nın Bizans'a bağlanacağını bildirdiklerini içeren bir mektup göndermeleri olduğunu söylemektedir. Antakya'dan Bizans'a gönderilen mektuplar Prenses Alice'in yönetimi ele geçirdiği dönemde, bu gücünü korumak için kızı Constance'ı şehirden uzaklaştırmak adına yapılmış bir hamle olmalıdır. Yukarıda da değinildiği gibi Haçlılar bu seferin hedefinin Bizans'ın bir zamanlar hâkim olduğu ve şimdi Haçlılar tarafından ele geçirilmiş Suriye topraklarını yeniden sınırlarına dahil etmek üzerine gerçekleştirildiğini öne sürerken Süryani Mikhaile göre²⁹⁵ ise seferin amacı tamamen Kilikya bölgesinde güçlenmeye başlayan Ermenilerdir. Müslüman tarihçi İbnü'l-Esîr²⁹⁶ ise bunlardan tamamen farklı olarak Haçlıların İmâdeddîn Zengî'nin Suriye'deki faaliyetlerine karşılık Bizans İmparatoru II.Ioannes'e elçiler

²⁹³ Runciman, C.II, s. 173; Ostrogorsky, s.349.

²⁹⁴ Kinnamos, s. 14.

²⁹⁵ Süryani Mikhail, s. 111.

²⁹⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 133.

göndererek ondan yardım istediklerini, eğer bu yardım gecikirse bölgenin Müslümanların eline geçeceğini söylediklerini, bunun üzerine imparatorun derhal hazırlıklara başladığını belirterek bu seferin hedefini Müslümanlar olarak işaret eder. Bizans İmparatoru II.Ioannes'in Suriye bölgesinde kaldığı süre boyunca hem Kilikya'daki Ermenileri hem Antakya Haçlılarını itaate almış hem de Müslüman beldelerine saldırılar düzenleyerek onların taarruz gücünü kırmaya çalışmıştır. Dolayısıyla yukarıda belirtilen tüm sebepler geçerli sayılmalıdır.

İşte bu sebeplerle İmparator II. Ioannes, sefer hazırlıklarına başlamış ve hem gemilerle hem de karadan Antalya'da ordusunu toplamıştır. Buradan Antakya'ya giderken 1137 yılı ilkbaharında, Bizans'ın elinden çıkan ve Rupenliler hanedanı etrafında birleşmeye başlayan Ermenilerinin kontrolündeki Kilikya bölgesine girmiştir. Çok kısa bir sürede Missis, Tarsus, Adana ve Anazarba'yı ele geçirdikten sonra, Ağustos 1137 tarihinde²⁹⁷, Antakya surları yanında, Asi Nehri kıyısında karargâh kurmuştur²⁹⁸. Bizans ordusunun kuşatma hazırlıkları yaptığı sırada Antakya Haçlı Prensi Raymond, Kudüs Kralı Fulk'un Montferrand'da mahsur kaldığını öğrenerek onun yardımına gitmiş, fakat kralın İmâdeddîn ile yaptığı anlaşmayla kaleyi terk ettiğini öğrenince hızlı bir şekilde tekrar Antakya'ya dönmüştü.

Raymond'un hangi tarihte şehre geri döndüğü belli değildir. Prens kuşatma altındaki Antakya'ya şehrin üst kapısından²⁹⁹ gizlice girdi. Birkaç gündür orada iki taraf arasında çatışmalar yaşanıyordu. Antakya ordusu burada Bizans ordusuna sık sık saldırarak büyük zarar verdiriyordu. Ancak Bizans ordusu da Köprü Kapısı tarafına kurduğu büyük mancınıklarla çok ağır kayaları surlara fırlatarak şehrin savunmasını çöktürmeye çalışıyordu. Bizans okçuları ise Antakya askerlerinin

²⁹⁷ İmparatorun Antakya'ya geliş tarihi ile ilgili bkz. Işın Demirkent, *Urfa...*, s. 119,507. Dipnotta Keşiş Romanos adında bir Süryani tarafından kuşatmanın 20 Ağustos 1137 (H.1 Zilhicce 531) tarihinde başladığı bilgisinin verildiğini, ancak muhtelif tercümelerde yapılan yanlışlıklarla tarihin 29 Ağustos olarak kabul edildiğini belirtir. Bunna karşılık Müslüman müellifler İbnü'l-Esîr (*el-Kamil...*, C.IX, s. 134) ve İbnü'l-Kalânîsî (s. 136) kuşatmanın 531 yılı Zilkâde ayının sonunda (Temmuz/Ağustos 1137) başladığını yazarlar. Bu bilgiler ışığında kuşatmanın 20 Ağustos tarihinden önce başlamış olması gerekmektedir.

²⁹⁸ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev: Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara, 1995, s. 14-17'de İmparatorun, Raymond de Poitiers ve Antakya halkı tarafından sevgi ile karşılandığını yazmaktadır. Ancak ilerleyen olaylar gösterir ki İmparator şehri kuşattıktan sonra bir müddet çatışmalar olmuş, şehir bu kuşatmaya direnmiştir. Ayrıca bkz. Kinnamos, s. 15-16; Süryani Mikhail, s. 111; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 374; Runciman, s. 174; Der Nersessian, s. 637.

²⁹⁹ Burası iç kaleye yakın yerdeki Demir Kapı'dır.

surlara yaklaşmasını engellemek için uzun mesafeden atışlar yapıyor, böylece Bizans askerlerini şehre sokmak için bir koridor açmaya çalışıyorlardı³⁰⁰.

Durum Antakya Haçlıları için oldukça kötüye gitmekteydi. Eğer şehir kuşatma yoluyla Bizans'a terk edilirse şehirdeki Latin hâkimiyetin tamamen sona ermesi ihtimali ortaya çıkacaktı. Bu nedenle şehrin ileri gelenleri Bizans ordusunun ileri gelenleri ile irtibata geçerek iki taraf arasında barış görüşmelerini başlattılar ve sonuçta şehrin Bizans'ın eline geçmesinden önce, Raymond'un İmparatorla görüşmesine karar verildi. Raymond de Poitiers, Antakya Haçlı Prenslığı'nin baronları ile beraber İmparator ile görüşmek üzere Bizans ordusunun karargâhına gitti. Orada, Prenslığın yöneticisi olarak saygıyla karşılandığı İmparatora sadakat yemini etti. Aralarında yapılan antlaşmaya göre, Antakya Bizans'a geri verilecekti. Buna karşılık İmparator, ertesi yıl yaz aylarında Antakya civarındaki Müslüman şehirlere sefer düzenleyecek, Halep, Şeyzer, Hama ve Hıms gibi şehirleri Müslümanların elinden alarak buralarını Raymond de Poitiers ve diğer Haçlı soylularına fief olarak verecekti. Ayrıca bu sefer sırasında Haçlılar da kendisine refakat edecekti³⁰¹. Antlaşmaya varılmasından sonra Bizans İmparatoru, 10 Eylül 1137 (H. 22 Zilhicce 531) tarihinde kuşatma kaldırıldı³⁰².

Bizans'ın Antakya kuşatması uzunca bir süre devam etti. Bu sırada bazı Bizans askerleri bölgedeki meyve bahçelerini talan etti. Bunun üzerine Haçlı askerlerinin saldırısına uğrayarak birçok Bizans askeri öldürüldü. Bu olayın Bizans karargahında duyulmasından sonra İmparator II.Ioannes şehre saldırıları daha şiddetlendirdi. Bu durum Antakya Haçlılarının korkmasına sebep oldu ve Raymond de Poitiers ise barış şartlarını görüşmek için sık sık Bizans ordugâhına gitti. Bu görüşmelerde prens, Antakya'yı Bizans'ın vassalı olarak yönetmeye devam etmeyi teklif etti, ancak bu isteği İmparator tarafından reddedildi. Ancak İmparator, danışmanlarıyla görüşmeler yaparak anlaşıldığı üzere yukarıdaki şartları öne sürdü, bu teklif Haçlılar tarafından kabul edilince de kuşatma kaldırıldı³⁰³. Sonuçta ertesi yıl yani 1138 yılı yaz aylarında Bizans ordusu ile Haçlılar beraberce Müslümanlar üzerine sefer düzenleyeceklerdi.

³⁰⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 92.

³⁰¹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 93.

³⁰² İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 455. Aynı tarih İbnü'l-Kalânîsî (s.139) tarafından fakat İmparatorun Kilikya'ya değil Barîn'e döndüğü şeklinde bir hata ile verilmektedir

³⁰³ Kinnamos, s. 16.

Antakya Haçlıları ve Bizans arasında yapılan bu antlaşma ile ilgili bilgi veren yerli Hristiyan kaynaklardan İbnü'l-İbrî ve Süryani Mikhail ittifak halinde, kuşatma uzayınca Urfa kontu II.Joscelin'in Antakya'ya geldiğini ve Bizans İmparatorunun da antlaşmanın son şeklinin yani Müslüman şehirlerinin alınarak Haçlılara verilmesi, buna karşılık ise Antakya'nın Bizans'a teslim edilmesi ile ilgili görüşmelerin Urfa kontu ile yapıldığını, bunun üzerine antlaşmanın taraflarca onaylandığını bildirirler. Bu bilgiler ne Bizans tarihçileri ne de dönemin tek Haçlı kaynağı Willermus tarafından verilmemekle birlikte ilerleyen olaylar II.Joscelin'in 1138 yılında cereyan eden olaylardaki rolü göz önüne alınırsa bu bilgi olasıdır.

Antlaşmanın sonuçlanmasından sonra Bizans İmparatorluğu'nun sancağı Antakya İç Kalesine çekildi. Raymond de Poitiers ise İmparator tarafından cömert hediyelerle donatılmış şekilde şehre döndü. Willermus ve yerli Hristiyan kaynaklar bildirmese de Müslüman müellifler İbnü'l-Kalânîsî ve Azîmî'nin kayıtlarına göre imparator ve Raymond arasında yapılan antlaşmada Antakya'ya bir Ortodoks patrik tayin edilmesi de kararlaştırılmıştı. Raymond şehre döndükten sonra Latin patrik Ralp'in mallarına el koyulması kaydıyla bu uygulanmak istendi. Ancak Azîmî kaydının devamında Raymond'un bundan sonradan vazgeçtiğini söylemektedir³⁰⁴. Bizans İmparatoru ise antlaşmanın onaylanmasından sonra, önce Bagras'a oradan da kış aylarını Tarsus sahillerinde geçirmek üzere Kilikya'ya gitti³⁰⁵.

3.6 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES İLE HAÇLILARIN MÜSLÜMANLAR ÜZERİNE DÜZENLEDİĞİ SEFER

Bizans İmparatoru II.Ioannes ile Haçlılar arasında yapılan antlaşma gereği Suriye'nin kuzeyindeki Halep, Şeyzer, Hama ve Hıms gibi Müslüman beldeleri ele geçirilecekti. Buna karşılık ise Antakya Bizans'a geri verilecekti. Aantlaşmanın onaylanmasından sonra Bizans ve Haçlılardan oluşacak ordu ile ortak bir sefer planlandı ve harekât zamanı ise 1138 yılı yaz ayları olarak belirlendi. İlkbahar geldiğinde hala Tarsus'ta bulunan imparator sefer için hazırlıklara başladı. Savaş makinalarını tamir ettirdi. Antakya Haçlı prensi Raymond de Poitiers'e, Urfa Kontu II. Joscelin'e ve diğer civar Haçlı reislerine elçiler göndererek onların da

³⁰⁴ İbnü'l-Kalânîsî, s. 139; Azîmî, s. 75.

³⁰⁵ Willermus Tyrensis, *a.y.* Bizans'ın Antakya kuşatması için ayrıca bkz. İbnü'l-İbrî, C.II, s. 374.

hazırlıklarını yapmalarını ve ordularıyla kendisine katılmalarını bildirdi. Buna göre hazırlıklarını tamamlayan ordular 1 Nisan 1138 tarihine kadar toplanacaklardı³⁰⁶.

Müslüman müelliflerin kayıtlarından Bizans İmparatorunun Antakya kuşatmasını kaldırmasından sonra Bagras'tayken ve sonrasında da Kilikya bölgesindeyken İmâdeddîn Zengî ile arasında elçilerin gidip geldiği anlaşıyor. Bunun bir sebebi İmparatorun Zengî'ye saldırmayacağını teminatını vermektir. Diğer sebep ise Antakya'nın kuşatıldığı sırada Halep Emiri Savar ile bir Bizans birliği arasında yaşanan çatışmadır. Halep Emiri Savar bu dönemde Halepli Müslümanların topraklarına saldıran bir Bizans askeri birliğini takip ederek onları yenilgiye uğratmış, bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da esir olarak Halep'e götürmüştü. Bu olay Bizans karargâhında duyulunca İmâdeddîn ile İmparator arasında elçiler bazında görüşmeler yapıldı. İmâdeddin bu dönemde Hıms'ı kuşatmaktaydı. Bu sırada İmâdeddîn'in karargâhına gelen Bizans elçisi İmparatorun Müslümanlara saldırmayacağını teminatını veriyordu. Bu elçi hediyelerle gönderildi. Anlaşıldığına göre İmâdeddîn de, Hâcîp Hasan'ı İmparator'a elçi olarak göndermiştir. Bu sırada ise İmparator Kilikya bölgesindedir. Hâcîp Hasan'ın İmparatorun yanından geri dönmesinden sonra İmâdeddîn'in Dımaşk'a gitmesi ve kışı orada geçirmesinden anlaşıyor ki İmparator II. Ioannes, Müslümanlara düzenleyeceği sefer ile ilgili herhangi bir ipucu vermemiştir. Bundan sonra da Zengî Hıms'ı kuşatmak için hazırlıklar yapmaya başladı³⁰⁷.

Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers ise, sefer için yapılan hazırlıkların Müslümanlar tarafından öğrenilmesini engellemek için şehirde faaliyet gösteren Müslüman tüccarları, Halep ahalisi ve yolculuk yapanlardan beş yüz kadar kişiyi Şubat/Mart 1138 (H. Cemâziyelâhir ayında) tutuklamıştı³⁰⁸. Nisan ayında ise toplanan Hristiyan ordusu ilk olarak Buzâa şehrine saldırarak Müslüman beldelerine girdiler. Müslüman tarihçilerin ittifakla bildirdiğine göre³⁰⁹, müttefik Hristiyan ordusu Buzâa'yı kuşattığı sırada Bizans ordusundaki bir grup Türk, ordudan kaçarak Halep'e sığındılar ve şehir ahalisini uyardılar. Bunun üzerine Haleplilerden bir grup Hıms'ı kuşatmakta olan İmâdeddîn'e giderek ondan yardım istediler. Civardaki Halep askeri birliklerini şehre topladılar, etrafa gözcüler yerleştirdiler ve şehri olası

³⁰⁶ Willermus Tyrensis, C. II, s. 94.

³⁰⁷ İbnü'l-Kalânisî, s. 138-139; Azîmî, s. 75; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 455.

³⁰⁸ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 455; İbnü'l-Kalânisî, s. 140.

³⁰⁹ Azîmî, s. 76; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 456; İbnü'l-Kalânisî, s. 141.

kuşatmaya karşı hazırladılar. Zengî ise Hristiyan ordusunun Halep'e yaklaştığını öğrenir öğrenmez Emir Savar ve başkaca dört emirden oluşan beş yüz kişilik orduyu Halep'e gönderdi. Bu askerler 10 Nisan 1138'de (H. 27 Receb 532) Halep'e ulaştı. Bu arada Buzâa, yedi günlük bir kuşatmadan sonra 8 Nisan 1138 (H. 25 Receb) tarihinde sahibesinin hayatlarının bağışlanması şartıyla şehri İmparatora teslim etmesiyle Hristiyanların eline geçmişti. Ancak kendilerine verilen söz tutulmamış ve şehrin garnizonu öldürülmüştü. Halkın Hristiyanlığı kabul edenleri dışında çoğu esir edilmişti. İmparator burasını Urfa Haçlı kontu Joscelin'e verdi³¹⁰.

İmparator II.Ioannes, yanında Antakya ve Urfa Haçlılarının da ordusu olduğu halde, Buzâa'yı ele geçirdikten sonra yürüyüşüne devam etti. 19 Nisan 1138 (H. 6 Şaban 532) tarihinde Kuvayk Irmağı yanında karargahlarını kurarak Halep'i kuşatmak için hazırlıklara başladılar. Bizanslı tarihçi Niketas³¹¹, Raymond de Poitiers'in ricası üzerine Bizans İmparatorunun Halep ve Esârib'i kuşattığını bildirir. Bu dönemde şehir Emir Savar tarafından kuşatmaya karşı hazırlanmıştı. Ertesi gün yani 20 Nisan'da Hristiyan ordusu Halep'e saldırılarına başladı. Ancak çok şiddetli bir şekilde kendilerine karşılık verildi. Hristiyan ordusu ağır bir darbe aldı. Bundan sonra üç gün bekleyen müttefik Hristiyan ordusu, bir şey elde edemeyeceklerini anlayarak Halep kuşatmasını kaldırdılar ve Esârib Kalesine yöneldiler. Buradaki Müslüman ahali ve şehrin garnizonu yaklaşan orduyu görünce, 22 Nisan'da (H. 9 Şaban) kaleyi yakıp yıkmak kaydıyla terk ettiler. Hristiyan ordusu ise kaleyi ele geçirerek Buzâa'dan aldıkları esirleri buraya yerleştirdi. Bir askeri birliği de orada bırakarak 26 Nisan'da (H. 13 Şaban) Maarretünnûman'a gittiler. Burasını da aldıktan sonra ertesi gün Kefertâb'a yöneldiler. Tıpkı Esârib'deki gibi buradaki Müslümanlar da kaleyi terk ettiler. Bundan sonra ilerleyişine devam eden müttefik Hristiyan ordusu 29 Nisan'da (H. 16 Şaban) Şeyzer önlerine geldiler³¹².

Şeyzer, Suriye'nin kuzeyinde, Asi Nehri kıyısında, nehrin menderes çizdiği bir yerde, tıpkı Antakya gibi, bir yanı sarp kayalıklara uzanan müstahkem bir

³¹⁰ Anonim Süryani (s. 49), Urfa Kontu Joscelin'in Buzâa'yı kuşatması için İmparatoru ikna ettiğini söyler. Ayrıca bkz. Niketas Khoniates, s. 17-18; Azîmî, s. 76; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 456; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 135-136; Urfalı Mateos, s. 293; Süryani Mikhail, s. 112; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 374.

³¹¹ Niketas Khoniates, s. 18.

³¹² Niketas Khoniates, *a.y.*; Kinnamos, s. 17; Azîmî, s. 76; İbnü'l-Kalânîsî, s. 142-143; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 457-458; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 136-137; İbn Vâsıl, C.I, s. 77-79; Cahen, s. 359-361; Runciman, C.II, s. 176-177; Demirkent, *Urfa...*, s. 121-122.

şehirdi. Mirdâsîler döneminde, 1024 yılında burası Munkızilere iktâ edilmesinden itibaren bu aile tarafından idare edilmekteydi³¹³. Burası önceki yıl (1137) Bizans İmparatoru ile Raymond de Poitiers arasında yapılan anlaşmaya göre, alınması durumunda Raymond'a iktâ edilmişti. Dolayısıyla da Şeyzer'in, müttefik Hristiyan ordusu tarafından ele geçirilmesi, Antakya Haçlı Prenslığı için oldukça önemliydi.

Bizans İmparatoru II. Ioannes şehri ele geçirmek için çok güçlü mancınıklar kurdu. Bu mancınıklarla şehrin kuleleri, surları ve hatta evler dahi taş yağmuruna tutuldu. Surların bir kısmı ile birçok ev yıkıldı. Bizans ordusu bu şekilde şehri ele geçirmeye çabalarken Raymond de Poitiers ve II.Joscelin çatışmalarda geri duruyorlardı. Bu durum İmparator tarafından fark edilince o, hemen onları uyardı. Kuşatmanın uzaması ve bu şehrin bu kadar direnmesi İmparatoru öfkeliyordu. Adamlarına emir vererek savaşı daha da şiddetlendirmelerini istedi. Bundan sonra şehrin alt kısmındaki banliyö ele geçirildi. Bu gelişme üzerine Şeyzer emiri Ebu'l-Asâkir Sultan, İmparatora elçiler göndererek barış teklifinde bulundu³¹⁴. Şeyzer emiri İmâdedîn Zengî'den yardım istemiş, Zengî de onları asker, silah ve savaş aletleriyle takviye ediyor, Hristiyan ordusuna gelen erzak ve gıda yardımını da engelliyordu. Ayrıca Hristiyan ordusunun kanatlarına ani baskınlar yaparak onları yıpratıyordu. Buna rağmen şehir ele geçirilmek üzereyken yapılan barış teklifi, İmparator tarafından dikkate alındı. Neticede Şeyzer Emirinin ödemeyi vaat ettiği yüklü miktar para kendisine verilince İmparator, 21 Mayıs 1138'de (H. 9 Ramazan 532), sabah erken saatlerde kuşatmayı kaldırarak karargâhı terk etti³¹⁵.

Bizans İmparatorunun kuşatmadan vazgeçmesi kaynaklar tarafından farklı sebeplere dayandırılır. Bunlardan Bizanslı tarihçi Niketas³¹⁶, kuşatmanın bu aşamasında Urfa'nın Türkler tarafından kuşatıldığını, eğer ki İmparator bir an önce yardıma gitmez ise şehrin Müslümanların eline geçeceğini bildirir. Ayrıca bu sırada Türkiye Selçuklu Sultanı Mesut'un Çukurova'ya saldırdığını ve Adana'yı ele geçirdiğini, bu sebeplerle de İmparatorun barış teklifini kabul ettiğini kaydeder. Bu

³¹³ Honigmann, "Şeyzer", *İA*, s. 499-501; Gülay Ögün Bezer, "Şeyzer", *TDVİA*, s.106-107.

³¹⁴ Willermus Tyrensis, C.II, s. 94 vd.

³¹⁵ İbnü'l-Kalânîsî, s. 141; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 459; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil...*, C.IX, s. 137; A. mlf., *el-Bahîr...*, s. 55-56; Ebû Şâme, *Kitâbu'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-Devleteyn En-Nûriyye ve's-Selâhiyye*, (Neşr ve Tahkik: Muhammed Hilmi Muhammed Ahmed), C.1, Darulkutub el-Mısriyye, Kahire, 1998; Willermus, C.II, s. 96; Anonim Süryani, s. 49-50; Süryani Mikhail, s. 112; İbnü'l-İbrî, a.y.; Usame ibn Munkız, s. 126; Simbad, s. 52; Cahen, 361-363; Runciman, C.II, s. 177-178; Demirent, *Urfa...*, C.II, s. 124.

³¹⁶ Niketas Khoniates, s. 19.

bilgi Süryani Mikhail tarafından da verilmektedir³¹⁷. Ancak Haçlı müellifi Willermus'a göre³¹⁸, İmparator kuşatma sırasında Haçlıların geri durmasına öfkelenmiş, onları cezalandırmak ve elde edilecek bu zengin şehirden ve ganimetten mahrum bırakmak için barış teklifini kabul etmişti. Ona göre Haçlı reisleri kuşatmanın en can alıcı zamanında İmparatora destek olmak yerine çadırlarında zar atıyorlar ve boşa vakit geçiriyorlardı. Ayrıca Urfa Kontu II. Joscelin, Raymond de Poitiers'i İmparatorun gözünde küçük düşürmek için elinden geleni yapıyordu. İşte onların bu tavrına karşılık imparator kuşatmayı terk etti. Onun bu hareketi üzerine Raymond ve Joscelin yaptıklarından pişman olarak İmparator'dan özür dilemişler ancak geç kalmışlardı.

Müslüman müellifler ise³¹⁹ kuşatmanın kaldırılmasını İmâdeddîn Zengî'nin faaliyetlerine bağlamaktalar. Onlara göre, İmâdeddîn İmparatora haber göndererek kendisinden kaçıp dağlara sığındıklarını, ovaya inmeleri halinde onlarla savaşacağını söyleyerek göz dağı verirken diğer taraftan da şehrin doğusunda bulunan Raymond de Poitiers ve II.Joscelin'e gönderdiği elçilerle, İmparatorun Suriye'de bir kale ele geçirmesinin bölgedeki Haçlı varlığını tehlikeye düşüreceğini bildirerek onları İmparatora karşı kıstırtıyordu. Bu müellifler İmparatorun Zengî'nin gücünden ve yapabileceklerinden çekindiği için kuşatmayı kaldırdığını öne sürmekte.

Bizans İmparatoru Şeyzer'den yüklü miktarda para ve çok değerli hediyelerle geri çekilerek Antakya'ya doğru yola çıktı. Böylece yirmi günden fazla devam eden Şeyzer kuşatması başarısızlıkla sona erdi. Bu olay aynı zamanda Bizans İmparatoru II.Ioannes'in 1138 yılında Suriye'deki Müslüman beldelerine düzenlediği seferin de sonu oldu.

³¹⁷ Süryani Mikhail, *a.y.*

³¹⁸ Willermus Tyrensis, *a.y.*

³¹⁹ İbnü'l-Kalânîsî, *a.y.*; İbnü'l-Esîr, *a.y.*; İbn Vâsıl, C.I, s. 81-82; İbnü'l-Adîm, (*Zübde...*, C.II, s.459) diğer müelliflerden farklı olarak İmparatora Kara Arslan bin Davut'un elli bin Türkmenle Fırat Nehri'ni geçerek Suriye'ye gelmekte olduğunu haber verildiğini, bunun üzerine de İmparatorun kuşatma aletlerini yakarak Şeyzer'den kaçtığını bildirmektedir. Aynı kaydın devamında ise müttefik Hristian ordusunun antakya'ya dönmesinden sonra Atabeg'in Kara Arslan'a haber göndererek ondan geri dönmesini istediğini kaydeder. Buna göre İmadeddîn Zengî Kara Arslan'dan yardım istemiş ve o da ordusunu toplayarak müttefik güçlere karşı Atabeg'e yardıma gelmiştir.

3.7 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES'İN ANTAKYA'DAKİ FAALİYETLERİ VE ŞEHİRDE BİZANS ALEYHİNE ÇIKAN İSYAN

Bizans İmparatoru II.Ioannes, 21 Mayıs 1138 tarihinde Şeyzer kuşatmasını kaldırdıktan sonra hızlı bir şekilde Antakya'ya döndü. İmâdeddîn ise Hristiyan ordusunun arkasından bir askeri birlik göndererek onları takip ettirdi. Mayıs ayının son günleri içerisinde Antakya'ya ulaşan İmparator, şehre girmeden önce şehir Patrik Ralp ve halk tarafından hazırlandı. II.Ioannes Antakya'ya gelmeden önce şehrin her yerine aziz tasvirleri yerleştirildi, sokaklar süslendi, çalgıcılar, şarkıcılar İmparatorun şehre girişi sırasındaki törende hazır bulundu. Haçlılar bu hazırlıklarla sanki İmparatora kendilerini affettirmeye çalışıyorlardı. Bizans İmparatorun şehre girişi sırasında kendisi atındayken Raymond de Poitiers ve II.Joscelin ise atının uşakları gibi her iki yanında yaya olarak şehre girdiler. İmparator önce şehrin katedraline oradan da yine törenle Raymond'un sarayına girdi. Patrik tüm ruhban sınıfı ve halkla onu takip ettiler. İmparator birkaç gün boyunca refah ve zevkle şımartıldı. O da prence, asillere ve halktan bazı kişilere cömertliğini gösterdi. Sonra prensi ve soyluları huzuruna çağırarak prence, ona olan sevgisinden dolayı uzun bir süredir Suriye'de kaldığını, prensliğin sınırlarını genişletmek için ordusuyla mücadele ettiğini ve düşmanlarına zarar vermeye çalıştığını söyleyerek kendisinin aralarındaki antlaşmaya uygun olarak bu faaliyetlerde bulunduğunu hatırlattı. Sonrasında ise bölgenin ele geçirilmesinin öyle kısa bir sürede gerçekleşmesinin zor olduğunu ve daha uzun bir süre ordusuyla birlikte burada kalması gerektiğini dile getirdi. Kendisi ve ordusunun Suriye'de kaldığı süre zarfında Antakya'nın konumu itibarıyla Bizans'a tahsis edilmesinin bölgedeki faaliyetlerini kolaylaştıracağını, neticede kendisine gösterilen sadakate ve aralarında yapılan antlaşmaya uygun olarak Antakya'nın iç Kalesi ile birlikte kendisine ve ordusuna verilmesini açık bir şekilde talep etti.

Bu toplantıda hazır bulunan Raymond de Poitiers, II.Joscelin ve Antakya Haçlı Prensliği soyluları İmparatorun bu isteği karşısında ne cevap vereceklerini şaşırdılar. Bir süre sessizlik devam etti ve sonunda Urfa Kontu II.Joscelin herkes adına söz aldı ve bu teklifin kabul edilmesinin sadece Prens Raymond'a düşmeyeceğini, halkın bu duruma tepki gösterebileceğini, soyluların ve bilge kişilerin aralarında görüşmesi neticesinde teklifin nasıl uygulanacağı ile ilgili bir karara varılmasının daha uygun olacağını söyleyerek İmparator'dan süre istedikten

sonra II.Joscelin, bir bahane ile salondan çıktı. Askerlerine şehirdeki Latinlerin, İmparator tarafından tecrit edilmek istendiğini ve şehrin bundan sonra Rum Ortodoksların hâkimiyetine gireceği haberinin şehirde yayılması için emir verdi. Onlardan şehirdeki yerli Rumlara saldırmalarını, Bizans aleyhine ayaklanma çıkartmalarını istedi.

Bundan sonra toplantı sona erdi. II.Joscelin'in adamları şehrin her tarafında haberi yaydılar. Halk sokağa döküldü. Sokaklar yüksek sesle bağırarak öfkeli kalabalıkla doldu. Seslerin duyulmaya başlamasından sonra II.Joscelin planının diğer kısmına geçti. Atına binerek hızla İmparatorun ikamet ettiği saraya gitti ve kendisini imparatorun ayaklarına attı. Onu gören imparator şaşkınlıkla ne olduğunu sordu. Urfa Kontu ise bir anda dinlendiği sırada hanın öfkeli insanlar tarafından basıldığını, kendisini Antakya'yı satmakla ve Haçlılara ihanet etmekle suçladıklarını, çıkan kargaşadan yararlanarak gizlice handan kaçmayı başardığını anlattı. Bu arada öfkeli Latinler şehirde gördükleri Rumları ve diğer yerli Hristiyanları katlediyorlar, Bizans askerlerine saldırıyorlar ve yakaladıklarını da işkence ile öldürüyorlardı. Kalabalığın elinden kaçabilenler ise İç Kaleye İmparatorun bulunduğu saraya sığınuyordu. Bu durumu gören İmparator derhal Prens Raymond'u ve soylularını çağırdı. Onlara, kendilerinden talep ettiği şeylerin bu isyana sebep olduğunu, bu yüzden isteklerinden vazgeçtiğini, şimdiye kadar geçerli olan mevcut şartların devam edeceğini ve kendisine sundukları sadakati hiçbir zaman tutamayacaklarını anladığını söyleyerek onlardan halkı yatıştırmalarını istedi, zira ertesi gün kendisinin şehirden ayrılmaya karar verdiğini bildirdi.

Bizans İmparatorunun bu konuşmasından sonra Prens ve soylular sokaklardaki öfkeli kalabalığı dağıttılar. Ertesi sabah imparator ailesi ve maiyetiyle birlikte şehirden ayrılıp şehrin hemen dışındaki karargâhına gitti. Ancak ordusu hala Antakya'nın hemen yanında ve oldukça güçlüydü. Antakya'nın ileri gelenleri İmparatorun öfkesini yatıştırmak ve yapacağı herhangi bir saldırıyı engellemek için Bizans karargâhına elçiler gönderdiler. İmparator, Raymond'un ve toplantıda hazır bulunan soyluların bu isyanı kışkırttığına inanıyordu. Elçiler ise bunun doğru olmadığını eğer ki prene biraz zaman verilirse şehri kendisinin istediği şartlarla teslim edeceğini ve isyanı çıkartanların bulunarak cezalandırılacağını söylediler. Buna rağmen imparator, acil durumlar olduğunu ve burada daha fazla

kalamayacağını, ancak daha sonra daha güçlü bir şekilde tekrar Suriye'ye geleceğini ve prens ile yaptığı antlaşmanın uygulanmasını sağlayacağını onlara bildirdi. Bundan sonra ordusunu toplayarak Kilikya'ya, oradan da İstanbul'a döndü³²⁰.

Böylece Antakya'nın Bizans'ın eline geçmesi, Urfa Kontu II. Joscelin'in hilekâr planı ve halkın isyanıyla önlendi. II. Ioannes'in Suriye'ye düzenlediği bu sefer her ne kadar Bizanslı tarihçiler tarafından başarılı olmuş gibi addedilse de tam bir fiyasko ile sonuçlandı. Seferin sonunda Bizans kısa bir müddet için Kilikya'yı itaat altına aldı. Ancak Bizans ordusunun geri çekilmesinden sonra Kilikya Ermenileri bölgede tekrar güçlendiler. Antakya ise aralarında yapılan antlaşmaya rağmen ele geçirilemedi. Müslüman beldelerinde elde edilen yerler ise takip eden bir yıl içerisinde İmâdeddîn Zengî tarafından tekrar ele geçirildi. Neticede Bizans İmparatorunun bu sefer sırasındaki kazanımları elden çıkmış oldu. Bizans İmparatorunun topladığı büyük orduyla Suriye'den ayrılması ise hem bölgedeki Haçlıları hem de Müslümanları rahatlattı. Onun bölgeden ayrılmasının en büyük sebebi ise yukarıda dağınık olarak değinildiği üzere Türkiye Selçukluları da dahil olmak üzere Anadolu ve Suriye'deki tüm Müslüman yönetimlerin genel bir taarruza geçmesi olmuştur³²¹. Türkiye Selçuklu Sultanı Mesut, daha Şeyzer kuşatması sırasında Kilikya bölgesine akınlar düzenlemişti. Aynı zamanda Artukoğulları da bu dönemde Urfa Haçlı Kontluğu arazilerine girmişlerdi. Diğer yandan ise İmâdeddîn Zengî Bizans-Haçlı müttefik ordusunu sıkıştırıyordu. İşte bu gelişmelerin üzerine Antakya'daki halk isyanı eklenince Bizans İmparatoru İstanbul'a dönmeye karar vermiş görünüyor.

3.8 1138-1144 YILLARI ARASI ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ İLE HALEP MÜSLÜMANLARI ARASINDAKİ MÜCADELELER

Bizans İmparatoru II. Ioannes'in ve beraberindeki Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin'in Şeyzer kuşatmasını aniden kaldırarak Antakya'ya gittiğinden yukarıda bahsedilmişti. Müttefik Hristiyan ordusunun Şeyzer'den çekilmesinden sonra İmâdeddîn Zengî, Müslümanların elinden çıkan kale ve şehirleri geri almak için harekete geçti. Hama'ya tayin ettiği Selahaddîn el-Yağısıyânî'yi Bizans ordusunu takiple görevlendirdi. Selahaddîn Kefertâb'daki Haçlı garnizonunun kaleyi terk ettiğini gördü ve 21 Mayıs 1138'de (H. 9 Ramazan 532) yani Şeyzer

³²⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 97 vd.

³²¹ Demirkent, *Urfa...*, s. 125.

kuşatmasının kaldırıldığı ve Hristiyan ordusunun Antakya'ya yol aldığı aynı gün Kefertâb'ı ele geçirdi³²².

Hristiyan ordusunun ele geçirdiği yerlerden Halepliler için en önemlisi Esârib Kalesi idi. Bu çalışmaya konu olan dönemde sık sık Antakya Haçlıları ve Halep'deki Müslümanlar arasında el değiştirdiği görülen Esârib'in tekrardan Antakya Haçlılarının eline geçmesi elbette İmâdeddîn Zengî tarafından kabul edilemezdi. Azîmî'nin bildirdiğine göre³²³, Halep'de Atabeg'in naibi olan Emir Savar, Haziran/Temmuz 1138'de (H. Şevval 532) Esârib Kalesi'ndeki Rum askeri birliğine bir saldırı düzenledi. Azîmî'nin kaydından bu tarihlerde Bizans ordusunun hala bölgeden çekilmediğini anlamak gerekir. Bundan sonra İmâdeddîn, aynı yılın sonbaharında Hristiyanlara terk edilen yerleri almak için harekete geçti, 26 Eylül 1138'de (H. 19 Muharrem 533) Buzâa'yı Urfa Haçlılarının elinden aldıktan sonra Esârib'e yöneldi. Burasını da 10 Ekim 1138'de (H. 3 Safer 533) ele geçirmeyi başardı³²⁴. Böylece Halep ile Antakya arasındaki bu sınır kalesi tekrardan Müslüman hâkimiyetine girdi.

Bu fethin hemen arkasından 20 Ekim'de (H. 13 Safer) bölgede büyük çaplı hasara sebep olan güçlü bir deprem oldu. Bu depremde ise daha Esârib Kalesine yeni yerleşen altı yüz Müslüman hayatını kaybetti. Bu güçlü kalenin duvarları taş yığımına döndü. Harim'de bir kilisenin, Buzâa ve Halep'te kuleler yıkıldı. İlk büyük depremten sonra yedi aya yakın bir süre arka arkaya yer sarsıntıları devam etti³²⁵.

İmâdeddîn'in bu son fetihleriyle Bizans İmparatoru II.Ioannes'in Suriye seferindeki kazanımları da tamamen yok oldu. Bundan sonra takip eden yıllarda ise İmâdeddîn Zengî, dikkatinin çocuğu Dımaşk'ı hâkimiyetine almak için sarf etti. Antakya Haçlıları ile Halep'deki Zengî'nin naibi Emir Savar arasında büyük bir savaş olmadı, ancak karşılıklı yağma akınları devam etti.

Bundan sonra Raymond de Poitiers'i Kudüs Kralı Fulk'un yardım çağrısına iştirak ederken görüyoruz. Kral Fulk, İmâdeddîn'in 1140 yılı başlarındaki Dımaşk

³²² İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 459-460.

³²³ Azîmî, s. 77.

³²⁴ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 460-461; Cahen, s. 363; Runciman, C.II, s. 180.

³²⁵ İbnü'l-Adîm, *a.y.* İbnü'l-Esîr ise depremlerin 4 Safer'den 19 Safer'e kadar devam ettiğini kaydediyor.bkz. *el-Kâmil...*, C.IX, s. 147; Süryani Mikhail, s. 118.

kuşatması³²⁶ sırasında şehirde yönetimde etkili olan eski Hıms valisi Unur'un, kendisiyle İmâdeddîn'e karşı ittifak yapmak istemesiyle Dımaşk bölgesine hareket etmişti. Onun bu yardımı karşılığında ise Unur, Banyas'ı kuşatmayı ve alması halinde kral Fulk'a vermeyi vaat etti. Bir yandan Dımaşklılarla mücadele eden İmâdeddîn Haçlıların da bölgeye geldiğini haber alınca iki güç arasında kalmak istemedi ve kuşatmayı kaldırdı. Bundan sonra Haçlılar, Dımaşk kuvvetleriyle birlikte Banyas'ı kuşattılar. Bu müttefik ordu 1 Mayıs 1140'da kuşatmayı başlattılar. Bundan sonra Kudüs kralı Antakya ve Urfa'ya haberciler göndererek onları da yardıma çağırdı. Bu Haçlıların Banyas'a çok güçlü bir orduyla gelmelerinden sonra Haçlı kuşatması daha da şiddetlendi³²⁷. Banyas'ı savunan İmâdeddîn'in kumandanlarından İbrahim b. Turgut ise kuşatmanın durakladığı bir ortamda küçük bir askeri birlik ile Sûr şehri sahillerine bir yağma akını düzenledi. İbrahim b. Turgut bu bölgeye giderken Banyas'a hareket eden Antakya Haçlı ordusu ile karşılaştı. 1140 yılı Mayıs ortası ya da sonu olarak tahmin yürütülebilecek mücadelede Raymond'un komutasındaki Antakya ordusu İbrahim'i yenilgiye uğrattı. Onu ve emrindeki birkaç askeri öldürdü. Anlaşıldığı üzere Raymond'un bu dönemdeki Müslümanlara karşı en büyük başarısı da bu oldu. Banyas ise Haçlı ve Dımaşk ittifakıyla gerçekleşen kuşatma sonunda ele geçirilerek Kudüs kralına teslim edildi. Bu olayı takip eden aylarda yine Raymond de Poitiers ve Antakya Haçlılarının Halep'e saldırılarda bulunduğu görülür³²⁸.

İbnü'l-Adîm tarafından 1140/1141 (H. 535) yılına tarihlenen, ancak müellifin hangi ayda olduğunu belirtmediği kayda göre³²⁹ Halep dolaylarında Türkmenler, Haçlılara taarruz etmiş ve bundan sonra da Haçlılar Halep topraklarına saldırmışlar, bu saldırılarda birçok Müslümanı da esir almışlardır. Yine 1141/1142'de (H. 536) bu defa Cısr'da toplanan bir Haçlı grubunun buradan Halep'e bağlı Serminiyye, Cebelisummak³³⁰ ve Kefertâb'a saldırarak buraları yağmaladıkları görünüyor. Haçlıların bu hareketine karşı Seyfeddîn Savar emrindeki Türkmenlerle 9-18 Nisan 1142 (H. 536 yılı Ramazan ayının ikinci on gününde) Cısr'deki Haçlı çadırlarına

³²⁶ İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.II, s. 463; İbnü'l-Kalânîsî, s. 147-149; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*..., C.IX, s. 148-150.

³²⁷ Willermus Tyrensis, C.II, s. 107-109.

³²⁸ İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.II, s. 463; İbnü'l-Kalânîsî, s. 149-150.

³²⁹ İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.II, s. 464.

³³⁰ Halep'in güneybatısında bulunur, kalesi olan bir yerdir. Köyleri ve şehirlerinde susam, pamuk, kayısı, ve çok fazla summak yetişir. Adını da summaktan almıştır. Bkz. Hamevî, C. II, s. 102.

saldırmış, Haçlıların çoğunu öldürmüş, kalanlarını ise esir alarak birçok ganimetle birlikte Halep'e dönmüştür³³¹.

Raymond de Poitiers, bunun ardından 1143 yılında (H. 537) Halep topraklarına tekrar bir saldırı düzenlemiştir. Buzâa'ya kadar olan Halep topraklarını yağmalamıştır. Bunun üzerine Halep emiri Savar, Haçlılara karşı saldırıya geçmiş ve onları kuzeye kadar kovalamışlardır. Bu olay üzerine Emir Savar ile Urfa Kontu Joscelin arasında barış yapılmıştır³³². Demirkent³³³, Joscelin'in, Buzâa bir dönem kendi kontluğuna ait olduğu için Raymond'un orayı ele geçirmesine engel olmak istediği yorumunu yapmaktadır. Raymond ile Joscelin'in arasının iyi olmadığı düşünülürse bu yorum doğru olmalıdır.

Bundan sonra 1144 Ekim/Kasım'da (H. 539 yılı Cemaziyevvel ayı) Halep askerleri Antakya'dan Haçlı beldelerine gitmek üzere ayrılan bir tüccar kafilesi üzerine yürüdüler. Bu kafilere eşlik eden Haçlı süvarilerini yenilgiye uğratarak yanlarındaki para, hayvan ve tüm malları ele geçirdiler. Esirler ve diğer ganimetleri yanlarına alarak Halep'e gittiler³³⁴. Bu olay İmâdeddîn Zengî'nin Urfa'yı kuşattığı tarihlere denk gelmesi bakımından önemlidir.

Görüldüğü gibi Antakya Haçlıları ile Halep Müslümanları arasında 1139-1144 yıllarını kapsayan dönemde büyük bir savaş yaşanmamış, ancak karşılıklı yağma akınları şeklinde bir mücadele devam etmiştir. Bunda da İmâdeddîn'in Urfa'yı ele geçirmek istemesi önemli bir faktördür.

3.9 RAYMOND DE POITIERS İLE ANTAKYA PATRİĞİ RALPH ARASINDAKİ ÇEKİŞME

Raymond de Poitiers Kudüs kralı Fulk ve Antakya asillerinin davetiyle Doğu'ya ilk geldiğinde, Alice prensliğin yönetimini elinde bulunduruyordu. Raymond ise Constance ile evlenebilmek ve Prensliğin başına geçebilmek için Antakya Patriği Ralph ile görüşmüş ve ona sadakat yemini etmişti. Alice gibi, muhalifleri çok olan ve zayıf bir yönetici olacağı düşünülen bir kadının iktidarındansa şehirde ve Haçlı camiasında iktidarını kabul ettirebilecek bir prensin yönetime gelmesi ve bu prensin de kendisini desteklemesi Ralph'in çıkarlarına daha

³³¹ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 464-465; Azîmî, s. 80-81.

³³² Azîmî, s. 81; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 466; Runciman, C.II, s. 193.

³³³ Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 135-135.

³³⁴ İbnü'l-Kalânîsî, s. 153.

uygun olduğu için patrik, Raymond de Poitiers'in Constance ile evlenmesini sağlayarak onun prensliğin başına geçmesinde bizzat etkili olmuştu. Ancak prensin desteğini alarak muhaliflerine daha zorbaca davranan patrik, kendi başına buyruk hareket etmeye ve prensin otoritesini sarsmaya başlayınca araları açılmıştı. Antakya Haçlı Prensliği'nde 1137 yılında bir yandan Bizans İmparatorunun şehri ele geçirme girişimleri yaşanırken diğer yandan da Willermus'un kayıtlarından anlaşıldığı üzere Patrik Ralph ve Raymond de Poitiers arasındaki çekişmeler gündemdeydi. Prenslikteki bu mücadele 1142 yılına kadar devam etti. Olayların seyri ile ilgili tek kaynak ise Haçlı müellif Willermus Tyrensis'dir. Willermus'un olayla ilgili kaydı incelendiğinde her ne kadar Patriğin kilise hukukuna aykırı bir şekilde seçildiğini ve onun şehirde muhaliflerine karşı tavrını tasvip etmese de kendisi de bir kilise mensubu olduğundan dolayı Raymond'un Patrik ile mücadelesinde Patriğin tarafını tuttuğu anlaşıyor.

Willermus Tyrensis kaydında³³⁵ öncelikle Raymond Patriğe sadakat yemini etmişti. Prens şimdi bu yemine uymayarak patriğin muhalifleriyle ittifak yaptı. Anlaşıldığına göre Patriğin düşmanlarından başdiakonus Lambert ve Papaz Arnulf prensin patriğe olan düşmanlığından cesaret aldılar, yine prensin desteği ile 1137 yılı sonlarına doğru Roma'ya giderek Papalık nezdinde patrik Ralph'in görevinden azledilmesi için çabaladılar. Bu kişilerden papaz Arnulf, Sicilya'dan geçerken kral II.Roger ile bir görüşme yaptı. Bu görüşmede Roger'in ve ailesinin Antakya'daki mirastan yoksun kalmasını sağlayan yegâne kişinin Patrik Ralph ve onun çevirdiği entrikalar olduğunu söyleyerek Roger'i Patriğe karşı kazandı. Sonrasında da Roma'ya gitmişler ve Antakya'daki durumu çözmesi için bir elçi görevlendirmelerini istediler.

Antakya Patriği Ralph ise onların arkasından Roma'ya giderek kendisini bizzat savunma ihtiyacı duydu, ancak Brindisi'de karaya çıktığında Roger'in adamları tarafından tutuklanarak hapsedildi. Kendisine günlerce kötü muamele edildikten sonra Roger ile görüşme imkânı bularak, güzel ve etkili bir konuşmayla onu ikna etmeyi ve serbest kalmayı başardı. Bundan sonra Roma'ya giderek orada da konuşma kabiliyetini kullandı, patriklik cübbesini çıkarttı ve bu cübbe bizzat papa tarafından kendisine giydirilmek şartıyla görevine tekrar iade edildi. Geri dönüşü

³³⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 113.

sırasında ise Sicilya'dan geçerken Roger tarafından hürmetle ve saygıyla karşılanan patriğe Roger, seyahatini konforlu geçirmesi için kadırgalar tahsis etti. Patrik Süveydiye Limanı'nda karaya çıktıktan sonra Antakya'daki kilise mensuplarına haber salarak, şehre girmeden önce kendisini karşılamaları için talimat verdi. Ancak Raymond'un emriyle herhangi bir tören yapılmadı. Bu durum karşısında Ralph ise Süveydiye'de, Karadağ diye bilinen bir dağın başında bulunan manastıra çekildi. Bu sürede papaz Arnulf, Ralph aleyhine Raymond'u kışkırtıyordu. Sicilya'dayken Ralph'in, dükün sarayından hediyelerle ayrıldığını ve yolculuğu için kendisine tahsis edilen kadırgalardan bahsederek Sicilya dükü Roger ile kendisine karşı ittifak yaptığını iddia etti. Bunları duyan Raymond'un patriğe olan öfkesi daha da arttı.

Patrik Süveydiye'de inzivaya çekilmişken, Urfa Kontu II. Joscelin, haberciler göndererek Ralph'i tüm maiyetiyle Urfa'yı ziyaret etmesi için davet etti. Bu daveti memnuniyetle karşılayan Ralph, Urfa'daki ruhanilerin kendisine sadakat göstereceklerini düşünerek ziyarete iştirak etti. Urfa Kontu'nun bu hareketi Raymond'u her fırsatta küçük düşürmeye çalışmasından ve prense karşı Antakya'da bir müttefik kazanmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Prens Raymond ise Joscelin'in bu hamlesine karşı Papalık tarafından da kabul görmüş olan Patriği devre dışı bırakmak hâkimiyetine gölge düşüreceğinden dolayı olmalı Ralph'i şehre ve makamına geri dönmesi için davet etti. Ralph ise Antakya içerisindeki adamlarını devreye sokarak prensin ve davetinin samimiyetinden emin olduktan sonra şehre döndü. Bu gelişinde ise mevkiine yakışır bir törenle karşılandı.

Prens Raymond her ne kadar şu an için Urfa Kontu'na karşı Patrik ile arasını düzeltmiş görünse de görevlendirdiği adamlar Roma'da hala Patrik Ralph aleyhine çalışıyordu. Onların çalışmaları neticesinde Papalık tarafından Lyon başpiskoposu Pierre, papalık elçisi olarak 1139 yılı ilkbaharında, olayları yerinde incelemesi için Antakya'ya gönderildi. Pierre, ilk önce kutsal yerleri ziyaret için Kudüs'e gitti. Ancak burada hastalanarak öldü. Bu olay, Patriğin düşmanlarını hüsrana uğrattı. Bunlardan Papaz Arnoul, aralarındaki husumeti bitirmek için Patrik ile görüşme istedi ancak bu isteği reddedilince sinirlenerek tekrar Roma'nın yolunu tuttu. Orada yeni bir elçi görevlendirilmesini talep etti. Bu uygun görüldü ve yeni elçi Kudüs'e ulaşır ulaşmaz tüm üst düzey ruhanileri Antakya'da 1139 yılı Aralık ayında bir konsül toplamak üzere davet etti.

Patrik Ralph'ın durumunu görüşmek üzere Antakya'da Aziz Petrus Katedralinde toplanan konsüle, kendisini savunması için Patrik Ralph de davet edildi. Ancak o, konsüle katılmayı reddetti. Bunun üzerine kilise hukukuna aykırı bir şekilde göreve geldiği ve görevde kaldığı süre zarfında şehirdeki kendisine muhalefet edenlere karşı haksız davranışlarından dolayı Ralph, patriklikten azledildi. Onun yerine ise Ralph'ın düşmanlarından ve Prens Raymond'da yakınlığı ile bilinen Peter Aimery Antakya Patriği olarak atandı.

Patrik Ralph ise derhal Prens Raymond tarafından tutuklanarak hapse atıldı. O her ne kadar hapisten kaçıp Roma'ya gitmeyi başarmış ve orada görevine tekrar iade edilmek için uğraşmış olsa da 1142 yılında zehirlenerek öldü³³⁶.

Raymond de Poitiers'in, Patrik Ralph'i bu şekilde devre dışı bırakması, onun şehirdeki iktidarını arttırdığı gibi kendisinin desteklediği Aimery'nin yeni patrik seçilmesi de Antakya Kilisesi'nin, Prenslüğün yönetimine bağlı olmasını sağladı. Modern haçlı tarihçisi Runciman³³⁷, Bizans İmparatoru II.Ioannes'in 1138 yılı sonbaharında bölgeden çekilmesinden sonra İmâdeddîn Zengî'nin Dimaşk'ı egemenliğine almak ile uğraştığı bir dönemde Raymond'un, Halep lehine kaybettiği toprakları geri almak için büyük bir savaşa girişememesindeki sebeplerden birinin Patrik ile çekişmesi olduğunu söylemekte haklıdır. Zira Raymond'un tahta çıkışında ve önceden de defalarca vurgulandığı gibi Antakya Haçlı Prenslüğü'nde, Patriklik makamı yönetimde oldukça etkilidir. Bu durum göz önüne alındığında Raymond'un Antakya Kilisesi'ni bu şekilde sindirmesinin ne kadar önemli olduğu daha net ortaya çıkar.

3.10 BİZANS İMPARATORU II. IOANNES'İN II. SURİYE SEFERİ SIRASINDA ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ

Bizans İmparatoru II.Ioannes, 1138 yılında Suriye'den geri çekilmesinden kendisi Suriye bölgesindeyken Kilikya'ya düzenlediği akınlardan dolayı, önce Türkiye Selçuklu hükümdarı Sultan Mesut ile sonrasında ise Danişmendli yine hem Kilikya bölgesine hem de Sakarya Nehri'ne kadar olan Bizans arazisine akınlar düzenleyen Danişmenli Emir Muhammed ile mücadele etti. Sultan Mesut ile 1139 yılında antlaşma yaptı. Danişmendlilerle mücadelesi sırasında gerçekleştirdiği

³³⁶ Raymond de Poitiers ile Patrik Ralph arasındaki mücadele için yegâne ana kaynak bkz. Willermus Tyrensis, C.II, s. 113-120. Ayrıca bkz. Runciman, C. II, s. 181-182.

³³⁷ Runciman, C.II, s. 181.

başarısız Niksar kuşatmasından sonra 1141 yılında emir Muhammedin ölmesi ve varisleri arasında taht kavgasının çıkmasıyla Suriye'ye gideceği yolda engel kalmadı³³⁸. Avrupa'da ise Apulia dükü II. Roger'in Sicilya kralı olarak ilan edilmesi İtalya genelinde Normanların hâkimiyetinin güçlenmesi Roger aleyhine Bizans, Almanya ve hatta Pisa'nın yakınlaşmasına vesile oldu³³⁹. Böylece Avrupa'da Normanlarla mücadelesinde rahatlayan İmparator II.Ioannes yönünü tekrardan Suriye'ye çevirebildi.

Bizans İmparatorunun düzenlediği bu seferin sebebi hem Bizanslı müellif Niketas³⁴⁰ tarafından Suriye'ye düzenlenen ilk seferde elde edilen toprakların güvenceye alınması ve Antakya Haçlılarıyla yapılan antlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi olarak belirtilmektedir. Neticede İmparatorun uzun süredir Antakya'yı İstanbul ile birleştirmek istediği aşıkardır. Ancak İmparator Antakya'yı aldıktan sonra buradan Filistin'e sefer düzenleyerek Kudüs'ü ele geçirmek arzusundadır.

Sefer öncesinde ise Raymond de Poitiers ve Antakya ileri gelenleri İmâdeddîn Zengî'nin bölgedeki ilerleyişine karşı İmparatora haberler göndererek onu Suriye'ye gelmesi için davet ettiler³⁴¹. Yukarıda İmparatorun ilk seferinde bölgeden çekilmesinden sonra Halep ile Antakya Haçlıları arasındaki mücadeleye değinilmişti. Bu dönemde Antakya Haçlılarının çok güçlü bir orduya sahip olmadığı düşünülürse Halep Müslümanları ile aralarında devam eden karşılıklı saldırılardan ziyade onların İmâdeddîn'in Antakya'ya büyük bir sefer etmesinden çekiniyorlar ve buna karşı da Bizans'ın desteğini almaya çalışıyorlardı.

³³⁸ Niketas Khoniates, s. 21-23; Ioannes Kinnamos, s. 18-19; Chalandon, C.II, s. 175 vd.; Runciman, C.II, s.180.

³³⁹ Ostrogorsky, s. 350-351.

³⁴⁰ Niketas Khoniates, s. 25.

³⁴¹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 123; Urfalı Vahram, s. 7; Bizanslı tarihçi Kinnamos ise (s. 20) olayı farklı boyutlara taşıyan ve kabul edilmesi pek mümkün olmayan kaydında Antakya prensi Raymond'un Bizans'a karşı isyanı üzerine bölgeye sefer düzenlemeye karar verdiğini, İmparatorun Antalya, Kıbrıs, Kilikya ve Antakya'yı birleştirerek en küçük oğlu Manuel'in burada hâkim olmasını sağlamayı amaçladığını bildirir. Kinnamos'un bu kaydının gerçekliği hem Chalandon (C.II, s. 184) hem de Demirkent (Ioannes Kinnamos tercümesi, s. 20'de not:51) tarafından kabul edilmez. Onlar Kinnamos'un verdiği bu bilginin Bizans'ın devlet bütünlüğüne aykırı olduğu görüşünde olmakla birlikte, İmparatorun belki de Antakya'yı ele geçirdikten sonra oğlu Manuel'e verme düşüncesi olabileceğini de belirtirler. Zira bu doğru olabilir. Neticede daha önce Alice'in İmparator'a gönderdiği elçilerle kızı Constance'ı Manuel ile evlendirme ve Antakya yönetimini Manuel'e verme planından bahsedilmişti. İmparator'un bu sefer sırasında ilerde bahsedileceği gibi yanında kalan tek oğlu da Manuel olacaktır. Bu da Antakya'yı aldıktan sonra ona vermek istediğini düşündürür.

II.Ioannes Komnemos, 1142 yılı ilkbaharında oğulları ile birlikte Suriye'ye doğru yola çıktı. Ordusu Antalya'da bulunduğu sırada büyük oğlu Aleksios hastalanarak öldü. Ortanca oğulları İsaakios ve Andronikos kardeşlerinin cenazesini İstanbul'a götürmekle görevlendirildiler. Yolda Andronikos'un da ölmesiyle II.Ioannes peş peşe büyük ailevi kayıplar yaşadı³⁴². Ancak bu gelişme dahi seferden vazgeçmesini sağlayamadı. Her yerde Kilikya'ya gideceğini ve Danişmendliler tarafından ele geçirilmiş kaleleri alacağını duyurdu. Ancak Bizans ordusu Eylül ortalarında Kilikya'dan hızla geçerek Amanoslar ve Gâvur Dağı yolundan Tell-Bâşir'e gitti. Burası Urfa Haçlı Kontluğu'na ait idi. İmparatorun bu an gelişi II.Joscelin'i şok ve tedirgin etti. İmparator buradan, konta haber göndererek kendisine rehineler göndermesini talep etti. II.Joscelin ise böyle bir orduya karşı koyacak gücü ve herhangi bir hazırlığı olmadığı için istemeyerek de olsa onun talebini yerine getirdi. Küçük kızı İsabella'yı rehine olarak gönderdi. İmparator bu hareketiyle Antakya'ya gittiğinde Urfa kontunun müdahale etmemesini sağlamanın yanında 1138'de Antakya'da çıkarttığı isyandan dolayı da konttan intikamını almış oldu.

Bizans ordusu bundan sonra hızla hareket ederek 25 Eylül'de Antakya Haçlı Prensligi topraklarına girip, Templier Şövalyelerine ait olan Bagras Kalesi önünde kamp kurdu. Buradan Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers'e haberciler göndererek aralarındaki antlaşmanın hükümlerini yerine getirmek üzere orada olduğunu, Müslüman topraklarına sefer etmek için üs olarak kullanmak üzere Antakya'nın iç kalesiyle ve tüm istihkâmlarıyla birlikte kendisine verilmesini istedi. Ancak İmparatorun bu isteği Raymond'u sıkıntıya sokmuştu. Neticede Prens, İmparatora birkaç defa haber gönderip onu davet etmişti. Kendisi antlaşmaya bağlıydı fakat yine de bu sorunu görüşmek için şehrin ileri gelenleriyle toplantı yaptı. Toplantıda uzun uzun konuşulduktan sonra ele geçirilmesinden itibaren Latinler tarafından kendi adetlerine göre düzenlenmiş böylesine güçlü ve iyi tahkim edilmiş bir şehrin herhangi bir antlaşma yoluyla imparatorun iktidarına terk edilmesinin düşünülemeyeceği, eğer şehir tembel Yunanlıların eline tekrar geçerse tüm arazisiyle birlikte yakın zamanda tekrar Müslümanlara terk edileceği söylendi ve imparatorun şehri teslim almasına müsaade edilmemesi kararlaştırıldı. Ancak Prens defalarca İmparatoru Antakya'ya davet ettiği de bir gerçektir. Bu kararı İmparatora bildirmek

³⁴² Willermus Tyrensis, *a.y.*; Niketas Khoniates, *a.y.*

üzere en kıdemli soylulardan bir heyet oluşturuldu. Elçiler Bagras'ta İmparatorla görüştüler ve ona; Raymond de Poitiers'in Prenslığı, yönetimin asıl varisi olan Constance'ın eşi olarak ve onun adına elinde tasarruf ettiği ve bu sebeple de ne Raymond'un ne de başka bir yöneticinin bu şekilde bir antlaşmayla şehri kendisine vermeye yasal olarak hakkı olmadığını, eğer ki prens aralarındaki antlaşmayı uygulamak için diretirse kat'i suretle şehirden ve ülkeden uzaklaştırılacağını söylediler³⁴³.

İmparator elçilerin bu konuşmalarına çok öfkelenmesine rağmen yine kış aylarının yaklaşmasından ve Antakya'yı kuşatmak için uygun zaman olmamasından dolayı büyük bir tepki göstermedi. Ancak ordusuna şehrin etrafındaki arazileri yağmalamaları için emir verdi. Ordu yakacak sıkıntısını bahane ederek meyve ağaçlarını dahi söktü³⁴⁴. II.Ioannes ordusunu kışı geçirmek üzere Kilikya'ya götürdü. Buradan da, Kudüs Kralı Fulk'a elçiler gönderdi. Ertesi yılın ilkbaharında Kutsal yerleri ziyaret etmek ve krallığın düşmanlarıyla mücadele etmek için ordusuyla Kudüs'e gelmek istediğini bildirdi. Kral Fulk, onun bu talebine şaşırarak birlikte İmparatora uygun bir cevap vermesi gerekiyordu. Danışmanlarıyla görüşükten sonra ülkesinin İmparatorunki gibi büyük bir orduyu besleyecek, ihtiyaçlarını karşılayacak kadar zengin olmadığını, ancak daha küçük bir askeri birlik ile Kudüs'e gelirse onu ağırlamaktan onur duyacağını bildirmek üzere Bethalem Piskoposu Anselm'i ve Yunanca bilen başrahip Geoffrei'i elçi olarak Kilikya'ya gönderdi. Elçiler ile görüşmesinden sonra II.Ioannes seneye ilkbaharda daha güçlü ve planlı bir şekilde tekrar gelmek üzere ordusunu Tarsus'a çekti³⁴⁵.

İlkbahar geldiğinde II.Ioannes, bir domuz avı sırasında koluna isabet eden bir ok ile yaralandı. Bu yaranın azmasıyla da 8 Nisan 1143 tarihinde öldü. Ordunun başkentten uzak olması dolayısıyla derhal yanında bulunan küçük oğlu I. I.Manuel İmparator ilan edildi³⁴⁶. İmparatorun böylece ölüp gitmesi Bizans'ın Suriye ve

³⁴³ Willermus Tyrensis, C.II, s. 124.

³⁴⁴ Niketas Khoniates, s. 25-26.

³⁴⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 126.

³⁴⁶ Niketas Khoniates, s. 25; Willermus Tyrensis, C.II, s. 127; Kinnamos, s. 21; Azîmî (s. 81), İmparatorun ölümü 22 Ramazan 537 (10 Nisan 1143) olarak tarihler. İmparatorun bu ikinci Suriye seferi ile ilgili bkz. Süryani Mikhail, s. 121; İbnü'l-Kalânîsî (s. 152), Prens Raymond'un Bizans İmparatoru II.Ioannes'e itaat arz ettiğini söyleyerek yanlışlığı düşer; Urfalı Mateos vekayinamesine Papaz Grigor tarafından yapılan zeyilde (s. 295) sefer hatalı olarak birincisi ile karıştırılmıştır. Aynı hata vekayinamenin naşiri Edouard Dulauer tarafından da yapılmıştır. Bkz. s.295, not:9; İbnü'l-İbrî ise (C.II, s. 377) seferin detaylarına değinmeden 1143 yılı Nisanında İmparatorun öldüğünü kaydeder.

Filistin ile ilgili planlarının da suya düşmesine sebep oldu. Hem Haçlı camiası hem de Müslümanlar İmparatorun ani ölümüyle feraha kavuştular. Zira onun bölgede geçirdiği sürede bu iki taraf da tehlike altındaydı.

3.11 RAYMOND DE POITIERS'İN KİLİKYA'YI ELE GEÇİRME ÇABASI

Raymond de Poitiers, Bizans İmparatoru II.Ioannes'in Kilikya'da ölümünden ve I. I.Manuel'in imparator ilan edilmesinden sonra yeni imparatora elçi göndererek Bizans ordusunun, kendi prensliğinin hakimiyet sahası olan Kilikya'da bulunduğunu ve derhal bu topraklardan çekilmeleri istediğini bildirdi. I.Manuel ise bu elçiye, Antakyalıların Bizanslılardan hiçbir zarar görmediğini, eğer birisi bir şey çalırsa, bunu yapanların Haçlılar olduğunu, Antakya'nın zaten Bizans toprağı olduğunu, Haçlıların ise bu şehri zorbalıkla ellerinde tuttuklarını, bu meseleyi çözmek için uygun zamanda tekrar buraya geleceğini söyleyerek Antakya üzerindeki emellerinden vazgeçmediğini açıkça beyan etmiş oldu. Bundan sonra da babasının cenazesini alarak ordusunu İstanbul'a götürdü³⁴⁷. Görüldüğü gibi Antakya Haçlıları, II.Ioannes'in ölümünden sonra Antakya'yı geri vermek şöyle dursun Kilikya'nın da kendilerine ait olduğunu Bizzat yeni İmparator'a söyleyebilecek kadar cesaretlerini toplamışlardır.

Bizans ordusunun Kilikya'dan çekilmesinden sonra 1144 yılı içerisinde Raymond de Poitiers, yukarıda değinildiği gibi I.Manuel'den açıkça talep ettiği Kilikya topraklarını, tekrar hâkimiyetine almak için harekete geçti. İmparator ise Raymond'un Bizans'a bağlı olan Kilikya şehirlerini baskı altında tutmasına karşı, Ioannes ve Andronikos Konstephanos'u ve Porsuk adında ünlü bir savaşçıyı bir orduyla karadan, Demetros Branas'ı da gemilerle bölgeye sevk etti³⁴⁸.

Bizans ordusu bölgeye ulaştıktan sonra Antakya Haçlıları tarafından ele geçirilen Kilikya'daki kaleler kısa bir zaman içerisinde geri alındı. Anlaşıldığı üzere bu sırada Antakya Haçlı ordusu hala Kilikya'daydı. Bizans ordusu Raymond komutasındaki Haçlılarla savaşarak onları Kilikya'dan attılar, Haçlı askerlerinin çoğu

Anonim Süryani ise (s.50) olayları tamamen karıştırarak oğullarının ölümünden sonra İmparator II.Ioannes'in tek bir Müslüman evi alamadan İstanbul'a döndüğünü ve aynı yıl ordu toplayarak tekrar Tarsus'a geldiğini, Haçlı reislerini çağırarak onları suçladıktan sonra dostluklarını pekiştirmek için bir düğün ayarladığını, bundan sonra da av yaparken yaralanıp öldüğünü yazar. Ayrıca bkz. Chalandon, C.II, s. 189-193; Runciman, C.II, s. 182-184; Demirkent, *Urfa...*, C.II, s. 131-133.

³⁴⁷ Kinnamos, s. 27-28; Chalandon, C.II, s. 198.

³⁴⁸ Niketas Khoniates, s. 35-36; Ioannes Kinnamos, s. 31.

öldürüldü. Bundan sonra Bizans ordusu Porsuk komutasında herhangi bir direnişle karşılaşmadan Antakya'ya kadar geldiler. Bunların kendisini takip ettiğini gören Raymond, saldırmadan sessizce bekledi. Ordunun geri dönüşü sırasında ise Raymond gizlice onları takip etti. Gece konaklamak için uygun bir yerde karargâh kuran Bizans ordusunun gözcüleri Raymond'un kendilerini takip ettiğini gördüler, daha hava aydınlanmamışken Haçlılara yaklaştılar, saldırı için havanın aydınlanmasını beklediler. Raymond, gün ağarınca bunları fark etti. Haçlı karargâhına giderek ordusunu geri çekmek için harekete geçti. Ancak Bizans ordusu bu sırada taarruza geçince buradaki Haçlıların çoğu gafil avlandı ve öldürüldü. Sonrasında aralarında bir kovalama başladı. Raymond, ordusunun geri kalanıyla güçlkle, aynı günün gecesi Antakya'ya ulaşmayı başardı. Demetros Branas da gemilerle Antakya Haçlılarına ait sahil şeridini yağmaladı, buradan birçok esir aldı ve Haçlılara ait gemileri de yakarak telef etti. Raymond ise bu olayı haber alınca ordusuyla sahile gitti. Bizans donanmasının geri çekildiğini görerek tekrar elleri boş olarak Antakya'ya döndü. Fakat Antakya açıklarında 10 gün kadar beklemek zorunda kalan Bizans donanması yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılamak için tekrardan karaya çıktılar ve buradaki Haçlı garnizonlarını geri püskürtüp iki kaleyi yağmaladılar. Bundan sonra donanma Kıbrıs'a doğru yol aldı³⁴⁹.

Kaynaklar Bizans ordusuyla Antakya Haçlıları arasındaki mücadelenin Kinnamos olayları anlatırken detaylı tarih ve yer bilgisi vermiyorlar. Ancak bu mücadelenin 1144 yılı içerisinde uzunca bir süre devam ettiği aşikârdır. Bu mücadelenin yaşandığı dönem Urfa'nın İmâdeddîn Zengî tarafından kuşatıldığı ve işgal edildiği bir dönem olması sebebiyledir ki Haçlı kaynağı Willermus da Antakya Haçlıları için bu kadar önemli bir konuda suskun kalmaktadır.

3.12 İKİNCİ HAÇLI SEFERİ SIRASINDA RAYMOND DE POITIERS'İN FAALİYETLERİ

3.12.1 Raymond de Poitiers'in Urfa Haçlı Kontluğu ile İlişkileri ve Urfa Haçlı Kontluğu'nun Yıkılması

Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers ile Urfa Kontu II.Joscelin'in arasının gergin olduğuna daha önce yeri geldiğince değinildi. Bu iki Haçlı lideri arasında yaşanan gerginlikler aslında Antakya Haçlı Prenslığı ile Urfa Kontluğu'nun kuruluşlarından itibaren süre gelen anlaşmazlıkların bir ürünüdür. Bu araştırmaya

³⁴⁹ Ioannes Kinnamos, s. 31-32; Runciman, C.II, s.193; Cahen, *La Syria...*, s. 367-368.

konu olan dönemde ise Azaz bölgesinin hakimiyeti için II.Bohemund ile I.Joscelin arasında devam etmiş, ancak Kudüs kralı II.Baudouin'in arabuluculuğu ile çözülebilmisti. Şimdi ise Raymond de Poitiers ile II.Joscelin arasında da benzer olaylar yaşanmıştır. Haçlı müellif Willermus, 1138 yılında Bizans İmparatoru ile Urfa ve Antakya Haçlı ordularının beraberce Şeyzer'i kuşattıkları sırada Urfa kontu II.Joscelin'in her fırsatta İmparatorun karşısında Raymond'u küçük düşürmeye çalıştığını, imparatorun yanında onun kıymetini azaltmaya çalıştığını belirtir³⁵⁰. Yine Willermus'un ifadesine göre³⁵¹ Joscelin Raymond de Poitiers'e doyum-suz bir nefret besliyor, prensin her başarısızlığını kendisi için en büyük şans olarak görüyordu. Haçlı müellifin bu sözlerinden hareketle iki lider arasındaki husumetin II.Joscelin'in kıskançlığından kaynaklandığı kanısı ortaya çıkmaktadır. Bundan başka yine Willermus'un ayrıntılarıyla verdiği Bizans'a karşı Antakya'da çıkan isyanda da II.Joscelin isyanı planlayıp uygulamasına rağmen sanki Raymond tarafından düzenlenmiş havası vermeye çalışmıştı. Bu iki olay II.Joscelin'in Raymond'u ve sahip olduğu konumu kıskandığını ispatlaması açısından önemlidir. Zira Raymond, Avrupa'da yetişmiş, Doğu'ya sonradan gelmiş ve ancak Constance ile evlenmek yoluyla prensliğin başına geçmiştir. Buna karşılık II.Joscelin Doğu'da büyümüş, bölgenin yaşam tarzını çok iyi bilen, hatta annesi Ermeni olan bir liderdir. Dolayısıyla da Raymond'un hazıra konduğunu düşünerek ona bir kıskançlık besleyebilir. Bunlardan başka II.Joscelin'in Raymond ile Patrik arasındaki mücadeleye de dahil olduğunu hatırlamak gerekir. Patriğin inzivaya çekilmesinden sonra II.Joscelin'in onu Urfa'ya davet etmesi Raymond'u kızdırmış ve Patriği istemeyerek Antakya'ya çağırmasına sebep olmuştu. Son olarak da Raymond'un Buzâa saldırısı sırasında II.Joscelin'in Halep emiri Savar ile yaptığı barış iki lider arasındaki ilişkileri tamamen kopartmış görünüyor. Bu dönemde Kudüs Kralı Fulk de Anjou'u ölmüş³⁵², yerine küçük yaştaki oğlu III.Baudouin ile karısı Melisende ülkeyi beraber yönetiyorlardı. Onlar da Raymond ve II.Joscelin'i barıştıracabilecek yetkinlikte ve dirayette değillerdi. Zaten yaşanan son olayın üzerinden çok zaman geçmeden Raymond, Kilikya'da Bizans İmparatoru I.Manuel'in gönderdiği ordu ile mücadele etmeye, II.Joscelin ise İmâdeddîn Zengî'nin Urfa'yı kuşatmasıyla

³⁵⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s.97.

³⁵¹ Willermus Tyrensis, C.II, s.201.

³⁵² Willermus Tyrensis, C.II, s. 134-135; Urfalı Mateos, s. 296; Anonim Süryani, s. 51; İbnü'l-Kalânîsî, s. 152; Runciman, C.II, s. 191-192.

uğraşmaya başladı. Ancak Haçlı liderleri arasındaki bu anlaşmazlık Urfa'nın İmâdeddin tarafından ele geçirilmesinde de önemli bir etkiye sahiptir.

İmâdeddîn Zengî, kuzeydeki bu Haçlı reisleri arasındaki gerginliği yakından takip etmiş görünüyor. Zira Urfa'yı kuşatması sırasında yardım için gelebilecek en yakın Haçlı kuvveti Antakya'da bulunuyordu. Bundan başka Bizans İmparatoru II.Ioannes'in 1143 yılında Kilikya bölgesindeki ölümüyle sadece Haçlılar değil aynı zamanda Zengî'de oldukça rahatlamıştı. Çünkü imparator ile Antakya Haçlıları arasında yapılan antlaşma Halep'in ve civar Müslüman beldelerinin ortak bir seferle ele geçirilmesi yönündeydi. Aynı yıl Kudüs kralı Fulk'un ölmesi, yeni kralın annesiyle birlikte hakimiyeti paylaşması, Kudüs krallığının bölgeye yardıma gelmesine imkan sağlayamayacaktı. Ayrıca Raymond'un Kilikya bölgesindeki faaliyetleri ve Bizans ordusuyla mücadele halinde olması Atabeg'in Haçlılar üzerine akınlar düzenlemesi için uygun bir ortam oluşturdu. 1144 yılına gelindiğinde İmâdeddin bu ortamdan yararlanarak Urfa Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırmak için harekete geçti.

II.Joscelin bu zamanda Diyarbakır Artuklu emiri Kara Arslan ile ittifak yapmıştı. Atabeg bu ittifakı bildiğinden sonbaharda Diyarbakır'a saldırdı. II.Joscelin ise ordusunun ana kuvvetleri ile Kara Arslan'a yardıma gitti. Bölgedeki casusları aracılığıyla onun her hareketini takip eden Atabeg, Urfa'yı kuşattı. Bu kuşatma bir ay devam etti. Ancak II.Joscelin Urfa'yı kurtarmak için herhangi bir girişimde bulunmayarak Tel-Bâşir'e çekildi. Buradan Antakya ve Kudüs'e haber gönderdi. Willermus³⁵³ II.Joscelin'in Antakya'ya gönderdiği habercilerle, efendisi Raymond'a alçakgönüllülükle yalvardığını, Urfa'yı bu düştüğü durumdan kurtarması için ondan yardım istediğini belirtir. Habercilerin Kudüs'e ulaşmasından sonra kraliçe Melisende, bir ordu oluşturup kuzeye gönderdi. Prens Raymond ise hem aralarındaki husumetten dolayı hem de daha Bizans ordusunun verdiği ağır kayıpları telafi

³⁵³ Willermus Tyrensis, C.II, s. 142. Willermus kaydında Joscelin'i sanki Raymond'un vassalıymış gibi gösterir. Ancak bunun ne zaman gerçekleştiği ile ilgili bilgi vermiyor. II.Joscelin'in Raymond'a olan kıskançlığı ve genel tavrı göz önünde bulundurulduğunda aralarındaki anlaşmazlığın sebebi bu vassallik durumu olabilir. Neticede Urfa kontları Kudüs krallarının vassalı idiler. Eğer Joscelin Raymond'un vassallığını kabul ettiyse mutlaka Kral Fulk'un onayı hatta talebi üzerine bu gerçekleşmiştir. Röhricht, Kudüs Krallığı'nın kayıtlarını ele aldığı eseri *Regista Regni Hierosolyminati*'de (s. 51), 1141 yılında II.Joscelin'in bir belgeyi "Raimundo Antiochia Principe regnante" (Antakya Prensi Raymond'un yönetiminde) şeklinde imzaladığını belirtiyor. Dolayısıyla ya bu yıl ya da öncesinde bu vassallığın gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Modern tarihçiler Runciman (C.II, s. 193) ve Cahen (*La Syria...*, s.368) de Willermus'un bu kaydıdan hareketle bu dönemde Urfa'yı Antakya'ya tabi olarak kabul ediyorlar.

edememişti. Bir taraftan da Halep askerlerinin baskısıyla uğraştığı için II.Joscelin'in yardımına gitmedi. Urfa kontu ise Tell-Bâşir'de Kudüs'ten gelecek yardımı beklemek zorunda kaldı. Bu sırada Urfa, 25 Aralık 1144 tarihinde İmâdeddîn Zengi tarafından ele geçirildi³⁵⁴. Böylece Birinci Haçlı Seferi'nin ilk meyvesi, Doğu'da Latinlerin kurduğu ilk devlet olan Urfa Haçlı Kontluğu, Haçlı devletleri içerisinde tarih sahnesinden çekilen ilk devlet oldu. II.Joscelin ise Tell-Bâşir bölgesinde hakimiyetini kısa bir süre daha devam ettirebildi.

3.12.2 İkinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve Orduların Antakya'ya Gelmesi

Urfa'nın fethi Müslümanların o güne kadar Haçlılara vurduğu en büyük darbedir. Fetih tüm İslam âlemine bayram sevinci yaşatırken³⁵⁵ Haçlı camiasında da bunun tam tersi matem havası vardı. Kudüs ve diğer bölgelerden Urfa'ya yardım için gelen Haçlı birlikleri ancak Şubat/Mart 1145 (H. 539 Ramazan) toplanabildiler. Antakya bölgesinde buluştukları anlaşılan Haçlılar için İmâdeddîn Zengî tedbir almıştı. Emrindeki Türkmenlerden ve toplama birliklerden oluşan büyük bir orduyu Antakya'ya gönderdi. Bu ordu daha Haçlılar Urfa'ya gidemeden ansızın onların üzerine saldırdı. Türkmenler tarafından Haçlılar bozguna uğratıldı³⁵⁶. Böylece Haçlıların Urfa'yı tekrar ele geçirme girişimleri başlamadan sonlanmış oldu.

Doğu'daki Haçlılar ise yaşadıkları bu büyük kaybı kendi mevcut kuvvetleriyle geri alamayacaklarını anladılar. Aynı zamanda ellerinde kalan toprakları da İmâdeddîn Zengî'ye karşı koruyacak güçte değillerdi. Kudüs Kraliçesi Melisende ve Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers yardım istemek üzere Cebele Piskoposu Hugue'un başında bulunduğu bir elçi heyeti oluşturdular ve Avrupa'ya gönderdiler. Bu heyet Papa III.Eugenius (1145-1153) ile görüşüp Urfa'nın zaptını ve Haçlıların düştüğü müşkül durumu anlatarak onun öncülüğünde yeni bir sefer düzenlenmesini isteyecekti. Fransa kralı VII. Louis'in eşi ise

³⁵⁴ Süryani Mikhail, s. 125 vd.; Anonim Süryani, s. 51-56; Willermus Tyrensis, C.II, s. 143-144; Urfalı Mateos, s. 297-299; İbnü'l-İbrî, (C.II, s. 378) II.Joscelin'in ordusuyla Antakya'ya gittiği bir sırada kuşatmanın başladığını söyleyerek yanılığa düşmüştür; İbnü'l-Kalânîsî, s. 153-155; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*..., C.IX, s. 169-171; a. mlf., *el-Bâhir*..., s. 67-69; İbnül-Adîm, *Buğye*..., C.VIII, s. 3850-3851; Türkçe Terc. s. 162-163; a. mlf., *Zübde*..., C.II, s.467; İbn Vâsıl, C.I, s. 93-94; İbn Kesîr, C.XII, s. 404; Demirkent, *Urfa*..., C.II, s. 141-147; Runciman, C.II, s. 193-195; Hamilton A.R. Gibb, "Zengi and The Fall of Edessa", *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 449 v.d.; Hitti, *History*..., 599.

³⁵⁵ Bkz. Demirkent, *Urfa*..., s.149-150.

³⁵⁶ İbnü'l-Kalânîsî, s. 155.

Raymond'un erkek kardeşi Poitou Kontu William'ın en büyük kızı yani prensin yeğeniydi. Willermus Tyrensis, Raymond'un Fransa Kralı VIII. Louis'e kıymetli hediyeler göndererek onun da yardımını istediğini belirtiyor³⁵⁷. 1145 yılı sonbaharında Papa ile görüşen elçiler Urfa'nın kaybını ve Doğu'daki Latin Haçlıların Müslüman tehdidi altında ne kadar zor durumda olduklarını gözyaşları içinde anlattılar. Papa ise 1 Aralık 1145'de Fransa kralına ve halkına hitaben bir ferman yayınlarak onları Doğu'daki din kardeşlerini kurtarmak ve Kudüs'ü korumak için sefer düzenlemeye davet etti. Clairvaux manastırı başrahibi Bernard Haçlı seferini vaaz etmekle görevlendirildi. 31 Mart 1146'da Vezelay'da yapılan toplantıda Bernard'ın etkileyici konuşmasından sonra Kral VII.Louis Haç'ı kabul etti. Ertesi yıl Paskalya'da sefere çıkma kararı alındı.

Vaiz Bernard, bundan sonra Alman Kralı III.Konrad'ı Haçlı Seferine davet için Frankfurt'a gitti.1146 yazı Kasım ayında Konrad ile görüştü. 27 Aralık 1146'da Alman kralı ikna oldu ve Haç'ı kabul etti. Böylece İkinci Haçlı Seferi için hazırlıklar başladı. 1147 yılı Mayıs ayında Haçlı yürüyüşüne başlayan Konrad 10 Eylül 1147'de İstanbul'a ulaştı. Fransa Kralı VII.Louis ise 29 Haziran 1147'de ordusuyla Haçlı Seferi için harekete geçtikten sonra 4 Ekim 1147'de İstanbul önüne gelebildi.

Bizans İmparatoru I.Manuel bu dönemde bir yandan Anadolu'da güçlenip Bizans'ı tehdit eden Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud ile uğraşırken diğeryandan da Sicilya Kralı II. Roger ile mücadele etmekteydi. Haçlı ordularının Avrupa'dan hareketini haber alınca Anadolu'da rahatlamak için Sultan Mesud ile bir anlaşma yaptı. I.Manuel ayrıca bu haçlı seferini hem Bizans için bir tehlike olarak görürken hem de Haçlı devletleri özellikle de Antakya Haçlı Prenslığı üzerindeki hâkimiyetini zedeleyeceğini düşünüyordu. Bu sebeple de Haçlıların Anadolu'daki yürüyüşleri sırasında onlara rehberlik etse de Selçuklular ile mücadeleye yanaşmadı.

Alman Haçlı ordusu 27 Ekim 1147'de Dorylion (Eskişehir)'da Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud'un ordusu tarafından ani bir baskınla darmadağın edildi. Bu savaşta çok fazla kayıp veren Alman kralı Konrad sağ kalan askerleriyle İznik'e döndü. Onun Haçlı seferi bu şekilde sonlandı. Kalan askerler ise Fransız Haçlı ordusuna katıldılar.

³⁵⁷ Willermus Tyrensis, C.II, s.179.

Fransız Kralı VII.Louis ise Kasım 1147’de İznik’e geçti. Alman Haçlılarının başına gelenleri öğrendi ve Konrad ile buluşarak bundan sonraki yolu iki ordu beraber katetmeye karar verdiler. Haçlı orduları bu defa Bizans hâkimiyetindeki sahil yolunu takiple Efes’e ulaştılar. Alman kralı Konrad burada hastalandı. İmparator I.Manuel’in de mektubu eline geçtikten sonra tekrar İstanbul’a döndü³⁵⁸. Ordusunun artıkları ise Fransızlarla kaldı. Ancak Haçlılar Bizans arazisinde olmalarına rağmen Selçuklu akınlarından nasiplerini aldılar. 1147 yılının Noel’inde Sultan Mesud’un emrindeki Selçuklu ordusunu baskınına uğradılar. Anadolu’daki yürüyüşleri sırasında Fransız ordusunu sürekli vur kaç taktiği ile ok yağmuruna tutan Sultan Mesud’un ordusu Fransız Haçlılarına çok büyük kayıplar verdi. Fransız Haçlıları 20 Ocak 1148’de ancak Antalya’ya ulaşabildiler. Kral VII.Louis buradan kara yoluyla Antakya’ya ulaşmanın zor olacağını anlayarak maiyeti ve şövalyeleri ile birlikte Antalya’dan gemilerle Antakya’ya gitti. Kalan ordu ise resmen kaderine terk edildi.

Fransa kralı ve yanına aldığı şövalyeleri 19 Mart 1148’de Antakya Haçlı Prensligi’ne bağlı St.Simeon limanına ulaştılar. Antalya’da terk edilen Haçlıların çoğu ya hastalıktan ve açlıktan ya da Selçuklular ile savaşarak can verdiler. Sağ kalan pek azı ise 1148 yılı ilkbahar sonlarında Kilikya’yı geçerek Antakya’ya ulaşabildi³⁵⁹. Böylece İkinci Haçlı Seferi’nin Avrupa’daki Kralların önderliğinde toplanan o muhteşem orduları Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud’un faaliyetleri sonucu Anadolu’da eriyip gitti.

3.12.3 İkinci Haçlı Seferi Öncesinde Antakya Haçlı Prensligi’nin Durumu

Urfa Haçlı Kontluğu’nun yıkılmasından sonra Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers ve Haçlı ileri gelenleri sıranın kendilerine geldiğini düşünmekteydiler. Bu sebeple de hem Papa’ya hem de Fransa Kralına elçiler göndererek acilen Müslüman tehdidinden kurtulmak için yardım istemişlerdi. Bu yardım çağrıları karşılık buldu ve Avrupa’da Kudüs’ü korumak için³⁶⁰ yeni bir Haçlı

³⁵⁸ Kinnamos, s. 67.

³⁵⁹ İkinci Haçlı Seferi’nin başlaması ile Alman ve Fransız ordularının Anadolu’daki ilerlemeleri özetle bu şekildedir. Detaylı kaynak bilgisi ve yapılan çağrıdan, orduların Antakya’ya ulaşmasına kadarki seferin gelişimi için bkz. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yayınları, Ankara, 2003, s. 10-98; Virginia G. Berry, “The Second Crusade”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 463-513.

³⁶⁰ Papa III.Eugenius, Haçlı Seferi çağrısında her ne kadar Kudüs’ü ve Doğu’daki Hristiyanları Müslümanların tehdidinden kurtarmak için çağrı yapmış olsa da Avrupa da Kudüs Hristiyanlarını

Seferi düzenlendi. Ancak Raymond'a göre Halep'e olan yakınlığı dolayısıyla esas tehlike altında olan Antakya idi.

Raymond de Poitiers, 1144 yılı içerisinde İmparator I.Manuel'in Kilikya'ya gönderdiği ordu ile mücadelede aldığı yenilgi üzerine bir de Urfa'nın Zengî tarafından ele geçirilmesi eklenince bir yandan Avrupa'ya elçiler gönderip yardım isterken diğer yandan da kendisine güçlü bir müttefik bulma arayışına girdi. Neticede Bizans İmparatoru I.Manuel'in desteği ile Müslümanlara karşı devletini koruyabileceğini düşünerek 1145 yılında İstanbul'a gitti. Kinnamos³⁶¹, Raymond'un Kilikya bölgesi için Bizans'la giriştiği mücadele sonucunda aldığı yenilgiden dolayı İstanbul'a gittiğini kaydeder. Orada İmparator I.Manuel'in, babasının mezarına gidip ondan yaptıklarından dolayı af dileyene kadar Raymond ile ilgilenmediğini, ancak sonrasında Raymond'un onun vassallığını kabul ettiğini belirtir. Süryani Mikhail ise³⁶², Müslümanların karşısında Haçlıların zayıf düşmesinden dolayı Bizans'ın desteğini almak için Raymond'un İstanbul'a gittiğini, ayrıca İmparator Ioannes'in ölmeden önce oğlu I.Manuel'e Haçlılardan intikam almasını emrettiğini, bunu Raymond'un duyduğunu ve kendisini affettirmek istediğini de bildirmektedir. Ona göre Raymond İmparatorun karşısında çok alçakgönüllü bir tavır takınmış, bu da İmparatorun hoşuna gitmiş, prens bu sebeple İstanbul'da çok iyi karşılanmış, İmparator ona hediyeler ihsan etmiş ve Haçlılara yardıma geleceğine dair söz vermiştir³⁶³. Bu kayıtlardan ikisi de aslında Antakya Haçlı Prensini İstanbul'a gitme sebebini açıklamaktadır. Kilikya'daki yenilginin ardından Zengî'nin Urfa'yı ele geçirmesi ile Haçlılar arasında sıranın Antakya Haçlılarını ortadan kaldırmak olduğuna dair genel bir kanı ortaya çıkmıştır. Avrupa'dan istenilen yardımın ise hızlı bir şekilde bölgeye ulaşması mümkün değildir. Dolayısıyla Antakya için Bizans'ın desteğini almak bu dönemde tek kurtuluş yolu olarak görünmektedir. Ancak Raymond'un ve Antakya asillerinin son dönemde Bizans'a karşı takındıkları tavır düşünülürse Prens hem kendisini affettirmek hem de yardım almak için İstanbul'a gitmiş olmalıdır.

elinden alınmış gibi bir izlenim oluşmuştu. Ancak kaybedilen yer Urfa'ydı ve seferin hedefinin ise Urfa'yı geri almak olması gerekiyordu. Altan, bu konuyla ilgili olarak Anadolu ve Suriye'de Türklerin güçlerinin artmasından dolayı Avrupa'nın Urfa'yı geri almaya çabalamaktansa Kudüs'ün savunulması için harekete geçtiklerine vurgu yapmaktadır. Bkz. Altan, *İkinci Haçlı...*, s. 14.

³⁶¹ Kinnamos, s. 32.

³⁶² Süryani Mikhail, s. 131.

³⁶³ Ayrıca bkz. Runciman, C.II, s. 196.

Raymond de Poitiers, Bizans'ın desteğini alarak az da olsa rahatladıktan sonra onu ve Doğu'daki tüm Haçlı camiasını sevindiren ve umutlandıran bir gelişme daha yaşandı. İmâdeddîn Zengî, Caber Kalesi'ni kuşattığı sırada 15 Eylül 1146 (H. 6 Rebiülâhir 541) tarihinde bir Frank hadımı tarafından gece yattığı yerde öldürüldü³⁶⁴. Onun beklenmeyen ölümünden sonra büyük oğlu Seyfeddin Musul'da, ikinci oğlu Nureddîn ise Halep'de kendilerini hükümdar ilan ettiler³⁶⁵. Devletin bu şekilde ikiye ayrılması İmâdeddîn'in tüm düşmanları özellikle de Haçlılar tarafından zayıflık olarak görüldü ve kaybettikleri toprakları ele geçirmek için mücadeleye başladılar. Ancak olayların seyri bu durumun özellikle Haçlılar ve Dımaşk hâkimi Börüler için daha büyük kayıplara vesile oldu. Çünkü İmâdeddîn Musul ve el-Cezire'deki hâkimiyetini koruyabilmek için Suriye bölgesindeki faaliyetlerini hep yarıda kesmek zorunda kalıyordu. Şimdi ise Nureddîn Zengî bütün enerjisini bu bölgeye harcayacaktı³⁶⁶.

II.Joscelin ve Raymond de Poitiers, İmâdeddîn'in ölümünü fırsat bilerek kaybettikleri toprakları geri almak için harekete geçtiler. Joscelin Urfa'daki Ermeniler ve Yakubîleri yanına çekerek şehri tekrar ele geçirmeye çalıştıysa da bu girişim Nureddîn Zengî tarafından engellendi. Urfa böylece Nureddîn'in hâkimiyetine girdi³⁶⁷. Raymond de Poitiers ise ani bir baskınla Halep'e kadar ilerledi. Ancak onun bu hareketi pahalıya mal oldu. 1147 yılı sonunda Nureddîn Zengî Antakya Haçlı Prensliği topraklarına girdi. Kaynakların detaylarını vermediği bu akımların neticesinde kısa bir süre içerisinde Artah Kalesi, Keferlâta, Mâbûla, Basarfut, Balat ele geçirildi³⁶⁸. Böylece prensliğin Asi Nehri doğusunda kalan arazisi Müslümanların eline geçti. Nureddîn'in bu faaliyetleri Haçlıların İmâdeddîn Zengî'nin ölümüyle yeşeren umutlarını yok etmeye yetti. Raymond'un Bizans İmparatoru I.Manuel'den beklediği yardım da imparatorun İkinci Haçlı Seferi ordularıyla meşgul olmasından dolayı gelmiyordu. Dolayısıyla Antakya Haçlıları Nureddîn'e karşı bütün umutlarını Avrupa'dan gelecek İkinci Haçlı Seferi ordularına bağladılar.

³⁶⁴ İbnü'l-Adîm, *Buğye...*, C. VIII, s. 3854/ terc. s. 167; a. mlf., *Zübde...*, C.II, s.469; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 179-180; İbnü'l-Kalânîsî, s. 156; İbn Kesîr, C.XII, s. 407; Anonim Süryani, s.62; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 381; İbn Vâsıl, C.I, s. 99; Süryani Mikhail, s. 131-132; Runciman, C.II, s. 196-197.

³⁶⁵ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s.472.

³⁶⁶ Runciman, C.II, s. 200-201; Cahen, *Haçlı...*, s. 162.

³⁶⁷ İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s.473.

³⁶⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s.188.

3.12.4 Fransa Kralı VII. Louis'in Antakya'daki Faaliyetleri

İkinci Haçlı Seferi'nin Kral VII. Louis önderliğindeki Fransız ordusu Anadolu'da Selçuklu Türkleri tarafından bozguna uğratılmış, kral zorluklarla 20 Ocak 1148'de Antakya'ya ulaşabilmişti. Bizans'ın Antakya valisi Landulf tarafından karşılanan Louis, burada dinlendikten sonra asillerinin tavsiyesiyle deniz yoluyla Antakya'ya gitmeye karar vermişti. Ancak ordunun tamamı için gemi temin etmek ve kış ortasında böyle bir yolculuğa çıkartmak da tehlikeliydi. Neticede sadece kendi maiyeti, soyluları ve şövalyeleri için Landulf'tan gemi ayarlamasını istedi. Kalan ordunun idaresini ise Flandre kontu Thierry ve Bourbon kontu Archimbaud'a bırakarak Mart başında denize açıldı. Kaderine terk edilen Haçlıların bir kısmı açlıktan ve hastalıktan ölürken bir kısmı da Türklerle savaşlarda telef oldular. Sağ kalan pek az Haçlı yaya askeri ise ilkbaharın sonunda ancak Kilikya'yı geçerek Antakya'ya ulaşabildiler. 19 Mart 1148'de St.Simeon limanında karaya çıkan Fransa kralını Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers karşıladı³⁶⁹.

Antakya Haçlı Prenslığı'nın Nureddîn Zengî'nin önderliğindeki Halep Müslümanlarının baskısından tek kurtuluş yolu Fransız Haçlı ordusuydu. Raymond, Kralın Antakya'ya yaklaştığını duyar duymaz ülkesinin tüm asillerini ve halkın ileri gelenlerini toplayarak onu karşılamak için St. Simeon'a gitti. Prens Fransa Kralını büyük bir törenle ve saygıyla karşıladıktan sonra onunla beraber Antakya'ya geldi. Şehre girişinde de ihtişamlı bir tören yapıldı. Raymond, Kral Louis'e daha hac yolculuğuna başlamadan elçiler göndermiş, ona çok değerli hediyeler takdim etmişti. Bu şekilde onun hoş görüşünü ve desteğini kazanmayı umuyordu. Antakya'ya geldiğinde de aynı şekilde hem krala hem de maiyetine cömert davrandı. Eğer kral kendisine yardım ederse Müslümanlara karşı kaybettiği topraklarını geri alarak ülkesini eski sınırlarına ulaştırabilecekti. Onu özellikle Halep ve Seyzer'i almak için ikna etmeyi umuyordu. Zira Nureddîn, Urfa'dan Hama'ya kadar olan bölgeyi eline geçirmiş, Antakya Haçlı arazisi Asi Nehri'nin Batısından ibaret kalmıştı³⁷⁰. Bu kayıttan anladığımıza göre Fransa kralının bu yolculuğu Suriye'deki Müslüman beldeleri de tedirgin etmişti. Ancak Antakya'ya gelen ordunun azlığı Müslümanları ve Nureddîn'i rahatlatı.

³⁶⁹ Altan, *İkinci Haçlı...*, s. 94-98; Runciman, C.II, s. 227.

³⁷⁰ Willermus Tyrensiss, C.II, s.179-181; Runciman, C.II, s. 230.

Prens Raymond, birkaç defa Kral Louis ile görüşerek Halep ve Şeyzer başta olmak üzere Müslüman şehirlerini ele geçirme planlarından bahsetti. Ancak kral ona pek kulak asmadı. Sonrasında ise kralın ve soylularının katıldığı bir toplantıda bu talebini alenen söyledi. Düzenleyecekleri bu seferde pek zorluk çekmeyeceklerini ve bu şehirleri kolaylıkla alacaklarını, eğer buraları ele geçirirlerse bu fetihlerin kendisine çok büyük bir şöhret kazandıracığını da sözlerine ekledi. Ancak kral Louis Müslümanlara yönelik bir sefere pek taraftar değildi. Toplantıda kendisinin Hac yemini ettiğini ve bunu yerine getirmek için Kudüs'e gitmek istediğini söyledi. Bu sözler Raymond için tam bir hayal kırıklığı olmuştu. Onu ikna edemeyeceğini anlayan prens, krala karşı tavrını değiştirdi ve krala komplo kurmaya başladı. Kral Louis'in karısı kraliçe Eleonore, Raymond'un yeğeniydi ve kral kraliçeye çok düşkündü. Bu yolculukta da ona eşlik ediyordu. Raymond'un krala karşı en tehlikeli planı da onu kraliçeden mahrum bırakmak oldu. Prens, yeğeninden kralı ikna etmesini istemişti. Kraliçenin ısrarları da bir sonuç vermedi. Kral Louis, Prens'in komplolarını ve kendisiyle ilgili planlarını öğrenmiş ve tedbir almıştı. Ancak Antakya'da daha fazla kalmasının onun can güvenliği için tehlike olduğuna karar vererek asillerinin tavsiyesiyle gizlice şehirden ayrılarak Kudüs'e doğru yola çıktı³⁷¹. Willermus, kralın bu gidişi ile şehre gelişini kıyaslayarak şehirden ayrılmasının tam bir rezalet olduğunu belirtiyor.

Kralın Antakya'dan ayrılmasıyla Antakya Haçlılarının Nureddîn Zengî'ye karşı tek umutları da tükendi. Papa'nın ve sefere katılanların asıl amacının kaybedilen toprakların geri alınması değil de Kudüs Haçlı Krallığı'nın savunulması olduğu bu şekilde kesinleşti. Aslına bakılırsa İkinci Haçlı Seferi ordularının Kudüs'e gitmesi ile Suriyenin Kuzeyindeki Haçlı varlığı Müslümanlara karşı kaderine terk edilmiş oldu. Raymond de Poitiers ise hem ülkesini savunmasız bırakmamak hem de

³⁷¹ Runciman (C.II, s. 232), Fransa Kralı VII.Louis ile Raymond arasında yaşananlarla ilgili olarak John of Salisbury'e dayandırarak Kraliçe Eleonore'un Raymond ile haddinden fazla yakınlaştıklarını, kraliçenin krala Raymond'un talebini kabul ettirmek için çok fazla ısrar ettiğini ve bunun ancak kralı kışkırttığını, kral Kudüs'e gitmek istediğini söylediğinde ise kraliçenin ondan boşanmak için gerekli başvuruları yapmak üzere Antakya'da kalmak istediğini, evliliğinin tehlikeye girdiğini gören kralın ise Raymond'un sarayından kraliçeyi zorla çıkartarak gizlice şehirden ayrılarak Kudüs'e gittiğini yazmaktadır. Bu bilgiler Willermus tarafından doğrulanmamakla birlikte müellif (C.II, s. 180-181) Eleonore'u kendini beğenmiş aptal bir kadın olarak nitelemekte ve onun kraliyet onurunu hiçe sayarak evlilik yeminine sadakatsizlik ettiğini söylemektedir. Bu bilgiler ise John'un kaydının doğru olabileceği kanısını uyandırıyor.

hayal kırıklığına uğramasından dolayı İkinci Haçlı Seferi'nin bundan sonraki kısmına katılmadı³⁷².

3.13 NUREDDİN ZENGÎ'NİN ANTAKYA HAÇLI TOPRAKLARINA TAARRUZU VE RAYMOND DE POITIERS'İN ÖLÜMÜ

Raymond de Poitiers, İkinci Haçlı Seferi ordularının bölgeden uzaklaşmasından sonra Halep Müslümanları ile baş başa kaldı. Ancak bu dönemde Nureddîn Zengî'nin hizmetinde olup sonradan aralarının açılmasıyla Antakya Haçlılarına sığınan Ali bin Vefa adında bir Haşhaşi tam olarak sayısı ifade edilmese de az bir kuvvetle Raymond'a destek veriyordu. Raymond de Poitiers ise Müslüman müelliflerin ifadesiyle Ali bin Vefa ile birlikte Halep bölgesine yürümek üzere hazırlanıyordu. Bu Nureddîn tarafından haber alınınca Antakya Haçlı topraklarına girdi ve 1148 yılı sonunda Yağra denilen yeri kuşattı. Raymond bu sırada Cebele'de bulunuyordu. Prens Yağra'nın kuşatıldığını haber alınca askerlerini toplayıp Nureddîn'in ordusuna ani bir baskın yaptı. Yaşanan savaşta Haçlılar çok kayıp verseler de Müslümanları yenilgiye uğrattılar. Bu yenilgiden sonra Nureddîn karargahını terk etti. Haçlılar ise ondan geriye kalan çadırları, altın ve gümüşleri, davulları, boruları hatta şarkıcı kızları, çalgıcıları ve kölelerini ganimet olarak alarak Antakya'ya götürdüler. Bu başarı Antakya Haçlılarını hem şaşırttı hem de çok sevindirdi³⁷³.

Yağra'daki savaştan sonra Nureddîn'in kuvvetlerini toplayıp bu baskını unutturacak şekilde tekrar Antakya bölgesine girdiği görülüyor. Nureddîn bu ikinci sefere çıkmadan önce Dımaşk valisi Unur'dan da destek istedi. Unur ise Emir Mücahideddîn Bozan'ın komutasında bir orduyu 10 Haziran 1149'da (H. 1 Safer

³⁷² Fransa Kralı VII. Louis, Mayıs 1148'de Kudüs'e ulaştı. Ondan bir ay önce ise Alman Kralı Konrad maiyeti ve en seçkin soyluları ile bölgeye gelmişti. Bundan sonra Kraliçe Melisende ve oğlu III.Baudouin İkinci Haçlı Seferi'nin tüm ileri gelenlerini toplayarak onları yöneticileri Börüler Haçlıların müttefiki olan Dımaşk'ı zaptetmeye ikna ettiler. 24 Temmuz 1148'de başlayan Haçlıların Dımaşk kuşatması Haçlı reislerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar ve Nureddîn Zengî'nin Hıms'a geldiği ve Dımaşk'a yardım getireceği haberlerinin duyulmasından sonra Kudüs Haçlıları, Alman ve Fransız Haçlılarını kuşatmayı aldırma için ikna ettiler. Kuşatmanın beşinci günü Haçlılar geri çekilmeye başladılar. Böylece Batı'nın büyük devletlerinin kralları önderliğinde gerçekleştirilen Haçlı Seferi hiçbir başarı elde edilemeden neticelendi. Haçlıların Dımaşk'ı muhasarası ve seferin sonu için bkz. İbnü'l-Kalânîsî, s. 164-168; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil...*, C.IX, s. 194-196; *el-Bâhir...*, s. 88-89; El-Bündârî, *Zübdetü'l-Nusra ve Nuhbetü'l-'Usra*, (Çev. Kıvameddin Burslan), *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, TTK Yay., İstanbul, 1943, s. 204; İbn Kesîr, C.XII, s. 411-412; Süryani Mikhail, s. 140; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 385; Anonim Süryani, s.70; Altan, *İkinci Haçlı...*, s. 106-113; Runciman, C.II, s. 234-236; H.A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, (Çev. Kriton Dinçmen), İletişim Yay., İstanbul, 1990, s. 39 v.d.

³⁷³ Anonim Süryani, s. 71-72; İbnü'l-Kalânîsî, s. 168-169; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil...*, C.IX, s. 198.

544) Nureddîn'e yardım için gönderdi. Bu gelen ordu ile birlikte Nureddîn altı bin atlı ve bunun yanında yayalardan oluşan birlik ile Antakya topraklarına girdi. Raymond'un ise dört bin atlı ve bin kadar piyade askeri mevcuttu³⁷⁴. Nureddîn askerleriyle ilk önce Harim Kalesi'ni kuşattı, kalenin etrafındaki Haçlı yerleşimlerini yağmaladı, buradan da İnab³⁷⁵ Kalesi'ne gitti³⁷⁶.

Müslüman ordusu burada karargâh kurduktan sonra Raymond de Poitiers emrindeki Haçlılar ve Ali bin Vefa ile birlikte İnab'a gitti. Haçlı müellif Willermus³⁷⁷, konuyla ilgili kaydından önce Alman ve Fransız ordularının düştüğü durumdan ve başarısızlıklarından dolayı Müslümanların artık Haçlılardan korkmadığını, Nureddîn'in ise alışılmadık bir cesaretle Haçlı arazilerini talan etmeye başladığını bildiriyor. Ona göre Raymond, önceki galibiyetinden dolayı cesaret aldı, aceleci ve cesur biri olduğu için kendisine refakat edecek güçleri beklemeden az bir askerle İnab'a gitti, Nureddîn ise Raymond'un güçlü bir orduyla bölgeye yaklaştığını zannederek kuşatmayı kaldırıp güvenli bir yere çekildi, ancak Haçlıların durumunu öğrenmek için bölgeye adamlar yerleştirdi ve beklemeye başladı. Prens ise çok dikkatsiz davranarak bölgedeki Haçlı kalelerinden birine girip güvende olmak yerine ovaya karargâh kurdu. Nureddîn, Haçlıların mevcutlarının bundan fazla olmadığını ve destek kuvvet gelmediğini anlayınca Raymond'u kolaylıkla alt edebileceğini anlamış ve geceleyin Haçlı karargâhının etrafını sarmıştır. Süryani Mikhail³⁷⁸ Haşhaşi reisi Ali bin Vefa'nın daha buraya gelmeden önce Raymond'a “Müslümanlar bu şekilde toplanıyorlarsa memleketinden çıkma, onlar şehirlerine dönerken sen de onlara saldır” dediğini, ancak prensin onu dinlemediğini ve gittiğini, Haçlıların Müslüman ordusuyla çevrildiklerini anladıklarında yine Raymond'un yanına gelerek ona “beni dinlemediğin için böyle zor bir duruma

³⁷⁴ İbnü'l-Kalânîsî, s. 170.

³⁷⁵ Halep yakınında, Azaz'a bağlı bir yer. Bkz. Hamevî, C.I, s. 258.

³⁷⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil...*, C.IX, s. 205; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s.478-479; İbn Vâsıl, C.I, s. 120-121.

³⁷⁷ Willermus Tyrensiss, C.II, s. 197.

³⁷⁸ Süryani Mikhail, s. 154. Müellif'in verdiği bilginin aksine Bizanslı tarihçi Kinnamos ise (s.94) Raymond'un İnab kalesinin kuşatıldığını öğrendiğinde oraya gittiğini, düşmanın taarruzu daha beklenmediği için kaledekilerin ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra Prens'in muhtemelen Müslümanların peşine düştüğünü, akşam olmadan kendisine güvenli bir yer ararken yanındakilerden bazılarının bu yolculuktan yorgun düştükleri için bulundukları yerde karargâh kurmak istediğini, bulundukları bölgenin etrafında bataklıklar ve bir de tepe olduğu için Raymond'un “düşman tepeden saldırırsa burada koyun gibi kesiliriz” dediğini ancak adamların onun korktuğunu söylemesi üzerine onların bu isteğini yaparak karargâhını kurduğunu ve sonuçta Prens'in dediğinin gerçek olduğunu söylüyor

düştük, eğer şimdi kaçarsak içimizden bazıları sağ kurtulabilir, aksi halde sabahleyin Müslümanlar bizi imha edecek” dedi. Haşhaşi liderinin söylediği çıktı ve 30 Haziran 1149 (H. 21 Safer 544)³⁷⁹ tarihinde sabahın ilk ışıklarıyla Raymond Müslümanların kendilerinden çok güçlü olduklarını gördü, buna rağmen ordusunu savaş pozisyonuna getirmedi. Kaynakların verdiği bilgiden savaş sırasında ortalığın tozla kaplandığı anlaşıyor. Modern tarihçi Runciman³⁸⁰ rüzgârın Haçlılardan tarafa estiğini ve toz toprağın onların üzerine savrulduğunu, Haçlıların bundan etkilendiklerini söylese de savaşın düz bir ovada yaşandığı ve tozun her iki tarafı eşit bir şekilde etkileyeceği aşikârdır ki Kalânîsî³⁸¹ savaşın yoğun bir toz bulutu içinde göğüs göğüse çarpışma şeklinde yaşandığını ifade ediyor. Neticede Haçlılar bu savaşta çok ağır bir yenilgi aldılar. Savaşta birkaç Haçlı askeri dışında kurtulan olmadı. Ölenler arasında Haşhaşi lideri Ali bin Vefa, Maraş Senyörü Renaud ve Raymond de Poitiers de vardı. Nureddîn zaferinin göstergesi olarak Raymond’un başını ve sağ kolunu kesip Abbasî Halifesine gönderdi³⁸². Raymond Fransa kralı Louis’i Müslümanlar üzerine sefere ikna edememesinin bedelini canıyla ödedi. Antakya Haçlıları ise 13 yıl aradan sonra tekrar prenslerini kaybetmenin şokunu yaşadılar.

Willermus Tyrensis³⁸³, Raymond’un asil bir soydan olduğunu, uzun boylu, son derece yakışıklı ve hoş bir görüntüye sahip, oldukça cömert, çok nazik ve güzel bir üslupla konuşan ve her bakımdan büyüleyici bir prens olduğunu söyler, ayrıca askeri konularda ve silah kullanmada oldukça yetenekli bir kişi olarak onu tasvir ediyor. Dini günlerde ve bayramlarda kiliselere adaklar yapan Raymond evlendikten sonra eşi Constance’a sadakatle bağlandı. Zar ve şans oyunlarına düşkün olmasının yanında çok aceleci bir yapıya sahipti. Bizanslı tarihçi Kinnamos³⁸⁴ da Raymond’un çok iyi bir savaşçı olduğunu ima ederek onun efsanevi Herakles’e benzediğini, Niketas³⁸⁵ da prensin, mükemmel bir binici ve ünlü bir Primos’dan daha güçlü bir mızrak kullanıcısı olduğunu söylemekteler. Ancak bu yetenekleri onun ölmesine

³⁷⁹ Willermus’a nazaran 27 Haziran 1148. Ancak İslâm kaynakları 21 Safer 544 (30 Haziran 1149) tarihi konusunda mütefiktir.

³⁸⁰ Runciman, C.II, s. 243.

³⁸¹ İbnü’l-Kalânîsî, s. 171.

³⁸² İbnü’l-Kalânîsî, a.y.; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil...*, C.IX, s. 205; *el-Bâhir...*, s. 99-100; İbnü’l-Adîm, *Zübde...*, a.y.; Bûndârî, s. 205; İbn Kesîr, C.XII, s. 413; Willermus Tyrensiss, C.II, s. 198; Anonim Süryani, s. 72; Cahen, *La Syria...*, s. 382-384; Runciman, C.II, s. 272-273.

³⁸³ Willermus Tyrensis, C.II, s. 59 ve 80.

³⁸⁴ Kinnamos, s. 96.

³⁸⁵ Niketas, s. 79.

engel olamamıştı. Raymond'un cesedi savaş meydanında bulunarak Antakya'ya getirilmiş ve selefleri ile aynı yere Havarilerin Prensi Kilisesi (The Chruch of The Prince of The Apostles) girişine defnedilmiştir³⁸⁶.

Nureddîn bu zaferden sonra Emir Selahaddîn'i Efamiye'yi kuşatması için görevlendirdi. Kendisi de kalan ordusuyla Antakya surları önüne geldi ve şehrin kendisine teslim edilmesini istedi. Ancak Antakyalılar toplayabildikleri kadar para ve değerli hediyeler eşliğinde Nureddîn'e elçiler gönrerek, yardım gelmemesi durumunda şehri kendisine teslim edebileceklerini ve kendilerine zaman tanınmasını istediler. Bunun üzerine Nureddîn şehre giriş çıkışları kontrol etmesi için orada bir askeri birlik bıraktıktan sonra Efamiye'ye gitti. Buradaki Haçlılar Şeyzer ve Hama'daki Müslüman arazilerini yağmalıyorlardı. Şehir halkı Raymond'un ve Haçlı ordusunun başına gelenleri öğrendiği ve kendilerine yardıma gelecek bir güç olmadığını anladıkları için canlarının bağışlanması karşılığında şehri 26 Temmuz 1149'da (H. 18 Rebiülevvel 544) Nureddîn Zengî'ye teslim ettiler. Böylece Efamiye Müslümanların eline geçti. Nureddîn burasını aldıktan sonra şehrin savunmasını güçlendirdi, gıda, silah ve mühimmat ile takviye etti, bundan sonra ise Süveydiye'ye (St.Simeon/Samandağ) kadar olan tüm Antakya Haçlı topraklarını yağmaladı. Hatta Willermus³⁸⁷ onun ilk defa denize indiğini ve askerlerinin önünde muzaffer bir komutan olarak yıkandığını söylüyor. Süveydiye'den sonra tekrar Antakya'ya doğru hareket eden Nureddîn, Arzghan ve Tell-Keşfehan'ı da aldıktan sonra Artah ve Harim'e geldi. Buralarını da ele geçirip tekrar Antakya'ya geldi. Bu süre içerisinde Antakya'nın etrafındaki birçok kale ve yerleşim yerini ele geçirmiş olan Nureddîn, elde ettiği bölgelerdeki hâkimiyetini onlara kabul ettirmek kaydıyla onlarla anlaşma yaptı. Böylece sayısız ganimetle Halep'e döndü³⁸⁸. Nureddîn bu sefer sonunda Antakya Haçlılarını başsız bırakmanın yanında ülkeyi Antakya, İskenderun, Lazkiye, Süveydiye, Cebele ve birkaç civar kaleden müteşekkil olarak sahil şeridine sıkıştırmış oldu.

İkinci Haçlı Seferi liderlerinin kaderine terk ettiği Suriye'nin kuzeyindeki Haçlı varlığı giderek Müslümanların eline geçmeye başlamıştı. Antakya prensinin ve Maraş kontunun ölümü tüm civar Müslüman liderleri harekete geçirmeye yetti.

³⁸⁶ Willermus Tyrensis, C.II, s. 198.

³⁸⁷ Willermus Tyrensis, C.II, s. 199.

³⁸⁸ İbnü'l-Kalânîsî, s. 171-172; İbn Vâsıl, C.I, s.122.İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil...*,C.IX, s. 209; a. mlf, *el-Bâhir...*, s. 101.

Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud, Maraş Kontluğu topraklarını ele geçirmek için bölgeye geldi. Bu sırada Nureddîn Zengî ile aralarında anlaşma olan II.Joscelin de damadı olan ve kocasının ölümüyle kızına miras kalan Maraş Kontluğu topraklarını devralmak üzere orada bulunuyordu. Sultanın geldiğini haber alınca orada bir askeri birlik bırakarak geri çekildi. Ancak bu birlik şehri Sultan'a teslim etti. Tell-Bâşir'e kadar ilerleyen Selçuklu sultanı burası için Nureddîn Zengî ile anlaşmazlığa düşmek istemediğinden ve Kudüs Kralı'nın da bölgeye geldiğini duyduğundan dolayı geri çekildi. Bundan kısa bir süre sonra da II.Joscelin Krala şükranlarını sunmak için gittiği Antakya'dan döndüğü bir sırada Halep askerleri tarafından yakalanarak zindana atıldı. Sonrasında ise karısı Beatrise tarafından elindeki şehir ve kaleler Bizans İmparatoru I.Manuel'e satıldı³⁸⁹. Bundan sonra Suriye'nin kuzeyindeki Haçlı varlığı sadece Antakya Haçlılarının elindeki bölgeden ibaret kaldı.

³⁸⁹ II.Joscelin 1151 yılında Nureddîn'e esir düştü, gözlerine mil çekilerek Halep'te zindana atıldı. Burada dokuz yıl kaldıktan sonra öldü. Anonim Süryani (s.72), onun Azaz'dayken Raymond de Poitiers'in öldürüldüğünü duyduğunu, Antakya'yı ele geçirmek için oraya giderken Türkler tarafından yakalandığını; Willermus ise (C.II, s. 201), onun Sultan Mesud'a karşı kendisine yardım gönderen Kudüs kralına teşekkür için Antakya'ya gittiğini geri dönerken de tedbirsizliği ve tembelliği yüzünden türkler tarafından ele geçirildiğini; Urfalı Mateos'un müzeyyili Papaz Grigor (s. 302), Joscelin'in Sultan Mesud ve Kara Arslan'ın topraklarına yaptığı akınlar için yardım sağlamak adına Antakya'ya gelirken Müslümanların onu yalnız başına yakalarak esir ettiklerini; Süryani Mikhail (s.160) ise onun yardım almak için Antakya'ya giderken Azaz yakınlarında geceleyin bir ağaca çarparak atından düştüğünü, bir Yahudi'nin onu bulup Halep'e götürdüğünü, Halep valisinin ise onu bin dinara satın aldığını; Müslüman müellifler (İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*..., C.IX, s. 212-213; İbnü'l-Adîm, *Zübde*..., C.II, s.480-481; İbn Vâsıl, C.I, s. 123-124) Nureddîn'in Joscelin'in elindeki topraklara taarruz ettiğini, Joscelin'in Müslümanları mağlub ettiğini, ele geçirdiği esirler arasında Nureddîn'in silahdarının da olduğunu, Joscelin'in bu kişiyi silahlarıyla birlikte Sultan Mesud'a gönderdiğini ve *"işte bu senin damadının silahıdır, onun başına gelenlerin daha büyüğü yakında senin de başına gelecektir"* dediğini, bunun üzerine Nureddîn'in intikam almak için ona tuzak kurdurup yakalattığını belirtiyor.

Joscelin'in esir edilmesinden sonra topraklarının Bizans'a satılması ile ilgili Willermus Tyrensis (C.II, s.208), Onun başına gelenleri duyan Kudüs Kralı III.Baudouin ordusunu toplayıp tekrar Antakya'ya geldiğini, Bizans İmparatoru Manuel'in de Antakya'ya bir ordu göndererek Urfa Kontluğu'na ait kale ve şehirlerin kendisine satılmasını istediğini, Kralın kendi ülkesinin sorunları ile uğraşmanın yanında yöneticileri olmayan Antakya ve diğer beldeler ile de ilgilendiğini, Joscelin'in arazisi eğer Bizans'a verilirse buraları savunmak sorumluluğundan kurtulacağını düşünerek bu satışı desteklediğini, Kralın Tell-Başir'e giderek Joscelin'in ailesi ve kendisiyle gelmek isteyen herkesi yanına alarak şehri Bizanslılara teslim ettiğini bildiriyor. Böylece Tell-Başir, Ayıntab, Ravendan, Ranculat, Bile, Samasata (Sumeysat) ve diğer Urfa Kontluğu arazileri Bizans hâkimiyetine girdi. Ayrıca bkz. Runciman, C.II, s.275.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CONSTANCE'IN NAİBELİĞİ (1149-1153) VE RENAUD DE CHATILLON DÖNEMİ ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ TARİHİ (1153-1160)

4.1 CONSTANCE'IN NAİBELİĞİ DÖNEMİ (1149-1153)

4.1.1 Raymond de Poitiers'in Ölümü Sonrası Antakya Haçlı Prensligi'nin Durumu

Antakya Haçlı ordusunun İnab'da aldığı yenilgi ve Raymond de Poitiers'in ölümünün haberi Antakya'ya ulaştığında Willermus'un kaydına göre³⁹⁰ şehirde tam bir matem havası yaşandı. Halk, ölen prensleri için ağıtlar yaktı. Artık kendilerini savunacak bir liderleri olmadığı için Müslümanların saldırılarına karşı savunmasız olduklarını düşünüyorlardı. Şehrin idaresi Antakya Latin patriği Aimery tarafından ele alındı. Patrik, zengin bir adamdı. Kısa sürede şehri savunmak için paralı askerler buldu, acil ihtiyaçları karşıladı ve Kudüs Kralı III.Baudouin'e haber göndererek başlarına gelen felaketi ona bildirdi. Derhal Antakya'ya gelmesini istedi. Kral, Raymond'un başına gelenleri duyunca çok üzülmüş tüm haçlı beldelerinden askerlerini Antakya'ya destek olmak ve savunmak için çağırmıştı. Antakya'ya ulaştıktan sonra halkın kırılan cesaretini toplaması için Harim'i kuşattı. Ancak Nureddîn, burasını aldıktan sonra surları güçlendirmiş, şehre asker yerleştirmiş ve kuşatmaya karşı da hazırlıklı hale getirmişti. III.Baudouin, sonuç alamayacağını anlayarak kuşatmayı kaldırdı. Antakya'da Patrik Aimery'i Constance'ın büyük oğlu III.Bohemund adına naib tayin edip³⁹¹ işleri düzene koyduktan sonra şehirden ayrıldı. Fakat II.Joscelin'in esir edildiği haberi üzerine askerlerini toplayarak tekrar Antakya'ya geldi. Bu sırada Bizans elçileri ile karşılaştı ve onlara Urfa Kontluğu'nun kalan arazilerinin satışı gerçekleşti. Şehirler teslim edildikten sonra buradan göçmek isteyen çok sayıda Ermeni ve Latin Haçlı Antakya'ya getirildi³⁹². Böylece

³⁹⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 199-200.

³⁹¹ Süryani Mikhail, s. 155; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 386.

³⁹² Willermus Tyrensis, C.II, s. 208.

Antakya'da Ermeni ve Haçlı nüfusu arttı. Ancak hala Antakya'da yönetim sağlama alınamamıştı.

Raymond'un ölümüyle prenses Constance iki kız, iki de erkek çocukla³⁹³ dul kalmıştı. Ancak en büyük oğlu Bohemund bu sırada daha beş yaşında olduğu için iktidarı ele alabilecek durumda değildi. Devletin Patrik'in naibliğinde idare edilmesi de sorun çıkartmaktaydı³⁹⁴. III.Baudouin, Antakya Haçlı Prenslığı ve bu devlete ait toprakların geleceğinin de Urfa Kontluğu'nun sonuna benzemesinden çekiniyordu. Kendisi zaten güneyde ülkesinin sorunlarıyla boğuşmaktaydı. Eğer Constance evlenirse prenslik meşru bir yöneticiye kavuşur, kendisi de Krallığı ile daha çok ilgilenebilirdi. Bu sebeple Antakya'ya bu son gelişinde Constance'ı evlenmeye ikna etmeye çalıştı. Bizzat Kral, Constance'a soylulardan seçtiği ve işgal edeceği makama layık gördüğü üç kişiyi evlenmesi için önerdi. Bunlardan biri Soissons Kontu Ives de Nesle idi. Bu kişi Latin krallığında sağduyulu olmasıyla tanınmış ünlü biriydi. Diğer aday St.Omer Kale Komutanı Walter Falkenberg'dir. Walter, silah kullanmada usta ve bilge biri olarak tanınıyordu. Son olarak da Trablus Kontluğu asilzadelerinden Ralph de Merle'yi ona tavsiye etti. Ralph ise Doğu'da en yüksek asillerden biriydi. Tecrübeli bir asker, sözüne güvenilir ve dikkat çeken bir şahsiyetti. Willermus³⁹⁵, eş adaylarını bu şekilde tanıttıktan sonra Kralın tavsiye ettiği bu kişilerin Antakya'yı adaletle yönetebilecek tecrübe ve yeteneğe sahip kişiler olduğunu, ancak Constance'ın tekrar evlenmekten korkup bağımsız yaşamayı tercih ettiğini, halkının ihtiyaçlarını göz ardı edip hayatının tadını çıkartmak istediğini ve bu yüzden de adaylardan hiç birini istemediğini kaydediyor.

³⁹³ Raymond de Poitiers ve Constance'ın çocuklarından en büyüğü 1161 yılında III.Bohemund adıyla Antakya Haçlı Devletini yönetmeye başlayacaktır. Kızlarından biri olan Maria ise yine 1161 yılında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile evlenecek, Bizans İmparatoriçesi olacak ve bu evlilikten olan oğlu Aleksios 1180 yılında II.Aleksios (1180-1183) adıyla Bizans İmparatoru olacaktır bkz. Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II, Isaakios Angelos Devri*, (Çev. Işın Demirkent), Dünya Yayınları, 2006, s. 1-4. Kızlardan diğeri Philippe ise Antakya'da Bizans İmparatoru Manuel'in amcası İsaakios'un oğlu ve Kilikya valisi Andronikos Komnenos ile bir birliktelik yaşayacak, fakat onun Manuel'den çekinerek Kudüs'e gitmesinden sonra hastalanacaktır. Bundan sonra 1177'de Kudüs Kralı Amaury'nin muhafızı Onfori de Toron ile evlenecek ancak kısa bir süre sonra da ölecektir bkz. Willermus Tyrensis, C.II, s. 416-417. Erkek oğulları Baudouin ise annesi Constance'ın ölümünden sonra onun Renaud de Chatillon'dan doğan iki çocuğu ile birlikte İstanbul'a götürülecek, burada bir asker olarak yetiştirilecek, ancak 1176'da Miryakefalon Savaşı'nda ölecektir. bkz. Runciman, C.II, s. 345; Cahen, *La Syria...*, s. 417.

³⁹⁴ Runciman, C.II, s. 276-277.

³⁹⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 213.

Kral III.Baudouin ve annesi Melisende, Trablus Kontu Raymond ve eşi aynı zamanda Melisende'in kız kardeşi, Constance'ın ise teyzesi olan Hodierna'nın evliliklerindeki problemleri çözmek için Trablus'a gittiler. Buraya Antakya asilleri, ve Constance da çağırıldı. Yapılan toplantı da teyzeleri Melisende ve Hodierna hatta orada bulunan asiller durumun ciddiyetini kavraması ve bir an önce evlenmesi için Constance'ı ikna etmeye çalıştılar. Willermus patrik Aimery'nin Antakya'da elinde tuttuğu gücü kaybetmek istemediği için Prensesi evlenmemesi için yönlendirdiğini bildiriyor³⁹⁶. Neticede Constance evlenmeyi kabul etmedi. Kudüs kralı ise onu Antakya Haçlı Prenslığı'ne naib olarak bırakmak zorunda kaldı. Ancak esas güç Patrik Aimery'nin elindeydi.

Kinnamos'un verdiği bilgiye göre³⁹⁷ prenses Constance, bundan sonra Bizans İmparatoru Manuel'den kendisine uygun bir eş bulmasını istemiş görünüyor ki Kinnamos, Manuel'in 1152 yılında Constance ile evlenmesi için sezar Ioannes Rogerios'u³⁹⁸ Antakya'ya gönderdiğini, ancak Ioannes'in hiç bir şey başaramadığını, yaşlı olduğu için Constance'ın onu beğenmediğini, Ioannes'in ise İstanbul'a döndükten sonra keşif olduğunu belirtiyor.

Antakya Haçlılarında yönetim boşluğunun yaşandığı dönemde Nureddin Zengi'nin 1150 yılından itibaren dikkatinin çoğunu Dımaşk'ı ele geçirmeye harcaması Antakya Haçlıları için bir şanstır. Ancak Kudüs Kralı III.Baudouin Trablus Kontu Raymond'un da Haşhaşiler tarafından öldürülmesiyle bir de bu devletin sorumluluğunu almak zorunda kaldı. Dolayısıyla artık Constance'ın evlenmesi onun için daha da önemliydi.

4.1.2. Prenses Constance'ın Renaud de Chatillon ile Evlenmesi ve Renaud'un Prenslığın Başına Geçmesi

Kudüs Kralı III.Baudouin 1153 yılında Askalan şehrini kuşattığı sırada Antakya Prensesi Constance, Fransa Kralı VII. Louis'in yanında Doğu'ya gelmiş olan Renaud de Chatillon'u kendisine eş olarak seçti. Willermus Tyrensis'in kaydına göre³⁹⁹ Renaud Kudüs Kralı III.Baudouin'e paralı askerlik yapıyordu. Ancak

³⁹⁶ Willermus Tyrensis, *a.y.*; Ayrıca bkz. Runciman, C.II, s. 277.

³⁹⁷ Kinnamos, s. 93-94.

³⁹⁸ Bu zat İmparator Manuel'in ablası Maria ile evliydi. Onun ölümünden sonra Manuel ile arası açılmış ve hapse atılmıştı. Ancak sonrasında imparatorun güvenini kazanmış, şimdi ise Norman asıllı olmasından dolayı Haçlılar tarafından kabul göreceği düşüncesiyle de Constance ile evlenmesi için bu kişi seçilmişti. Bkz. Kinnamos, s. 93, 46.dipnot; Runciman, C.II, s. 277-278; Chalandon, C.II, s. 426.

³⁹⁹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 218.

Antakya Haçlı devleti bu sırada prensesin kuzeni olan Kudüs Kralı'nın yetkisindeydi. Dolayısıyla da onun rızası alınana kadar bu evliliği gizli tutmaya karar verdiler. Kral bu sırada Fatımîlerin elindeki Askalan'ı kuşatmakla meşguldü. Renaud, Krala Constance ile evlenmek isteğini söylemek için ordusunu toplayarak hızlıca Askalan'a gitti. Muhtemelen hem kuşatmaya destek oldu hem de niyetini krala bildirdi. Kral III.Baudouin⁴⁰⁰ kuzeni Constance kimle evlenmek istese memnun olacaktı. Kendi ülkesinde annesi ile iktidarı paylaşmak zorunda kalmış olan III.Baudouin annesinin iktidarı vermek istememesiyle uğraşmanın yanına hem Antakya'nın hem de Trablus'un meseleleriyle ilgilenmek zorundaydı. Böyle bir ortamda Constance'ın kendisine eş seçmesi onu mutlu etti ve Renaud'a evlenmeleri için onay verdi. Antakya'ya döndükten sonra Renaud de Chatillon ile Constance evliliklerini herkese duyurdular. Düğünleri ise muhtemelen 1153 yılı Mayıs ayından önce gerçekleşmiştir⁴⁰¹.

Constance gibi güçlü bir kadının, böyle sıradan bir şövalye ile evlenmesini herkesi şaşırttı⁴⁰². Bu evlilik, Bizans İmparatoru I. Manuel'i de memnun etmedi. Zira Constance'ın kocası öldürüldüğünde Antakya'yı imparatora vermek istedi ve ondan kendisine bir eş seçmesini talep etti. İmparator da Ioannes Roger'i gönderdi fakat Constance'ın bu adamı beğenmedi. Antakyalı ileri gelenler ise eğer bu evlilik gerçekleşirse Bizans'a vergi ödemek zorunda kalacaklarını düşünerek onu evlenmemesi yönünde ikna ettiler. İmparator Manuel de Renaud'un kendi isteğine uymadığını söyleyerek evliliği onaylamadı⁴⁰³. Aslına bakılırsa İmparator, Antakya Haçlıları üzerindeki egemenlik iddiasını kaybedeceğini düşünerek bu evliliğe razı olmamıştı. Görünen o ki bu evliliğe en çok sevinen kişi Antakya Haçlı Prensligi'nin sorumluluğundan kurtulacak olan III.Baudouin oldu. Neticede Renaud de Chatillon Prenses Constance ile evlenme yoluyla Antakya Haçlı Prensligi'nin yönetimini bundan sonraki neredeyse 8 yıllık dönemde elinde tutacağı hâkimiyetine başladı⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰ Runciman, C.II, s. 278.

⁴⁰¹ Runciman (C.II, s. 289) ve Cahen (*La Syria...*, s. 391) Röhricht, *Regesta*, s. 72'de 1153 yılı Mayıs'ında Venediklilerle ticaret antlaşmasını onaylamış görüldüğüne göre Mayıs başında düğünün gerçekleşmiş olduğunu tespit etmişlerdir.

⁴⁰² Willermus Tyrensis, C.II, s. 224.

⁴⁰³ Kinnamos, s. 130.

⁴⁰⁴ İbnü'l-İbrî (s. 391) ve Süryani Mikhail (s.170) Kudüs Kralı III.Baudouin'in 1153'de Askalan'ı ele geçirmesinden sonra Constance ile evlendiği ve Antakya'nın da yönetiminin böylelikle kendisine geçtiğini söyleyerek yanılığa düşmüşlerdir. Ancak Süryani Mikhail'in Ermeniceden tercümesinde (s.172) ise diğer kaynaklarla paralel bilgiler mevcut.

4.2 RENAUD DE CHATILLON DÖNEMİ (1153-1160)

4.2.1 Renaud de Chatillon'un Prenslığı Öncesi Hayatı ve Faaliyetleri

Antakya Haçlı Prenslığı'nın bu yeni lideri Haçlı Seferleri tarihinin önemli simalarından biridir. Ancak Antakya Haçlı prensi olmadan önceki hayatı ile ilgili fazla bilgi olmaması onun bu zamandan önce çok da önemli bir kişi olmadığı kanısını ortaya çıkartıyor. Hakkında yapılan araştırmalara göre muhtemelen 1123 ya da 1125 yılında Fransa'nın Chatillon adında küçük bir kasabasında dünyaya geldi. Shlumberger⁴⁰⁵, onun babasını Gien Kontu ve Chatillo-Sur-Loing hakimi olarak tespit etmiştir. Jean Richard ise⁴⁰⁶, Renaud'un babasının Burgundy Dükalığı'nda etkili soylulardan olan Donzy'nin lordlarından II.Hervé'nin oğlu Godefroi olduğunu söylüyor. Hatta onların Palladii'nin Romalı senatoryal bir soydan geldiğini de belirtiyor. Ona göre Renaud 1147 yılında Fransa Kralı VII. Louis'in yanında Haçlı Seferine katılmadan önce Chatillon-Sur-Loing'i miras olarak almıştı. Haçlı Seferleri tarihinin bu ilginç siması Shlumberger tarafından, döneminin en cesur, en olağanüstü savaşçılarından biri olarak tanımlanırken, eğer Antik Çağda yaşamış olsaydı yarı Tanrılardan biri olurdu şeklinde nitelenmektedir⁴⁰⁷.

Willermus, Renaud de Chatillon'un Kudüs Kralı III. Baudouin'in yanında paralı asker olarak gösterir. Muhtemelen Kral VII.Louis Antakya'dan Kudüs'e gittiğinde Renaud da onunla gitmiş ve Kral, Fransa'ya döndüğünde kendisi Kudüs'de kalarak kralın hizmetine girmiştir. Modern tarihçiler onun 1153 yılı öncesinde kral ile birlikte birkaç defa Antakya'ya geldiğini, Kral'ın 1151 yılındaki gelişinde ise burada kendisine bir mülk edindiğini kabul ediyorlar⁴⁰⁸. Willermus'un III.Baudouin'in Askalan kuşatmasıyla meşgul olduğu bir sırada Constance ile Renaud'un gizlice evlendiklerini ve Renaud'un kraldan müsaade almak için ordusunu toplayıp Askalan'a gittiğini söylemesi, onun mülkünün neresi olduğu ile ilgili bilgi olmasa da bu ortak görüşü destekliyor. Neticede Kralın paralı askeri olduğuna göre Renaud'un Kralın yanında kuşatmada olması gerekiyordu. Ayrıca

⁴⁰⁵ Gustave Léon Shlumberger, *Renaud de Chatillon, Prince d'Antioche, Seigneur de la Terre d'outre-Jordan*, Paris:Plon, 1898, s. 3.

⁴⁰⁶ Jean Richard, "Aux origines d'un grand lignage des Palladii à Renaud de Chatillon", in *Media in Francia, Recueil Mélanges offerts à Karl Ferdinand Werner*, Paris, 1989, s. 409-410.

⁴⁰⁷ Shlumberger, *aynı yer*.

⁴⁰⁸ Bkz. Runciman, C.II, s. 289; Cahen, *La Syria...*, s. 391; Bernard Hamilton, "Reynald of Châtillon", *Encyclopedia of Crusades*, Edt. Alan V. Murray, Volume IV, California,2006, s. 1027.

Süryani Mikhail⁴⁰⁹ Renaud'un Askalan kuşatması sırasında Haçlıların surun bir kısmını yıktığını ve Arapların bu yıkılan kısmı tamir etmek için uğraştıklarını ancak Kral Baudouin'in büyük şövalyesi olarak tanıttığı Renaud'un bütün gayretiye Arapların bu çabasına mani olduğunu, şehrin ele geçirilmesinden sonra ise onun bu çabasının ödülü olarak Antakya şehrinin ona teslim edildiğini ve Renaud'un bundan sonra Constance ile evlendiğini söylemektedir. Anonim Süryani⁴¹⁰ ise, Renaud'un Askalan kuşatmasına başladığında Renaud'u Kralın yanında gösterir. Ona göre Renaud kuşatma sırasında çok büyük kahramanlıklar yapmıştı ve bunun ödülü olarak da kraldan Constance ile evlenmek için müsaade istedi, izin alınca da Antakya'ya gitti ve prenses ile evlendi. Daha kuşatma devam ederken destek olmak için tekrar Askalan'a geldi ve kuşatmayı beraber sürdürdüler. Bu bilgi diğer kaynaklardan teyit edilemese de buradaki gerçek Renaud'un Askalan kuşatmasında bulunduğudur.

4.2.2 Renaud de Chatillon'un Kilikya Seferi

Renaud de Chatillon'un Constance ile evlenmesinden Bizans İmparatoru Manuel'in de hoşnut olmadığı Bizanslı müellif ifade edilmişti. Renaud'un kaynaklarda zikredilen ilk faaliyeti ise Manuel'in isteğiyle 1156 yılında Kilikya'ya düzenlediği seferdir. Renaud, evlenmek için İmparatorun rızasını almamıştı. Her ne kadar İmparator Manuel bu evliliği onaylamasa da bir yandan Sicilya Normanları ile diğer yandan da Anadolu'da Türkiye Selçukluları ile mücadele ettiği bir dönemde Renaud'u ve Antakya Haçlılarını cezalandırmak imkânı bulamamıştı. Ancak babası II.Ioannes'in Doğu'daki Latin Haçlıları egemenliğine almak siyasetini de devam ettirmek istiyordu⁴¹¹. Bu nedenle Antakya'ya bir elçi gönderip Renaud'un Kilikya'ya sefer düzenleyip, Bizans hâkimiyetindeki şehirleri yağmalayan Ermeni lideri Thoros'u bölgeden uzaklaştırırsa Constance ile evliliğini ve Prenslik üzerindeki hâkimiyetini onaylayacağını, ayrıca seferin masraflarının ise kendisi tarafından karşılanacağını bildirdi⁴¹². Prens ise İmparator Manuel'in desteğini alarak Antakya hakimiyetini güçlendireceğini ve elde edeceği ganimeti düşündü. Süryani müellifler⁴¹³ bu seferin Manuel'in talebiyle gerçekleştiğini söylememekteler. Onlar, Ermeni Thoros'un, Antakya Haçlılarının Templier Şövalye tarikatına vermiş olduğu ve Bizans'ın 1144 yılındaki mücadelede onların elinden aldığı İskenderun'u

⁴⁰⁹ Süryani Mikhail, s.172.

⁴¹⁰ Anonim Süryani, s. 73.

⁴¹¹ Ostrogorsky, s. 357.

⁴¹² Willermus Tyrensis, C.II, s. 253.

⁴¹³ Süryani Mikhail, s.179; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 395.

Bizanslılardan geri aldığını, Renaud'un ise Ermenilerden burasını Templier şövalyelerine vermelerini istediklerini bildiriyor. Dolayısıyla da burası için Antakya Haçlıları ve Ermeniler arasında hakimiyet sorunu vardı. Neticede Renaud de Chatillon Antakya Haçlı ordusuyla Kilikya Ermenilerine sefer düzenledi. İki ordu İskenderun'da karşılaştı. Yapılan savaşta Antakya Haçlıları galip geldi. Ermeniler İskenderun'dan çekilmek zorunda kaldılar. Bu arazi ise Templier Şövalyelerine verildi. Bundan sonra Templierler Antakya ve İskenderun arasındaki geçite hakim olmak için Bagras (Gaston) Kalesi'ni inşa ettiler⁴¹⁴.

4.2.3 Renaud de Chatillon'un Antakya Patriği Aimery ile Arasındaki Mücadele

Antakya Haçlı Prensligi'nin bu yeni hâkiminin Prenses Constance ile evliliğinin Antakya'da ve Haçlı camiasında pek de destek bulmadığından daha önce bahsedilmişti. Onun Prenslığın başına geçmesini istemeyenlerden biri de hiç şüphesiz şehrin Latin Patriği Aimery idi. Patrik zaten Constance'ın evlenmesi durumunda elindeki gücü kaybetme ihtimalinden dolayı prensesin evlenmesini istemiyordu. Bu kişi bir de Renaud gibi çok tanınmış biri olmayınca Patriğin eleştirileri daha da arttı. Willermus⁴¹⁵ patriğin her ortamda Renaud hakkında konuştuğunu ve onu eleştirdiğini, prensle patriğin arasını bozmak isteyenlerin ise bunları prense duyurduğunu, Renaud'un ise bunu öğrenince Patriğin yaptığı her şeyden şüpheye düşmeye başladığını ve en sonunda da onu tutuklattığını bildiriyor. Kaydın devamından ise Prens patriğe yaptığı işkenceden bahsediliyor. Buna göre Renaud patriği dövdürmüş, başını bala batırmış ve güneşin altında onu bir direğe bağladı, kimsenin ona yardım etmemesini emretti. Bu haber Kudüs kralı III.Baudouin'e ulaştığında prensin hareketine çok kızdı, derhal ona mektup yazarak Akka Piskoposu Frederich ve chancellor Ralph'i Antakya'ya gönderdi. Bu kişiler Renaud'u azarladılar, mektubu iletiler ve patriği serbest bırakmasını istediler. Prens Kralın emrine uydu, Aimery'i serbest bıraktı, ondan zorla aldığı malları da geri verdi. Ancak ona olan öfkesi geçmemiş olacak ki tacizlerine devam etti. Bunun üzerine Patrik Aimery Antakya'dan ayrıldı ve Kudüs'e gitti. Birkaç yıl -ki dönüşü muhtemelen Renaud'un Müslümanlara esir düşmesinden az önce ya da hemen sonra olmalı- Kudüs'de kaldıktan sonra Antakya'ya döndü.

⁴¹⁴ Bkz. Runciman, C.II, s. 290, Shlumberger, s. 63; Ebru Atan, "Renaud de Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)", *Tarih Dergisi*, S.55 (2012/1), İstanbul, s. 3-4; Cahen, *La Syria...*, s. 392; Der Nersessian, s. 640.

⁴¹⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 235-236.

Renaud'un Patrik ile arasındaki bu çekişmenin onun hakimiyetinin başlamasından sonraki birkaç yıl devam ettiği anlaşıyor. Patriğin tam olarak ne zaman hapsedildiğini Willermus'un kaydından çıkartmak mümkün olmasa da Bizanslı müellif Kinnamos⁴¹⁶, Renaud'un Kilikya'ya sefer ettikten sonra fakirleştiğini ve Kıbrıs'ı yağmalamaya karar verdiğini, çok zengin olduğunu bildiği Patrik Aimery'i davet ederek seferin masrafları için ondan para istediğini, Patrik para vermek istemeyince ona işkence ettiğini, patriğin bu işkenceye dayanamayarak tüm servetini prene verdiğini söylüyor. Neticede bu kayda göre Kıbrıs seferi öncesinde bu olayın yaşandığı anlaşıyor. Ayrıca Renaud'un bu hareketi onun ne kadar hırslı ve gaddar bir kişiliğe sahip olduğunu da gözler önüne sermektedir⁴¹⁷.

4.2.4 1157 Yılı Depremleri ve Haçlıların Müslüman Beldelerine Saldırıları Sırasında Renaud De Chatillon'un Faaliyetleri

1157 yılı Suriye ve hatta Kıbrıs'ı da etkileyen bir dizi yıkıcı depremlere sahne oldu. Bu depremlerden en çok Hama, Hıms, Kefertâb, Efâmiye, Maarratunnuman, Selemiyye⁴¹⁸, Antakya ve Şeyzer etkilendi. Özellikle Kefertab ve Efamiye'de çok az insan hayatta kalabildi. Şeyzer'de ise İç Kalesi şehrin yöneticisi Ebû Asâkir İbn Munkız'ın oğlu Tacüddeve'nin ve yanındakilerin üzerine çökmüş ve onlardan kurtulan olmamış, surlar ise çok fazla zarar görmüştü⁴¹⁹.

Bu dönemde Flandre kontu Thierry ordusu ve seçkin şövalyeleriyle birlikte Doğu'ya gelmişti⁴²⁰. Kontun karısı Sibylle, Kudüs Kralı III.Baudouin'in babası Kral Fulk'un kızı idi. Kral, Thierry'den tüm Haçlılarla birlikte Müslümanlar üzerine düzenleyecekleri sefere destek vermesini istedi. Bu sefer özellikle Trablus ve Antakya Haçlılarının Nureddin lehine kaybettikleri topraklara yapılacaktı. Zira bu yerler depremde büyük hasar görmüştü. Derhal Trablus'a ve Antakya prensi Renaud'a haber gönderildi. Onların da kendilerine katılmaları istendi. Haçlılar Trablus'ta birleştiler. Renaud, onları büyük vaatlerle Antakya topraklarına gitmeye ikna etti⁴²¹.

⁴¹⁶ Kinnamos, s.133.

⁴¹⁷ Runciman, C.II, s. 290; Altan, "Renaud...", s. 4.

⁴¹⁸ Hıms tarafında, Hama ile arasında 2 gün yürüme mesafesi olan bir yer. Bkz.Hamevî, C.III, s. 240-241.

⁴¹⁹ İbnü'l-Kalânîsî, s. 202-203; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil...*, C.IX, s. 261; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 483; Süryani Mikhail, s. 182; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 397;

⁴²⁰ Cahen, *Haçlı...*, s. 135-136.

⁴²¹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 264-265.

Haçlılar Antakya'da toplanıp bu yıl yaşanan depremlerden zarar gören Müslüman beldelerine saldırmak için hazırlanıyorlardı. Bunu haber alan Nureddîn Hıms, Hama, Kefertâb ve Şeyzer'e yardım göndererek halkın ihtiyaçlarını karşıladı. Kendisi de ordusunu toplayıp Antakya'ya gitti. Haçlıların karşısına dikilip onların güneye inmesine engel olmaya çalıştı. Ancak Ekim/Kasım 1157 (H. 552 yılı Ramazan ayı) tarihinde ciddi bir hastalığa yakalandı ve Halep'e çekilmek zorunda kaldı⁴²². Haçlıların yanına gelen bir haberci Nureddîn Zengî'nin karargâhında çok büyük bir kargaşa çıktığını onun ya öldüğünü ya da hastalandığını söyledi. Sonrasında ise ciddi bir hastalığa yakalandığı haberi kesinleşti. Haberin doğrulanmasıyla Haçlılar, düzenleyecekleri sefer için ilahi gücün kendilerine destek olduğunu ve başarılı olacaklarını anladılar. Bundan sonra ise Kilikya'daki Ermeni lideri Thoros'a haberci gönderip onun da güçleriyle birlikte kendilerine katılmasını istediler. Thoros bu teklifi içtenlikle kabul etti. Zira onun Bizans İmparatoruna karşı müttefike ihtiyacı vardı. Thoros'un gelmesinden sonra ise ilk olarak depremden en çok zarar gören yerler arasındaki, müstahkem bir kalesi olan Şeyzer'i kuşatmaya karar verdiler⁴²³.

Willermus, Haçlı ordusunun disiplinli bir şekilde Şeyzer'e gittiğini ve şehri ablukaya aldıklarını, mancınıklarla ara vermeden surların taş yağmuruna tutulduğunu, ancak Haçlı liderlerinin hepsinin şehre ilk kendisinin girmek istediğini, bu nedenle de şehrin çok fazla tahrip edildiğini söylüyor⁴²⁴. Neticede Haçlılar zaten depremden hasar görmüş surları aştılar ve şehre girdiler. Birkaç gün boyunca şehir Haçlılar tarafından yağmalandı. Şehir halkı ise iç kaleye çekildi. Daha iç kale ele geçirilmemişken Haçlı liderlerinin şehrin hakimiyeti konusunda tartışma yaşadıklarından bahseder. Ona göre Kudüs Kralı III.Baudouin, şehri koruyabilecek güce sahip olarak gördüğü Flandre Kontu Thierry'e vermek istiyordu. Onun bu kararı diğer liderlerin çoğunun onayıyla kabul edildi. Ancak Renaud bu Şeyzer'in Antakya'ya hem yakınlığı hem de şehrin liderlerinin Antakya Haçlılarına vergi verdiğini hatırlatarak şehir kimin eline geçerse geçsin Antakya Haçlı lideri olarak kendisinin vassalı olması gerektiğini savundu. Flandre Kontu ise Renaud ya da III.Bohemund fark etmeksizin kendisinden düşük bir soyluya asla biat etmeyeceğini,

⁴²² İbnü'l-Kalânîsî, s. 203-204. Ebu Şâme⁴²² ise Nureddin'in Haçlıların peşine Sermin'e gittiğini ve orada hastalandığını bildirmektedir. bkz. C.I, s. 276.

⁴²³ Willermus, C.II, s. 266.

⁴²⁴ Willermus Tyrensis, C.II, s. 267.

ancak Kudüs Kralı'nın vassallığını kabul edeceğini söyleyerek Renaud'a itiraz etti. İşte bu sebepten dolayı Haçlılar iç kaleyi alamadan ancak bol ganimetle yüklü olarak Şeyzer'den çekilerek Antakya'ya döndüler⁴²⁵.

Şeyzer'in bu kuşatma sonrasında Haçlıların eline geçip geçmediği konusunda kaynakların verdiği bilgiler çelişkilidir. Willermus iç kale teslim olmadan Haçlıların aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı çekildiğini söylerken, Anonim Süryani şehrin Haçlılar tarafından alındığını, hatta beş bin kadın ve çocuğun köle yapıldığını, sayısız altın ve gümüş ganimet elde ettiklerini yazar⁴²⁶. Müslüman tarihçiler ise bu kuşatmaya hiç değinmeden Şeyzer'in 1157/1158 yılında (H. 552) yaşanan depremden sonra Nureddin'in eline geçtiğini kaydetmektedirler⁴²⁷. İbnü'l-Kalânî ise Haçlıların Nureddin'in hastalığından faydalanarak Şeyzer'e saldırdıklarını, şehre girip yağmaladıklarını, ancak oradaki kalabalık bir İsmâîlî grubu tarafından Haçlıların yenilgiye uğratıldığını ve şehirden atıldıklarını bildirmektedir⁴²⁸. Öyle anlaşıyor ki Şeyzer Nureddin tarafından ele geçirildikten sonra Haçlılar burasını kuşatmışlar, şehre girip yağmalamışlar ancak ele geçirememişlerdir.

Şeyzer'den ayrılan Haçlı ordusu Antakya'ya gitti. Haçlı liderleri burada bir süre oyalandılar ve Nureddin Zengî'nin sağlık durumu ile ilgili bilgi edinmeye çalıştılar, onun kendilerine karşı koyamayacak durumda olduğundan emin olduktan sonra Antakya'ya 12 mil uzaklıktaki Harim Kalesi'ni kuşatmaya karar verdiler⁴²⁹.

Harim Kalesi yapay olarak inşa edilmiş bir tepenin üzerinde kurulmuştu. Haçlılar bir yandan mancınıklarla kalenin surlarını döverken diğer yandan da lağımçılar surların altını oymaya çalıştılar. Bu arada her an surların yıkılması ihtimaline karşı süvariler de hazır beklemekteydi. Haçlılar sürekli mancınık atışlarıyla kaleye saldırdılar. Bu şekilde kale iki ay direnebildi. Mancınık atışıyla kale komutanının üzerine duvarın çökmesinden sonra kalenin savunması zayıfladı. Bu sırada Müslümanlar Kral III.Baudouin'e haber gönderip kendilerinin canlarının bağışlanması karşılığında kaleyi teslim etmeyi, gidecekleri yere kadar da kendilerine rehberler tayin edilmesini teklif ettiler. Bu kabul edildikten sonra Harim kalesi 9 yıl

⁴²⁵ Willermus Tyrensis, C.II, s. 268.

⁴²⁶ Anonim Süryani, s. 73-74.

⁴²⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kamil...*, C.IX, s. 262; a. mlf., *el-Bahir...*, s. 110; İbnü'l-Adîm, *Zübde...*, C.II, s. 484; Ebu Şâme, C.I, s. 276; İbn Vâsıl, C.I, s.128; İbn Kesîr, C.XII, s. 430;

⁴²⁸ İbnü'l-Kalânî, s. 204.

⁴²⁹ Willermus Tyrensis, C.II, s. 269-270.

aradan sonra muhtemelen 1158 yılı Şubat sonu ya da Mart başında Haçlılar tarafından ele geçirildi. Halep'e kadar olan Müslüman arazisini yağmaladıktan sonra Haçlı liderleri Antakya'ya döndüler ve oradan da yurtlarına gittiler⁴³⁰.

Kudüs Kralı III.Baudouin'in liderliğinde 1157 yılı depremleri ve bunun akabinde Nureddîn'in hastalanmasından faydalanmak amacıyla düzenledikleri seferde Haçlılar, Willermus Tyrensis'in gücü ve ihtişamını çok fazla övdüğü Flandre Kontu'nun ve Ermeni lideri Leon'un da desteğini almalarına rağmen çok büyük bir varlık gösterememişlerdir. Bu fırsattan sadece Harim'in geri alınması ile yararlanmayı başaramışlardır. Neticede hem Willermus hem de Kalânîsî Nureddîn'in hastalanmasından sonra ordusunun dağıldığını Halep'de iç karışıklıklar çıktığını söylemektedirler. Bu durum Doğu'daki Haçlı varlığının bahsi geçen dönemde ne kadar zayıfladığını gözler önüne sermektedir.

4.2.5 Renaud de Chatillon Döneminde Bizans İle İlişkiler

4.2.5.1 Renaud de Chatillon'un Kıbrıs'ı Yağmalaması

Antakya Haçlı reisi Renaud de Chatillon Kilikya'ya yaptığı sefer ile hem Bizans İmparatoru Manuel'in desteğini aldı hem de Kilikya Ermenilerinin eline geçen İskenderun'u tekrardan prensliğin sınırlarına dâhil etti. Bundan sonra ise imparator ödemeyi vaat ettiği parayı geciktirince⁴³¹ siyaset değiştirerek Ermeni lideri Thoros ile barış yaptı. Thoros, Renaud de Chatillon'u beraber Kıbrıs adasına saldırmaya ikna etti ve 1157 yılında bir filo hazırlayarak Antakya Haçlı ordusu ile Ermeniler beraber Kıbrıs adasına çıktılar⁴³².

Kıbrıs bu dönemde İmparator Manuel'in yeğeni Ioannes Komnenos tarafından yönetiliyordu. Willermus adadakilerin önceden uyarıldığını ve savunma pozisyonu aldıklarını söylüyor. Kinnamos⁴³³ da Haçlıların ve Ermenilerin adaya ilk çıktıklarında Mikhail Branass komutasındaki ordunun bunları yendiğini kaydediyor. Bu başarıdan sonra Ioannes de ona yardım için sahile gelmiş ancak Renaud ve

⁴³⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s. 270-271; Süryani Mikhail, s. 183; İbnü'l-Kalânîsî, s. 206; Runciman, C.II, s. 292; Shlumberger, s. 80-91.

⁴³¹ Willermus (C.II, s.254-255), ödemenin geciktirildiğini söylerken, Kinnamos (s.130), İmparatorun Renaud'un kendi isteğine uygun olmadığını belirttiğini, bunun üzerine Renaud'un da küfürler savurduğunu ve imparatorun para istediğini, o vermeyince de Kıbrıs'a saldırdığını bildiriyor.

⁴³² Simbat, s. 57; Urfalı Mateos, s. 322.

⁴³³ Kinnamos, s. 131.

Thoros tekrar saldırıya geçip adanın ordusunu yenilgiye uğratmış Branas ve Ioannes'i de esr almıştı. Bundan sonra ise Haçlı-Ermeni ittifakı adayı yağmaladı.

Renaud komutasındaki Haçlı ordusu adadaki kaleleri ve şehirleri yerle bir etti, manastırlara saldırdı, rahibeleri istismar ettiler, kıymetli giysiler, altınla ve gümüşler aldılar, yaşına ve cinsiyetine bakmaksızın kimseye merhamet göstermediler. Bu yağma ve talan birkaç gün devam etti. Sonunda çok miktarda ganimet ve esirle Antakya'ya döndüler⁴³⁴. Ayrıca Haçlılar adadaki hayvan sürülerine el koydular Kıbrıslılardan ise onları geri almak için altın talep ettiler, adanın ruhanilerini ve yöneticilerini kendilerine kurtuluş akçesi ödenene kadar alı koymak üzere Antakya'ya götürdükler⁴³⁵.

Kıbrıs'a yapılan bu sefer özellikle Willermus tarafından utanç verici olarak değerlendirilmektedir. Müellif, prensin sanki düşmana yani Müslümanlara saldırıyormuşçasına hareket ettiğini söylemektedir. Nitekim Urfalı Mateos'un müzeyyili Papaz Grigor⁴³⁶, bu müttelik ordunun adadaki Ortodoks ruhanilere işkence ettiklerini, onların burunlarını ve kulaklarını kestiklerini bildiriyor. Renaud'un, Patrik Aimery'ye yaptığı muameleden sonra Kıbrıs'daki bu eylemleriyle ne kadar acımasız ve doymak bilmez bir hırsı olduğunu göstermiştir⁴³⁷. Onun bu faaliyetleri Bizans İmparatoru tarafından muhakkak cezalandırılacaktı. Ancak anlaşılan o ki Renaud yaptığı eylemlerin sonucunu düşünecek kadar ileri görüşlülüğe sahip bir lider değildi. Onun bu faaliyetleri Kudüs Kralı III.Baudouin'i de Bizans İmparatoru Manuel nezdinde zor duruma düşürmüştü. Kral, Manuel ile aralarındaki ilişkiyi düzeltmek, İmparatorun desteğini ve hoş görüşünü tekrar kazanmak için İstanbul'a elçiler gönderip, Manuel'in seçeceği biriyle evlenmek istediğini bildirmişti. Manuel bu isteği olumlu karşıladı ve yeğeni Theodora'yı 1158 yılında Kudüs'e III.Baudouin ile evlenmesi için gönderdi⁴³⁸. Böylece Doğu'da gittikçe zayıflayan Latin Haçlı varlığı Bizans'ın desteğiyle Müslümanlara karşı ayakta kalabilecekti.

⁴³⁴ Willermus Tyrensis, *a.y.*

⁴³⁵ Süryani Mikhail, s. 181; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 396.

⁴³⁶ Urfalı Mateos, s. 323.

⁴³⁷ Bu sefer için ayrıca bkz. Chalandon, C.II, s. 436-439; Runciman, C.II, s. 291; Cahen, *La Syria...*, s. 399-400; Altan, "Renaud...", s.5; Der Nersessian, *a.y.*

⁴³⁸ Willermus Tyrensis, C.II, s. 264-265/273-275; Runciman, C. II, s. 293; Chalandon, C.II, s. 439-440.

4.2.5.2 Renaud de Chatillon'un Bizans İmparatoru Manuel'e İtaat Etmesi

Renaud de Chatillon, Kıbrıs'ı yağmalaması neticesinde elde ettiği başarının keyfini fazla yaşayamadı. Bizans imparatoru Manuel, hem Kilikya Ermeni lideri Thoros'u hem de Renaud'u cezalandırmak için harekete geçti. Seferin hazırlıkları gizli tutuldu ve İmparator Manuel 1158 yılında ordusunu toplayıp Kilikya'ya geldi. Bizans ordusu 1158 yılı sonbaharında Silifke Ovası'na geldi. Bu arada Tarsus'ta bulunan Thoros, bir Latin hacı grubu tarafından uyarıldı ve hemen ailesiyle birlikte dağlara çekildi. Kilikya'ya giren İmparatorun ordusu hızlı bir şekilde ve pek direnişle karşılaşmadan Anazarba, Tarsus, Sis, Misis ve Adana'yı ele geçirdi. Bundan sonra Misis'te karargâh kurdu⁴³⁹. Ancak adamları her yerde Thoros'u aramaya başladılar.

İmparator'un Kilikya'ya geldiğini duyan Kudüs Kralı III.Baudouin derhâl kardeşi Amaury ve Kudüs soylularından oluşturduğu heyeti, Renaud'un ne yapacağını kontrol etmek ve şehre çeki düzen vermek için Antakya'ya gönderdi. Kendisi de kısa zaman sonra geleceğini Renaud'a bildirdi. Renaud, İmparatorun kendisini cezalandırma arzusunu biliyordu. Ayrıca anlaşılan o ki Kudüs Kralı III.Baudouin ile hem Şeyzer kuşatması sırasındaki tavrı hem Patrik Aimery'ye muamelesi hem de Kıbrıs'a düzenlediği sefer ve akabindeki yağma faaliyetleri yüzünden arası açılmıştı. Bu nedenle kralın İmparator karşısında kendisini yeterince savunacağını düşünmediğinden dolayı kendisine yakın olan asillerle görüşerek bu durumda ne yapılması gerektiğini istişare etti. Onlar Antakya Latin patriği Aimery'nin İmparatorla görüşerek prence komplo kurduğunu düşünüyorlardı. Bundan dolayı prens soylulardan bazılarını imparatora göndererek suçlarının bağışlanması karşılığında Antakya İç Kale'sini Bizans'a teslim etmeyi teklif etti. Sonrasında da kralın Antakya'ya gelmesini beklemeden prensliğinin soylularından bir grupla Kilikya'ya gitti. Lazikiye Piskoposu Gerard'ı da yanına aldı. İmparatora yakın bazı isimleri ikna etmeyi başararak Misis'deki Bizans karargâhına gitti⁴⁴⁰.

Renaud istediğini elde ederek İmparator Manuel ile görüşmeyi başardı. Onun huzuruna çıktığında üzerinde dirseklerine kadar gelen yün bir tunik, ayakları çıplak, boynunda ise ip vardı. Sol elinde tuttuğu kılıcını imparatora taktim ettikten sonra onun ayaklarına kapanarak yalvarmaya ve af dilemeye başladı. Kendisiyle beraber

⁴³⁹ Kinnamos, s.131-133; Niketas, s. 70; Willermus Tyrensis, C.II, s. 275; Süryani Mikhail, s. 184-185; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 397.

⁴⁴⁰ Willermus Tyrensis, C.II, s.276-277; Kinnamos, s.133-134.

birçok keşiş de aynı şekilde Manuel'in karşısında diz çökmüş durumdaydı. Onun bu sefil halini ve yalvarmalarını gören imparator haline acıyarak onu affettiğini bildirdi. Renaud ise buna karşılık İmparator'un isteklerini yerine getireceğine ve Antakya'ya Bizanslı Ortodoks Patrik gönderilmesine müsaade edeceğine dair söz verdi. Renaud'un bu sefil yalvarışı sırasında İmparator Büyük Selçuklu Sultanı II.Gıyaseddin Muhammed, Türkiye Selçuklularının reisi Yağıbasan, Nureddin Zengî, Kudüs Krallığı, Gürcüler ve diğer birçok memleketten gelen elçileri ağırlıyordu. Kinnamos bu insanların Renaud'un kendisini düşürdüğü duruma çok şaşırdıklarını bildiriyor. Willermus ise Renaud'un yalvarışlarının orada bulunanlar tiksiniinceye ve Latinlerin o görkemli imajları yerle bir oluncaya kadar devam ettiğini, Renaud'un hem suç işlemekte hem de af dilemekte aşırıya giden dürtülere sahip bir adam olduğunu söyleyerek bir kez daha Prensi ayıplamaktadır⁴⁴¹. Neticede Renaud, kendisini affettirmek için Antakya İç Kalesi'ni İmparator'a teslim etmeyi ve şehre Ortodoks Patrik atanmasını kabul etti.

Renaud'un İmparatorla görüşmesinden kısa bir süre sonra Kudüs Kralı III.Baudouin Antakya'ya geldi. O da Kilikya'ya haberciler gönderip İmparatorla görüşme talebinde bulundu. Willermus'a göre⁴⁴² bu talebi kabul edildi ve hızlıca karargâha gelmesi istenip, İmparator tarafından saygıyla karşılandı. Ancak Kinnamos'a göre⁴⁴³ ise İmparator, III.Baudouin'in gönderdiği elçileri görüşmek için önemli bir mesele olmadığı bahanesiyle reddetti. Ona göre, III.Baudouin'in Antakya'yı ele geçirip kendi hakimiyetine almak gibi bir planı vardı. Bu sebeple de İmparator'dan Renaud'un tutuklanmasını ve hapsedilmesini talep etmişti. Hatta Antakya'ya geldiğinde şehrin asilleriyle görüşüp onları da ikna etmiş, onlar da İmparatorun kendilerini affetmesi için aracı olmasını istemişler, o da tekrar tekrar İmparatora elçiler gönderip onunla görüşmek için ısrar etmişti. Sonuçta ise Manuel bu ısrarlara dayanamayıp görüşmeyi kabul etmişti.

Kudüs Kralı III.Baudouin, İmparator tarafından makamına uygun şekilde büyük bir törenle ve saygıyla karşılandı. Orada on gün kalan Kral, daha öncesinde Şeyzer'e ve diğer Müslüman beldelere düzenlenen seferde ittifak kurduğu Ermeni lideri Thoros'un İmparator tarafından affedilmesini sağladı. Thoros böylece

⁴⁴¹ Kinnamos, *a.y.*; Willermus Tyrensis, C.II, s. 277.

⁴⁴² Willermus, *a.y.*

⁴⁴³ Kinnamos, s. 134-135.

Kilikya'dan çekildiği gibi, İmparatorun vassalı olarak Toros dağlarındaki arazisini yönetmekle görevlendirildi. Kral ayrıca, Antakya'ya Ortodoks Patrik atanmasının halk tarafından kabul edilmeyeceğine İmparatoru ikna etti ve Bizans ordusuyla Haçlıların beraberce Halep'i kuşatması için de karar verildi. İmparator Manuel 1159 yılı Paskalya Bayramını Kilikya'da geçirdikten sonra Antakya'ya doğru yola koyuldu. Kudüs Kralı ondan önce şehre gelmiş ve İmparatorun gelişi için şehri süslemiş, davullar ve trampetleri hazırlamıştı. İmparator, karışık milletlerden oluşan ordusunu şehrin kapılarının önünde durdurdu. Kral, onun kardeşi Amaury, Renaud de Chatillon, Kudüs ile Antakya'nın tüm asilleri, ruhaniler ve halkın hazır bulunduğu muhteşem bir törenle İmparator Manuel şehre girdi⁴⁴⁴.

Kinnamos⁴⁴⁵ İmparatorun şehre girmesinden önce Haçlıların onlardan çok korktuğunu ve bu yüzden de İmparatora suikast düzenleneceği gibi sahte bahaneler ortaya atıp onu şehirden uzaklaştırmak istediklerini, ancak Manuel'in onlara inanmadığını, buna karşın yine de şehre girişinde yakınında bulunan Haçlı reisleri ve soylularının silahlarının toplandığını, kendisinin ise kıyafetinin içine çift göğüs zırhı taktığını, çok sayıda baltalı barbar muhafız birliğinin ise kendisine refakat ettiğini bildiriyor. Yine müellif, şehre girişi sırasında Renaud'un, onun atının eğeri tuttuğunu, yanında ise yaya olarak diğer asillerin bulunduğunu, Kral III.Baudouin'in ise imparatorun arkasından atıyla, fakat tacı olmadığı halde törene iştirak ettiğini, Antakya Latin Patriği ve diğer kilise mensuplarının da St.Petros Kilisesi'nde İmparatoru karşıladığını kaydetmektedir.

Bizans İmparatoru Antakya'da sekiz gün kaldı. Bu sırada Renaud'un sarayına yerleşti ve şehrin tüm lüksünden yararlandı. Kinnamos'a göre⁴⁴⁶, bu süre zarfında Antakyalılar İmparatora o kadar boyun eğdiler ki davası olan halk Latinlere değil de Yunanlılara müracaat ediyordu. Bundan sonra Manuel, III.Baudouin ile yapılan anlaşma gereği Halep'e düzenlenecek sefer için ordusunu hazırlamaya başladı. Willermus'a göre⁴⁴⁷ ordu Belen geçidine geldiğinde burada durdu ve İmparator bu sırada Halep'de bulunan Nureddin Zengî'ye elçiler göndererek ondan Raymond St.Gilles'in oğlu Bertram'ı, Templierlerin üstadını ve diğer mahkumları serbest

⁴⁴⁴ Willermus, C.II, s. 279; Thoros'un affedilmesi ile ilgili ayrıca bkz. Urfalı Mateos, s. 393; Kinnamos, s. 136.

⁴⁴⁵ Kinnamos, s. 137.

⁴⁴⁶ Kinnamos, a.y..

⁴⁴⁷ Willermus, C.II, s. 280.

bırakmasını talep etti. İsteği kabul edilip esirler serbest bırakılınca da seferden vazgeçti.

Papaz Grigor'a göre⁴⁴⁸, Halep'e düzenlenecek bu sefer zaten Nureddîn'in Dımaşk ve Halep'de tuttuğu Haçlı esirlerini serbest bırakmasını sağlamak için yapılacaktı. Bizans ve Haçlı ordusunun Halep'e saldıracağını duyan Nureddîn imparatora elçi göndererek on bin Hristiyan esiri serbest bırakacağını bildirdi. Ancak İmparator bu teklifi kabul etmedi. Tam Halep'e hareket edilecekken İstanbul'dan gelen haberciler İmparatorun başşehrine acilen gelmesini söyleyince bu harekattan vazgeçildi, Nureddîn'in teklifi kabul edildi. Ancak o verdiği sözü tutmadı, sadece elli Haçlı şefini serbest bıraktı ve Bizans ordusu bölgeden ayrıldı.

Kinnamos ise⁴⁴⁹ bu esirlerin Nureddîn'in imparatorun gelişini haber almasından sonra onun tarafından serbest bırakıldığını hatta bunların yanında altı binden fazla Latini de saldırdığını, bunun yanında İmparatora Doğu'ya yapacağı seferlerde destek olmayı vaat ettiğini, Manuel'in ise bu şartları kabul ederek onunla anlaşacağını söylüyor. Müellife göre, sonrasında Müslümanlardan bir grubun Bizans askerleri ile arasında yaşanan çatışma sebebiyle imparator anlaşmadan vazgeçti ve sefere devam etmeye karar verdi. Ancak İstanbul'dan kendisine acilen oraya gelmesini isteyen elçiler ulaşınca seferi iptal ederek ülkesine döndü.

Halep'e düzenlenecek bu seferi İbnü'l-Kalânîsî (Hicretin 554. Yılı 1159/1160) olayları arasında kaydetmektedir. Ona göre; Nureddin Zengî, Bizans ve Haçlıların ittifak kurup Müslüman beldelerine saldıracaklarını haber alınca önce Dımaşk'a giderek orada tedbir almış, sonrasında ordusunu toplayıp Hıms'a gitmişti. Burada Halep'den haberciler gelmiş ve tüm Müslüman beldelerinden askerlerin bu ittifak güçlerine karşı savaşmak için toplandığını bildirmişlerdi. Bundan sonra Nureddîn ile İmparator Manuel arasında elçiler gidip gelmeye başlamış, görüşmeler sonucunda ise Manuel'in Nureddîn'den, elinde esir olan Haçlı reislerini –ki bunlar yukarıda zikredilen kişilerdir- serbest bırakmasını talep etmiş, o da bunu kabul etmiş, imparator ise iyi niyet göstergesi olarak Nureddîn'e bolca hediyeler göndermiştir⁴⁵⁰. Antlaşmanın yapılmasından sonra ise 31 Mayıs ile 9 Haziran 1159 tarihleri arası (554 yılının Cemaziyelevvel ayında 11'i ile 20'si arasında) İmparator bölgeden

⁴⁴⁸ Urfalı Mateos, s. 325-327.

⁴⁴⁹ Kinnamos, s. 138.

⁴⁵⁰ İbnü'l-Kalânîsî, s. 212-213.

ayrılarak ülkesine dönmüştür. Görüldüğü üzere bu kayıt Willermus'un kaydını teyit eder niteliktedir. Süryani müellifler ise İmparator'un İstanbul'da kendisine düzenlenen bir komployu haber almasından sonra seferden vazgeçtiğini söylüyor ki Bizanslı tarihçi Niketas da bunu teyit etmektedir⁴⁵¹.

4.2.6 Renaud de Chatillon'un Nureddin Zengî'ye Esir Düşmesi Ve Hâkimiyetinin Sonu

Renaud de Chatillon, Antakya Haçlı Prensligi'nde hakimiyet icra ettiği sürede, faaliyetleriyle doymak bilmez hırsla sahip acımasız bir lider görünümü vermektedir. Çağdaş kaynaklarda onun Antakya Haçlılarının lideri olarak kaydedilen son eylemi de bu görüşü destekler niteliktedir. Renaud'un İmparator Manuel'e biatı artık Antakya'nın Bizans İmparatorluğu'nun vassalı olarak korunması demek oluyordu. Bu sebeptendir ki İmparatorun bölgeden ayrılmasından sonra Halep Müslümanları Antakya topraklarına saldırmak konusunda bir faaliyette bulunmuş görünmüyorlar. Ancak Renaud, elde edilen bu kazanımı da hiçe saydı ve 1160 yılı sonlarında Nureddin Zengi tarafından ele geçirilmiş olan eski Urfa Kontluğu arazilerinde yağma yaptı. Bu olay ise onun Antakya prensi olarak son eylemi oldu.

1160 yılı içerisinde Antakya Haçlı Prensligi'nin Harim hakimi olan Urfa kontunun oğlu Joscelin ve Renaud de Chatillon Halep Müslümanlarına ait toprakları yağmalıyorlardı. Bu eylemlerinin birinde Renaud'un Joscelin ile ayrılmasından sonra Halep Müslümanları Joscelin'e ani bir baskın düzenleyip yakaladılar ve tıpkı babası gibi onu Halep'e zindana götürdüler. Bu baskından Renaud kurtulmuştu. Bundan sonra ise Renaud tekrardan bölgede faaliyetlerine devam etti ve neticede kendisi de Joscelin ile aynı kaderi paylaştı⁴⁵².

Willermus'un aktardığına göre⁴⁵³ Renaud Maraş ve Tuluba arasındaki bölgede⁴⁵⁴ yaylacıların sürülerini dağlardan indirdiklerini ve onları savunacak askerlerin de olmadığını öğrendi. Renaud habercilerin verdiği bilgiden sonra

⁴⁵¹ Süryani Mikhail, s. 184-185; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 398; Niketas, s. 73-75. İmparatorun Kilikya seferi ve Antakya'ya gelişi ile ilgili ayrıca bkz.; Ebu Şâme, C.I, s. 307; Urfalı Vahram, s. 10-11; Runciman, C.II, s. 296-297; Chalandon, C.II, s. 450- 452; Shlumberger, s. 112-147; Cahen, *La Syria...*, s. 400 vd.; Altan, "Renaud...", s. 6 vd.

⁴⁵² Anonim Süryani, s.74.

⁴⁵³ Willermus Tyrensis, C.II, s. 283-285.

⁴⁵⁴ Papaz Grigor (s.332), burayı Aleks'in memleketi olarak tanıtırken, naşiri Ed. Dulaure düşüğü notta burasının Fıratın doğusunda bulunan Sophrene veya Dördüncü Ermenistan denilen bölge olduğunu tespit ediyor. İbnü'l-Adîm ise (*Zübde...*, C.II, s. 488), Antep bölgesi olduğunu bildiriyor. Anonim Süryani ise (a.y.), Halep toprağı demekle yetinmektedir.

askerlerini toplayıp hızlıca bölgeye gitti. O ve adamları hiç zorlanmadan sürüleri ele geçirdiler. Çok fazla ganimet elde ettiler. Renaud'un Maraş dolaylarında yağma yaptığını öğrenen Nureddîn'in Halep valisi Mecdeddin de adamlarını toplayıp Renaud'a karşı gitti. Elde ettikleri ganimetle Antakya yolunda olan Renaud gece kamp kurduğu sırada Halep askerlerinin kendilerine çok yakın olduğunu öğrendi. Adamlarıyla ne yapacaklarını tartıştılar ve sonuçta eğer kendilerine bir saldırı olursa şiddetle karşı koymaya karar verdiler. 23 Kasım sabahı Mecdeddin Haçlıların üzerine hücum etti. Yapılan savaşta ilk başta Haçlılar çok iyi mücadele verdiler ancak sonra paniğe kapıldılar, çoğu ganimetleri terk edip kaçtı. Kalanlar ise ya öldürüldü ya da esir edildi. Renaud da esir edilenler arasındaydı. O çok rezil bir şekilde Halep'e götürülüp zindana atıldı.

Papaz Grigor'a nazaran⁴⁵⁵ Renaud bin kadar askere sahipti. Mecdeddin ise on bin askerle Haçlılara hücum etmişti. Müellif bu savaşta dört yüz kişinin öldürüldüğünü ve Renaud'un otuz süvari ile esir edildiğini, ağır tahriklerle ve çok kötü muameleyle Halep'e götürüldüğünü bildiriyor. Ayrıca Renaud'un esir edildiği haberi Nureddîn'e ulaştığında onun ordusuyla Harim'e geldiğini, ancak kışın bastırması ve çok yağış olmasından dolayı fazla kalamadığını, Kudüs Kralı III.Baudouin'in ise Ermeni Lideri Thoros ve Bizans askerleriyle beraber Antakya'ya geldiğini öğrendiğinden dolayı Harim'i kuşatmaktan vazgeçtiğini, ancak Arzghan'ı alarak yıktırdığını bildiriyor.

Renaud de Chatillon böylece Antakya'daki macerasını yine mal elde etme hırsı yüzünden sonlandırdı. Antakya Haçlı Prensliği ise bir kez daha prenslerinden yoksun kaldılar. Modern tarihçi Runciman'ın tespitine göre de ne Antakya asilleri ne de Kudüs Kralı onu esaretten kurtarmak için herhangi bir girişimde bulundular. Neticede Renaud, Antakya'da bulunduğu süre zarfında hem içerde hem de dışarda izlediği politikalar ve eylemleri ile kendisini sevdirmek şöyle dursun çok fazla düşman edindi. Antakya'daki hâkimiyetinin finali ise onun icraatlarına uygun oldu⁴⁵⁶.

⁴⁵⁵ Urfalı Mateos, s. 332-334; Süryani Mikhail (s.189) ise Renaud'un yüz yirmi atlı ve beş yüz piyade ile Halep topraklarına girdiğini ve yağma yaptığını kaydediyor.

⁴⁵⁶ Renaud de Chatillon 16 yıl Halep'te esir kaldıktan sonra 1174 yılında Nureddîn Zengî'nin ölümü sonrası Halep valisi Gümüştegin tarafından oldukça yüksek bir fidye karşılığında serbest bırakılmış, Kudüs'e gitmiş ve Maverâ-i Ürdün Senyörünün Miles de Plancy'nin dul eşi Etiennette ile evlenerek Kerak ve Montreal (Şevbek) Kalelerinin de içerisinde bulunduğu bölgede Hıttın Savaşına kadar

4.3 CONSTANCE'IN ANTAKYA YÖNETİMİNİ ELE GEÇİRMESİ

Renaud'un esir edilmesi ile tekrardan lidersiz kalan Antakya Haçlıları Kudüs Kralı III. Baudouin'e haber göndererek hem Nureddîn'e karşı şehri savunması hem de yönetimin kime verileceğine karar vermesi için derhal Antakya'ya gelmesini istediler. Kral haberi alır almaz Antakya Haçlıları için derin bir şefkat hissetti, asilleri ve şövalyelerinden bir grup eşliğinde hızlıca Antakya'ya geldi. Prenslığın işlerini sanki kendisininmiş gibi sahiplenerek çözmeye çalıştı. Bu sırada Constance ile II.Bohemund'un büyük oğulları III.Bohemund (1161-1201) daha on beş yaşındaydı. Constance her ne kadar prensliğin yönetimini kendi eline almak istese de Kral III.Baudouin genç prens adına şehrin yönetimini Patrik Aimery'ye vermeyi uygun gördü. Ancak sonrasında Constance yönetimi ele geçirmek için Bizans İmparatoru Manuel'den yardım istedi. Normal şartlarda Antakya Haçlı Prenslığı artık Bizans'ın vassalı olduğuna göre bu meselenin halli için de İmparatora danışılması gerekmektedir. Ancak Antakya Haçlıları başları sıkıştığında Bizans'tan yardım istemeyi, diğer zamanlarda ise bağımsız hareket etmeyi adet edinmişlerdi.

İmparator Manuel bu olaylar olurken imparatoriçe İrenne'yi kaybetmiş, muhtemelen de Renaud'un esaretinden haberdar olmadan önce Kral III.Baudouin'e elçiler göndererek ailesinden kendisine bir eş seçmesini istemişti. O da elçilere Trablus Kontu II.Raymond'un kız kardeşi Melisende'i önermiş, düğün için hazırlıkları da başlatmıştı. Ancak elçiler bu kızın gayrimeşru doğumuyla ilgili dedikodulardan dolayı bir türlü gelini İstanbul'a götürmemişler, kral Trablus'tan Antakya'ya geldiğinde ise burada Bizans elçilik heyeti ile karşılaşmıştı. Heyet İmparator Manuel ile Constance'ın kızı Maria'nın evlilikleri için görüşmeler yapıyordu. Muhtemelen Constance, bu heyete kızı Maria'yı imparatora eş olarak önerdi ya da elçiler Renaud'un esaretini öğrenip Antakya Prenslığı ile akraba olmayı imparatorun çıkarlarına daha uygun gördüler. İmparator, komutan Basilios'ı Maria ile ilgili araştırma yapması için bölgeye gönderdi. Basilios onun uygun olduğunu bildirince de düğün için hazırlıklar başladı. Manuel ve Maria'nın evlilikleri 25 Aralık 1161 tarihinde Ayasofya Kilisesi'nde İstanbul, İskenderiye ve Antakya Patrikleri tarafından yönetilen bir törenle gerçekleştirildi. Törenden sonra Maria imparatoriçe ilan edildi. Böylece Prenses Constance İmparatorun desteğiyle oğlu III.Bohemund

hakimiyetini sürdürmüş ve savaş sırasında esir edilerek bizzat Selahaddîn Eyyûbî tarafından öldürülmüştür. Bkz. Altan, "Renaud...", s. 11 vd.

adına Antakya yönetimini ele geçirdi. Kral III.Baudouin ise bunu kabul etmek zorunda kaldı. Manuel ise Antakya halkı ve asillerin istememesine rağmen Prenslık üzerindeki hâkimiyet iddialarını sürdürme imkânı buldu⁴⁵⁷.

⁴⁵⁷ Willermus Tyrensis, C.II, s. 287; Süryani Mikhail, s. 195; Kinnamos, 152-154; Niketas Khoniates, s. 79; Chalandon, C.II, s. 517-523; Cahen, *La Syria...*, s. 406; Runciman, C.II, s. 300-301; Küçüksipahioğlu, s. 157-158.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci Haçlı Seferi sırasında 1098 yılında Norman lider Bohemund tarafından kurulan Antakya Haçlı Prensliği Doğu'da kurulan Latin Haçlı devletleri içerisinde kurulduğu coğrafyanın da etkisiyle kısa zamanda Antakya ve çevresinin yanında Lazkiye, Cebele, Kilikya ve Antakya çevresindeki Bizans ve Müslüman topraklarında genişleme imkanı buldu. Ancak bu genişleme Halep hâkimi Artukoğlu İlgazi'ye karşı yapılan 1119 yılındaki Tell Afrîn (Kanlı Meydan/Tarla) Savaşı'ndan sonra durma noktasına geldi. Çünkü bu devlet diğer Latin devletler gibi kaybettiği askeri gücü ancak Batıdan gelebilecek destekle telafi edebiliyordu. Dolayısıyla da Roger de Salerna'nın ölümüyle sonuçlanan bu savaştaki kayıpları telafi etmek Antakya Haçlıları için kolay olmadı. Bundan sonraki süreçte ise ellerindeki mevcut toprakları korumak ya da en azından ellerinden çıkan kale ve şehirleri geri alabilmek mücadelesine dönüştü. Bundan başka Antakya Haçlılarının en büyük sorunlarından birisi ise meşru yöneticilerinin olmaması oldu. Roger de Salerna'dan sonra devlet Batı'da dünyaya gelen Bohemund'un oğlu II.Bohemund'un yönetimi ele alabilecek yaşa gelmesine kadar Kudüs Kralı II.Baudouin'in naibliği ile yönetildi. Bu da Antakya Haçlılarının genişlemesinin önündeki en büyük engel oldu.

1126 yılında Doğu'ya gelerek devletin yönetimini ele alan II.Bohemund ise oldukça genç ve yönetim tecrübesinden yoksundu. Ancak bir dönem Prensliğin sınırlarına dâhil olan yerleri kısa zamanda ele geçirmek gibi bir hırsa sahipti. Onun bu hırsı ilk olarak Urfa Haçlı Kontluğu ile ilişkilerinin bozulmasına ve neticede Kilikya'yı tekrar devletin sınırlarına dâhil etmek istemesiyle de 1130 yılında ölümüne vesile oldu. Böylece Antakya Haçlıları tekrardan başsız kaldı. II.Bohemund zamanında Halep'e İmadeddîn Zengi gibi güçlü ve dirayetli bir hükümdarın gelmesi de onun Müslümanlar aleyhine toprak kazanımlarını durdurdu. Ayrıca karısı Alice'in Prensliği tek başına yönetme çabaları da Haçlılar arasında iç karışıklıkların çıkmasına neden oldu. bu kriz ise II.Baudouin'in izlediği siyaset ile çözüldü.

1136 yılından itibaren Raymond de Poitiers'ın II.Bohemund'un kızı Constance ile evlenmek kaydıyla Prensliği yönetmeye başlaması Antakya ve çevresinde cereyan eden olaylara hız kazandırdı. Bir yandan İmadeddîn Zengî'nin Antakya'ya düzenlediği arkası kesilmeyen akınlar diğer yandan Bizans İmparatoru

II.Ioannes Komnenus'un Kilikya ve Antakya'yı ele geçirme girişimleri devleti oldukça uğraştırdı. II.Ioannes'in Antakya kuşatması ile baş edecek durumda ve güçte olmayan Raymond Bizans'ın vassallığını kabul etmek zorunda kaldı. Şehre kendi askerlerini yerleştirmek isteyen İmparatora karşı Antakya'daki Latin nüfusun çıkarttığı isyan bu durumu engellese de Bizans İmparatoru bu emelinden vazgeçmedi. 1142 yılında ikinci defa bölgeye gelerek şehri teslim almak isteyen II.Ioannes'in 1143 yılındaki ani ölümü hem Antakya Haçlılarını hem de Halep Müslümanlarını rahatlattı.

Bundan sonra ise İmadeddîn Zengî'nin Urfa Kontluğu'nu yıkması sıranın Antakya Haçlılarına geldiğini işaret ediyordu. İmadeddîn'in bu başarısı neticesinde düzenlenen İkinci Haçlı Seferi ise Antakya Haçlılarının en büyük umudu olmuştu. Ancak seferin Alman ve Fransız ordularının Anadolu'da Türkiye Selçukluları tarafından imha edilmeleri, geriye kalan askerleriyle Antakya'ya ulaşan Fransa Kralı VII.Louis'in ise Kudüs'e gitmekte ısrar etmesi Raymond de Poitiers'in ve Antakya Haçlılarının umutlarını yıktı. Halep'e hakim olan Nureddîn Zengî ise Antakya Haçlılarının düştüğü durumu değerlendirmek amacıyla 1149'da taarruza geçti. Bu mücadele ise Raymond de Poitiers'in ölümü ile sonuçlandı. Antakya Haçlıları ise Asi Nehri'nin doğusundaki topraklarını Müslümanlara terk etmek zorunda kaldılar. Yönetimde ise tekrardan bir boşluk ortaya çıktı. Nureddîn Zengi Antakya'yı ele geçirmek emelini ise Bizans tehdidi yüzünden gerçekleştiremedi.

Antakya Haçlıları yine her seferinde olduğu gibi Kudüs kralı III.Baudouin'in naibliğine başvurmak zorunda kaldılar. Ancak bu sırada hem kendi ülkesiyle hem Trablus Kontluğu ile hem de Antakya Haçlıları ile ilgilenecek durumda olmayan Kudüs kralı Constance'ın Renaud de Chatillon ile evlenmesine müsaade ederek bu yükten kurtulma yolunu tercih etti. Renaud de Chatillon ise sekiz yıllık hakimiyeti sırasında krala daha büyük sorun çıkartmaktan öteye gidemedi. İlk olarak Antakya Patriği Aimery'ye insanlık dışı muamele ederek kralın sempatisini kaybetti. Ardından da Kıbrıs'ı yağmalayarak Bizans ile korunması gereken iyi ilişkileri yıktı. İmparator Manuel Komnenos hem Kilikya Ermenilerine hem de Antakya Haçlılarına 1159 yılında sefer düzenleyerek onları cezalandırmak istedi. Renaud ise Bizans ordusuyla mücadele edilemeyeceğini öngörerek daha Bizans ordusu Antakya'ya gelmeden kendisini affettirmek için Antakya'yı Bizans İmparatoruna teslim etme

vaadiyle Kilikya'ya gitti. Manuel'i şehre davet etti. Şehrin yönetim merkezi olan İç Kale'ye ise Bizanslıların yerleşmesine müsaade etti. Böylece Antakya Haçlı devletinin Bizans'ın vassalı olması kesinleşti.

İmparatorun İstanbul'a dönmesinin üzerinden çok geçmeden Renaud'un Halep Müslümanlarına esir düşmesi neticesinde ise Antakya Haçlıları bir kez daha meşru yöneticilerini kaybetmek ile başbaşa kaldılar.

Haçlı Seferlerinin başladığı dönemde Suriye ve Anadolu'daki Müslüman yönetimlerin birlik ve beraberlikten yoksun olmaları Antakya'da Latin Haçlı yönetiminin kurulmasına vesile olmuştu. Ancak bu araştırmaya konu olan dönemde Halep'in ilk olarak Artukoğlu İlgazi ve sonrasında İmadeddîn Zengî ve Nureddîn Zengî gibi güçlü ve dirayetli liderlerin eline geçmesi Antakya Haçlılarının en büyük şanssızlığı oldu. Fakat Antakya üzerinde hala hak iddia eden Bizans gibi güçlü bir devletin olması, İmadeddîn Zengî'nin hedefine ilk olarak Dimaşk'ı ve Urfa'yı alması, Nureddîn Zengî'nin de Dimaşk'ı ele geçirme mücadelesi verirken Bizans İmparatoru Manuel'in Antakya'yı ele geçirme girişimleri Antakya'daki Latin yönetimin çok fazla toprak kaybetse de varlığını sürdürmesine vesile olmuştur.

Bu çalışma ile 1098-1268 yılları arasında hüküm süren Antakya Haçlı Prenslığı'nin 42 yıllık siyasi tarihini içermektedir. Ancak bu devletin özellikle 1233 yılı sonrası, Sultan Baybars tarafından 1268 yılındaki fethine kadar olan bölge siyasetine etkisi hala büyük bir boşluk teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Albert of Aachen, *Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem* (Edited and Translated By Susan B. Edgington), Clarendon Press, Oxford, 2009.

Altan, Ebru, “Haçlıların Anadolu’da İzlediği Yollar”, *Belleten*, LXV, S. 243, Ağustos, 2001, s. 5718-582.

-----, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yay., Ankara, 2003.

-----, “Renaud de Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)”, *Tarih Dergisi*, S.55 (2012/1), İstanbul, 2013, s.1-30.

-----, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, TTK Yayınları, Ankara, 2018.

Altınay, Ahmet Refik, *Haçlılar (1095-1291)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

Anna Komnena, *Alexiad*, (Çev: Bilge Umar), İnkılâp Yay., İstanbul, 1996.

Anonim Haçlı Tarihi, *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*, (Türkçeye Çev: Ergin Ayan), Selenge Yay., İstanbul, 2013.

Anonim Süryanî, *The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Cronicle*, (Çev: A. S. Trinton), *JRAS*, 1933, s. 69-101; Türkçe Çev. Vedi İlmen: *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekâyinamesi*, Yaba Yay., İstanbul, 2005.

Arık, Feda Şamil, “Selçuklular Zamanında Anadolu’da Meydana Gelen Depremler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XVI, S. 27, Ankara, (1992-1994).

Asbridge, S. Thomas, *The Creation of The Principality of Antioch 1098-1130*, The Boydell Press, Woodbridge, 2000.

-----, *Haçlı Seferleri*, (Türkçeye Çev: Ekin Duru), Say Yayınları. İstanbul, 2014.

- Azimî, *Vekâyinâme*, (nşr. ve çev. Ali Sevim), *Azimî Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538: M. 1038/39-1143/44)*, TTK Yay. Ankara, 1998.
- Bailly, Auguste, *Bizans Tarihi*, (Türkçeye Çev.: Haluk Şaman), C. II, Tercuman Yayınları, İstanbul, 1974.
- Baldwin, W. Marshall, “The Latin States under Baldwin III and Amalric I, 1143-1174”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 528-563.
- Bauer, Susan Wise *Ortaçağ Dünyası, Roma İmparatoru Büyük Constantinus’un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi’ne*, (Türkçeye Çev.: Mehmet Moralı), Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.
- Berry, G. Virginia, “The Second Crusade”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 463-513.
- Bilindir, Sedat, “Suriye Selçukluları Döneminde İki Kardeş Arasında Yaşanan Çekişmelerin Bölge Kaderine Etkileri (1094-1104)”, *Asia Minor Studies: International Journal of Social Sciences*, C. 4, S.7, 7 Ocak 2016, s.11-25.
- Bouchier, E. S., *A Short History of Antioch*, Oxford Basıl Blackwell, London, 1921.
- Bundarî, *Zubdat Al-Nusra ve Nuhbat Al’usra*, Türkçe terc., Kıvameddin Burslan, *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, Ankara, 1999.
- Buzpinar, Ş. T. “Lazikiye”, *TDVİA*, XXVII, s. 117-118.
- Cahen, Claude, *La Syrie du Nord a l’époque Des Croisades Et La Principauté Franque D’Antioche*, Paris, 1940.
- Cate, Cames Lea, “The Crusade of 1101”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 343-368.
- Chalandon, Ferdinand, *Les Connene Etudes Sur L’Empire Byzantin*, C.II, Burt Franklin, New York.

Demirkent, Işın, Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118), C. I, TTK Yay. Ankara, 1990.

-----, Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146), C. II, TTK Yay., Ankara, 1994.

-----, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul, 1995, s. 17-57.

-----, "Bizans", *TDVİA*, VI, s. 230-244.

-----, "Haçlılar", *TDVİA*, XIV, s.525-546.

-----, "Haçlı Seferleri ve Türkler", *Türkler*, VI, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002, s. 651-656.

-----, "Kılıçarslan I", *TDVİA*, C. XXV, s. 396-399.

-----, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Dokdemir, Hayati, *Antakya Haçlı Devleti'nde Roger de Salerno Devri Tarihi (1112-1119)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 1998.

Duncalf, Frederic, "The Councils of Piacenza and Clermont", *A History of The Crusades*, Volume one: The First Hundred Years, Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of The Wisconsin Press, London, 1969, s. 220-252.

Ebû Şâme, "*Kitâbü'r-Ravzateyn fî Ahbâri'd-devleteyn en-Nurîyye ve's-Salâhiyye*", (Yay: Muhammed Hilmi), C. I-II, Kahire, 1956.

Ersan, Mehmet, "Rupenliler Dönemi'nde Kilikya Ermeni Krallığı ile Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Çukurova'da Hâkimiyet Mücadelesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII, 1996, s. 83-96.

-----, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK Yay., Ankara, 2007.

Fink, Harold S., "The Foundation of the Latin States, 1099-1118", *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt:

The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 368-410.

Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium* , (İngilizce terc., R.Ryan), *Fulcher of Chartres . A History of The Expedition to Jerusalem 1095–1127*, Knoxville, 1969.

Fulcherius Carnotensis, “*Kutsal Toprakları Kurtarmak*” *Kudüs Seferi*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2009.

Geoffrey Malaterra, *The Deeds of Count Roger of Calabria and Sicily and of His Brother Duke Robert Guiscard*, (Translated by Kenneth Baxter Wolf), Michagan University Press, 2008.

Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum, (İngilizce terc., Rosalind Hill), *The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem* , London 1962.

Gibb, A.R. Hamilton “The Caliphate and the Arab States”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 99-135.

-----, “Zengi and the fall of Edessa”, *A History of The Crusades*(Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s.449-463.

-----, “The Career of Nûr-ad-Dîn”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 513-528.

Gökhan, İlyas ve Kaya, Selim VII-XVI. *Asırlarda Maraş Emîrleri (Emîr, Melik, Bey, Senyör, Beylerbeyi, Sancakbeyi)*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 2008.

Hamilton, Bernard, *The Leper King and His Heirs. Baldwin IV and the Crusader Kingdom of Jerusalem*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

Hitti, Philip K., *History of Syria*, Macmillan Co. Ltd., London, 1951.

- Hillenbrand, Carole, Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri, (Türkçeye Çev: Nurettin Elhüseyni), Alfa Tarih, İstanbul, 2015.
- Holt, P.M., *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakın Doğu*, (Türkçeye Çev: Özden Arıkan), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1999.
- , *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, (Türkçeye Çev: Tanju Akad), Kitap Yay., İstanbul, 2007.
- Honigman, Ernst, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, (Türkçeye Çev: Fikret Işıltan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970.
- Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, (Edit.: Işın Demirkent), TTK Yay., Ankara, 2001.
- İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Çev: Mehmet Keskin), XII-XIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000.
- İbn Kalanisi, *Şam Tarihine Zeyl Birinci ve İkinci Haçlı Seferleri Dönemi*, (Türkçeye Çev: Onur Özatağ), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- İbnü'l-Adim Ebu'l-Kasım Kemaleddin Ömer b. Ahmed İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*, (Thk. Süheyl Zekkar), C. I-II, Darü'l-Kitabi'l-Arabi, Dimaşk, 1997.
- Ahmed İbnü'l-Adim, (1996). *Bugyetu't-Talep fi Tarihi Halep*, Neşir: Süheyl Zekkâr, C.I, Beyrut-Lübnan: Darü'l-Kitab El-Alemiyeye
- İbnü'l-Adim Ebu'l-Kasım Kemaleddin Ömer b. Ahmed İbnü'l-Adim, (Türkçeye Çev. Ali Sevim), *Zübdetü'l-Haleb Min Târihi Haleb'de Selçuklular (H.447-521=1055-1127)*, TTK Yayınları, Ankara, 2014.
- İbn Şeddâd, “*en-Nevâdirü's-Sultaniyye ve'l-Mehâsini'l-Yusufiyye*”, Kahire, 1994.
- İbn Vâsıl, *Müferricü'l-Kürûb fi Ahbâri Beni Eyyûb*, (Neşr: C. Şeyyal-H.M. Rabi'), C. I-II, Kahire, 1953-1977.
- İbnü'l-Esîr, *El-Târihu'l-Bâhir fi'd-Devlet el- Atâbekiyye bi'l-Mavsil*, (Nşr. Abdulkadir Ahmed Tilîmât), Kahire, 1963.

- İbü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Tarih*, (Çev: A. Özaydın), C. X-XI-XII, Bahar Yay., İstanbul, 1987.
- İbnu'l-Ezrâk Ahmed b. Yûsuf b. Ali, *Meyyâfârikîn ve Âmid Târihi (Artuklular Kısmı)*, (Çev. Ahmet Savran), Erzurum, 1992.
- İbnü'l-İbrî Ebü'l-Ferec (Bar Hebraeus) (1987–1999). Vekâyinâme, (Çev: Ö. Rıza Doğrul), Abu'l Farac Tarihi, II, Ankara: TTK.
- Kaşgarlı, Mehlika Aktok, *Kilikya Tâbi Ermeni Baronluğu Tarihi*, Kök Yay., Ankara, 1990.
- Kırpık, Güray, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, Selenge Yayınları. İstanbul, 2009.
- Krueger, C. Hilmar “The Italian Cities and the Arabs Before 1095”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969.
- Küçüksipahioğlu, Birsal “Haçlı Devletleri”, *Türkler*, VI, s. 505-520, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- , *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2007.
- Lamb, Harold *Haçlı Seferleri*, (Türkçeye Çev: Füsün Dikmen), Tutku Yay., Ankara, 2012.
- Lopez, S. Robert, “The Norman Conquest”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969.
- Maalouf, Amin *Arapların Gözü ile Haçlı Seferleri*, (Türkçeye Çev.: M. A. Kılıçbay), Telos Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Malalas, “*The Cronicle of John Malalas*” (Translated by Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys and Roger Scott), Australian Association, Melbourne, 1986.
- Merçil, Erdoğan, “Haçlı Seferleri Sırasında Büyük Selçuklu Devleti’nin Durumu”, *UHSS*, TTK Yay., Ankara, 1999.

- , “Türkiye Selçukluları”, *Türkler*, VI, s. 503–528, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- Morrisson, Cécile, *Haçlılar*, (Türkçeye Çev.: Nermin Acar), Dost Kitapevi, Ankara, 2005.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullâh (2001). *Câmiu’-d-Düvel Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, (yay: Ali Öngül), İzmir: Akademi Kitabevi.
- Nicholson, L. Robert, “The Growth of the Latin States, 1118- 1144”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt: The First Hundred Years, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 410-449.
- Nicolle, David İkinci Haçlı Seferi (1148), (Türkçeye Çev: L.Ece Sakar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- , Birinci Haçlı Seferi (1096-1099), (Türkçeye Çev: L.Ece Sakar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.
- Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (Çev: Fikret Işıltan), TTK Yay., Ankara, 1995.
- Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı’nın Sonu ve II, Isaakios Angelos Devri*, (Çev. Işın Demirkent), Dünya Yayınları, 2006.
- Nomiku, H. A., *Haçlı Seferleri*, (Türkçeye Çev.: Kriton Dinçman), İstanbul, 1997, İletişim Yayınları.
- Oldenbourg, Zoé, *The Crusades*, (Translated: Anne Carter), Phoenix Press, London, 1988.
- Orstrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, (Türkçeye Çev: Fikret Işıltan), TTK Yay., Ankara, 1999.
- Özaydın, Abdülkerim *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (1105-1118)*, TTK Yay., Ankara, 1990.

-----, “Büyük Selçuklu Emiri Kürboğa”, *Tarih Dergisi*, S. 36, s. 405-421.

Odo de Deuil, *De Profectione Ludovici VII in Orientem*, Edited, with an English Trans., Virginia Gingericck Berry, *The Journey of Louis VII to the East*, Norton Company, New York,

Özonur, Şebnem *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Paine, Mike, *Haçlı Seferleri*, (Çev: Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011,

Painter, Sidney “Western Europe on the Eve of the Crusades”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969.

Radulphus Cadomensis, *Gesta Tancredi Expeditione Hierosolymitana*, (İngilizce terc., Bernard S.Bachrach –David S.Bachrach), *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen A History of the Normans on the First Crusade*, Ashgate, 2005.

Raimundus Aguilers, *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem* , İngilizce terc., J.HiL.L. HiLL, *Raymond d' Aguilers*: Philadelphia, 1968.

Richard, Jean, *The Crusades c.1071- c.1291*, Cambridge Press, New York, 2005.

Richard, Jean, “Aux origines d’ un grand lignage: Des Palladii a Renaud de Chatillon,” in *Media in Francia: Recueil de melanges offert a Karl Ferdinand Werner*, Herault, Paris, 1989, s. 409-418.

Röhricht, Reinhold, *Regista Regni Hierosolymitani (1097-1291)*, Libreria Academica Wagneriana, Oeniponti, 1893.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, II, III, (Türkçeye Çev: F. Işıltan), Ankara: TTK Yay., 1989.

-----, “The Pilgrimages to Palestine before 1095”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 68-81.

-----, “The First Crusade: Constantinople to Antioch”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin, and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 280-308.

-----, “The First Crusade: Antioch to Ascalon”, *A History of The Crusades*, (Edited by Marshall W. Baldwin and Kenneth M. Setton), I. Cilt, The University of Wisconsin Press, London, 1969, s. 308-343.

Sahillioğlu, Halil “Antakya”, *TDVİA*, III, İstanbul.

Schlumberger, Gustav, *Renaud de Chatillon, Prince d ’ Antioche, Seigneur de la terre d ’ Outre-Jourdain*, Plon-Nourrit, Paris, 1898.

Sevim, Ali, *Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi*, 5. Baskı, TTK Yay., Ankara, 1993.

-----, “Artukoğlu İlgazi”, *Belleten*, XXVI/104, TTK Yay., Ankara: 1962, s.651-658.

-----, “Süleyman Şah I”, *TDVİA*, C. XXXVIII, s. 103-105

-----, *Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah*, TTK Yay., Ankara, 1990.

-----, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, TTK Yay., Ankara, 1989.

-----, “Keyhüsrev I”, *DİA*, XXV, s.347-349.

Simbat, *Vekayinâme (951-1334)*, (Çev: Hırant D. Andreasyan), TTK Basılmamış Tercümeler Kısım.

Süryanî Mikhail (1944). *Süryanî Keşiş Mikhail’in Vekâyinâmesi (1042-1193, 1195-1229)*, (Çev: H. D. Andreasyan), Ankara: TTK Basılmamış tercümeler kısmı.

Stevenson, W.B., *The Crusaders in the East*, Cambridge University Press, Cambridge, 1907.

Streck, “Antakya”, *İA*, C.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978.

Şeyh İkrimi Said Sadri, “Kudüs ve Haçlı Savaşları”, *USES (23-24 Kasım 1996)*, s.105-115, Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayını. 1996

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971.

-----, "Süleymanşah", *İA*, XI.

-----, "Keyhüsrev I", *İA*, VI, s. 613-620.

Urfalı Mateos, *Vekâyinâme*, (Çev: Hırant D. Andreasyan, notlar: E. Dulaurer, M.H. Yinanç), *Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952–1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136–1162)*, (3. Baskı), TTK Yayınları, Ankara, 2000.

Urfalı Vahram. *Vekâyinâme, Kilikya Kralları Tarihi*, (Çev: H. Andreasyan), Ankara: TTK Basılmamış tercümeler kısmı.

Usta, Aydın, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman Haçlı Siyasi İttifakları*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2016.

Üsâme İbn Münkız, *İbretler Kitabı (Kitab el-İ'tibar)*, (Çev: Yusuf Ziya Cömert), Ses Yayınları, İstanbul, 1992.

-----, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2015.

Walter the Chancellor, *The Antiochene Wars*, (A Translated and Commentary by Thomas S. Asbridge and Susan B. Edgington), Ashgate Publishing Company, U.S.A., 1999.

Willermus Malmesberi, *Gesta Regum Anglorum*, (İngilizce terc. ve yay., R.A.B. Mynors- R. M. Thomson- M. Winterbottom), *The History of the English Kings*, I, Oxford, 1998.

William of Malmesbury, *Chronicle*, Tranlsted by J. A. Giles, London, 1857.

Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond The Sea*, C. II, (Çev: E. A. Babcock- A. C. Krey), Columbia University Press, New York, 1943.

Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, (Çev: Ergin Ayan), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2016.

Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*, (Çev: Ergin Ayan), Karadeniz Dergisi Yayınları, Ankara, 2009.

Yewdale, R. Baliey, *Bohemund I, Prince of Antioch*, Amsterdam, 1917.

